ÆNEÆ SYLVII

POSTEA

PII II. PONTIFICIS ROMANI

COMMENTARIORUM
HISTORICORUM

LIBRI III.

DE

CONCILIO BASILEENSI.

HELMSTADII,
Impenſis JOH. MELCHIORIS SUSTERMANNI,
ANNO MDCC.

Digitized by Google

Digitized by Google

ÆNEAE SYLVII PICCOLOMINEI SENENSIS,

IN COMMENTARIOS SUOS DE GESTIS BASILEENSIS CONCILII

PRÆFATIO.

NEſcio quæ mea calamitas eſt, qvibusve urgeor fatis, ne me hiſtoriæ furari ſciam, tempusqve meum utilius conſumere. Statui ſæpius ab iis me Poëtarum & Oratorum lenociniis ſeqveſtrare, & aliqvod ſeqvi exercitium, unde aliqvid tandem figerem, qvo eſſet mihi tuta ſenectus à tegete & baculo; ne ſicut aves feræqve in dies viverem. Nec deerant ſtudia, in qvibus ſi fortè verſari voluiſſem, & opes cogere, & amicos parare potuiſſem. Idqve non mea ſolùm ſponte mihi ſvadebam, ſed accedebant etiam neceſſarii, qvorum illæ aſſiduæ vo-

Digitized by Google

ces erant. Qvid agis tandem Ænea! téne qvamdiu vivis Poëtica poſſidebit? Iſtuc ætatis non erubeſcis nihil habere agri, nihil pecuniarum? An neſcis, qvia vigeſimo grandem, trigeſimo cautum, qvadrageſimoqve divitem anno eſſe oportet? Qvi has metas præterierit, fruſtra conari. *Monebant igitur, ut venientis & jam propediem inſtantis qvadrageſimi anni cogitatum haberem, priusqve aliqvid tenere curarem, qvàm id ætatis ingrederer. Dedi ſæpius manus, facturumqve me, qvod ſvaſum erat, ſpopondi; abjeci Oratorios Codices, abjeci hiſtorias, omneisqve hujusmodi literas, ut meæ ſalutis inimicas, pepuli. At ſicut aviculæ qvædam ignem candelæ dimittere neqveunt, in eoqve, priusqvam fugiant, aduruntur; ſic ego ad meum malum, & ubi mihi pereundum eſt, redeo: Nec aliud mihi (ut video) hoc ſtudium, qvàm mors adimet. Sed poſtqvam ſic fata trahunt, nec qvod vellem, id poſſum, conjungenda eſt cum poteſtate voluntas. Objicitur paupertas, ſed eſt tàm pauperi qvàm diviti usqve ad mortem vivendum. Ac miſera in ſenibus paupertas, miſerior qvippe illiteratis. Sanum habere corpus & mentem integram, non minus pauperi datur qvàm diviti. Hæc ſi teneam, nil ultra expoſco. Frui paratis, & valido mihi maximus atqve optimus Deus donet, & precor integra cum mente, nec turpem ſenectam degere, nec cithara carentem. Et qvoniam ſic animo ſedet, ad Commentarios noſtros revertamur, ac Baſileenſis Geſta Concilii ex ordine inſtitutoqve referamus.*

COM-

COMMENTARIORUM
ÆNEÆ SYLVII PICCOLOMINEI
DE
Geſtis Baſileenſis Concilii,
LIBER I.

APud Hetruſcos pleriſqve in locis, qvoniam flumina ſic tenuia ſunt, ut frumentariam molam neqveant rapere, ingenteis ducunt foveas, qvibus fluviorum curſum morantur, biduanasqve aut triduanas colligunt aqvas; Qvæ poſtea impetuoſius exeuntes, & molam trahunt, & frumenti omnem qvantitatem facilè terunt. Haud ſecus mihi videntur Patres hujusmodi facere, qvi tanqvam nihil habeant adverſus Eugenium faciendum, diutius ſilent, materiam tacitè colligentes, exin una in die, uno qvoqve impetu rem perficiunt. Sed qvorſum hæc, forſitan qværitur? Nempe, ne qvis me arguat negligentiæ, qvi plus ſolito, plusqve debito ſiluerim; nec enim ſcribere potui, cum nihil fieret. Nunc verò cum res actæ ſint, & relatu & cognitione digniſſimæ, accuſationem (ſi qva paratur) ſcriptis præveniam, nec patiar me argui negligentiæ, qvamvis potero nimiæ forſitan audaciæ reprehendi, qvi rem arduam & grandem ſtylo inopi & arido ſim complexus. In qva re nec mihi poſtulabo ignoſci, qvi ſponte erro, & venuſtatem ſcio reprehenſionis à M. qvondam Catone profectæ in Aulum Albinum, qvi cum Lucio Lucullo Conſul fuit. Is Albinus res Romanas oratione Græca ſcriptitavit, in ejus hiſtoria

primò ſcriptum erat, ad hanc ſententiam: *Neminem ſuccenſere ſibi convenire, ſi qvid in illis libris parum compoſitè, aut minus eleganter ſcriptum foret; nam ſum* (inqvit) *homo Romanus, natus in Latio, & eloqvium Græcum à nobis alieniſſimum eſt*; ideoq; veniam, gratiamqve malæ exiſtimationis, ſi qvid eſſet erratum, poſtulavit. Eaqve cum legiſſet M. Cato: *Na tu* (inqvit) *Aule, nimium nugatores, cur maluiſti culpam deprecari, qvàm culpa carere! Nam petere veniam ſolemus, aut cùm imprudentes erravimus, aut cum noxam imperio compellentis admiſimus. Te* (inqvit) *oro, qvis perpulit, ut id committeres, qvod priusqvam faceres, peteres, ut ignoſceretur.* Qvod ne mihi qvoqve poſſit accidere, ſine petitione veniæ rem aggrediar.

Freqvens atqve inſigne Franconiæ oppidum *Norimberga* eſt, & tàm ſuperis qvàm inferis Teutonibus commune, ibiqve paucis effluxis menſibus, Oratores Alberti Romanorum Regis, & aliorum Alemaniæ Principum convenerunt, tum propter alias communis patriæ cauſas, tùm maximè, ut eam, qvæ inter Concilium & Papam vigebat, diſcordiam ſopirent. Illuc & Oratores ſacri Concilii acceſſerunt, & juſſu Papæ, vir magna hominum opinione ſanctiſſimus Cardinalis Crucifer cum pleriſqve collegis pervenit. Utqve illic perfici res neqvivit, Conventus ipſe Francofordiam ad Kalendas Martias tunc proximas translatus eſt, qvod eo in loco Electores Imperii facilius conventuri judicabantur. Interim Oratores Cæſarei Electorumqve Baſileam petierunt, & contractâ cum Oratoribus aliorum Principum, qvi Baſileæ degebant, intelligentia, ac vocato præſtantiſſimo viro, Cardinali S. Petri, qvi per id temporis exitum rerum Conſtantiæ morabatur, maximè hortati ſunt Patres Concilii, ut pacem amplecterentur, qvam ipſi offerrent. Erat petitio Principum (ut verius dicam) Oratorum, ut ſacro Concilio videbatur, ardua, utqve ipſi putabant, facilis; petebant namqve ut Patres in alium ſe locum reciperent, Conciliumqve transferrent. Qvod unum ſemper Eugenius viſus eſt qvæſiviſſe, ut ſic vel Patres Concilii diſſiparet, vel libertatem eis adimeret. Viſum tamen eſt ſanctæ Synodo, nec negandum eſſe, qvod Principes poſcerent, nec qvod Eugenius cuperet, permittendum. Ideoqve ſic cautè mutatio loci promiſſa eſt, ut omnibus obviatum periculis videretur. Neqvaqvam tamen Oratoribus Principum accepta reſponſio fuit, qvi ſic transferre Concilium poſtula-

Digitized by Google

poſtulabant, ut magis diſſolutio qvam translatio diceretur vel crederetur. Ob qvam cauſam inter deputatos Concilii & ipſos Oratores, pluribus diebus diſceptatum eſt, plurimumq; de concordia practicatum; interqve ipſas rerum difficultates *Pataviensis* & *Augustensis Episcopi*, Oratores Cæſarei & admodum nobiles, ad ipſum Regem abierunt, & cum iis collega Johannes Eich, Jurisconſultus plurimæ lectionis, abſceſſit: Prius tamen multum rogati multumqve ſtimulati Baronem magnanimum & apprimè inſignem, Conradum Winſpergenſem ex mandato Regio Protectorem ſacro Concilio, & omnium Patrum Defenſorem dederunt. Qva ex re, ut alienatum ab Eugenio adverſarii, ſic Patres ſacri Concilii optimam erga ſe fore mentem Cæſaris cognoverunt; qvia nec Protectorem miſiſſet, niſi legitimum Concilium reputaſſet, nec rurſus Concilium eſſe in Baſilea putaviſſet, ſi Eugenio fidem habuiſſet. Poſt illum ergo receſſum, reliqvi Oratores Alberti Auguſti, qvi Baſileæ remanſerant, Epiſcopus Lubicenſis, vir recti conſilii, ac Georgius tàm literata qvàm armata inſignis militia, cum aliis Principum nuntiis novam concordiæ ſchedulam concluſerunt, juvante admodum & inter ſæpiuſculas diſſenſiones arbitrante Cardinali S. Petri, coram qvo omnia peragebant; qvam ſchedulam & ſacrum Concilium, ut inſufficientem, &, ſicuti poſtmodum relatum eſt, Eugenius ut erroneam reſpuit. Nec diu poſt Reſponſio Synodalis concluſa eſt, ipſisqve Oratoribus in generali concione reddita, cum jam propediem inſtaret Conventus Francfordiæ celebrandus, qvi tamen propter peſtem ibi graſſantem, ad urbem Metropolim, Moguntiam, haud amplius unius diei via diſtantem, translatus fuerat. Viſum eſt igitur Oratoribus Principum eò pergere, ſi forſitan pacis illic medium aliqvod invenirent, qvo Papam Concilio reunirent. Ex Oratoribus Cæſaris, Lubicenſis & Georgius Miles; ex Gallicis Archiepiſcopus Turonenſis & Trecenſis Epiſcopus ac Collegæ alii, præter Lugdunenſem Archiepiſcopum; Ex Caſtellanis tantum Concenſis Epiſcopus, (nondum enim delitiæ Hiſpaniarum Burgenſis ex legatione ad Cæſarem erat reverſus) ex Arragonenſibus nemo. Poſtea tamen relatum eſt, Epiſcopum Albigaunenſem & Franciſcum Barbavariam, qvi ex Mediolanenſibus ibi fuerunt, Regis qvoqve Aragonum habuiſſe mandatum. Cardinalis autem ſancti Petri paucis ante diebus, ſive qvòd peſtem timuit, jam

paulatim

Digitized by Google

paulatim creſcentem, ſive qvòd deſperata pace in Baſilea remanere non audebat, in Nidou, qvod eſt Switzerorum oppidum, ſe receperat. Ut tamen ire Oratores Moguntiam accepit, in ſpem iterum pacis erectus, ex eo flumine, qvod Solodorum in duas dividit partes, in Rhenum venit, eoqve Moguntiam vectus eſt. Fuit conventus admodum celeber. Præſentes namqve *Moguntinenſis*, *Colonienſis*, *Trevirenſis*, *Archiepiſcopi*, ſacriqve Romani Imperii Electores, ac Coelectorum omnium Nuntii adfuerunt: Ultimi verò omnium *Patavienſis & Auguſtenſis Epiſcopi*, *Abbas Scotorum Viennenſium & Johannes de Eich Doctor* comparuere, qvi cum Lubicenſi & Georgio Cæſareum locum tenebant. Præcipuus tamen illo in conventu fautor Concilii habitus eſt, *Colonienſis Archiepiſcopus*, qvi ſummo ſtudio ſummoqve niſu rem bene dirigere conatus, ſe non minus virtute animi, qvàm genere atqve opibus præſtantem oſtendit, eumqve Moguntinus eſt imitatus. *Rabanus* vero *Trevirenſis* aliqvanto rigidiorem ſe præbuit. Cenſuit & ſancta Synodus ſuos qvoqve ad ipſum Conventum Oratores fore mittendos; miſſiqve ſunt *Patriarcha Aqvilejenſis* cum authoritate Legati de latere; *Epiſcopi Vicenſis & Argenſis*, Theologi, *Johannes Segovius & Thomas de Corſellis*, Juriſperiti, *Johannes de Backenſtein*, Auditor Cameræ, *& Hugo Metenſis Archidiaconus*, qvi poſteà proceſſum adverſus Eugenium habitum publicè retulit; iisqve adjuncti ſunt *Johannes*, *Prior Trajectenſis*, *& Nicolaus Aucupis Nortmannus*, qvi etiam uſqve in hunc diem non redierunt. Data qvoqve his eſt, præter ſpem adverſariorum, facultas omnimoda, ut qvicqvid hi agerent promitterentqve pro bono Univerſalis Eccleſiæ, & honore ſacri Concilii, id ratum firmumqve haberetur; qvi & recepti Moguntiæ honorificè & legatione ſua liberè uti permiſſi ſunt. Nemo illic erat, qvi Eugenii Nuntium ſe vocitaret. *Tarentinus*, in qvem paulò ante lata erat ſententia, cum Collegis ſuis in remotis agebat, nec venire Moguntiam audebat, ſive qvia congredi cum Legatis conciliaribus verebatur, ſive qvia mandatum illuc eundi nondum ſuſceperat. Confluxerant tamen illuc plurimi fautores Eugenii, tàm ex Concilio, qvàm ex Florentia, locisqve aliis. Fuerunt in ſancta Synodo qvàm plures alii viri incorporati, juratiqve, qvorum ſemper animus à rebus, qvæ Baſileæ gerebantur, viſus eſt alienus; qviqve, licet laboraturos pro honore & ſtatu ſacri Concilii jurejurando ſe aſtrinxiſſent, hi nihilominus in omni negotio

Eugenio

Digitized by Google

Eugenio magis qvàm *ſacro Concilio* favebant, qvorum poſtea *Sectam* Wilhelmus, Conſtantienſis Juriſconſultus *Griſeam* appellavit. Ex his qvàm plures Moguntiam perrexerunt, Eugenium ſi qva in parte qvirent, defenſuri. Hercules tamen omnium Eugenianorum *Nicolaus Cuſanus* exiſtimatus eſt, homo & priſcarum literarum eruditiſſimus, & multarum rerum uſu perdoctus, cujusqve dolendum ſit tàm nobile ingenium ad illa ſchismatis ſtudia divertiſſe, ut legatione ad Græcos vigore falſi Decreti fungeretur. Hic omne ſtudium ſuum, omnemq; conatum in defenſione Eugenii collocaverat, atqve (ut eſt verſuti & callidi conſilii) nunc una, nunc alia impedimenta texebat. Poſt varios tamen multiplicesqve tractatus viſum eſt Electoribus imperii, aliisqve Germanorum Principum Oratoribus, *Decreta ſacri Baſileenſis Concilii* in ſua natione recipere, atqve obſervari mandare. Super Decreto verò *Suſpenſionis* deliberationem ſuſpendentes, ne illo ſuſcepto, deſperata pax cum Eugenio videretur. Interim tamen duo miſſi ab Oratoribus Papæ Moguntiam pervenerunt, junctiqve hominibus ſuæ factionis, turbare omnia ſatagebant; illud qvoqve ſperare auſi, ut ſuſcepta ſemel Decreta refutarentur. Qvod ubi non ſucceſſit, ad ultimum deſperationis refugium declinantes, inaudito Papa non eſſe talia peragenda, proteſtati ſunt; ſed fruſtra omnes eorum conatus fuere. Receptis namqve Decretis, Oratores Conciliares ex licentia Conventus Baſileam reverterunt, ſolusqve ibi ſine mandato Vicenſis Epiſcopus, ad paucos dies, rogatu Oratorum Principum, manſit. Receſſerunt qvoqve Moguntinus, Colonienſis & Trevirenſis Archiepiſcopi, dimiſſis ibi Conſiliariis, qvi cum aliis Principum Oratoribus de pace tranſigerent.

Dum hæc Moguntiæ fiunt: inter Theologos, qvi Baſileæ remanſerant, haud parva hæſitatio ſuborta eſt, *dici ne poſſet hæreticus Eugenius*, qvi tam rebelliter Eccleſiæ mandata contemneret, eamqve ob cauſam congregati ad invicem, diutius inter ſe diſputarunt; aliis negativam, aliis affirmativam ſententiam defendentibus, ſcientes hanc fuiſſe veterem & Socraticam rationem contra alterius opinionem diſſerendi; nam ita facillimè, qvid veriſimillimum eſſet, inveniri poſſe Socrates arbitrabatur. Inter diſputandum autem triplex emerſit opinio; alii namqve *hæreticum Eugenium* affirmabant; alii non ſolùm hæreticum, verum etiam *relapſum*; tertii verò nec relapſum eum, nec hæreticum

fateri volebant. Erat inter ipſos Theologos & autoritate & ſcientiæ copia præcipuus *Ebrunenſis Epiſcopus*, Sereniſſimi & Potentiſſimi Regis Caſtellæ Orator. Erat & *Abbas* qvidam *Scotus*, qvi tanqvam acerrimi pugiles & in theatro pugnantes, adverſarios qvoslibet proſternebant, qvorum argumentationibus aut acqvieſcebant alii, aut cedebant, eorumqve ſtudio gravior tandem ſententia vicit, ut *hæreticus* atqve *relapſus Eugenius* diceretur. Octo inter ipſos Theologos *concluſiunculis* approbatis, qvas *Veritates* appellitarunt, earum copiam in orbem divulgantes; qvæ res circa medium menſis Aprilis initium ſuſcepit, induſtria qvidem ac ſolertia *Nicolai* cujusdam *Burgundionis*, *ex Ordine Prædicatorum*, viri acuti & longe majoris animi, qvam corporis, qvi nec Deputationum, nec Congregationum aures unqvam perſonare omiſit, donec res capta & conſummata eſt. Nec illud aſſerere dubitarim, rem hanc intactam remanſiſſe, niſi iſtius homuncionis diligentia Patres excitaſſet; qvem ſi qvis videat, nunqvam tanti exiſtimet; ſed non ſunt homines ex aſpectu dijudicandi. Reverſis vero Oratoribus ex Moguntia, habitaqve certitudine de receptione Decretorum, viſum Patribus eſt, *Concluſiunculas Magiſtrorum* diligentius maturiusqve diſcutere, vocatiqve ſunt ex juſſu Deputationum, Magiſtri omnes ac Doctores humani ac divini juris, in Capitulum majoris eccleſiæ, cum Prælatis *Eugenianam hæreſim* publice diſcuſſuri. Qvæ res *Mediolanenſi Antiſtiti* magnæ moleſtiæ fuit timenti, ne diſputatio hæc privationem Eugenii ſecum traheret, qvam ipſe (ut dicebat) timore ſchismatis ſemper impedierat. Ea propter vocare alios, excitare torpentes, currere animatos, omniqve ſtudio niti, ut res ipſa turbaretur, & qvamvis ex Oratoribus ducalibus unicus ipſe Baſileæ ſupereſſet: egregie tamen vices aliorum implebat; ex animo namqve laboranti nihil videtur eſſe difficile. Itaqve nec plus qvicqvam tres ſimul egiſſent, qvàm ſolus ipſe peregit; abſentes namqꝫ ſuarum partium, ut potuit literis, præſentes autem verbis in defenſionem Eugenii animavit. Ventum eſt tamen ad locum Capituli; freqvens qvoqve habita congregatio eſt. Venerant enim omnes aut dicendi aut audiendi ſtudio illecti, ſexqve omnino diebus, & ante prandium, & ante cœnam, protracta res diſputando eſt. Medius erat inter omnes primoqve loco ut *Judex Fidei*, totiusqve diſputationis moderator & arbiter *Ludovicus Cardinalis & Archiepiſcopus Arelatenſis*, Prælatus cum

multis

multis virtutibus inſignis, tum præcipuè fortis & conſtans. *Nicolaus* vero *Amici*, qvi & ipſe procurator fidei eſt, & inter Theologos Pariſienſes apprime clarus, qvod qviſqve ſentiret, interrogabat. Suffragia qvoqve Scriba publicus, *Joannes Dierliſiſt*, annotabat, plurimaqve illic egregie diſputata, & prudenter examinata fuere, de qvibus ſi facere verba voluerim, vereor, ne me aliqvi vitio mentis tantum opus ingreſſum judicent, qvia res eſt à mea profeſſione meoqve ſtudio remotiſſima; fabulabor tamen mihi ipſi, nec me intra pomæria ſacrorum eloqviorum ingreſſum, introſpexiſſe in ædem Deæ, à qva mares abſterrentur, exiſtimabo. Atqve ut de re ipſa dicere incipiam, *Concluſiones Theologorum*, tanqvam *diſputationis fundamenta*, ipſo in exordio ponam; nec ego iisdem utar verbis, qvibus illi: ſententiam retuliſſe ſat erit. Concluſiones hujusmodi fuerunt:

1. *Veritas eſt Catholicæ fidei*, ſacrum generale Concilium ſupra Papam *& alium qvemvis poteſtatem habere.*
2. *Generale Concilium legitimè congregatum, ſine ipſius conſenſu, nec diſſolvere, nec transferre, nec prorogare ad tempus, ex authoritate ſua poteſt Romanus Pontifex; idq; veritatis ejusdem eſt.*
3. *Qvi pertinaciter his veritatibus ſe opponit*, hæreticus *eſt cenſendus.*
4. *His veritatibus Eugenius Papa IV. oppugnavit, cum primò ex plenitudine poteſtatis Apoſtolicæ Baſileenſe Concilium diſſolvere, ſive transferre attentavit.*
5. *Errores his veritatibus repugnantes, monitus tandem per ſacrum Concilium, Eugenius revocavit.*
6. *Diſſolutio, ſive translatio per Eugenium ſecundo attentata: prædictis eſt obvia veritatibus, inexcuſabilemq; circa fidem errorem continet.*
7. *Eugenius iteratò diſſolvere ſeu transferre Concilium tentans, in revocatos errores prolabitur.*
8. *Commonitus per Synodum Eugenius*, ut diſſolutionem ſive translationem ſecundò attentatam revocaret, *poſt declaratam contumaciam in rebellione perſiſtens, Ferrariaq; Conciliabulum erigens, ſeipſum pertinacem declarat.*

Hujusmodi (ſicut arbitror) fuere concluſiones, qvibus in Capitulo coram Patribus iterum lectis, rogati ſunt omnes viritim ſententiam dicere, pedibusqve ferè omnes in concluſiones ibant. *Panormitanus* tamen *Archiepiſcopus* vir inter omnes ſcientia eminens, plurima in

Digitized by Google

adverſum diſputavit. Plurima etiam Prælatorum decus *Burgenſis* Epiſcopus ac Eleemoſynarius Regis Aragonum, non minus eloqventia qvam doctrina præclarus: non tamen prioribus hi ſe concluſionibus opponebant, ſed illis tantum, qvibus Eugenius tangebatur; argutusq; ut eſt ſubtiliſſimus, adverſus poſteriores concluſiones *Panormitanus* diſſeruit, oſtendereqve ſummo ſtudio nitebatur, *Eugenium non eſſe relapſum*, magnaqve illi cum tribus viris, Argenſi Epiſcopo, Johanne Segovio, ac Franciſco de Fuxe Theologis concertatio fuit. *Articulos Fidei* triſariam dividebat, *ſtrictè*, ut in Symbolo; *largè*, ut in Declarationibus per Eccleſiam factis; *largiſſimè* autem, ut in his, qvæ ex prædictis reſultant; Eugeniumqve nullo iſtorum modorum violaſſe fidem, in prima diſſolutione, qvam fecit; qvia nec in Symbolo, nec in Eccleſiæ determinationibus haberetur, *Papam non poſſe Concilia diſſolvere*; nec id ſibi videri ex determinationibus anteà factis, reſultare, ſed potius ex Decretis Conſtantienſis Concilii, hunc caſum, tanqvam omiſſum, diſpoſitioni Papæ reſervari, cum in capitulo freqvens locus futuri Concilii per Papam, approbante Concilio, eligatur, & de hoc nihil omninò ſit dictum. Qvod ſi forſitan in prima diſſolutione peccaſſet Eugenius, excuſatum tamen haberi debere, qvi de conſilio Cardinalium egiſſet Romanam Eccleſiam repræſentantium, cujus tantam eſſe authoritatem dixit, ut ejus judicium toti orbi præponeretur, idqve gloſſam ſingularem aſtruere, nec inveniri unqvam ſacrum Concilium adverſus Eugenium tanqvam hæreticum proceſſiſſe, idqve ſignum eſſe, qvia non putarit eum à fide devium. Nec apud ſe momentum habere, qvod diceretur *de adhæſione, erroribusq; revocatis*, legiſſe ſe totum adhæſionis textum, Papamqve non revocaſſe diſſolutionem, ut fidei contrariam, ſed ut ſcandala parturientem. Ultimam qvoqve diſſolutionem nihil habere hujusmodi, qvoniam ſimiliter ex conſilio Cardinalium diſſolviſſet, & propter unionem Græcorum fiendam, ac ne cogeretur in criminali cauſa per procuratorem reſpondere, cum perſonaliter mala valetudine impeditus venire non poſſet. Sicqve cum ex prima diſſolutione non fuiſſet in errorem fidei lapſus, perſvaderi ſibi non poſſe, Eugenium nunc dici relapſum, qvi nec prima nec ſecunda diſſolutione fidem violarit.

Fuit oratio Panormitani apud omnes magis laudata qvam probata; id tamen habuit efficaciæ, ut poſtea verbum *relapſum* ex Concluſioni-

cluſionibus tolleretur; ejusqve loco poneretur *prolapſum.* Nec Panormitanus ipſe omnino ab hæreſi Eugenium audebat excuſare, plusqve in prima qvam in ſecunda diſſolutione vim faciebat, non tamen ſine reſponſione receſſit. Aſſurgens namqve *Johannes Segovius, Theologiæ peritiſſimus*, reverenter ſubmiſſeqve (ut tanto Prælato conveniebat) reſpondit: *Fateri ſe* inqvit, *qvod de* articulis fidei trifariam diviſis, *Panormitanus dixiſſet; idq́; ad ſuam cauſam facere, qvia ſi ea pro articulis fidei tenenda eſſent, qvæ ex determinationibus Eccleſiæ reſultarent, manifeſtum foret, concluſiones, de qvibus agitur, ex determinationibus Eccleſiæ, hoc eſt Conſtantienſis Concilii, redundare; qvia ſi ibi concilio generali Papa ſubjicitur, qvis eſt, qvi Papam habere imperium in Concilium (qvod eſt ſuum ſuperius) dicat? ſtareq́; Eugenium debuiſſe, qvia* Concilium *qvod* ſupra ſe *eſt, eo invito diſſolvere non poterat, qvem articulum ſine dubio violavit, & ſi omnino dicere qvis velit, in prima diſſolutione hunc articulum non eſſe læſum, qvia nondum facta eſſet declaratio, ſciat ille, qvi ſic opinatur, Romanum pontificem non ſolum* explicita fidei, *ſed* implicita *qvoqve ſcire oportere, qvi* Vicarius Chriſti *&* caput omnium *exiſtens docere atqve inſtruere cunctos habet. At ſi omnino hoc effugiat, ex illo capite convincetur, qvia diutius in* diſſolutione ſua *poſt declarationem Concilii perſtitit, nec determinationi acqvievit, ideoq́; ſi* diſſolvendo *forſitan non erravit in fide, utiqve in* permanendo *erravit, idq́; belliſſimè ex dicto Clementis, ſæpe per Panormitanum allegati, concluditur, dicentis:* Qvia qvi rebelliter vivit, & bona agere negligit, potius Diaboli qvàm Chriſti membrum eſſe oſtenditur, & magis infidelis qvàm fidelis eſſe monſtratur. *Sicq́; non obediens Eccleſiæ Eugenius*, infidelis *dici haud abſurde poteſt. Nec verum id fore, qvod Papa in fide non fuiſſet impetitus; etenim in reſponſione, tam illa qvæ incipit*, Cogitanti, *qvàm alia, qvæ*, Sperant, *Oratoribus Papæ deditis, apertè illa verba reperiri*, hic articulus fidem concernit, malumusqve mori, qvàm per ignaviam cedere; *qvo dicto ſatis admonuiſſe Synodum, patere, qvia* Papa contra fidem *veniret: ideoq́; cum poſtea adhærendo revocaſſet Eugenius diſſolutionem;* errorem *qvoqve* fidei *in ea contentum revocaſſe videtur, ſcandala qvoqve, de qvibus mentio fieret, propter errorem fidei eſſe ſuborta; qvod aliqvi* ſubeſſe Concilio Papam *dicerent, negarent aliqvi, ipſamq́; doctrinæ diverſitatem ſcandala ſecum trahere. Expreſſe qvoqve in* adhæſione Papæ *revocari aſſertiones nomine Papæ factas contra Concilii authoritatem; & licet in hujusmodi revocatione non eſſet ſervatus ſtilus*

& ordo judiciorum, ſufficere tamen in rebus talibus, quod actum eſſet, cum Concilium contra Papam *ageret, quo in caſu ſola eſſet veritas obſervanda. Nec eſſe Concilium juri* poſitivo *ſubjectum, ut ſervare terminos, & judicialem ſeqvi ſtrepitum debeat.* Gloſſam *autem illam* ſingularem, *qvæ Romanam eccleſiam orbi præponeret, ſe omnino contemnere, beneq́ʒ* ſingularem *eſſe, qvæ tàm fatua diceret, indignumq́ʒ fore, ut illam qvispiam ſeqveretur, mirariq́ʒ ſe de Panormitano & aliis noſtrorum temporum Doctoribus, qvi dum ſe* gloſſarum *extollere putant* authoritatem, *ipſam deprimunt, cum* ſingularitatem *adjiciunt*, ſingularis *enim eſt* gloſſa *qvæ* ſola *eſt. Sed qvis non pluris faciat* gloſſam in omnibus locis *idem ſentientem, ſemperq́ʒ conſtanter loqvutam, qvàm uno tantum in loco aliqvid aſſerentem, quod ſine dubio poſſit per errorem videri aſſertum? Qvantum verò* ad veritatem *habere ſe* Hieronymum, *Doctorem gravisſimum, gloſſæ illi contrarium, qvi* orbem *etiam qvoad authoritatem*, urbe ipſa, *id eſt*, Roma, majorem eſſe *non ambigit.* Nec iſta finire Segovius ſine interpellatione potuit; ſæpe namqve Panormitanus verba ipſius interrupit; & nunc unum, nunc aliud dictum confutare ſatagebat. Surrexit *Argenſis* etiam *Epiſcopus*, vir non ſolum eloqvens, ſed etiam animi plenus, acriterqve Panormitani dicta & argumenta diſturbavit; plus tamen inter eos proceſſum eſt, qvàm diſputandi modus exigeret, neqve enim à probris abſtinuerunt. Veniam tamen Argenſis poſtea petiit, licet forſitan minus erraſſet, ut fit, qvia ſemper inferiores oportet ſuccumbere. Dixerat forte Argenſis, *Romanum pontificem* miniſtrum Eccleſiæ *fore*; idqve ferre Panormitanus non poterat, tantumqꝫ eâ die ſeipſum & ſcientiam ſuam, qvæ utiqve maxima eſt, deſeruit, ut Papam *Eccleſiæ dominum* aſſeverare non vereretur. Cui Segovius: *Vide qvid agis Panormitane*, (inqvit) *honoratior titulus Romani Pontificis ille eſt, qvo* Servum ſervorum *ſe* Dei *appellat, id enim ex eo eſt ſumptum, qvod Chriſtus diſcipulis ait, cum qværerent, qvis* eorum eſſet major *futurus? Scis enim reſpondiſſe illum:* Qvia principes gentium dominantur eorum, vos autem non ſic, *& reliqva, ubi* dominatum *omnino prohibuit. Et* Petrus, *qvi & ipſe Vicarius Chriſti primus fuit*, paſcite (*inqvit*) qvi in vobis eſt, gregem Dei providentes, non coactè, ſed ſpontaneè. *Et paulo poſt:* Neqve ut dominantes in Clero. *Qvid ſi filius Dei Chriſtus, non* miniſtrari, *ſed* miniſtrare *venit, qvo pacto ejus Vicarius dominabitur, aut dici* Dominus (*ſicut vis Panormitane*) *poterit? Cum non ſit diſcipulus ſupra magiſtrum,*

Digitized by Google

magiſtrum, neqve ſervus ſupra dominum ſuum. Neqve vocemini magiſtri, *inqvit Dominus*, qvia magiſter veſter unus eſt Chriſtus; & qvi major eſt veſtrum, erit miniſter veſter. Hac reſponſione inqvietato paululum Panormitano, receſſum eſt. Seqventi die *generalis congregatio* fuit, & poſt prandium ad Capitulum omnes redierunt, rogatusqve ſententiam *Lugdunenſis Archiepiſcopus*, Orator Regius, vir inter omnes & probitate vitæ, & ſcientiæ copia eminentiſſimus, poſtqvam *hæreticum* eſſe *Eugenium*, pluribus rationibus comprobavit, amarè conqveſtus eſt, illorum ignaviam plurimum deteſtatus, qvi talem hominem Romano Pontificio præfeciſſent, omnesqve aſtantium animos commovit, ut ſecum *calamitates univerſalis Eccleſiæ* deplorarent. At *Burgenſis Epiſcopus*, Orator Hiſpanus, & inter Prælatos apprime doctus, *Concluſiones* bifariam diviſit, aliasqve *generales*, aliasqve *perſonales* appellans: egregièqve circa 3. primas locutus eſt, nullatenus ſe de ipſis dubitare aſſeverans, niſi qvod illa ſibi adjectio dubia videretur, qvæ *fidei* faceret mentionem. Plurimumqve illic immorari voluit, *ut ſacrum Concilium ſupra Papam eſſe* oſtenderet; idqve poſtqvam jure divino humanoqve probavit, Phyſica etiam ratione aſſeruit; adductoqve in teſtem ſummo omnium Philoſophorum Ariſtotele, dicebat, in Regno benè inſtituto illud in primis deſiderari, ut plus *Regnum* poſſet qvam *Rex*, ſi contra reperiretur, id non regnum, ſed *Tyrannidem* dici debere. Sic etiam ſibi de Eccleſia videri, qvod eam plus ſuo Principe, id eſt Papa, poſſe oporteret, qvem ſermonem ſic ornatè, ſic ſvaviter diſputavit, ſic doctè atqve verificè, ut omnes ab ejus ore avide dependerent, jam non (ut in aliis fit) orationis finem, ſed longam continuationem deſiderantes, ipſumqve unicum eſſe ſcientiæ ſpeculum prædicarent. Ut verò alias ingreſſus eſt concluſiones, opponereqve hic ſe voluit, viſus eſt aliqvantiſper à ſeipſo diſcedere, Burgenſemqve eſſe deſinere. Nec enim ille in verbis lepor, nec illa in oratione gravitas, aut in vultu hilaritas apparebat; ac ſi ſeipſe potuiſſet cernere, admirationem ſui forſitan habuiſſet. Qvis enim vim qvandam ac poteſtatem veritatis tunc non viderit, qvæ homini pro ſe loqventi, ſententias & verba ſuggeſſit? Adverſus ſe autem prædicanti, etiam ipſam, qvæ innata erat, ſurripuit eloqventiam. Illud tamen Panormitanus ac Burgenſis modeſtiæ oſtenderunt, qvia etſi veritates fidei eſſe non faterentur, in eo tamen non ſuæ ſententiæ acqvieſcendum dicebant,

Digitized by Google

cebant, qvi ſacris literis non eſſent imbuti, ſed Theologorum. *Eleemoſynarius* vero *Aragonum Regis*, ut eſt conſilio callidus, neqvaqvam directè ad concluſiones diſputabat, ſed furtim qvædam argumenta collegerat, qvibus nunc hic, nunc illic præſtaret impedimentum. Adverſus qvos & *Abbas Scotiæ*, vir ſubtilis ingenii, plurima diſputavit, & *Thomas de Corſellis*, inter ſacrarum literarum Doctores inſignis, qvo nemo plura ex Decretis ſacri concilii dictavit, vir juxta doctrinam mirabilis & amabilis, ſed modeſtâ qvadam verecundiâ ſemper intuens terram, & velut latenti ſimilis, pro concluſionibus latè & clarè diſſeruit. *Nimis (ut video) rem protraherem, ſi qvid ſinguli dixerint, explicare pergam, fiamq; lectoribus tædioſus, hoc modo procedens. Utilius (ſicuti mihi videtur) argumenta exponam, qvibus ratæ concluſiones fuerunt; nec ego* de qvinqve poſterioribus *ſermonem habebo, qvæ ſolùm videntur* in facto *conſiſtere, dum* Eugenii perſonam *reſpiciunt; ſolum* tres primas *mea diſputatio complectetur. Subjiciam igitur aliqva probationi accommoda, non qvæ ipſe cogitarim, aut meo ſtudio ex obſcuriſſimis ſcripturarum tenebris elucubraverim, ſed qvæ ego in diſputatione Patrum audita memoriæ commendavi. Qvantum ergo illic haurire mea parvitas qvivit, ejus authoritatis eſt* prima concluſio, *ut ea probata, reliqvæ veniant. In* prima *igitur vis major, eaq; primitus diſſertanda eſt, duoq; circa ipſam inveſtigatu examinatuq; digna ſe offerunt. Alterum:* Nunqvid generale Concilium authoritatem habeat ſupra Romanum Pontificem? *Alterum:* An credere Fides Catholica jubeat? *Qvæ duo ſi deduxerim, nihil eſt qvod poſtmodum dubitare poſſimus. Qvod autem Papa* Concilio generali ſubeſſe *debeat, egregie ratio per Burgenſem Epiſcopum deducta ſuperius probat; eſt enim* Papa *in* Eccleſia *tanqvam* in Regno Rex. *Regem autem plus poſſe qvam totum Regnum, abſurdum eſt. Ergo nec Papa plus poſſe debet, qvàm Eccleſia. Sed ſicut nonnunqvam Reges male adminiſtrantes, & tyrannidem exercentes, à toto Regno excluduntur ejiciunturq;: Sic etiam per eccleſiam, hoc eſt,* per generalia Concilia Romanos Pontifices poſſe deponi, *non eſt ambigendum. Neqve hic ego illos audio, qvi tàm latam Regibus attribuunt poteſtatem, ut eos* teneri legibus *nullatenus velint. Genus eſt enim adulatorum, qvi aliter garriunt qvàm ipſi ſentiant. Etenim licet dicatur* in ſinu Principis ἐπιείκειαν ſemper fore, *id ego intelligo, cum ratio ſvadet à verbis legis eſſe recedendum.* Rex *enim ille dicitur, qvi eſt ſpeculator ac procurator publici commodi, cui eſt cordi utilitas ſubditorum, qvi qvæcunqve agit, refert ad*

eorum,

Digitized by Google

eorum, quibus præeſt, commoditatem; quod ſi ſecus fecerit, non Rex *ſed* Tyrannus *dicendus eſt, cujus eſt proprium vacare proprio emolumento. Hoc enim differt* Rex *à* Tyranno, *quod alter eorum, quos regit, commodis invigilat, alter ſuis intentus eſt. Quod ut manifeſtius fiat, ſubjicienda cauſa eſt, quæ Reges ab initio introduxit, & quidem, ut Cicero* in Officiis ait: Certum eſt, fuiſſe aliqvod tempus, qvo ſine regibus vivebatur. *At poſtquam* jure gentium *poſſeſſiones cœperunt dividi, non alia cauſa* Reges *fieri inſtitui, niſi juſtitiæ fruendæ. Nam cum premeretur initio multitudo ab his, qui majores opes habebant, ad unum aliqvem virum confugiebant, virtute præſtantem, qvi prohiberet injuria tenuiores, æqvitatemq́; conſtituendo, ſummos cum infimis pari jure retineret; cumq́; adhuc regnantibus Regibus debiliores nonnunquam opprimerentur, leges conſtitui placuit quæ ad judicandum non odio aut gratia ducerentur, ſed tales inopi, quales potenti præberent aures, quo ſit, ut leges non ſolum populum, ſed Regem quoque obligare ſciamus. At ſi Regem contemnere leges, rapere bona ſubditorum, violare virgines, ſtuprare matronas, omniaq́; ſuæ libidini & temeritati committere videremus, nunqvid congregatis Regni Proceribus, illo ſummoto, alius ſublimandus, qui & bene gubernare ſciret & legibus obtemperare? Nempe, ut ratio ſuadet, ſic etiam uſus edocet. Idemq́; fieri* in Eccleſia, *hoc eſt,* in Concilio, *quod in Regno, conſentaneum eſſe videtur. Sicq́; ſatis apparet, quod diximus,* Papam ſubeſſe Concilio. *Illud tamen negari non debet, quia* major eſt Papa qvolibet alio Chriſtiano: *& ſicuti Regi qvilibet Baro de Regno ſubjicitur, ſic Romano Pontifici ſinguli eccleſiæ Prælati parere tenentur. Sed his præteritis, cum Burgenſi Epiſcopo, viro non minus docto, quam eloquenti,* ad divina eloqvia *tranſeamus. Fundamento autem rei quam petimus, verba ſunt Redemptoris noſtri Jeſu Chriſti, cum in pluribus locis, tum ibi, cum Petrum alloqvitur dicens:* Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam. *A qvibus verbis ideo placuit exordiri, quod aliqvi verba hæc ad extollendam Romani Pontificis authoritatem ſolent adducere, ſed (ut ſtatim parebit) alius eſt verborum Chriſti ſenſus, quam aliqvi opinentur. Ait ergo:* Et portæ Inferi non prævalebunt adverſus eam. *Magna quippe promiſſio, magna etiam verba Domini; etenim qvid dici grandius potuit, quam* portas inferi adverſus eccleſiam *prævalere non poſſe!* Portæ *utique* inferi *(ut inquit Hieronymus)* peccata ſignificant. *At ſi peccata expugnare Eccleſiam nequeunt, certe non maligni ſpiritus, qui nullam penitus in hu-*

manum genus, niſi per peccata vim habent, aliqvid adverſus Eccleſiam poſſunt eamq́ ob cauſam cum apud Jobum dicatur: Nulla poteſtas ſuper terram eſt, qvæ poteſtati maligni ſpiritus comparetur, *reſtat poteſtatem Eccleſiæ omnibus poteſtatibus eſſe majorem. Poſſumus etiam ex hoc dicto aliter quoque argumentari, quia* ſi portæ inferi, *id eſt*, peccata, *adverſus Eccleſiam nihil qveant,* Eccleſia *ipſa* impeccabilis *eſſe monſtratur, quod qvidem de* Summo Pontifice, *quia homo & mortalis eſt, nemo dixerit, cum ſcriptum ſit:* Qvia ſepties in die cadit juſtus. *At ſi* Eccleſia immaculata *eſt, quia nec peccato poteſt deturpari, qvis eſt, qvi* peccatorem hominem impeccabili Eccleſiæ præferat? *Nec illis præſtemus aures, qvi verba illa Chriſti Jeſu dicentis:* Oravi pro te Petre, ut non deficiat fides tua, *nolunt* ad Eccleſiam *referri, qvoniam ſicut Auguſtinus in expoſitione Pſalmorum inqvit:* Qvædam dicuntur, qvæ etſi propriè *ad Apoſtolum Petrum* pertinere videantur, non tamen habent illuſtrem intellectum, niſi cum referuntur *ad Eccleſiam*, cujus ipſe cognoſcitur in figura geſtaſſe perſonam. *Unde alibi in quæſtionibus Novi & Veteris Teſtamenti: de his qvoqve verbis:* Rogavi pro te Petre, *qvid* ambigitur? Nunqvid pro Petro rogabat, pro Jacobo & Johanne non rogabat, ut de cæteris taceam? Manifeſtum eſt, *in Petro* omnes contineri; qvia & alio loco apud Johannem dicit: Ego pro his rogo, qvos mihi dediſti, & volo, ut ubi ego ſum, & iſti ſint mecum. *Qvo fit, ut* Eccleſiam *freqventiſſimè per Petrum intelligamus. Idq́ hoc fieri in loco non ambigimus, aliter vero ſtare veritatis verba non poſſent, cum paulo poſt Petri fides ad tempus, Chriſtum negando defecerit. At* fides Eccleſiæ, *cujus perſonam Petrus geſtabat, ſemper intemerata permanſit. De* Romanis *verò* Pontificibus *liceret exempla admodum multa referre, ſi tempus ſineret; qvoniam aut* hæretici, *aut* aliis imbuti vitiis *ſunt reperti. Nec nos fugit* Marcellinum *juſſu Cæſareo idolis thurificaſſe, alium verò, qvod majus & horribilius eſt,* diabolica fraude Romanum Pontificatum *aſcendiſſe. Nobis tamen illud Pauli ad Hebræos ſufficit teſtimonium, qvi* omnem Pontificem infirmitatẽ, *id eſt, pravitate peccandi circumdatum eſſe, dicit; Eccleſiam autem impeccabilem permanere, etiam alia ipſius Chriſti teſtimonia comprobant. Apud Matthæum ait:* Ego vobiſcum ſum uſqve ad conſummationem ſeculi. *Qvæ verba non ſolum Apoſtolis, (ipſi enim usque ad ſeculi finem non permanſerunt) ſed etiam ſucceſſoribus dicta fuerunt; nec tunc Chriſtus ſignificare, ſe Deum per omnia fuſum, qvomodo etiam in peccatoribus deprehenditur, ſed*

ſpeciale

Digitized by Google

ſpeciale quoddam donum gratiæ oſtendere per aſſiſtentiam ſuam, qva ſanctam Eccleſiam in Apoſtolis eorumq́ ſucceſſoribus conſiſtentem, ſervaret immaculatam. Alibi qvoqve: Ego rogabo (*inqvit*) & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis, qvem mundus non poteſt capere, qvia non videt eum, nec ſcit eum; vos autem eum cognoſcetis, qvia apud vos manebit. *Quæ verba cum diſcipulis Jeſu dicta ſint, ad ſucceſſores qvoqve & ſic Eccleſiæ dicta intelliguntur; et ſi in æternum Spiritus veritatis in Eccleſia eſt, nemo negare debet Eccleſiam permanere incorruptam. Ex ea qvoqve authoritate, qva dicitur* Sponſus Eccleſiæ Chriſtus, *qvis non videt incontaminandam fore Eccleſiam?* Sponſus *namqve &* Sponſa (*ut Apoſtolus inqvit*) duo ſunt in carne una; carnem autem ſuam, *ut idem ſubjicit*, nemo odio habet. *Eoq́ fit, ut Chriſtus Eccleſiam odire non poſſit, qvoniam Sponſa eſt, eademq́ caro cum ipſo, et ſe odire non poteſt, ergo non peccat Eccleſia; nam ſi peccaret, odio haberetur:* Peccatores *namq́, ut alibi dicitur*, Deus odio habet. *Quæ authoritates, ut invicem connecti qveant, fateri cum Apoſtolo debemus*, Eccleſiam Dei non habere maculam neqve rugam. *Qui etiam ad Timotheum ſcribens*, Eccleſiam *ipſam* columnam, & firmamentum veritatis *fore aſſeverat. Unde in Canticis Sponſus:* Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. *Exterrere aliqvos hæc verba poſſent, dum fore* impeccabilem Eccleſiam *aſtruo. Nam cum in Eccleſia contineantur omnes, qui Chriſtiano cenſentur nomine, qviq́ in communi credentia articulorum fidei & ſacramentorum participatione conveniunt, vereor, ne qvi me* omnes homines *impeccabiles dixiſſe opinentur, quæ ſententia tantum à mea abeſt, ut ejus oppoſitum verum putem: exiſtimo enim qvia nullus ſit in Eccleſia impeccabilis, mortali carne veſtitus. Nec iſta inter ſe pugnant, habet enim hoc Eccleſia, ut licet ſingula membra peccare poſſint, ipſum tamen corpus non poſſit. Semper enim in Eccleſia viri ſunt aliqvi boni, qui licet humanæ fragilitati ſubditi ſint, virtutis tamen perfecta perfecto fruuntur munere, domitisq́ carnalibus deſideriis, hoſtiam ſe Deo placentem exhibent. Nec vulgari communiq́ eorum opinioni conſentio, qui tempore Dominicæ paſſionis* ſolam Virginem *ajunt in fide perſtitiſſe. Unde audent aliqvi dicere, ſic extenuari fidem poſſe, ut ad unam ſolam aniculam revertatur. Quorum ſententiam, ne dicam inſaniam, apertè mihi videtur Paulus explodere, cum ad Romanos ait:* An neſcitis in Helia, qvid dicit ſcriptura, qvemadmodum interpellat Deum adverſus Iſraël: Domine, Prophetas tuos occiderunt,

altaria tua ſuffoderunt, & ego relictus ſum ſolus, & qværunt animam meam: *Sed qvid dicit illi reſponſum divinum?* Reliqvi mihi ſeptem millia virorum, qvi non curvaverunt genua ſua ante Baal. *Etenim qvod aliud ibi reſponſum divinum indicat, qvam fatuam eſſe illorum opinionem, qvi ad tam paucos redigi Eccleſiam arbitrantur? Oportet neqve eos credere verbis Chriſti, qvæ omnia illis repugnant, qvi ſolam Virginem perſeveraſſe in fide prædicant: ait namqve ad Patrem Jeſus:* Pater ſancte, ſerva eos in nomine tuo, qvos dediſti mihi, ut ſint unum, ſicut & nos. Cum eſſem cum eis, ego ſervabam eos in nomine tuo. Qvos dediſti mihi, cuſtodivi, & nemo ex eis periit, niſi filius perditionis. *Et:* Non rogo, ut tollas eos de mundo, ſed ut ſerves eos à malo. *Ecce, qvia orat Chriſtus, ne Apoſtoli cadant: Orans autem Chriſtus, abſqve dubio auditur: ubi enim dicit:* Scio, qvia me audis. *Sed qvo pacto auditur, ſi omnes, pro qvibus orat, ut iſti rabulæ dictitant, in paſſionis tempore deviarunt? Exemplum: Qvo pacto Jeſus matrem ſuam chariſſimam, in cruce pendens, Jo*hanni *commendaſſet, ſi is aut jam erat, aut ſtatim futurus erat alienus à fide? Centurio præterea nunqvid è veſtigio clamat?* Vere filius Dei erat iſte! Judæi *qvoqve illo in tempore, qvi Hieroſolymis longe aberant, [illegible] fideles poterant, & in ſua fide ſalvari, cum (ſicut Apoſtolus ait) ad Evangelium homines obligentur, poſtqvam eis innotuit. Relinqvamus igitur iſtos, & qvod eſt vero ſimilius, teneamus fuiſſe, eſſeq́; ſemper in eccleſia non parvum bonorum hominum numerum judicemus: ab illisq́; ut a parte digniore, ſan*ctam & immaculatam *denominemus* eccleſiam, *qvæ tamen malos qvoqve bonos complectitur. Eccleſia namqve* ſagenæ miſſæ in mari *comparatur ex omni genere piſcium congreganti. Et rurſus:* Homini Regi, qvi fecit nuptias filio ſuo, & miſit ſervos ſuos vocare invitatos ad nuptias. *Et ſubdit:* Et congregaverunt bonos & malos, qvotqvot invenerunt. *Extranea enim eſt illorum opinio, qvi ſolos bonos contineri intra eccleſiam dicunt: qvæ ſi vera eſſet, omnia confunderet, nec ubi eccleſia foret, ſcire poſſemus. Cum autem (ſicut ſcriptura dicit)* nemo ſciat, utrum ſit dignus odio vel amore, *approbatior veriorq́; illorum ſententia eſt, qvi omnes fideles intra eccleſiam recipiunt, qvorum licet pars magna voluptatibus & avaritiæ ſerviat, aliqvi tamen ſemper ſunt a peccatis mundi mortalibus, qvæ pars ut dignior, denominationem dedit eccleſiæ, ut ſancta diceretur: qvod tam freqvens factum eſt, ut in Symbolo decenter decantare præcipiamur:* Unam Sanctam Catholicam & Apoſtolicam eccleſiam, *qvem articulum [illegible]*

Synodum

Synodum Conſtantinopolitanam aliis adjeciſſe ferunt. Qvare ſi ſancta *eſt* eccleſia, impeccabilis *qvoqve eſt, ut ad inſtitutum redeam.* Sanctum *enim (ut Macrobio Trebatium referenti placet) interdum eſt idem qvod* ſacrum, *idemq; qvod* religioſum, *interdum vero idem eſt qvod* incorruptum. *Unde & illud:* Sancta ad vos anima, atqve iſtius inſcia culpæ deſcendam: *Non enim ſacro aut religioſo ejus anima tenebatur, qvam* ſanctam, *hoc eſt* incorruptam *voluit oſtendere. Eoq; modo* ſanctam *prædicamus* eccleſiam, *qvam Petrus Apoſtolus* immaculatam *dicebat, ſicut in famoſa Clementis epiſtola legimus. Ad hoc etiam tendit, qvod dicitur apud Paulum* caput eccleſiæ *fore* Chriſtum; *nam ſi eccleſia peccaret tota, neqvaqvam ſuo capiti conveniret Chriſto, qvi nulla unqvam ex parte corruptus extitit. Hoc idem apud Matthæum ſignificare voluit Chriſtus, cum domum illam deſcribit, qvæ fuerat ſupra* firmam petram ædificata, *cui nec venti potuerunt officere, nec pluvia.* In domo Dei (*inqvit Apoſtolus*) qvæ eſt eccleſia ædificata ſupra firmam petram, qvæ (*ſicut idem Apoſt. prædicat*) erat Chriſtus. *Eccleſiam ergo ſupra Chriſtum fundatam, qvis eſt tam demens, qvi non ſui oblitus, ut peccato ſubditam eſſe velit? qviq; non potius cum Propheta exclamet?* Domine, dilexi decorem domus tuæ! *Hinc illa Johannis aurea ſententia, cui etiam aureum os fuiſſe prædicant, qvi ait;* Non ceſſat impugnari Eccleſia, non ceſſat inſidias pati, ſed in nomine Chriſti ſemper ſuperat, ſemper vincit; & qvamvis alii inſidientur, qvamvis ſæpe percutiant eam fluctus, fundamentum tamen, qvod ſupra petram eſt, non qvaſſatur. *Hilarius qvoqve.* Proprium eſſe ſolet eccleſiæ (*inqvit*) ut tunc vincat, cum læditur; tunc intelligat, cum arguitur; tunc ſecura ſit, cum deſeritur; tunc obtineat, cum ſuperata videtur. *Multis (ut mihi videtur) rationibus ac teſtibus probatum eſt,* eccleſiam non errare, *qvod de* Romanis Pontificibus *non aſſeritur, qvæ ratio haud incerte* Summum Pontificem eccleſiæ ſubjicit. *Conveniens enim eſt, ut perfectioribus minus perfecti ſubdantur. Sunt tamen alia teſtimonia, aliæq; rationes, de qvibus etiam hoc in loco aggrediar dicere.* Si authoritas qværitur (*inqvit Hieronymus*) *libenter enim in ejus ſententiis, tanqvam in agro fertili verſor,* orbis major eſt urbe. *Qvid tum obſecro, Hieronyme, magnus eſt Papa, qvia Romanæ præeſt eccleſiæ? Magna ejus eſt authoritas, major tamen eſt univerſalis eccleſia; qvæ non urbem unam duntaxat, ſed totum complectitur orbem. Ex hinc ſi* mater omnium fidelium eſt eccleſia, *Romanum etiam Pontificem* in filium *habet. Alias vero (ſicut beatiſſimus prædicat*

dicat Auguſtinus) nunqvam habebit Deum Patrem, qvi Eccleſiam noluerit cognoſcere in matrem. Qvod Anacletus *intelligens univerſalem eccleſiam* (*ut Canoniſtæ ſciunt*) matrem ſuam *appellat*. Et Calixtus, *ſicut* filius, *ait*, venit facere voluntatem patris, ſic & nos implere voluntatem matris noſtræ, qvæ eſt eccleſia. *Unde apparet tanto ſuperiorem eſſe eccleſiam Romano Pontifice, qvanto eſt matre inferior filius.* [illegible] *diximus*, eccleſiam Chriſti Jeſu ſponſam fore. *Papam verò Vicarium eſſe ſcimus. At nemo ſic Vicarium ſuum inſtituit, ut ejus ſponſam illi ſubjiciat. Qvinimò plus arbitrii in rebus arduis habere creditur ſponſa qvam Vicarius, cùm illa unum ſponſo corpus exiſtat, Vicarius non idem cum Domino. Nec Pauli ad Romanos verba præteribo:* Omnis (*inqvit ille*) anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, *nec excipit animam Papæ.* [illegible] *cum nullus alius mortalium ſupra Papam ſit, neceſſarium videtur* [illegible] eccleſiæ ſubjiciamus. *Ne ideo ſe putet exemptum, qvod ei dictum a Chriſto fuerit.* Qvodcunqve ligaveris *& reliqva, in eo namq; (ut poſt dicemus) perſonam ferebat eccleſiæ. Cui etiam dictum reperimus:* Qvæcunqve ligaveritis ſuper terram, ligata erunt & in cœlis. *Ulterius, ſi omnis poteſtas à Chriſto conceſſa, ut ad Corinthios ſcribit Apoſtolus:* Data eſt in ædificationem eccleſiæ, & non in deſtructionem. *Cur non eccleſia Summum Pontificem clavibus abutentem, & omnia deſtruentem,* [illegible] *Adde & aliud argumentum: Homo in hac vita minor eſt angelis. Legimus namq; apud Matthæum de Johanne Baptiſta:* Qvia qvi minor eſt in regno cœlorum, major eſt illo. *Alibi tamen dixerat veritas:* Qvod inter natos mulierum non ſurrexit major Johanne Baptiſta. *Sed* [illegible] *Angelis credere homines (exemplo Zachariæ) coguntur, ne* [illegible] *tis incurrant vitium, non credentes. Qvid plus? Romanus Pontifex homo eſt, ergò angelis minor, & Angelis præſtare tenetur fidem. At angeli ab eccleſia diſcunt, ejusq. doctrinæ reverenter acqvieſcunt, ut apud Epheſios* [illegible] *Apoſtolus. Ergo & Summus Pontifex idem tenetur* [illegible] *eſt angelis, minor eſt eccleſia, qvæ illis eſt major, cujus tanta eſt auctoritas, ut rectè, per Auguſtinum* ſoli *æqviparetur:* [illegible] *mina ſol unus evincit, ſic omnes auctoritates eccleſia ſuperat.* [illegible] *Auguſtini legitur dictum.* Evangelio non crederem, niſi me auctoritas eccleſiæ commoveret, *qvæ nunqvam de Romano Pontifice* [illegible] *tur, qvi cum vicem gerat eccleſiæ, ejusq. adminiſtrator exiſtat,* [illegible] *putandus eſt aut major, aut æqvalis. Maxime tamen Romanum* [illegible]

ſubjectam

ſubjectum eſſe eccleſiæ, verba ipſius Chriſti Salvatoris, & Domini noſtri oſtendunt; cùm, ſicut poſt dicemus, Petrum futurum Papam ad eccleſiam remittit inqviens: Dic Eccleſiæ. *Ad cujus Authoritatem etiam illa pertinent verba:* Qvi vos audit, me audit, *non ſolùm Apoſtolis, ſed eorum qvoqve ſucceſſoribus & toti eccleſiæ dicta. Qvo fit, ut ſi eccleſiam Romanus Pontifex non audiat, Chriſtum qvoq; non audiat, & tanqvam Ethnicus & Publicanus haberi debeat; qvia (ut etiam aſſerit Augustinus)* cùm excommunicat eccleſia, in cœlo ligatur excommunicatus, & cùm ſolvit, ſolvitur. *Qvo dicto, tàm Papa qvam alii continentur, ex eo tamen illorum maximè veſania confutatur, qvi dari per Synodum generalem remiſſionem plenariam, inficiantur: Cùm Synodus (ut poſtea oſtendemus) univerſalem eccleſiam repræſentet: Illos tamen hæreticorum loco habendos cenſeo; qvoniam ſi hæreticus eſt, qvi Romanæ eccleſiæ primatum aufert, ut Conſtantienſis Concilii Decreta demonſtrant, qvanto magis hæreticus erit, qvi eccleſiæ detrahit authoritati, in qva Romana & omnes aliæ continentur. Opinio (ſicut jam liqvet) omnium mortuorum eſt, ſi opinio vocari debet, qvæ idoneis confirmatur authoritatibus, qvia* Romanus Pontifex univerſali eccleſiæ ſubjectus exiſtit, *neqve hoc viventes negare audent. Illud autem apud aliqvos revocatur in dubium;* an id qvoqve de generali Concilio credi oporteat. *Sunt enim aliqvi (ſive avidi gloriæ, ſive qvod adulando præmia expectant) qvi peregrinas qvasdam, & omninò novas prædicare doctrinas cœperunt, ipſumq; Summum Pontificem ex jurisdictione ſacri Concilii demere non verentur. Excæcavit namq; illos ambitio, à qva non ſolum hoc modernum, ſed omnia usq; in hanc diem ſchismata ſuborta reperiuntur; namq; ut olim peſtiferam illam beſtiam, qvæ per* Arrium *primo qvaſi de infernis extulerat caput, cupiditas Epiſcopatus induxit; ſic hodiernam hæreſim illi præcipuè nutriunt, qvos jam* mendicare *ſuppudet, qvorum* alius *clamat, ſubditorum facta judicari à Papa,* Romanum *verò* Pontificem ſolius Dei reſervari arbitrio. *Alius dicit, qvia* primam ſedem nemo judicabit, *qvod neq; ab Auguſto, neq; ab omni Clero, neq; Regibus, neq; à populo valeat judicari.* Alius *aſſerit,* ejectionem Summorum Pontificum ſibi Dominum reſervaſſe. *Alius vero aſſerere non veretur,* Romanum Pontificem, qvamvis animas catervatim ſecum ad inferos trahat, nullius reprehenſioni fore ſubjectum. *Nec conſiderant miſeri, qvia qvæ prædicant tantopere verba, aut ipſorum* Summorum Pontificum *ſunt, ſuas fimbrias extendentium, aut illorum, qvi eis adulabantur. Et qvia hujusmodi*

dicta

Digitized by Google

dicta ſolutionem habent, recurrunt ſtatim ad Evangelium *& verba Chriſti, non prout Spiritus ſancti ſenſus expoſcit, ſed ſuopte ingenio interpretantur: plurimum illud extollunt, quia Petro dictum ſit:* Tu vocaberis Cephas, *quod eum caput eccleſiæ faciunt:* Tibi dabo claves Regni cœlorum. *Et:* Qvodcunqve ligaveris ſuper terram. *Et:* Rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua *Et:* paſce oves meas. *Et:* Duc in altum rete. *Et:* Noli timere, jam ex hoc eris homines capiens; *quodq́; ſoli Petro, tanqvam Apoſt. Principi, Chriſtus mandaverit pro ſe & ipſo ſtaterem dare, & qvia Petrus traxit ad terram rete plenum piſcibus magnis, & quod ſolus Petrus ad Chriſti defenſionem gladium evaginavit. Quæ omnia* [illegible] *miro modo ſublimant, expoſitionibus SS. Doctorum omnino poſthabitis; quæ ſi, ut par eſſet, conſiderarent, manifeſto cognoſcerent, qvia ex* [illegible] *bus ſupradictis* Romanus Pontifex *non conjunctim, ſed ſeparatim* [illegible] *præeſt. Sed his modo prateritis, qvia reſponſio per infraſcripta patebit,* [illegible] *nos à Doctiſſimis viris de hac qvæſtione audiverimus, hora expoſcit,* [illegible] *dium afferamus. Illudq́; in primis cupio notum, qvia* Romanum Papam *omnes qvi aliqvo numero ſunt,* Concilio ſubjiciunt; *Ad cujus rei* [illegible] *nem omnia ferè repetunt; qvæ ſuperius de Eccleſia recitavimus* [illegible] *namq́;* generali Concilio *omnia putant, qvæ* Eccleſiæ. *Primo* [illegible] *hunt illud Evangelicum:* Dic Eccleſiæ, *qvo in loco ſcire convenit,* [illegible] *Petro, ſummo futuro Pontifici, Chriſtus loqvebatur, inſtruens eum, quid* [illegible] *facturus circa fratris correctionem. Ait igitur,* ſi peccavit in te [illegible] tuus, vade, & corripe eum inter te & ipſum ſolum; ſi te audierit, lucratus es fratrem tuum; ſi autem te non audierit, adhibe tecum unum vel duos, ut in ore duorum teſtium, vel trium ſtet omne verbum; qvod ſi non audierit, dic eccleſiæ. *Qvid igitur per* eccleſiam *intelligemus; an fidelium multitudinem, ubiqve gentium diſperſam?* Jugum meum (*inqvit Dominus*) ſuave eſt, & onus meum leve; *at* [illegible] *do* leve, *ſi præcipit Chriſtus, qvod factu eſt impoſſibile? Qvo enim* [illegible] *tuiſſet Petrus Eccleſiam alioqvi diſperſam, ſingulosq́;* [illegible] *per civitates & oppida veſtigare? Alius eſt profecto verborum* [illegible] *ſenſus; aliterq́; interpretationem fieri oportet, qvæ ut rite* [illegible] *cis perſonæ, qvam Petrus geſtavit, meminiſſe nos convenit,* Summi Pontificis, & hominis privati. *Dum in Petro* privatum hominem [illegible] *haud inepta eſt illorum expoſitio, qvi per eccleſiam, Prælatum eccleſiæ accipiunt. Docuit enim nos Chriſtus, ut ad Epiſcopos* [illegible]

ad

ad ipſum Romanum Pontificem, cum fratres adverſus nos haberemus peccantes. At cum in Petro Romanum Pontificem *ſuſcipimus, ridenda magis qvàm probanda hujuſmodi expoſitio eſt; nec enim ad Papam, id eſt, ad ſeipſum, vel ad Prælatum alium, hoc eſt, ad ſuum inferiorem, remittendus eſt Papa; ſit namq́; hujuſmodi remiſſio, ut qvi Papam non veretur; alium vereatur. Verum cum in eccleſia nemo ſit eminentior Papa, exploratum eſt, qvia, qvi Romanum Papam non veretur, alium non verebitur. Ut igitur verus & ſanus maneat intellectus, vim verbis facere non oportet; planus eſt & perlucidus horum verborum ſenſus, nec ſuppletione, nec alteratione hic textus indiget Evangelicus. Videndum nobis eſt, qvid hoc verbum* eccleſia *ſignificet, qvod bis tantum in ore Chriſti fuiſſe reperimus,* hic *ſcilicet, & cum Petro dixit:* Tu es Petrus, *&* ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. *Eccleſia ergò* convocationem *ſignificat multitudinis.* Dic eccleſiæ, *id eſt,* multitudini fidelium congregatæ; *qvi cùm non ſoleant, niſi generali Concilio convenire, belliſſima interpretatio erit.* Dic eccleſiæ, *id eſt,* dic Concilio generali; *libenterq́; hoc in paſſu audire vellem, ſi qvi ſint, qvi propriè magis exponi hæc verba,* in Prælato *exiſtiment, qvàm* in Concilio, *cum ſingularem hominem pro multitudine ponant, qvod ſi admitti in ſacra ſcriptura debeat, nihil poſthac firmum reperiemus. Cæterum, ſi de noſtro ſenſu qvisqvis miretur, ſcrutari eum veteres volo codices; inveniet enim, qvia nec nova, nec peregrina, nec mea eſt interpretatio, ſed ſanctorum Patrum, veterumq́; Doctorum, qvi eccleſiam illuminarunt; ut teſtimonio eſt* Gregorius Papa, *non minus ſanctimonia vitæ, qvàm literarum peritia memorabilis; cujus ad Conſtantinopolitanum Epiſcopum hæc in regiſtro verba leguntur:* Et nos qvidem (*inqvit*) in qvibus talis, tantaqve per auſum nefarium culpa committitur, ſervamus, qvod veritas præcipit, dicens: Si peccaverit in te frater tuus, *& reliqva. Poſt ſubdit:* Si in mea correptione deſpicior, reſtat, ut eccleſiam debeam adhibere. *Qvæ verba ſatis manifeſtè* eccleſiam *pro* generali Concilio *ſuſcipiunt. Nec enim diffuſam undiq; eccleſiam, ſed in unum collectam, id eſt,* generale concilium, *adhibiturum ſe Gregorius promittebat. Qvod enim ubiq; diffuſum eſt, adhiberi non poſſit, niſi congregaretur.* Nicolaus *enim* Papa *Regem Lotarium de concubinatu redarguens:* Qvod ſi non egeris (*inqvit*) præcave, ne hoc ſanctæ Eccleſiæ dicamus. *Qvo dicto, non ſe iturum per orbem, omnesq́; viritim certionaturum, Nicolaus dicebat, ſed convocaturum* Eccleſiam, *id eſt,* generale Concilium, *ibiq́; Lotharii crimen publi-*

caturum, ut qui Romani juſſa Pontificis contempſiſſet, generali Concilii [illegible] *rentiam pertimeſceret. Poſſem in hanc ſententiam* [illegible] *teſtes, qui omnes idem ſaperent, ſed unum pro omnibus,* [illegible] *re debet* Conſtantienſis Concilii [illegible] verſus Petrum de Luna [illegible] eaq; in generali Concilio locum habere [illegible]. [illegible] *illud habemus, quia non ſolum Papa in correptione* [illegible] *titur, ubi per ſe non poteſt, ſed etiam ubi de ipſo Papa* [illegible] Concilium *eſt recurrendum. Unde apparet,* [illegible] *noſtram, quæ nobis* eccleſiam in generali concilio *exponit.* [illegible] *in actibus Apoſtolorum congregationes, quæ tunc fiebant,* [illegible] eccleſiæ. *In* Concilio *quoq;* Nicæno, *& in aliis, cùm* [illegible] *retur, ſemper ferè ſubjungitur.* Hunc excommunicat Catholica & Apoſtolica Eccleſia. *Atque ex hoc introductum eſt* Conciliorum [illegible] *ſacrum generale Concilium,* univerſalem eccleſiam *repræſentans* [illegible] *Unde &* leges Concilii (*ut Canoniſtæ volunt & benè volunt*) leges Eccleſiæ *nuncupantur. Nec enim alibi* eccleſia *quam in* generali Concilio [illegible] *mulgat, niſi* leges Eccleſiæ *appellamus,* Romanorum Pontificum Conſtitutiones; *quod minus proprium eſt, quam in concilio. Ubi licet* [illegible] *mnes Eccleſiaſticæ perſonæ conveniant, plurimæ tamen intereſſe ſolent* [illegible] *illis, quæ veniunt, tota reſidet poteſtas eccleſiæ. Unde in* Actibus Apoſtolorum *legimus:* Quia placuit Apoſtolis & Senioribus cum omni Eccleſia. *Etenim licet illic non eſſent cuncti fideles,* [illegible] *Antiochiæ moram traheret,* tota *tamen* eccleſia [illegible] *Concilio reſidebat eccleſia. Pariq; ratione edita per* Nicænum Concilium, *tanquam per Catholicam eccleſiam ordinata* [illegible], *licet* [illegible] *Epiſcopi Nicææ fuerint. Nec ego minoris* [illegible] Conſtantienſe Concilium *exiſtimaverim, quàm* Nicænum; [illegible] *numerus conveniſſet, quo tempore impletum erat illud Propheticum:* Quia in omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. *Hodie vero ſi minores habentur Synodi,* [illegible] *ſtiana Religio facta eſt, non tamen propterea minor eſt authoritas,* [illegible] *gius* [illegible], *illud nobis ſat eſt, quod per* eccleſiam, Concilium [illegible] *gimus* generale. *Ut ergo ad inſtitutum redeamus, Redemptorem* [illegible] *Petro dicentem, audiamus:* Si peccaverit in te frater tuus, [illegible] Dic eccleſiæ; Conciliumq; *per* eccleſiam *ſumamus. Quis* [illegible]

[illegible]

re, qui remittitur ad Concilium, an Concilium ipſum, ad qvod Petrus remittitur? Remittit veritas Summum Pontificem ad generale Concilium. Cur hoc? Nempe, ut non dedignentur Romani Papæ aliqvam in terris poteſtatem ſupra ſe recognoſcere, qvam & in rebus prægravibus conſulant, & illius determinationibus acqvieſcant, unde & Petrus *alio nomine Simon eſt appellatus, qvod ut Rabano placet in Homiliis, Hebraica lingua interpretatur, obediens, ut intelligerent omnes, etiam in Romano Pontifice neceſſariam eſſe obedientiam. Sufficere nobis* Conſtantienſe Concilium *poſſet, cujus non minor authoritas fuit, qvàm illorum qvatuor, qvæ Doctor illuſtris Gregorius, ut qvatuor Evangelia venerari ſe dicit. Sed libet in hac re paululum immorari, nullumq; omninò locum adverſariorum temeritati relinqvere, qvi dum unius hominis libidinem ſuſtinere conantur, dumq; privatum bonum communi antevertunt, incredibile eſt, qvantas errorum nebulas excitent, adverſus qvos, cùm multi alii, tùm præcipuè* Zacharias, Chalcedonenſis Epiſcopus, *vir & re, & nomine excellens, armatus venit; qvi cùm in Chalcedonenſi ſancta & magna Synodo*, Romani Pontificis ſententia *ſibi objiceretur*, Nicolai Papæ, *& aliorum* Patriarcharum Principem *eſſe* Canonem *replicavit. At* Zoſimus Papa *ſic de Statutis generalium Conciliorum ait:* Contra Statuta Patrum condere aliqvid, vel mutare, nec hujus qvidem ſedis poteſt authoritas. *Nec de Statutis Patrum, aut in urbibus, aut in heremis diſgregatorum loqvitur: Illa enim Papam non ligant, ſed urbis, qvæ in generalibus Conciliis per Patres eduntur. Qvod (ut clarius liqveat)* Leonis Papæ, *omnium Romanorum Pontificum eloqventiſſimi, ſubjicienda ſunt verba, qui* editionem Nicæni Concilii nulla unqvam ex parte ſolubilem fore, *ad Anatholium ſcribit, qvaſi ſeipſum, & ſi ſummum Patriarcham excludens. Damaſi verò clarior in hanc ſententiam eſt authoritas, ad Aurelium Epiſcopum ſcribentis: ſicut in libro Conciliorum narrat Iſidorus, cujus digniſſima de authoritate Synodali hæc verba leguntur:* Qvoniam blaſphemare Spiritum Sanctum non incongruè videntur, qui contra eoſdem ſanctos Canones, non neceſſitate compulſi, ſed libenter (ut præfixum eſt,) aliqvid aut protervè agunt, aut facere volentibus, ſponte conſentiunt. *Cujus blaſphemiæ, an Gabriel, [illegible]* Eugenium, *ſit hodie particeps, illi dijudicent, qvi eum audiunt aſſerentem, tantum a ſe abeſſe, ut* generalibus Conciliis *debeat obedire, ut ſe tunc maximè [illegible], cum Concilii Decreta contemnit. Sed addit Damaſus:* Idcircò norma ſanctorum Canonum, qvi ſunt Spiritu

Dei, & totius mundi reverentiâ conſecrati, fideliter à nobis ſcienda, & diligenter tractanda, ne qvo modo ſanctorum Patrum ſtatuta absqve inevitabili neceſſitate, qvod abſit, transgrediamur. *Hodie tamen paſſim in omnibus literis Apoſtolicis* non obſtantiæ *reperiuntur, quas nulla induxit alia neceſſitas, qvam pecuniæ cumulandæ: ſed de his ipſi viderint, qvi talia ſtruunt. Nos iterum ad Damaſum redeamus, in Epiſtola namqve Ambroſii Mediolanenſis Epiſcopi, mentio invenitur cujusdam Epiſtolæ, qvam ipſe Damaſus ſcripſiſſe fertur Judicibus a Capuana Synodo deputatis, ubi oſtendit, ſui officii non eſſe, in cauſis manum apponere, ſi quibus Synodus præveniſſet. Quo dicto illos manifeſte redarguit, qui ſummum Pontificem,* Concilii Principem *dicunt; qvod ſi eſſet, potuiſſet utiqve Damaſus cauſam Bonoſii Epiſcopi ad ſe recipere terminandam, qvamvis per Concilium prius cœptam. Sed qvoniam* Synodus major eſt Papa, *prohibitum ſe Damaſus novit. Unde* Hilarius Papa, *ſciens* Synodum ſupra Papam fore, *ut Canoniſtas non fugit; Decreta ſua per Concilium voluit approbari. Neque in hac ſententia Doctorum omnium Doctor* Auguſtinus *deſideratur, qui ſic in Epiſto'a, qvam ad Glorium & Eleuſium, ac Felicem Grammaticum ſcribit, caſum enarrat. Accuſabatur* Cecilianns Epiſcopus *per Donatum, & alios qvosdam.* Melchiades Papa, *cum qvibusdam Epiſcopis Cecilianum abſolvit, & in Epiſcopatu confirmavit. Illi hac ſententia irritati, ſchiſmata in Africæ partibus induxerunt. Increpat eos Auguſtinus, qvi cùm aliud haberent remedium adverſus Papæ ſententiam, ſchiſma potius elegiſſent; in eos per hunc modum invehitur.* Ecce putemus illos Epiſcopos, qvi Romæ judicarunt, non bonos judices fuiſſe: *Reſtabat adhuc plenarium eccleſiæ univerſalis judicium, ubi etiam cum ipſis judicibus cauſa poſſet agitari, ut ſi malè judicaſſe convicti eſſent, eorum ſententiæ ſolverentur. Unde apparet non ſolùm* Papæ ſolius, *ſed* Papæ *etiam*, cum adjunctis Epiſcopis *ſententiam* per Concilium *poſſe reſcindi: plenarium ergo univerſalis eccleſiæ judicium nuſqvam alibi, qvàm* in concilio *reperitur. Nec aliqvem moveat, qvòd Auguſtinus* de ſolis Epiſcopis *mentionem facere videatur, nam ſi textus epiſtolæ perlegatur,* Romanus Pontifex cum Epiſcopis *judicaſſe invenietur. Ex* Conciliis *etiam* Africanis *prohibiti ſunt* Romani Pontifices, *ne* Appellationes illorum *audirent, qvi à* Synodo *appellaſſent, qvæ omnia* ſuperioritatem Conciliorum *oſtendunt. Idq; in Actis Apoſtolorum liqvidius demonſtratur, ubi Petrus per congregationem Apoſtolorum reprehenditur, qvod ad Cornelium gentilem introiſſet, tanqvam non liceret eum magni aliqvid facere ſine ſcitu Concilii, & tamen tam ſibi qvam*

alteri

aliis dictum fuerat: Ite & baptizate, *& reliqva. Plus tamen illud videtur urgere, qvod* ad Galatas *ſcribit gentium Doctor* Paulus, *ubi ſe ideo* reſtitiſſe Petro in faciem *dicit, qvod* ad veritatem Evangelii non ambularet; *cujus verba, ſi rectè intelliguntur, nil aliud per* veritatem Evangelii *ſuſcipiunt, qvam* Canonem Concilii inter Apoſtolos editum, *qvoniam ſic diſcipuli in unum congregati determinaſſent; unde oſtendit Paulus, qvia oportebat Petrum generali Concilio obedire. Cæterum, ne ulterius hæc diſputatio nos teneat, ſubjicienda eſt* Conſtantienſis Concilii determinatio, *quod volens ambiguitatem hujusmodi reſerare, certamq́; vivendi legem elargiri, ſolemni decreto declaravit,* omnes homines cujuscunqve ſtatus aut conditionis, etiam ſi Papatus exiſterent, ſtatutis & ordinationibus ſacrorum generalium Conciliorum obedire teneri. *Et qvamvis ibi qvædam* reſtrictio *ſit, dum dicitur,* in his qvæ pertinent ad fidem, extirpationem ſchiſmatis, & reformationem eccleſiæ in capite, & in membris, *notanda tamen eſt ampliativa clauſula, qvæ ſubjungitur* & in pertinentibus ad ea; *qvæ adjectio adeò prægnans, ut omnia, qvæ cogitari poſſunt, in ventre claudat. Nec immeritò; cùm enim ait Apoſtolis Dominus:* Euntes docete omnes gentes. *Non dixit* in tribus tantùm, *ſed* docentes eos ſervare omnia, qvæcunqve mandavi vobis. *Et alibi,* non iſtuc aut illuc, *ſed:* Qvæcunq; ligaveritis, *inqvit. Qvæ omnia pro authoritate eccleſiæ, generaliumq́; Conciliorum deducuntur, ad qvam extollendam illa etiam veniunt:* Qvi vos audit, me audit. *Et:* Vobis datum eſt noſſe myſterium Dei. *Et:* Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo. *Et:* Qvæcunqve petieritis. *Et:* Pater ſancte, ſerva illos, qvos dediſti mihi. *Et:* ego vobiſcum ſum uſqve ad conſummationem ſeculi. *Et ex Paulo:* Dei adjutores ſumus. *Et:* Qvi nos fecit idoneos miniſtros Novi Teſtamenti. *Et:* Ipſe dedit qvosdam qvidem Apoſtolos, qvosdam autem Prophetas, *& reliqva. In qvibus omnibus locis, & Chriſtus, & Apoſtolus de authoritate pluries locuti ſunt; qvæ omnia ad univerſalis eccleſiæ præeminentiam afferuntur. Sed cum ipſa nihil ſparſim ſtatuere aut ordinare qveat, neceſſariò dicendum eſt,* ſupremam illam eccleſiæ poteſtatem in generalibus Conciliis, *dum tamen illa conveniunt, reſidere. Ideoq́; obſervatum eſt, in primitiva eccleſia, ut ardua negotia non niſi in generalibus Conciliis ſive* Congregationibus *expedirentur. Idem qvoqve poſtea factum reperimus, cum enim diviſæ forent eccleſiæ, & aliter atqve aliter de fide Chriſti ſentirent,* generalia Concilia *habita ſunt, ut* in Nicæno, *Arriana,* in Conſtantino-

politano,

politano, *Macedoniana*, in Epheſino, *Neſtoriana*, in Chalcedonenſi *vero Eutychiana hæreſes condemnatæ reperiuntur; quid ad eam tantum ju*dicium Romani Pontificis *non exiſtimabant ſufficere, longè vero habere majorem* Concilii *quam* Romani Papæ *ſententiam arbitrabantur, quod* iſtum *ut* hominem *poſſe*, illud *autem, in quo tot ſimul homines, Spiritu S. directore convenirent*, errare non poſſe, *dijudicarent. Pulchre itaque ad propoſitum* Marciani Cæſaris *verba narrantur in hunc modum:* Vere impius atqve ſacrilegus eſt, qvi poſt tot Sacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ aliqvid retractandum relinqvit; extremæ qvippe dementiæ eſt, in meridie & perſpicuo die commentitum lumen qværere; qviſqvis enim poſt veritatem repertam aliqvid ulterius diſcutit, mendacium qværit. *Conſtare jam omnibus arbitror*, Romanum Pontificem ſubeſſe Concilio. *Subdubitare tamen aliqvi ſolent*; an etiam deponi per Concilium poſſit, *quia etſi probatum eſt*, Papam ſubeſſe Concilio, *non tamen fateri volunt, idcircò poſſe deponi; de qua re non erit extra propoſitum pauca diſſertare, inprimisq́, de noſtris Rabulis aliqua dicere, qui pro defenſione Romani Pontificis adhuc inſtant, unoqve victi prælio alterum inſtaurant, ut qui pertinacia magis quam ignorantia contendunt; hi hoc etiam loco repeti volunt, quæ ſuperius* de Romani Pontificis, *ſeu* Petri ſedis ex*tulimus* eminentia; *utq́, ſunt nonnulli magis verboſi quam* [illegible] *plerimum in eo commorantur, quod Petro veritas dicit:* Tibi dabo claves Regni cœlorum. *Et:* Qvodcunqve ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis; *quaſi per illa verba* Princeps *fieret* aliorum. *Iterumq́, illud amplificant, dum dicitur:* Paſce oves meas, *&* [illegible] *dictum invenitur; & quia dicitur*, Petrum *fuiſſe* verticem, & os, & collegii Apoſtolorum, *ideoq́, recte dicere cenſent*, qvia nemo judicabit primam ſedem, *omnesq́, cum Bonifacio ſentiunt, qui ait:* Nulla ex cauſa poſſe judicari niſi deprehendatur à fide devius, etiam ſi catervatim innumerabiles populos ſecum in tartarum ducat perpetuo cruciandos; *quaſi non poſſet alius aperire cœlum, ſi* [illegible] *rurſus alios paſcere, ſi iſte indigeret paſtu. Nos autem* [illegible] *menti ponimus, nihil omnino difficultatis meminimus* [illegible] *quod in ſermone Natali Petri & Pauli Auguſtinus in hunc modum ait:* Dominus Jeſus diſcipulos ſuos ante paſſionem ſuam (ſicut noſtis) elegit, quos *fratres* appellavit, inter hos pene ubiqve Petrus ſolus totius Eccleſiæ geſtabat perſonam, & propterea audire meruit: *Tibi dabo claves re-*

gni

gni cœlorum. Has enim claves non ille ut homo unus, ſed unitas accepit Eccleſiæ. *Et alibi de agone Chriſtiano:* Huic enim (*inqvit*) eccleſiæ, claves regni cœlorum datæ ſunt, cùm Petro datæ ſunt. Et cùm ei dicit, ad omnes dicit. *Amas me, paſce oves meas.* Et Ambroſius *in principio Paſtoralis:* Qvas oves, & qvem gregem, *ait*, non ſolus tunc ſuſcepit beatus Apoſtolus Petrus, ſed & nobiſcum eas ſuſcepit, & nos cum illo eas ſuſcepimus omnes. *Qvibus ex dictis Rabularum noſtrorum fundamenta concutiuntur, ac penitus evertuntur, qvoniam ſi perſonam eccleſiæ Petrus ferebat, non Petro, ſed* eccleſiæ *potius vim illorum verborum aſſcribere debemus. Qvæ autem* Bonifacius *aſſerit, qvo pacto ſubſiſtere qveant, non video, atqve, ut mox dicemus, longè à veritate videntur, niſi aliter atqve ſonant, intelligantur. Magnum tamen alicui fortaſſe poteſt videri, qvod dicitur,* Pontificem Romanum caput *eſſe* militantis eccleſiæ; *namqve ut in corpore humano nunqvam ſvadent Medici propter aliqvam ægritudinem caput abſcindi, qvamvis & ulceroſum ſit, & qvamvis morbo infectum. Sic in hoc myſtico eccleſiæ corpore ſemper videtur caput eſſe cuſtodiendum, & qvamvis criminoſum ſit, nihilominus tolerandum. Sed converte hoc argumentum, ſi poſſet humano corpori, uno ſubmoto capite, aliud inveniri, ſicut in eccleſiaſtico cernimus; nunqvid ſæpiſſimè ob varias ægritudines* capita *mutarentur? Præterea ſi ſic volumus agere, ut ſic ſe* caput eccleſiaſticum *ad ſuum habeat corpus, ſicut humanum ad ſuum, neceſſarium erit, ut extincto capite, corpus etiam extinguatur, ut in humanis corporibus cernimus; ſic in abſurdum venies, qvòd* mortuo Papa, mortuam *etiam* eccleſiam *confiteberis, qvod qvantum à veritate abſit, nos non latet. Qvicqvid tamen dicant aliqvi,* ego *cum illis non ſentio, qvi* Romanum Pontificem caput Eccleſiæ *dicunt, niſi forſitan* miniſteriale; *nam legimus:* Qvia Chriſtus eſt eccleſiæ caput, non Papa. *Et illud eſt verum caput immutabile, perpetuum & æternum,* Romanus *autem* Pontifex *nihil plus eſt, qvàm veri capitis locum tenens;* eccleſia *verò* ipſius Chriſti corpus, *cujus etiam ipſe Papa membrum, Vicarius autem Jeſu Chriſti, non in deſtructionem, ſed in ædificationem corporis ejusdem Chriſti, qvod eſt eccleſia. Qvo fit, ut ſi* damnoſus *&* deſtructor *reperiatur, deponi & abjici qveat, non enim id agit, propter qvod eſt inſtitutus. Et oportet nos (ſicut* Leo *inqvit) Evangelici meminiſſe mandati, ut ſi nos* oculus, *aut* pes, *aut* dextra ſcandalizaverit manus, *à compage corporis auferatur, qvoniam & alibi inqvit Dominus:* Qvia omnis arbor, qvæ non facit fructum, ex

cidetur-

Digitized by Google

cidetur, & in ignem mittetur: *Et iterum dicitur nobis:* Auferte malum de vobis ipſis. *Juſtum eſt enim & valde juſtum, ut in epiſtola Clementis ad Jacobum fratrem Domini ſcribitur*, ſeparari eum, qvi lavari vult, ab eo qvi non vult. *Sed ut clarius & apertius rem aperiamus, referendum eſt, qvod apud Johannem Dominus dicit.* Ego ſum vitis vera, & Pater meus agricola eſt, *inqvit Dominus*, & vos eſtis palmites; omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet. *Verba ſunt ad Apoſtolos dicta, inter qvos etiam Petrus erat, qvem etiam auferri vult, non afferentem fructum.* Hieronymus *qvoqve ſuper Matthæi verbis*, ſal infatuatum ad nihilum prodeſt, niſi projiciatur foras, & concutietur à porcis: *ſic in perſona Petri & Pauli inqvit:* Non eſt facile ſtare in loco Petri & Pauli, & tenere Cathedram jam cum Chriſto regnantem. *Infatuatum ſal*, id eſt, ſtultus Prælatus inſipidus in prædicando, & fatuus in delinqvendo, ad nihilum prodeſt, niſi ut mittatur foras, id eſt, deponatur, & conculcetur à porcis, id eſt, à Dœmonibus, qvi dominantur malo Prælato, tanqvam pecori ſuo. *En clarum eſt Hieronymi teſtimonium*, projiciatur foras, *id eſt*, deponatur, *exponit & loqvitur* de Prælato, *qui Petri locum tenet, & ſic de* Romano Pontifice, *qvem in prædicando inſipidum & fatuum in delinqvendo, ex gradu ſuæ dignitatis deponendum affirmat; nec (ut aliqvi delirant) propter ſolam hæreſim. Apud* Iſidorum *autem* Iſpalenſem, *in libro Conciliorum epiſtola qvadam Clementis, ſucceſſoris Petri, ad Jacobum fratrem Domini, reperitur inſerta, ubi Clemens beati Petri ad ſe verba referens, ſic ait:* Si enim mundialibus curis fueris occupatus; & teipſum decipies, & eos qvi te audient. Non enim poteris, qvæ ad ſalutem pertinent, plenius ſingulis qvibuscunqve diſtingvere, & ex eo fiet, ut tu tanqvam qvi non docueris, qvæ ad ſalutem hominum pertinent, *deponaris*, & diſcipuli per ignorantiam pereant. *Alibi tamen pro* deponaris, *invenitur* puniaris, *qvæ duo verba, ſi bene intelligantur, non multum inter ſe differunt*, depoſitio *namqve* punitionis *loco fit. Nec hic objiciat qviſpiam, hanc epiſtolam non eſſe putandam Clementis, cum ſcripta dicatur ad Jacobum, qui (ſicut ſcholaſtica tradit hiſtoria) prius obiit, qvàm Petrus occideretur. Potuit namqve Clemens vivum Jacobum exiſtimare, cum ſcripſit, qui magno terrarum & maris ſpacio inter ſe diſtabant, nec facile Chriſtianorum nuntii Romam veniebant. Præterea* hujus epiſtolæ *in pluribus Decretorum locis, tanqvam* veræ, *ſit mentio, ideoqve non erit abſurdum etiam ipſius epiſtolæ alia verba referre, ait enim.* Qvi rebelliter vivit, & diſcere

diſcere atqve bona agere recuſat, magis Diaboli, qvàm Chriſti membrum eſſe oſtenditur, & potius infidelis, qvàm fidelis eſſe monſtratur. *Super qvibus verbis*, Gloſſa, *qvæ ſingularis per Panormitanum dicitur, & plurimum approbatur, ait:* Qvòd ſi notorium ſit qvodcunqve Romani Pontificis crimen, ex qvo ſcandalizatur eccleſia; qvod poteſt de illo Papa accuſari, ſi ſit incorrigibilis. Si accuſari, ergò & puniri, ac exigente delicto, deponi, aliàs fruſtrà accuſaretur. *Nullus jam ſupereſt æmulis noſtris defenſioni locus, qvin* Papa deponi *qveat. Qvod licèt deductum ſit, non tamen adhuc liqvet*, an per Concilium, *qvam provinciam nunc ingredimur, illudq́ nobis initio fatebuntur adverſantes, qvoniam* ab eccleſia Romanus Pontifex *poteſt* deponi. *Qvia cùm ſit Papa Vicarius eccleſiæ, nemo dubitat, qvin Dominus Vicarios ſuos ad nutum ſuum poſſit deſtituere; nec dubium eſt, verius dici Papam*, Eccleſiæ Vicarium, *qvàm Chriſti. At ſi* eccleſia *poteſt Romanum Patriarcham deſtituere, ergò &* Concilium *poteſt; namq́, (ut ſupra oſtenſum eſt,)* univerſalis eccleſia *nihil ſtatuit, nihil ordinat, nihil decernit, niſi cùm eſt in* generalibus Conciliis *congregata, tuncq́ (licet non adſint omnes) ſat eſt, qvia vocati ſunt omnes, qvos ratio exigit intereſſe. Sed hic qvoqve, ut fit*, ex dubio dubium *oritur; nam cùm* eccleſia, *tàm* Laicos *qvam* Clericos *complectatur*, cur ſoli Clerici Concilia gerant, *qværendum videtur; nec enim videmus* Laicos *intereſſe, aut vocem habere in Conciliis; poſſetq́ aliqvis arbitrari, qvia qvod dicitur, eccleſiam non errare, id ad utrumq́ ſtatum, atq́ utrumq́ ſexum referri; ut errantibus Clericis, Laici maneant, rurſusq́ viris errantibus, fœmellarum aliqva in fide & veritate perſiſtant; ſed eſt erroneum ſic opinari, debemus namq́ duplicem conſiderare* eccleſiam, *alteram qvæ* Laicos cum Clericis *in ſe habet; alteram qvæ* ſolos Clericos, *& ad* ſecundam *pertinet* docere, curare, illuminare, dirigere, corrigere, paſcere & perficere primam, *qvia ſupremum in terris tribunal apud Clericos, non apud Laicos exiſtit; qvod tàm ex Veteri Teſtamento, qvàm ex novo comprobatur. In Deuteronomio namq́ ſic ſcribitur:* Si difficile & ambiguum apud te judicium eſſe proſpexeris, inter ſangvinem & ſangvinem, cauſam & cauſam, lepram & non lepram, & judicium intra portas urbis tuæ videris verba variare, ſurge, & aſcende in locum, qvem elegerit Dominus Deus tuus, veniesq́ve ad ſacerdotes Levitici generis, & ad judicem qvi fuerit illo tempore, qværens ab eis, qvi judicabunt tibi judicii veritatem, & facies, qvodcunqve dixerint, qvi

E præſunt

præſunt, qvem elegerit Dominus, & docuerint te juxta legem ejus, ſeqverisqve ſententiam eorum, nec declinabis ad dextram vel ad ſiniſtram; qvi autem ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qvi eo tempore miniſtrat coram Domino Deo tuo, & decreto judicis, morte moriatur homo ille, & auferes malum de medio Iſrael, cunctus populus audiens timebit, ut nullus deinde intumeſcat ſuperbiâ. *Ecce ergo, qvia in veteri Teſtamento ſupremum tribunal apud Sacerdotes fuiſſe monſtratur; qvod etiam apud Matthaum teſtatur Dominus, dum ait Sacerdotibus Judaorum, qvod ipſi eſſent* Duces aliorum, *& ad eos ſp[illegible]et,* ſedere in Cathedra Moſis, & docere populum, *quodq; in eis eſſet* clavis ſcientiæ. *Ex qvibus verbis oſtenditur, ſupremum & maximum tribunal Judaorum in Synagoga fuiſſe; qua res ſatis nos admonet, idem qvoq; in Novo Teſtamento debere ſervari, cùm Vetus fuerit typus Novi; & qua non inveniuntur mutata, ſtare non prohibentur. Sunt tamen & hujusmodi rei in Evangelica lege evidentiſſima teſtimonia, idq; pracipuè ex Chriſti geſtis poteſt comprehendi, qvi omnia verba ſignificantia poteſtatem, ad Apoſtolos, Diſcipulosq; direxit, qvos fuiſſe omnes Presbyteros conſtat, ut eſt illud:* Venite ad me, & faciam piſcatores vos hominum; *ubi* piſcatoribus *Sacerdotes, & Laici* piſcibus *aqviparantur. Diſcipulos qvoq;* operarios in meſſem ſuam, *id eſt, in eccleſiam conſtituit, & dedit illis authoritatem docendi & inſtruendi; unde apud Lucam mittens eos, dicit:* Qvi vos audit, me audit, & qvi vos ſpernit, me ſpernit. *Apud Matthaum vero inqvit:* Euntes, docete omnes gentes. *Et alibi ad populum:* Omnia qvæcunqve dixerint vobis, ſervate, & facite, *de Scribis loqvens. Taceo illud, qvod eſt omnibus majus:* Qvæcunqve ligaveritis, *& reliqva; nam id qvoqve ſolis Sacerdotibus dictum reperitur; voluit enim Chriſtus oſtendere, qvia ſicut in Veteri Teſtamento Sacerdotum fuit ſuprema poteſtas, ſic etiam in Novo ſervari deberet; ideoq; non ineptè Apoſtolus Paulus* Magiſtrum Gentium *ſe vocitat. Nec exiſtimet aliqvis, id tunc illis tantùm fuiſſe dictum, qvi perfecti erant, & qvorum lux omnibus lucebat; namq; & ſucceſſoribus dicebatur, qvicqvid Apoſtolis & Diſcipulis dicebatur, qvod authoritatem ſonaret, ſicut Ambroſius ſuper verbo:* Paſce oves meas, *& Auguſtinus de verbo:* Tibi dabo claves, *qvos ſupra retulimus. Clarius tamen ad Epheſios Paulus:* Et ipſe dedit (*inqvit*) qvosdam qvidem Apoſtolos, qvosdam autem Prophetas, alios verò Evangeliſtas, alios autem Paſtores & Doctores ad conſummationem Sanctorum, in opus miniſterii, in ædificationem

nem corporis Chriſti, donec occurramus in unitate fidei omnes, &c. *Quibus in verbis oſtendit Paulus, Jeſum Chriſtum, ſuperna repetentem, eccleſiæ ſuæ voluiſſe conſulere, ne in viam erroris declinaret, per nequitiam hominum ſeducta; conſtituiſſeq́;* directorium qvoddam, *ad qvod foret in dubiis caſibus recurrendum, idq́; ex Sacerdotibus ordinaſſe, Apoſtolis, Prophetis, Evangeliſtis, Paſtoribus & Doctoribus; nec eos ſolùm, qvi tunc erant, ſed eorum etiam ſucceſſores, qvando dicitur:* Donec occurramus ei, *id eſt, in fine ſeculi. Unde apud Matthæum dicitur:* Ego vobiſcum ſum uſqve ad conſummationem ſeculi. *Et Auguſtinus ſupra Matthæum, dum ſcribitur:* Tibi dabo claves, &c. *dicit, per illa verba datam eſſe* judiciariam poteſtatem, *non ſolùm* Petro, *ſed* toti eccleſiæ, *in Epiſcopis & Presbyteris. Sciendum eſt enim (ut Clemens aſſerit in epiſtola ſupradicta)* Epiſcopos *vicem* Apoſtolorum *gerere, & reliqvorum Diſcipulorum vicem tenere* Presbyteros; *ſic enim prædicaſſe Petrum, qvi à Domino didiciſſet, ait. Unde apparet, eccleſiæ poteſtatem omnimodam* in Sacerdotibus *conſidere, eorumq́; determinationi, & mandatis ex juſſu Domini omnes homines teneri parere, quia ab eo ſit dictum:* Qvæcunqve modò dixerint vobis, facite. *Qvibus ex verbis, illud mihi conſeqvens videtur, ut ſicut* univerſalis eccleſia, *qvæ omnes complectitur, neqvit errare; ſic etiam errore omni careat, qvæ ſolos continet Clericos, qvoniam ſi illa tenetur huic auſcultare atqve obedire, ſeqveretur, ut hâc errante, illa erraret, qvod tamen neqvaqvam admittimus. Dicimus ergò* univerſali eccleſiæ, *qvæ omnes Chriſti fideles amplectitur, poteſtatem omnimodam fore conceſſam;* Romanum Pontificem *illi ſubjectum, poſſe per ipſam bene regentem deponi, abjici excommunicari. Rurſus adjicimus, qvia qvæcunqve illa univerſalis eccleſia poteſt; hæc etiam* Clericorum *poteſt, & in hac poteſtatis ſupremæ exercitium inveniri; & cùm* illa ab hac *dirigatur, illuminetur, paſcatur, nefas eſt dicere,* hanc *fore errori ſubjectam; tunc enim non bene providiſſet eccleſiæ, ſponſæ ſuæ, Jeſus Chriſtus, nec utile directorium inſtituiſſet, qvod eſt omninò abſurdum; veritasq́; illa manet, qvia* Clericorum eccleſia *errori neqvaqvam ſubjicitur. Ipſi autem* Clerici ſoli *habent* in Conciliis judicare; *qvoniam in eis eſt, (ut ſupra diximus) clavis ſcientiæ, & ad eos ſpectat docere populum, & ſedere in Cathedra Moſis. Iterum qvoqve ſciendum eſt, qvoniam Sacerdotes per orbem diſperſi, non ſtatuunt* Canones, *nec judicant, niſi qvilibet plebem ſuam; tuncq́; Papa omnibus major, & ipſe eſt Sacerdos, qvi miniſtrat coram Domino, in eoq́; plenitudo poteſtatis exiſtit. Ubi verò in Spiritu ſancto con-*

Digitized by Google

gregantur Epiſcopi & Sacerdotes, Concilium celebrantes, *licet non omnes adſint, quia tamen legitimè vocatio facta eſt, jam non in* Papa, *ſed* in Concilio *plenitudo poteſtatis conſiſtit, ſtatimq; ut incipit* Concilium eſſe, *incipit* Papa ſuperiorem habere. *Nec ſcio, quando ex plenitudine poteſtatis poſſit (ſtante Concilio) quicquam ſtatuere, cùm jam ceſſet in eo ipſa plenitudo. Sed (ut in propoſito maneamus) illud omninò concludimus, quia, quod* eccleſiæ univerſali *permiſſum, id quoq;* eccleſiæ Clericorum *permittitur; & quod permittitur* eccleſiæ Clericorum, *id etiam* generale Concilium *habet commiſſum ſibi. Quo fit, ut ſi univerſalis eccleſia, prout nemo poteſt negare, Romanum Pontificem deponere poteſt*, generale *quoq;* Concilium *poteſt. Poſſumus hanc ſententiam evidentioribus firmare teſtimoniis.* Gloſſa *eſt, quam ſuis in ſcriptis mirificè Panormitanus extollit, cujus ſententia eſt*, generale Concilium *eſſe* judicem Papæ, in omnibus caſibus, in quibus ille poteſt judicari; *ſed eſt* Canon Synodi Conſtantinopolitanæ octavæ, *illius magna & memorabilis, & quam Gregorius inter quatuor venerari ſe more quatuor Evangeliorum dicit, in hac verba:* Porrò, ſi Synodus univerſalis fuerit congregata, & facta fuerit de ſancta Romanorum eccleſia, quævis ambiguitas, & controverſia, oportet venerabiliter, & cum convenienti reverentia, de propoſita quæſtione ſciſcitari, & ſolutionem accipere; non tamen audacter ſententiam dicere contra Seniores Romæ Summos Pontifices. *Ecce ut ſacrum illud Concilium Conſtantinopolitanum, & ab omnibus approbatum*, Seniores Romæ Pontifices judicio Synodali ſupponit, *nec aliquem moveat, quia non exprimitur* depoſitio, *dicitur enim* quævis ambiguitas, *ſi enim* de quavis ambiguitate *cognoſcit Synodus, ergò videbit*, utrum Papa ſit deponendus; *quia id etiam poteſt in ambiguitatem venire. At ne longius exempla petamus*, Johannes XXIII. *quem & major Chriſtianæ Religionis pars, & ipſa Conſtantienſis Synodus pro Romano Pontifice venerata eſt, per Concilium à* Pontificio *ejectus fuit. Nec hæreſis in eo condemnata eſt ulla, ſed quoniam ſcandalizabat Eccleſiam aliis criminibus, ſancta Synodus eum Papatu abdicandum cenſuit; perpetuis exinde temporibus exemplo tali proficiens, ut ceſſaret illorum opinio, qui tantùm* hæreſim *facere locum depoſitioni aſſerunt.* Unum *tamen hic non eſt omittendum, quod quidam, & boni (ut mihi videntur) & docti, ut reputantur, diſputando ſolent tueri; adferunt enim* generalia Concilia, *nullius eſſe penitus efficaciæ, nulliusq; omninò momenti, niſi* Romanus Pontifex illa indixerit, *ejusq; authoritas perſeveraverit in eisdem. Unde*

Paſcha-

Paſchaſium, *Siciilienſem Epiſcopum, & ſanctiſſimi Leonis Papæ Nuntium, in magna Synodo Chalcedonenſi increpaſſe ajunt Dioſcorum, quod auſus eſſet facere ſine authoritate Sedis Apoſtolicæ Concilium in Epheſo, quod nunquam rite factum eſſet, neque fieri licuit. In omnibus namq; Synodis apocryſpharii Apoſtolici decretas ſententias primò, propter ſummam authoritatem ejusdem ſanctæ ſedis confirmabant & ſubſcribebant; quia aliter nullum habebant robur, ut credit Iſidorus.* Adducunt & aliud *ejusdem Synodi Chalcedonenſis teſtimonium; ubi cùm facta eſſet mentio* Epheſini Concilii, *omnes Epiſcopi damnaverunt, illud* Concilium non dicere debemus, *quoniam nec Apoſtolica authoritate coactum eſt, neq; ritè peractum. Ex quibus authoritatibus mirum in modum ſe putant armatos, qui fieri ſine conſenſu Papæ Concilia negant. Quorum ſententia, ſi (ut ipſi volunt) inviolata perſiſtat, ruinam eccleſiæ ſecum trahit. Quid enim remedii erit, ſi* criminoſus Papa *perturbet eccleſiam, ſi animas perdat, ſi pervertat exemplo malo populos; ſi denique contraria fidei prædicet, hæreticisq; dogmatibus imbuat ſubditos. Nullumne hic parabimus obſtaculum. Sinemusne cum ipſo cuncta ruere? Quis eſt, qui Romanum Pontificem exiſtimet ad ſui emendationem Concilium congregare? Nempe, ut peccant homines, ſic etiam impune peccare volunt. At ego dum veteres lego hiſtorias, dum Actus perſpicio Apoſtolorum, hunc equidem uſum non invenio, ut ſoli Papæ Concilia congregaverint;* primumqve omnium Conciliorum, *ubi Matthias ſubſtitutus eſt Judæ, non juſſu Petri, ſed juſſu Chriſti congregatum invenio, qui Apoſtolis præcepit, ne ab Hieroſolymis diſcederent, ſed promiſſionem Patris expectarent.* Secundum, *de* electione Diaconorum, *non ſolùm Petrus, ſed etiam duodecim Apoſtoli congregarunt, quia ſcriptum eſt:* Convocantes duodecim multitudinem. *Tertium,* de ſublatione circumciſionis, & aliorum legalium, *communis inſpiratio congregavit, ſcribitur enim:* Convenerunt Apoſtoli & Seniores. *Quartum verò, ubi quædam legalia permiſſa ſunt, videtur per Jacobum fratrem Domini coadunatum; & ſic diſcurrendo per omnia, nihil in primitiva eccleſia reperietur, per quod authoritas hæc congregandi Concilia ſolis Romanis Pontificibus pateat. Nec poſt,* tempore M. Conſtantini, *& aliorum Auguſtorum ad congreganda Concilia, quæſitus eſt magnoperè aſſenſus Romani Papæ, ideoq;* Chalcedonenſis Synodus *ſic de ſe ait:* Sancta & magna univerſalis Synodus, qvæ ſecundum gratiam Dei, & ſanctiones piiſſimorum, Chriſtianiſſimorumq; Imperatorum Valentiniani & Martiani Auguſtorum congregata eſt apud Chalcedonem Metropolim Bithyniæ

Digitized by Google

niæ provinciæ; *nec de Romano Pontifice efficit Synodus mentionem, quamvis ejus illic conſenſus fuerit. In hac re tamen diſtinguendum putarem, nec abſolutè negarem Papæ conſenſum neceſſarium, nec abſolutè requirerem, imò nunquam eo volente refutarem; dicerem tamen, quia ad congreganda Concilia requirendus ſit Papæ conſenſus, ne ſumma illius ſedis authoritas & dignitas videatur contemni. Si tamen* ille reſiſtat, *congregariq; Concilium omnino nolit*, Concilium congregari poſſe *putabo, eoq; modo intelligo verba Concilii Chalcedonenſis; Dioſcorus enim Concilium in Epheſo congregans, Apoſtolicam ſedem contempſerat, quod nullatenus licuit. Præterea ſi aliqui Prælati (invito Papa) vellent Concilium facere, exiſtimo habendum reſpectum ad ſummam Sedis Apoſtolicæ dignitatem; ut non ſit ei paucorum Prælatorum judicium anteponendum. Ubi verò communiter inſpiratio eſt prælatorum, unius hominis judicium cedat oportet, etiamſi Petri Succeſſor exiſtat. Nec illud ſemper video obſervatum, ut ſine authoritate Papæ Concilium non ſit habitum. Nec enim* Piſanum Concilium *Papæ alicujus authoritate & conſenſu congregatum; cùm & Gregorius illud abominaretur, &* Benedictus *execraretur. Idem quoq;* de Conſtantienſi Concilio *dici poteſt, quod authoritate Johannis convenit, qui, quantum ad Hiſpanos, Papa non fuit; & ſi Piſanum concilium verum non fuit concilium: Johannes Papa verus non fuit: unde etiam conſenſus ejus ad congregandum Conſtantienſe Concilium nihil operatus fuiſſet. Sed* dicunt aliqui, *quia Cardinales fuerunt Piſis, qui pars ſunt Apoſtolicæ Sedis, etiam authoritatem fuiſſe Apoſtolicam: quod quàm verum ſit, facile patet percipi, quia plus eſt ſolus Papa, quàm omnes Cardinales. Ille eſt enim Vicarius Chriſti, illeq; Petri Succeſſor, non Cardinales, in illoq; plenitudo reſidet poteſtatis, & ad eum* ligare & ſolvere *pertinet; utcunq; eſt, mihi non conſonat, idcircò negari Concilium, quotieſcunque Papa diſſentit, niſi ejus ſpreta ſit authoritas. Cur igitur in generali Concilio alia exigitur poteſtas, in quo eſt præſens divina majeſtas. Illud autem plus quàm fatuum eſt dicere, ut, poſtquam ſemel conſenſus Papæ fuerit,* ſi revocetur, ceſſare Concilium; *quoniam non eſt amplius arbitrii Papæ revocare conſenſum: neceſſariumq; habet Concilio parere, cujus ipſe pars,* majori parti cedere *habet. Et ſi ſe à conſenſu majoris partis ſegregat, ab* unitate eccleſiæ recedens, ſchismaticum *ſeſe facit. Longius forſitan, quàm res expoſceret, videor mihi digreſſus, multaq; præter intentionem contexuiſſe: ſit tamen ſæpius, ut verbum ex verbo fluat. At, ſi rectè penſitemus, nihil abs re dictum; omnia namq; eò tendunt, ut* Romanum Pontificem generali Concilio ſubjiciant, *quod prima concluſio Theologorum habuit. Quæ, quoniam*

niam ex ſuperioribus dictis ſatis explicata videtur, jam tempus eſt, ut ad ſecundum *vela tendamus, qvam primis adhuc ſpirantibus ventis, facilè abſolvemus; namq; ſi verum eſt, ut eſt*, Papam ſubeſſe Concilio, *qvo pacto poterit ipſe* Papa invitum Concilium diſſolvere, mutare aut transferre? *Qvoq; vultu dicemus, qvia jus habeat in ſuum ſuperiorem, qvi eſt inferior? Qvomodo corrigere Papam ſancta Synodus poterit, ſi* ſolvi Synodus vel invita per Papam *poteſt? Sit Papa libidini ſerviens; ſit auri & pecuniæ cupidus: ſit bellorum ac tumultuum avidus: ſit hoſtis eccleſiæ & Chriſtiano infeſtiſſimus nomini, qvo pacto illum redargvere Concilium poterit, ſi illi facultas pateat diſſolvendi? Nempe, ut agi de ſua correptione in Concilio Romanus Pontifex audiet, mox ad diſſolutionis remedium properabit: qvoniam, ſicut pulchrè Macrobius inqvit:* Cui plus licet qvàm par eſt, plus vult qvàm licet; *at ſi* diſſolvendo vel transferendo *poteſt ſe* Romanus Pontifex à correptione Concilii eximere, *jam ſeqvitur, ut ſupra eum Concilium non ſit. Aut igitur negandum eſt, qvod ſupra probavimus, Papam ſubeſſe Concilio: aut diſſolvere invitum Concilium negandum eſt Papæ; nam ut vera eſt prima concluſio, ſic falſæ ſunt, qvæ eam impedire poſſunt omnes concluſiones. Maneat igitur &* ſecunda concluſio Theologorum, *qvam licet aliqvi in certis admittant caſibus, in certis excludant: ego illam ubiq; recipio, nec unqvam, aut ullo pacto diſſolutionem Concilii Papæ concedo, niſi etiam concedat Concilium:* Habeat Papa qvascunqve cauſas, qvascunqve rationes, omnia caſſa, omnia vana ſunt, nolente Concilio; *namq; ſi cauſæ diſſolvendi ſunt, non Papa de illis, ſed Concilium judicabit, ejusq; non Papæ judicio ſtabit: nam ſi admittimus ex certis cauſis*, invitum Concilium *poſſe* Papam diſſolvere, *id eſt*, Papam judicem Concilii facere, *qvod eſſet primæ concluſioni omninò contrarium. Ex illis duobus, qvæ ſupra poſui, declarandis*, alterum *jam eſt* abſolutum, alterum *è veſtigio trutinabimus: probatum namq; eſt, &* Concilium ſupra Romanos *eſſe* Pontifices, & ab iis invitum non poſſe diſſolvi. *Videndum eſt modo*, an ita credere ex fide ſit, *qvæ res* tertiam *intuetur* concluſionem. *Fuerunt autem plurimi, licet concluſiones has duas faterentur veras: dubitare tamen ſe dicerent*, an id eſſet Fidei Catholicæ veritas. *Eſt igitur ſecunda pars nobis confirmanda, videndumq; eſt*, an ex fide ſit, Papam ſubeſſe Concilio, *qvo probato*, ex fide etiam eſſe *patebit*, qvia Papa non poteſt invitum Concilium diſſolvere, *qvam conſeqventiam nemo ex diſputantibus refutabit. Qværendum ergò inprimis eſt*, qvid ipſa fides ſit, *ut ſic facilius*,

qvid

Digitized by Google

qvid ad eam pertineat; cognoſcamus. Atq; ut Tullianam prætereamus definitionem, qvi ait, fidem *eſſe* dictorum, conventorum conſtantiam & veritatem, *atq; ideò* fidem *appellari;* qvod fiat, qvod dictum; *nihil enim de vero Deo ſentit.* Fides, (*ut Theologi definiunt*) *eſt firma adhæſio rebus creditis ex authoritate dicentis. Si igitur credimus* (*ut ſupra dictum*) Romanum Papam ſubeſſe Concilio, *certè aliqva authoritas ad id credendum nos impellit, ſicq; fides illius eſt qvi hoc credit; ſed non qværimus,* utrum ex fide tantùm, ſed utrum ex fide catholica ſit. *Rurſus ergò qværendum eſt, qvid ſit* fides catholica. *Eſtq;* Catholica *Græcum verbum, quod Latinè* univerſale *ſignificat. Catholica ergò fides, id eſt,* univerſalis fides; *nec ideò dicitur* univerſalis, *qvòd* univerſi *eam habeant, ſed qvòd* univerſi eam habere *teneantur. Nec enim incarnatum Deum omnes credunt, credere tamen omnibus eſt debitum. Nec ideò deſinit* fides noſtra *eſſe* catholica, *licet qvàm plurimi adverſentur eidem. Qvid enim* (*inqvit Apoſtolus ad Romanos*) ſi qvidam illorum non crediderunt? Nunqvid incredulitas ipſorum, fidem Dei evacuavit? Abſit. Eſt autem Deus verax, omnis homo mendax. *Credere igitur* Papam ſubeſſe Concilio, *non minus erit fidei catholicæ, qvamvis aliqvi aliter ſentiant. Id enim credere omnes aſtringimur, ſiqvidem ex codice Evangelico ſumitur; namq; non ſolùm, qvæ in* Symbolo *ſunt annotata, nos ligant, ſed omnia quoq;, qvæ* ſacris *continentur* ſcripturis, *& maxime* in Evangelio, & Paulo, *ex quibus nec unum apicem nobis negare permittitur. At ea, qvæ dicimus de* ſuperioritate Concilii generalis, *ex dictis Chriſti Jeſu noſtri Redemptoris, atq; ex Magiſtri gentium colliguntur epiſtolis. Ergò ad credendum omnes aſtringunt. Qvod autem iſta ex Evangelio recipiantur; teſtimonio eſt* Conſtantienſe Concilium, *qvod authoritatem ſuam ſuper illis verbis:* Dic eccleſiæ, *&:* Ubi duo vel tres, *&:* qvæcunqve ligaveritis, *& hujusmodi fundatam vult. Ceterùm, ſi hæc ab Evangelio deſcendit veritas, utiq; catholicæ fidei veritas eſt, omnesq; ſub pœna damnationis æternæ obligatos facit. Plus etiam* (*ſi licet*) *dicam:* Omnia *equidem, qvæ* generale Concilium *definit, ſub ſimili pœna tenemur credere, idq; pulcherrimè videtur Auguſtinus aſtruere; ait enim,* qvòd Evangelio non crederet, niſi authoritas Eccleſiæ ſe commoveret; Eccleſiamqve *pro* Concilio *nominavit; nec enim Eccleſia ubiq; diffuſa, ſed in Concilio congregata, de receptione Evangeliorum ſtatuit. Ergò fit, ut, qvemadmodum ſtrinxit nos Concilium ad credulitatem illorum, ſic & alia nobis credenda offerre poſſit. Unde* Martinus IV. *dum adhuc Conſtantiæ degeret,*

geret, ſacro approbante Concilio, literas ſub plumbea bulla emiſit, qvæ articulos enumerat, ſuper qvibus interrogari deberent, qvi in ſuſpicionem hæreſis *incidiſſent, inter qvos etiam illum ponit*, num credat ſacrum generale Concilium poteſtatem habere immediatè à Deo, ejusqve ordinationes ab omnibus Chriſti fidelibus eſſe recipiendas, *qvod ſi negaret* hæreticus *haberetur. Qvare cum magna & ſancta Conſtantienſis Synodus veritatem illam prædicaverit de* ſuperioritate Concilii generalis, *qvid obſtat qvo minus hanc veritatem eſſe Catholicæ fidei fateamur. Eccleſia qvippe Catholica, Conſtantiæ congregata, illam fidem recepit, id eſt, ſic credidit, ex authoritate dicentis*, Chriſti *ſcilicet, & aliorum Sanctorum. Ad hoc etiam perpulchrè faciunt verba Synodi Chalcedonenſis in hunc modum:* Non licet illum qvi condemnatus eſt ab omni Synodo, Epiſcopum nominare, definitio omnibus placet, hæc eſt definitio Patrum, qvi præter iſta ſapit, hæreticus eſt. *Et iterum:* Regula eſt, ut ab electa Synodo non liceat appellare, hæc eſt fides Patrum, qvi præter iſta ſapit, hæreticus eſt. *En ampliſſimum magnæ & ſanctiſſimæ Synodi teſtimonium*, hæreticum *dicit, qvi aliter ſapit, qvam ſapiat Concilium. At* hæreticus *nemo eſt, niſi qvi catholicam fidem reſpuit; ergò catholica fides fuit, credere, qvod ab delecta Synodo non liceat appellare. Verùm qvo pacto id* fidei *erat* catholicæ? *nempe qvia ſancta Synodus Evangelica & ſacra ſcripta pervolvens, eandem concluſionem ex verbis Chriſti, aliorumq́, SS. Patrum recepit. At ſicut* Chalcedonenſis Synodus, *ex ſacra ſcriptura reſumpſit; ſic hoc, qvod diſputamus*, Conſtantienſe Concilium *excerpſit. Et ſicut illud* catholicæ fidei *eſt, ſic etiam iſtud, & præter utrumq́, ſentiens, hæreticus eſt.* Delirare *illi præterea mihi videntur, qvi has veritates fa ſi*, veritates fidei *non fatentur, namq́, ſi* veritates *ſunt, unde obſecro* veritates *ſunt? Nempe non ex Grammatico, minusq́, ex Logico aut Aſtrologico; à Phyſico qvoq́, aliena hæc ſunt. Nec alius qvàm Theologus veritatem mihi fatebitur iſtam, cui neceſſitatem ſacra ſcriptura imponit; qvi nec Chriſto* incredulus, *nec Apoſtolo* rebellis *erit. Eſt igitur* ex fide *catholica hæc veritas, eamq́, omnes amplecti debent, cui qvi reſiſtit pertinaciter*, hæreticus, *ut tertia concluſio aſſerit, cenſendus eſt. Nec durum alicui videatur* hæreticum *dici, qvi* generalis Concilii poteſtati *derogat; qvæ tàm multis teſtimoniis, authoritatibusq́, firmatur, cum etiam* hæreticus *habeatur, qvi Romanæ Eccleſiæ primatum aufert; qvi unus ex Græcorum damnatis erroribus. Refert enim noſter Panormitanus* Hieronymum *dicentem, qvia qvi aliter* ſcripturam intelligit,

 qvàm

qvàm Spiritus S. ſenſus efflagitat, licet ab Eccleſia non receſſerit, tamen *hæreticus* appellari poteſt. *Ex qvo ſeqvitur, ut qvi ex verbis Chriſti, cùm ait Petro:* Dic Eccleſiæ, *non intelligit per* Eccleſiam generale Concilium, *aliter intelligit qvàm Spiritus S. ſenſus expoſcit, ſicq; poſſit hæreticus notari. Qvod autem Spiritus S. ſenſus alius ſit, qvàm ille putet,* Conſtantienſis *declarat* Synodus, *qvæ per Spiritum S. directa, verba illa:* Dic Eccleſiæ, *de* Concilio generali *eſt interpretata.* Hiſce igitur & aliis majoribus rationibus admodum multis, viſæ Theologis tres ſunt ſupradictæ concluſiones veræ, & per ipſas etiam reliqvas approbarunt, ſtudio maximè ac diligentia Fratris *Nicolai Gallici*, ex ordine Prædicatorum, viri & ingenio, & ſolicitudine admodum præſtantis; cui nimirum hujusce rei expeditionem attribuo, qvem ſi qvis (ut ſupra diximus) videat, neqvaqvam tanti efficiat; ſed pretioſiora nonnunqvam ſunt parvi corporis vaſcula, ut lapilli, gemmæqve teſtantur, & ille, de qvo apud Statium:

Major in exiguo regnabat corpore virtus.

Satisfactum jam arbitror (qvantum ingenioli mei ſuppetunt vires) his qvæ promiſimus; nec aliqvem modò exiſtimo de tribus primis concluſionibus addubitare. Nunc ad hiſtoriam repedandum eſt, qvævé poſt concluſiones Theologorum interceſſerint, referre eſt animus; ſunt enim plurima digna relatu, & qvæ poſteris forſitan aliqvando proderunt. Ut igitur res eſt à Theologis comprobata, *Examen Deputationum* ſucceſſit, qvarum tres ſine magno negotio cum Theologis conſenſerunt. Qvarta verò, cui de communibus nomen eſt, admiſſis tribus primis concluſionibus, de reliqvis titubare videbatur; obexqve ibi maximus erat *Georgius Vicenſis Epiſcopus*, cui noviter ex Moguntia redeunti, qvi nec in diſputatione capitulari fuerat, perſvaderi non poterat, *absq; nova vocatione* Eugenium *declarari poſſe* hæreticum, favebatqve ſibi plurimum *Amadeus Lugdunenſis Archiepiſcopus*, non qvod ita ſentiret, palam namqve in diſputatione capitulari *Eugenium hæreticum* atqve *relapſum* prædicaverat, ſed qvia timebat depoſitionem Papæ nimium feſtinari. Erantqve illa in Deputatione complures, qvi non modo nunc, ſed ſemper Eugenii partibus faverant. Hæc Deputatio, ne ſecundùm veterem Concilii conſvetudinem, à tribus Deputationibus concluderetur, omnem deliberationem ſuſpendit, plus enim ſuſpendendo, qvàm denegando præſtabat impedimenti, remqve ſic ad longum trahebat. Ea de cauſa miſſi ſunt aliarum Deputatio-

num

Digitized by Google

num Nuntii, qvorum hortatu Deputatio de communibus ſuſpenſionem ſuper tribus concluſionibus revocavit. Jamqve aderat, (ut placuit veteribus) Veneri ſacratus dies, in qvo ſolet ex conſvetudine generalis congregatio haberi, fieriqve concluſio negotiorum extrema. Interim tamen *Mediolanenſis & Panormitanus Archipontifices*, qviqve cum eis, vel *Regis Arragonum*, vel *Ducis Mediolani Coeratores* erant, magnoperè ad impediendum ſe armabant; omneſqve ſuæ partis homines hortabantur, ut præſenti, fortiqve animo reſiſterent, omneſq; qvi peſtem in municipiis fugerant, miſſis nuntiis ac literis revocabant. Vocatus eſt *Cardinalis Tarraconenſis*, qvi tunc Solodori moram trahebat. Vocatus eſt *Ludovicus Protonotarius de Roma*, qvi balnea petierat, non tantum valetudinis cauſa, qvantum ne contra mentem ſuam tueri Eugenium cogeretur. Vocati ſunt alii complures *Epiſcopi Arragonum*, qvi omnes pridie qvàm fieret congregatio, remearant, præter Cardinalem, qvi poſt congregationem rediit. Ut igitur *ad generalem* deventum eſt *concionem*, è veſtigio *Principum Oratores* affuerunt, & qvaſi factâ conſpiratione in unam ſententiam conſonarunt, concluſionem pro viribus impedituri. Primus igitur *Burgenſis Epiſcopus*, inter omnes conſilio & facundia præſtans, differri concluſionem, exſpectariqve alios Principum Oratores, ex Moguntia propediem redituros ſvadebat. Poſt eum *Panormitanus Archipræſul*, vir ſummo ingenio & ſcientiæ copia præditus, primuſqve inter ſui Regis Oratores hujusmodi ferè orationem exorſus eſt. *Præceptum ſe* (inqvit) *à Prophetis habere ſine intermiſſione clamandi, qvi ajunt:* Clama, ne ceſſes, qvaſi tuba exalta vocem tuam. *Qvod ſi unqvam in re qvapiam fuit clamandum, hæc præcipuè, qvæ in manibus eſſet, clamore indigeret, & vociferatione, cum ageretur de Statu univerſalis Eccleſiæ*, aut *præſervando*, aut *penitus proſternendo: Se verò in ea re tantùm clamaſſe, ut minimè dubitaret, impletum à ſe illud Davidicum fore, qvo ait:* Laboravi clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ. *Velle tamen & nunc, & qvoties opus ingrueret, ſine ulla clamitare reqvie, & maximè modò in negotio perdifficili, & omnium maximo, in qvo petebat* ſacrum Concilium *ſibi & aliis Principum Oratoribus benignas præbere aures!* Addens in omni re, *qvæ ab aliqvo poſtulantur*, qvatuor *eſſe* conſideranda, *qvæ nunc qvoq; rogabat Patres, ut animadverterent*, qvis peteret, qvid peteret, cur peteret, & qvis demum effectus ex petito denegato, vel conceſſo *proveniret*. *Ad* primum *dicebat*

Digitized by Google

bat, clariſſimos Reges, & potentiſſimos Principes cum ſuis Prælatis eſſe potentes; Regem Caſtellæ, Regem Arragonum, Ducem Mediolani, eorundemq́; Principum Epiſcopos, meritaqve tàm Regum præfatorum, qvàm Ducis Mediolani, erga Eccleſiam numerabat. Nec continere ſe potuit, cùm de Prælatis mentio incidit, qvin aliqvantiſper calefieret, diceretq́; apud ſe, fore majorem Prælatorum partem; namq́; ſi Epiſcopi & Abbates tunc computarentur, nemini dubium eſſe, qvin major pars differri præſentem rem vellet. Cumq́; totius poteſtas Concilii in Epiſcopis reſideret, haud ferendum eſſe, ut eis ſpretis, qvod majori parti inferiorum placeret, id concluderetur; Apoſtolis namq́; & eorum ſucceſſoribus, qvi Epiſcopi ſunt, datas fuiſſe à Domino claves dicebat, triaq́; Synodorum genera inveniri, Epiſcopalem, Provincialem, Generalem, nullamq́; ſine Epiſcopis fieri Synodum, indignumq́; ſibi videri morem hunc præſentis Concilii, ubi non qva qvisq́; dignitate polleret, ſed qvàm multas ſecum haberet voces, penſitaretur; Epiſcopos tamen juxta famoſam Clementis epiſtolam columnas eſſe, & claves cœli, inferiores verò cum eis non deciſivam, conſultivam tantum habere vocem, futurumq́; hac vice ſcandalum, ſi ſine Epiſcopis res fidei terminum ſumeret. In qvo non ſolùm Epiſcopi, ſed etiam ſæculi Principes admitti deberent. Et cùm ipſi nomine Principum ſuorum cuperent ad examen præſentis rei admitti, velleq́; maturius ſingula cognoſcere, haud dignam eſſe rem qverebatur, ſe contemni. Poſt multaqve hanc in ſententiam dicta, ad ſecundam ſuæ orationis partem tranſivit, qvid eſſet, qvod peteretur exponens. Non aurum aut argentum, non lapides pretioſos, non Provincias aut Regna, non rem deniq́; factu difficilem, otium tantùm ſacri Concilii expoſci, ut qvieſcerent Patres in proceſſu Papæ, inq́; concluſione rerum, qvæ agerentur; neq́; ad diu, ſed usq́; ad reditum Oratorum ex Moguntia, qvos brevi venturos certò ſciret, rem parvam & ſine magno rogatu concedendam; tùm qvia nihil periculi ſecum ferret, tùm qvod ipſis Oratoribus Principum Moguntiæ exiſtentibus injurioſum eſſet, non expectari, cum non ſuas ob commoditates, ſed rei publicæ tantùm cauſa, & pro bono pacis abeſſent, nec oblitùm ſe fore, qvod ipſis abeuntibus, nomine omnium ſupplicaſſent, ne qvid in eorum abſentia, in rebus, Eugenium concernentibus, innovaretur; moxq́; tertiam orationis partem, ſubjiciens qvamobrem dilatio peteretur, abſolvit, qvia non propter privatam alicujus utilitatem, ſed propter commune bonum, non ad perturbandam, ſed ad rem melius examinandam, ut omnia cum pace & tranqvillitate tranſirent, utqve tanto res eſſet firmior & ſtabilior, qvanto plurium foret

conſenſu

Digitized by Google

conſenſu probatior; ſicqve ad ultimum venit, rogitans Patres, *ut utramq; partem ſecuturos effectus mente conciperent, ſive concederent, ſive negarent, qvod poſceretur. Etenim ſi negabis* (inqvit) *petitiunculam Principum, omnes indignabuntur, omnes hanc repulſam moleſtiſſimè ferent*, dicent, *in re parva à veſtro cœtu ſe fore ſpretos; non obedient vobis, non recipient veſtra mandata, fruſtra leges efficietis, niſi Principes exeqvantur, in vanumq; omnes edictiones veſtra tranſibunt, tolerandumq; hoc putarem, niſi etiam majora timerem. Qvid enim ſi illi* Eugenio *ſe conjungant, qvi non ſolùm veſtra beneficia, ſed vitam qvoq; vobis eripere cupit? Heu qvas ſtrages, qvasq; occiſiones oculi mentis intuentur mea! Utinam vana ſit opinio mea! At, ſi facilem petitionibus Principum aſſenſum praſtabitis, obligatos ſe vobis illi exiſtimabunt, pracepta veſtra recipient; qvicqvid ab eis petieritis, obtinebitur; adverſarium veſtrum relinqvent, illum vituperabunt, illum abominabuntur; vos extollent, vos magni facient, vobis ſe totos dabunt, ſeqveturq; optimus ille, qvem qvaritis, fructus reformationis & tranqvillitatis Eccleſia*; ſicqve ex omnibus capitibus rogabat ſuperſederi, tandem verò, niſi exaudiantur Principum Oratores, habere ſe (inqvit) ſcriptam proteſtationem, qvam legi coram juberet.

Finitis Panormitani verbis, Ludovicus Romanus Protonotarius, totius humani juris gnarus, aſſurrexit, cujus tanta memoria fuit, ut nulli veterum cedere putaretur, ſive Simonidem, ſive Theodecten, ſive illum, qvi à Pyrrho miſſus ad Senatum venit, Cyneam ſive Carneadam Seriphium, Metrodorum, Hortenſium, ſive qvi horum ultimus fuit, Lucium Senecam, de divinitate memoriæ commendemus; erat enim memor omnium, qvæ ipſe unqvam aut legiſſet, aut audiſſet, nec oblitus erat eorum aliqvid, qvæ ipſe vidiſſet. Nec ut cæteri Juriſconſulti principia legum in diſputando allegabat, ſed qvaſi Codicem legeret, ſic textum memoriter referebat. Vir non Roma tantùm, ſed cœlo dignus; & cui nemo mortalium comparandus videretur; non admirationi, ſed ſtupori futurus omnibus populis, ſi (ut æqvum videbatur) ætatis tempora duplicaſſet. Sed invidit fortuna Italiæ; nec tantum ſcientiarum lumen creſcere paſſa eſt. Immiſit peſtiferum morbum; virumqve vix trigeſimum egreſſum ætatis annum, abſtulit; nec plus horis ſex & triginta ſivit ægrotare, viſusqve non tranſitus ille hominis, ſed furtum. Qvis enim virum adeò juvenem, adeò robuſtum, tam brevi morula expirare putaſſet? Sed fuit mors

Digitized by Google

damnoſior morte cujusvis Regis; qvippe qvod Regi hæres ſuccedit in Regno; viro autem adeo docto nullus ſupereſt in literis hæres. Sed dum Cardinalari vir bene meritus manet, apud Carthuſiam tumulatur. Is ergo laudatis Panormitani dictis, veniſſe ſe pridie ex balneis dicebat, rem ſibi novam videri, qvæ tunc in medium deduceretur, cupere in ea audire ſe alios, & audiri ab aliis, ſuiqve Principis nomine intereſſe diſcuſſioni: eos, qvi Moguntiæ fuiſſent, expectandos eſſe, & ad rei examen admittendos, qvi & Prælati eſſent maximi pretii, & potentiſſimorum Principum Oratores; nec abhorrere ſe, qvod Panormitanus dixiſſet, *de vocibus inferiorum*, nec à veritate ſibi alienum videri, *ſolos Epiſcopos deciſivam vocem habere in Conciliis*; & licet aliqvi ſuum Achillem in hac diſputatione arbitrarentur, qvod Actuum 15. ſcribitur, ſe tamen nihil exinde moveri, nec momentum in eo facere, qvamvis dicatur: *Viſum eſt Spiritui S. & nobis*; ubi & Apoſtoli & Seniores fuerunt; per qvod videtur, alios cum Apoſtolis habuiſſe vocem decidentem; dicebat enim, non eſſe argumentum ex Geſtis Apoſtolorum ſumendum, qvorum exempla miranda eſſent magis qvàm imitanda; nec ibi patere, qvòd Apoſtoli vocaſſent Seniores ex debito, ſolumqve narrari eos interfuiſſe, ex qvo nihil inferretur; videri autem ſibi inferiores in Baſileenſi Concilio tantum ex gratia fore ad decidendum admiſſos cum Epiſcopis; qvia potuiſſent Epiſcopi authoritatem ſuam aliis communicare, in his tamen qvæ contraria forent, uno contradicente, nihil fieri poſſe; adducebatqve virum maximæ authoritatis Cancen. Epiſcopum in teſtem, qvi nullam incorporationem inferioris populi æqvo animo ſuſtinuiſſet; ideoqve nec alios inferiores, nec ſe ipſum, qvi nondum eſſet Prælatus, vocem habere decidentem in Concilio. Qvare cùm eſſet res magna, qvæ tractaretur, & Prælati tunc contradicerent, rogabat Concilium, ut Oratores Principum ex Moguntia exſpectando faceret de neceſſitate virtutem. Fuit ejus oratio eò moleſtior, qvo plures erant ſuis contacti verbis, maximeqve in eo ſibi eſt occlamatum, qvod dixerat, *Apoſtolos non eſſe imitandos*; id enim, qvaſi blaſphemiam omnes impugnarunt. Mirari tamen hic aliqvis poſſit, qvod vir tantus, & tanta ſcientia fretus, non plura dixerit, nec adduxerit meliora; ſed eſt ignoſcendum memoriæ hominis, qvi nec libens, nec lætus in hac re loqvebatur, qviqve nihil magis cuperet, qvam qvod peteret, non impetrare. *Cathamenſis*

Digitized by Google

menſis exinde, ac *Boſianus Epiſcopi*, qvi & ipſi Regii Oratores erant, paucis habitis verbis in ſententiam Panormitani declinarunt. Vicem autem magni & potentiſſimi Ducis Mediolani ſolûs tunc Archiepiſcopus Mediolanenſis gerebat, vir & literis & conſilio promptus. *Albigaunenſis* enim Epiſcopus, & *Franciſcus Barbavaria* nondum ex Moguntia repedaverant. Is ergò (ut eſt Hieronymianus, & illius facundiſſimi Doctoris imitator) adductis Magiſtri ſui pleriſqve authoritatibus, ſuperſederi magnopere ſvadebat, omnem præcipitationem inimicam conſilio, omnemqve feſtinantiam deteſtatus, maximeqve vultu & geſtibus rem præſentem abominari ſe oſtendebat; tandemqve niſi exaudiretur & ſuo & principalium ſuorum nomine, proteſtari in adverſum ſe dixit. Mox ſecuti *Dertuſenſis* & *Gerundenſis Epiſcopi*, ac *Segobricenſis*, electus Abbas montis Arragonum, & nonnulli alii ejusdem dignitatis homines, Panormitani ſententiam comprobaverunt. *Parmenſis* verò *Epiſcopus* ad Mediolanum receſſit. *Eleemoſynarius* qvoqve, qvi poſteà Baſileenſem fugiens peſtem, Zofingen confugit, ibiqve in oppido Zvitzerorum intra Lucernam & Baſileam obiit, vir in omni hominum numero recipiendus; & *Martinus Devera*, doctus & conſtans, ambo Regis Arragonum Oratores, collegæ ſui Panormitani, dictis ſe conformarunt. Tunc alii Arragonenſes & Cathelani ferè omnes qvisqve pro ſe loqvi volentes (facta præfatiuncula) Regis ſe ſui votis annuere dicebant; videbaturq; res aſtutiâ præordinata, ut vel ſic tempus redimerent, concluſionemqve differrent.

Ubi autem complures ſunt auditi, & Cathalanorum longus ordo finivit, *Ludovicus Cardinalis Arelatenſis*, vir omnium conſtantiſſimus, & ad gubernationem generalium Conciliorum natus, Oratorum omnium qvi locuti fuerunt, verba reſumpſit; verſusqve primitus ad Caſtellanos, plurima de ipſorum erga S. Concilium devotione diſſeruit, ſimiliterqve de Cathalanis ac Lombardis. Poſt rem ingreſſus, *negotium* (inqvid) *iſtud*, Reverend. Patres, *novum non eſt, nec hodie aut pridie inchoatum. Jam plures hebdomadæ ſunt, qvibus concluſiones hujusmodi inter Magiſtros diſputatæ, & Moguntiam aliasq; in orbis partes deſtinatæ ſunt; poſt in Capitulo hujus eccleſiæ iterùm ſex continuis diebus viritim, & maturè diſcuſſæ; exhinc non ſine magno intervallo in ſacris Deputationibus approbatæ; & ſicut veritas non qværit angulos, omnia palàm & publicè geſta ſunt. Nec poteſt aliqvis ignorantiam prætendere; nec* Prælati *aut* Principes

Digitized by Google

Principes *contemti ſunt, omnes qvi aderant Baſileæ, vocavimus, omnes ut intereſſent ſumus hortati; & qvoniam de magno illo & potentiſſimo Rege Caſtellæ mentio facta eſt, qvis eſt, qvi neſciat Regis ipſius Oratores interfuiſſe,* Burgenſem & Ebrunenſem *Epiſc. viros prudentiſſimos, tum ſcientiæ atq; eloqventiæ copiâ præſtantiſſimos? Tu qvoq;* Panormitane *qvi Regis Arragonum ſereniſſimi vicem geris, bis in Capitulo affuiſti, bis egregiè atq; acerrimè diſputaſti; bis, qvod ſentires in hac re, aperuiſti. Qvid eſt, qvod amplius expectari deſideras? Ex territorio Ducis Mediolani* Archiep. Mediol. *affuit, qvi licet Orator non ſit, qvalis tamen qvantusq; Prælatus habeatur, non ignoratis.* Cumqve ita dixiſſet commotus aliqvantiſper Archiep. *haud melius* (inqvit) *præſidentis locum tu tenes,* Arelatenſis, *qvàm ego Oratoris Ducalis.* At Cardinalis ut eſt patientiſſimus injuriarum: *Hoc eſt* (ait) *qvod mox volebam; namq; ſi Orator eſt Archiepiſcopus, nulla omninò ſupereſt ſuo Duci qverela, qvi Oratorem ſuum in rerum diſcuſſione habuit. Taceo de reliqvis Principibus, qvoniam nec ipſi conqveruntur.* Rex tamen Chriſtinianiſſimus Lugdunenſem inter diſputantes virum maximum & graviſſimum habuit. Cæteri verò Principes, cur hac in re debeant exſpectari, non video, qvi Concilium ad ea, qvæ ſunt fidei, congregatum ſcientes, neqvaqvam abſurdum putant, dubia fidei in Concilio declarari, ad qvæ ſi voluiſſent adeſſe, jamdudum veniſſent. Qvanqvam nec illud eſt omninò verum qvod Panormitanus dicit, ſeculares Principes admitti debere ad rem fidei, ſi ad decidendum intelligit; & licet Martianus Imp. dicat: *Nos autem ad fidem confirmandam volumus intereſſe Synodo,* qvæ verba totiens Panormitanus in medium producit. Subjungendum tamen eſt qvod ille ſubjungit; ait enim: *Nos ad fidem confirmandam, non ad potentiam exercendam volumus ſynodo intereſſe,* ut eo vel maximè dicto metum adimeret eis, qvi ejus præſentiam violaturam Concilium arbitrabantur. Qvod ſi noſtri hodie Principes facerent, jam utiqve res eſſet, qvam qværimus, expedita. At moderni aliqvi Principes, cum neqveant per ſe minari, qvi abſunt, per Oratores inferunt metum; ſed viderit de his Deus. Res autem præſens, cur tanta diſcuſſione indigeat (*ut aliqvi volunt*) non intelligo; etenim ſi ritè memini, ſæpè hoc idem, qvod concluſiones ſonant, Panormitanus hoc in loco aſſeruit, ſæpè etiam Ludovicus. Si qvis eorum contradicere pergat, eveniet ei, qvod Didymo, qvo nemo (ut Qvintilianus ait) plura ſcripſit; qvi cùm hiſtoriæ cuidam, tanqvam

Digitized by Google

tanqvam vanæ repugnaret, oblatus eſt liber ejus, qvi eam continebat, ſic & hi duo viri, qvamvis doctiſſimi atqve eruditiſſimi ſint, ſuis tamen ſcriptis poterunt confutari. Sunt præterea Epiſtolæ Synodales, & Decreta hujus Concilii, hujusmodi referta concluſionibus. Qvid igitur eſt, qvod qveat difficultari? Qvid eſt, qvod impugnari poſſit? An nunc ponemus in dubium, qvod eſt toties prædicatum, aſſeveratum, decretum? Verum ajunt, Oratores abeſſe principum, qvi Epiſcopi ſunt, & qvorum præſentia authoritatem majorem redderet. Sed abſunt, non ſolùm qvi Moguntiam perrexerunt, imò & alii penè infiniti, per orbem omninò diſperſi, qvos ſi expectare omnes oporteat, nihil unqvam poterit expediri. Vocati ſunt omnes ad Concilium, venire potuerunt, ſi volebant: qvi aſſunt, iis eſt commiſſa poteſtas, hicqve tractare negotia debent. At ſi dicitur, hos reipublicæ causâ abſuiſſe, nempe eos nos non miſimus, potiusqve invito qvàm volente Concilio, illuc iverunt; qvod ſi etiam à Concilio miſſi fuiſſent, non tamen ita ligatæ eſſent manus noſtræ, qvin reformare poſſemus Eccleſiam; aliter verò nihil unqvam in Concilio fieri poſſet. cum enim ſemper ſint per Concilium miſſi aliqvi, ſemper eſſent expectandi aliqvi, ideoqve aut nihil agere oporteret, aut nullos extra deſtinare Prælatos. Qvod autem Prælati & præſertim Epiſcopi contemnantur, id eſt à vero remotiſſimum; namqve ut cernitis, ii primi ſedent, primi loqvuntur, primiqve ad omnia vocitantur; & ſi ſcitè veraciterqve loqvuntur, facilè inferiorum omnium ad ſe trahunt ſententiam. Nec forſan abſonum fuerit dicere, *nullam unqvam fuiſſe Synodum, quæ magis qvàm iſta poteſtatem Epiſcoporum ampliaverit*; etenim qvid hodie erant Epiſcopi, niſi umbræ qvædam? qvid plus illis reſtabat qvàm baculus & mitra? Nunqvid paſtores ſine ovibus dici poterant, cum nihil in ſubditos ſtatuere poſſent? Nempe cum eſſet in Eccleſia primitiva Epiſcoporum ſumma poteſtas, hodie ad id venerant, ut *ſolo habitu & reditibus* ſuperarent Presbyteros: At nos eos in ſtatu repoſuimus priſtino; nos beneficiorum collationem ad eos reduximus; nos eis confirmationem electionum reſtituimus; nos cauſas ſubditorum eisdem reddidimus audiendas; nos eos, qvi jam non erant Epiſcopi, fecimus Epiſcopos. Qvid eſt qvod Epiſcopi ab hac ſe Synodo contemni aſſerant? Qvidqve unqvam moleſtum eis, aut injurioſum fecimus? At dicit Panormitanus, qvia cùm ſint *plurimi Epiſco-*

pi ſecum, pauci verò contra, non eſt à multitudine inferiorum habenda concluſio; meminerit tamen ipſe Panormitanus, qvoniam non eſt novus hic procedendi modus, ordinem procedendi ipſum, ſibi Concilium ab initio dedit, nec unqvam poſteà immutavit; tibiqve hoc aliàs, Panormitane, placuit, cum multitudo te ſeqveretur, nunc, qvia non ſeqvitur, diſplicet. Sed non ſunt Decreta Conciliorum, ut voluntates hominum, mutabilia. Scias præterea, qvia illi ipſi Epiſcopi, qvi verbo tecū ſentiunt, mente non ſentiunt, nec illud in angulis dicunt, qvod publicè dicunt. Timent, qvod eis domi dixiſti, diſplicere ſe regi, niſi tuam ſeqverentur ſententiam. Timent vim Principis, ſpoliariq; temporalibus formidant; neqve (ut in Conciliis fas eſt) liberam habent vocem, qvanqvam & ipſi, ſi veri eſſent Epiſcopi, ſi veri animarum Paſtores fuiſſent, animam ponere pro ſuis ovibus, non dubitarent, nec largiri Eccleſiæ, matri ſuæ, ſuum ſangvinem vererentur. Sed eſt hodie, proh dolor! rarus in terris Prælatus, qvi temporalia ſpiritualibus non præponat, qvorum amore detènti, Principibus magis qvàm Deo placere ſtudent, ad Deum qvidem in angulis, Principes verò in publico confitentur, de qvibus in Evungelio Dominus: *Omnis ergò* (inqvit) *qvi confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qvi in cœlis eſt.* Et è converſo non confitebitur illum coram Patre ſuo Dominus, qvi veritus eſt coram hominibus Dominum confiteri. Nec etiam illud verum eſt, qvod ait Panormitanus, plures Epiſcopos ſecum fore; ſunt enim plures hic Procuratores Epiſcoporum, qvos ipſe non dinumerat, qvia ſecum non ſapiunt. Neqve in Concilio (ut ipſe ait) *dignitas Patrum*, ſed *ratio* ſpectanda eſt; nec aliqvid eſt, qvod in ſingulis rebus ſpectari magis qvàm veritatem conveniat. Nec ego cujusvis Epiſcopi mendacium, qvamvis ditiſſimi, veritati præponam pauperis Presbyteri. Nec dedignari Epiſcopus debet, ſi aliqvando ignarus & rudis ſeqvacem non habeat multitudinem, & ſi vox inopis Sacerdotis, docti tamen & acuti, ſuæ præponitur; habitat namqve ſæpius in ſordido palliolo, qvàm pictis veſtibus, ſapientia. Nec vos rogo, Epiſcopi, tantoperè inferiores contemnite; primus enim, qvi pro Chriſto obiit, qviqve viam aliis ad martyrium aperuit, non Epiſcopus, ſed tantùm Levita fuit. Qvod verò Ludovicus & ipſe Panormitanus aſtruunt de vocibus Epiſcoporum, id neſcio unde habeant, neqve id unqvam ſolutum invenio; ipſi ſicubi repererunt,

me

Digitized by Google

me ut commoneant obſecro. Atqve (ut veterum Conciliorum referamus exempla) in omnibus illis interfuiſſe minores cum Epiſcopis inveniemus, & licet Ludovicus Apoſtolorum exempla nobis interdixerit, ego illorum potiſſimum in Actibus ſiſto. Qvid enim eſt, qvod magis ſeqvi nos deceat, qvam Eccleſiæ primitivæ doctrinam & conſvetudinem? Dicitur ergò in Actibus Apoſtolorum qvinto decimo: *Viſum eſt Spiritui S. & Nobis*, qvod verbum Nobis, ad eos qvippe refertur, qvi fuerant anteà nominati, Apoſtolos & Seniores. Nobis ergò Apoſtolis ſcilicet & Senioribus. Neqve hoc verbum (*viſum eſt*,) conſultationem illic, ſed deciſionem ſignificat. Unde apparet, alios qvàm Epiſcopos habuiſſe vocem decidentem. Alibi qvoqve in eisdem Actibus, cùm eſſent Apoſtoli magnum aliqvid tractaturi, neqvaqvam auſi ſunt per ſe definire, ſed vocaverunt *Duodecim* multitudinem. Dicit autem Ludovicus, non patere illic, qvod Apoſtoli ex neceſſitate vocaſſent alios. At ego ad eum dico, *unde tu ſcis*, qvia *non ex neceſſitate* vocarunt? Sed cùm utrumqve incertum ſit, nihil prohibet imitari Apoſtolos, qvia cum omnia ad noſtram doctrinam ſcripta ſint, apparet, voluiſſe Apoſtolos nobis exemplum dare, ut in rebus arduis inferiores admitteremus; ideoqve in Conciliis poſteà celebratis, reperimus interfuiſſe Presbyteros. Atqve in Concilio Nicæno, qvod eſt omnium famoſiſſimum, Athanaſius tunc tantummodò Presbyter fuit, ipſeq; ferè ſolus argumentationes diſturbavit Arrianas; fuerunt & alii Presbyteri, & cum ſcribitur de trecentis & duo viginti Epiſcopis, non tamen negatur de inferioribus, qvos ideò puto omiſſos, qvod eſſent pene innumerabiles, fitqve (ut ſcitis) denominatio plerumqve à magis dignis. In Synodo verò Chalcedonenſi, qvæ & ipſa ex qvatuor prioribus cenſetur, ſexcenti ſacerdotes fuiſſe dicuntur, qvæ appellatio tàm Presbyteris eſt qvàm Epiſcopis communis. In aliis verò Conciliis ſæpe omiſſo nomine Epiſcoporum Sacerdotumqve, ſola fit mentio *Patrum*, qvi idem ſignificant, qvod in Actibus Apoſtolorum *Seniores*. Habemus etiam eccleſiaſticæ teſtimonium hiſtoriæ, Romæ adverſus *Novatianos*, qvi ſe ſuperbo nomine *Catharos* appellabant, Concilium fuiſſe congregatum ſexaginta Epiſcoporum, & totidem Sacerdotum, & aliorum Diaconorum, cumqve Paulus Antiochenus Epiſcopus, qvi fuit Galieno imperante, Chriſtum *communis naturæ hominem* prædicaret, Concilium adverſus eum in Antiochia convenit;

ad qvod venerunt Epiſcopi ex Cæſareâ Cappadociæ, ex Ponto, ex Aſia, ex Hieroſolymis, & multi alii Epiſcopi & Presbyteri ac Diaconi; & dicitur propterea hoc pluries celebratum eſſe Concilium, ultimumqve in eodem loco Aureliano imperante, ubi Paulus damnatus eſt ab omnibus, qvæ ſub cœlo ſunt Eccleſiis Chriſti, nec ullus magis eluſit atqve confudit Paulum, qvàm Malchion, Presbyter Antiochenus, qvi oratoriam artem in Antiochia docuerat. Sed qvid ego in hac re diutius immoror? Concilii Toletani V. hæc ſunt verba: *Poſt ingreſſum omnium Epiſcoporum atq; conſeſſum, vocentur deinde Presbyteri, qvos cauſa probaverit introire, nullus ſe inter eos ingerat Diaconorum; poſt hos ingrediantur Diaconi probabiles, qvos ordo popoſcerit intereſſe, & coronâ facta de ſedibus Epiſcoporum, Presbyteri à tergo eorum reſideant, qvos tamen ſeſſuros ſecum Metropolitanus elegerit, qvi utiq; & cum eo judicare vel definire aliqvid poſſunt.* Nec aliqvis *Concilium* illud *provinciale* tantùm aſſeveret fuiſſe; ipſum enim Concilium de ſe loqvens: *Qvoniam* (inqvit) *generale Concilium agimus*; fueruntqve ibi Epiſcopi ſexaginta ex Hiſpaniis Gallisqve. Sed movent forſitan *Panormitanum & Ludovicum* Chalcedonenſis Concilii verba, ubi Epiſcopi de Conſtantinopolitana qvadam congregatione, qvæ *Flavianum*, & qvosdam alios depoſuerat, dicunt: nam milites magis eos depoſuerunt qvam nos, qvia qvicqvid egimus, terrore compulſi fecimus, ipſi primi ſubſcripſerunt Clerici; qvare clamant, *Synodus Epiſcoporum* eſt, non *Clericorum*. Qvæ verba ſi ſanè intelligantur, inferiores neqvaqvam excludunt, duo namqve ibi qveruntur Epiſcopi; alterum, qvod in Conſtantinopoli non erat libertas; alterum, qvod primi ſubſcripſerant Clerici, qvorum utrumqve mali exempli fuit. Qvare nimirum, ſi illud negatur fuiſſe *Concilium*, at dicitur *Synodus Epiſcoporum*, non Clericorum; nempe hoc non excludit omnes inferiores, ſed eos tantùm, qvi ſolius primæ tonſuræ ſunt Clerici, qvos etiam nos excludimus, ſervantes, qvod Toletanum præcepit Concilium, *duodecim viros ad examen incorporandorum* ſtatuentes. Prætereà non dicitur ibi, qvod illa ſint verba Concilii, ſed Epiſcoporum, qvod illic *aliqvi*, ut hic Panormitanus & Ludovicus loqvebantur. Sed ne per devia longius peregrinemur, habemus *ad tutelam inferiorum* apertiſſima teſtimonia. Maximus ille qvidem, & omnium Theologorum Ariſtoteles Auguſtinus Epiſcopus, ſuper literam Matthæi Evangeliſtæ, dum ait Chriſtum dixiſſe Petro: *Tibi dabo*

clavis

Digitized by Google

claves regni cœlorum. Nimirum (ait) per illa verba, *judiciariam poteſtatem* datam eſſe *non ſolùm Petro*, ſed *aliis etiam Apoſtolis*, & *toti Eccleſiæ* in Epiſcopis & Presbyteris. Si ergo judiciariam poteſtatem habent Presbyteri in Eccleſia, qvid eos prohibet in Conciliis vocem habere terminativam? Auguſtino autem etiam conſonat elegantiſſimus Doctor Hieronymus; cujus ſuper epiſtola Pauli ad Titum hæc ſunt verba: *Anteqvam diaboli inſtinctu ſtudia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego ſum Pauli, & Ego Apollo, ego autem Cephæ, communi Presbyterorum Concilio Eccleſiæ gubernabantur; eſt enim* Presbyter, *qvi &* Epiſcopus. Unde Epiſcopi cognoſcere debent, ſe magis conſvetudine, qvàm diſpenſatione dominicæ veritatis, Presbyteris eſſe majores, & in commune debere Eccleſiam regere. Alibi autem idem Hieronymus in ea, qvæ eſt ad Damaſum de gradibus Eccleſiaſticis epiſtola, in Epiſcopis *Dominum*, in Presbyteris *Apoſtolos* repræſentari dicit. Atqve ubi rationem Hieronymus nullam afferret, videte, qvid homini tribuam, ipſa authoritate me frangeret. Sed hoc etiam ex Paulo colligimus ad Titum, qvi tantam inter *Epiſcopos* & *Presbyteros* convenientiam facit, ut ipſos *Presbyteros* appellet *Epiſcopos*. Ex qvibus lucidè conſtat, non eſſe Presbyteros à conventu Epiſcoporum, ac determinatione rerum arcendos; & ſi (prout Hieronymo placet) Epiſcopi ſunt *ſola conſvetudine* prælati Presbyteris, utiqve fieri poteſt, ut conſvetudinem contraria tollat conſvetudo; at ſi Presbyteri debent Eccleſiam Dei cum Epiſcopis in commune regere, ſatis notum eſt, qvòd ad eos qvoqve decidere res ſpectat Eccleſiæ dubias. Unde eſt Apoſtoli Pauli clariſſimum teſtimonium; namqve ſi (ut ipſe ad Epheſios inqvit) *Chriſtus inſtituit Apoſtolos, Prophetas, Paſtores, & Doctores ad onus miniſterii, ædificationem Eccleſiæ*, uſqve qvo ſibi occurramus, hac ratione, ut non ſit fluctuatio in diverſitate doctrinæ, qvis dubitat aliis qvoqve cum Apoſtolis Eccleſiæ gubernationem eſſe conceſſam? Taceant (obſecro) hi noſtri Satrapæ, nec plus ſapere velint qvàm ſapere oporteat. Conſtantienſis Concilii recens memoria extat, ubi & plurimi ex nobis fuerunt, & ego etiam, qvi nondum Cardinalis nec Epiſcopus, ſed tantùm Doctor eram, interfui, vidiqve ſine difficultate inferiores cum Epiſcopis ad deciſionem rerum admitti arduarum: Nec pudere nos decet, maximam illam & ſanctiſſimam Synodum imitari, qvæ & *Piſanum Concilium*, & illud ampliſſimum *Lateranenſe* ſecuta fuit,

in qvibus judicaſſe cum Epiſcopis Presbyteros, non eſt ambiguum. Præterea ſi Abbates (ut in omnibus Conciliis obſervatum videmus) vocem habent deciſivam, qvi tamen non fuerunt à Chriſto inſtituti; cur non Presbyteri, qvorum ordinem Chriſtus per Diſcipulos inſtituit? Exhinc ſi ſoli Epiſcopi vocem habeant, id demum fiet, qvod nationi placebit Italicæ, qvæ ſola nationes in numero Epiſcoporum aut ſuperat, aut æqvat. Utcunqve eſt, opus Dei hac vice fuiſſe autumo, ut inferiores ad decidendum reciperentur; revelavit enim ea nunc Dominus parvulis, qvæ ſapientibus abſcondit. En horum *inferiorum* zelum, conſtantiam, rectitudinem, magnanimitatem videtis. Ubi nunc Concilium, ſi ſoli Epiſcopi, ſoliqve Cardinales vocem habuiſſent? Ubi nunc Conciliorum Authoritas? Ubi fides Catholica? ubi Decreta? ubi Reformatio? Nempe omnia libidini Eugenii ac temeritati jam diu commiſſa fuiſſent: victorq; nefandiſſimi propoſiti ſui ille fuiſſet, niſi qvos modo ſpernitis inferiores ſibi reſtitiſſent. Hi ſunt, qvi privationem ab Eugenio factam contempſerunt. Hi ſunt, qvi minas, qvi ſpolia, qvi perſecutiones ipſius flocciſecerunt. Hi ſunt, qvi capti, qvi incarcerati, qvi fuſtibus cæſi pro veritate Concilii non timuerunt. Hi ſunt, qvi (licet dati prædæ per Eugenium forent) remanere tamen in S. Concilio voluerunt. Hi ſunt, qvi famem, qvi bellum, qvi peſtem ſæviſſimam non formidarunt. Qvid tandem eſt, qvod hi homines pro juſtitia S. Concilii non æqvo animo tulerint? Audire potuiſtis, medias inter tribulationes *inferiores* iſtos, alta voce dicentes: *Et ſi omnes devaſtatori Eccleſiæ obediunt Eugenio, & diſcedunt unusqvisq; à veritate fidei, ſanctorum Patrum inſtitutionibus, & conſentiunt mandatis Eugenii, nos qvidem, & fratres noſtri conſtantes erimus, & pro veritate fidei, & ſanctorum Patrum traditionibus mori non dubitamus:* qvod & verè fecerunt: nec enim aut minis territi, aut ſpoliis mutati ſunt: nec eos metus, nec ſpes ulla, à ſancto propoſito divertit. Qvod utrum Cardinales effecerint (ut meo de ordine loqvar) vos cernite. Epiſcopi autem, qvorum ſolam Panormitanus habere vult vocem, videtis, qvàm pauci nobiscum ſunt, & illi ipſi, qvi præſentes adſunt, haudqvaqvam virtute valent irrumpere iniqvitatem, extimeſcunt terrenam faciem potentis, & ponunt ſcandalum in agilitate ſua. Audiſtis hodie vota Prælatorum; audiſtis, qvod omnes voluntati Regis dixerunt ſe acqvieſcere, nullus Dei. At ipſi *inferiores*, ipſi

ſunt,

ſunt, qvi juſtitiam, qvi veritatem, qvi deniqve ipſum Deum præ oculis habuerunt, habendaqve his gratia eſt, qvod tales ſe Dei Eccleſiæ præſtiterunt. Sed qvid ego *inferiorum* defendo cauſam? Ipſos qvoqve Epiſcopos volunt nonnulli à noſtro conſortio excludere, qvi ſine poſſeſſione Eccleſiæ ſunt, qvos vocitant *Titulares*, neſcientes miſeri, qvia, dum iſtos repellunt, ipſum qvoqve Petrum & alios Apoſtolos damnant, qvos diu ſine magna plebe fuiſſe conſtat. Nec unqvam aut tota Roma Petro, aut tota Hieroſolyma Jacobo paruit: qvo tempore non *plebs*, ſed *plebecula* in Chriſto credebant: etenim per immortalem Deum qvid eſt qvod ab his Epiſcopis reqviramus? Non habent populum: at hoc ſine culpa ipſorum eſt. Non habent reditus, ſed non pecunia facit Epiſcopum, & *beati* ſunt (ut inqvit Dominus) *pauperes ſpiritu*. Nec divites prima Eccleſia vidit Epiſcopos: nec ſuis expulſos ſedibus Dionyſium Mediolanenſem, Euſebium Vercellenſem, aut Hilarium Pictavienſem, vetera Concilia reſpuiſſent, qvamvis & pauperes & exules, & ſine plebe manerent. At ſi verum fateri volumus aptiores pauperes qvàm abundantes, judicio ſunt faciendo, qvod horum divitiæ timorem, illorum paupertas libertatem afferunt. Nec illi pauperes Tyrannidem timent, ut noſtri divites, qvi umbris, delitiis, otio ac deſidiæ dediti, negare potius Chriſtum volunt, qvàm asſvetis carere voluptatibus: qvosqve non populus, ſed reditus facit Epiſcopos: qviqve amantes divitias, omnes pauperes exiſtimant infelices. Sed nihil melius intervenire ſapienti poteſt (*ut Cicero ait*) qvàm fortuna exigua. Unde & Veritas in Evangelio dicit, qvia facilius eſt Camelum per foramen acus tranſire, qvàm divitem intrare regnum cœlorum. Sed (ut ad Panormitani verba maturius explicanda deſcendam) omittere ſtatui duo illa, qvæ in prima orationis fronte propoſuit: *Qvi petant, & cur petant?* Fatemur namqve maximos eſſe, potentes, & de Eccleſia (ut ipſe aſſeruit) optimè meritos: nec dubitamus ſincera eos intentione ad petendum moveri. Utrum autem parum ſit, qvod petitur, & an effectus (*qvos ipſe dixit*) reſultare debeant, inqvirendum eſt. *Superſeſſio* (inqvit) *petitur, dilatio ad paucos dies poſcitur.* Res levis, res modica, res conceſſu admiſſioneqve facilis. Attendat hic tamen Panormitanus aliqvantiſper, *dilationem* in re *fidei* poſtulat. Jam declaratæ ſunt verita-

veritates, jam diſcuſſæ, jam ordinatæ: paululum ſi ſuperſedeatur, longiſſima fiet mora; ſæpe enim momenti tranſitus anni eſt tranſitus. Multa nobis hic exempla ſuppetunt. Hannibal apud Cannas victoria potitus, ſi è veſtigio Urbem petiſſet, omnium judicio cepiſſet Romam; qvia tamen in craſtinum diſtulit, reſtituto Romanis vigore, excluſus eſt, & audire meruit:

Vincere ſcis Hannibal, uti victoria neſcis.

Galli qvoqve *Senones*, Româ captâ, Capitolium obſidentes, dum tenacius aurum expoſcunt, moramqve in paciſcendo trahunt, à Camillo invaſi turpiter expelluntur. Sed qvid ego vetera evolvo, cùm noſtra nobis exempla ſufficiant? Scitis vos ipſi, qvoties hæ vobis *dilationes* nocuerint; qvotiesqve mora paucorum dierum, longiſſimum traxit ſpatium, qvi jam octavum annum *in dilationibus* agitis; ſemper dilationes ex dilationibus vidiſtis emergere. Illud tamen conſiderare cupio Panormitanum, qvia concluſione hac die turbatâ, vix ſcio an amplius haberi qveat: multa poſſunt oriri impedimenta, multa naſci obſtacula. Nec ipſe Panormitanus dicit (hac mora obtenta) velle ſe cum Collegis hujusmodi concluſionibus adhærere, mandatumqve ad id habere ſe negat; & qvod eſt magis ponderandum, Oratores ex Moguntia reverſuros, talia poſſe afferre dicit, propter qvæ Concluſiones hujusmodi omittantur, qvaſi aliqvid eſſe poſſit veritate præſtantius, propter qvod à veritate diſcedamus; qvæ res manifeſtiſſimè oſtendit, qvia non moram ad examinandas melius ſed ad impugnandas validius concluſiones expoſcunt. Nec circa effectus, qvos ipſe commemorat, re negata ſive conceſſa emerſuros, cum Panormitano convenio. Nec video cur Principes hanc dilationem tantoperè qværant. Nullæ ſuper hac petitione ſunt literæ Principum. Nemo eſt qvi noviter ab his veniat, nec ipſorum intereſt, niſi ut res fidei terminetur. Illa autem pernicioſa concluſio eſt, qvam Panormitanus retulit, & ab illis religioſiſſimis Principibus minimè exſpectanda, dum ait: *Si ipſis complaceamus; eos nobiscum futuros; ſi minus, ad Eugenium defecturos, nobisq́; omninò rebellaturos.* Mirum verbum, mira concluſio, & prorſus indigna, qvæ à tanto viro dici debuerit: Conſtantienſis Decreta Concilii ſunt, omnes homines, cujuscunqve ſtatus aut conditionis exiſtant, ſtatutis & ordinationibus generalium alligari Con-

ciliorum.

ciliorum. At id Panormitani verba non ſonant: non enim Concilio Principes, ſed Principibus vult obedire Concilium. Heu tempora! heu mores! heu Reverend. Patres, qvo ſumus jam miſeriarum redacti! Qvo pacto unqvam obtinebimus Papam Chriſti Vicarium, & alium in terris Chriſtum, Chriſtianorum ſubeſſe Concilio; ſi Concilium ipſum mundanis debet obedire Principibus? Ne obſecro talia de Principibus illis ſperate, ne credite illos matrem ſuam ſuppeditaturos Eccleſiam. Non putate eos tantoperè à veritate alienari, ut juſtitiam ſupprimi velint. Concluſiones, de qvibus agitur, veriſſimæ ſunt, ſanctiſſimæ ſunt, ſi eas reſpuant Principes, non nobis, ſed S. Scripturæ, & ipſi Chriſto ſe opponent, qvod nec eos credere, nec Panormitanum dicere decebat. Duriſſima enim (ut pace tua dicam, Panormitane) verba fudiſti; nec aliud viſus es qværere, qvam Patribus iſtis timorem incutere; niſi enim Principibus pareamus, pericula & diſcrimina admodum magna commemoras. Vos autem, reverendiſſimi Patres, eos neqvaqvam timebitis, qvi occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Nec veritatem relinqvetis, etiamſi oporteat veſtrum ſangvinem Eccleſiæ elargiri; nec enim remiſſiores aut tepidiores pro Matre noſtra Eccleſia & fide Catholica eſſe nos decet, qvàm Martyres illos Dei ſanctiſſimos, qvi Eccleſiam in ſuo ſangvine fundarunt. Etenim cur nobis mori pro Chriſto ſit grave, qvi tàm diram, tamqve acerbam pro nobis ſuſtulit mortem? Qvi cum eſſet immortalis atqve impaſſibilis Deus, mortalem induit hominem; & (ut nos redimeret) crucis ſubire tormentum non formidavit. *Ponite ante oculos veſtros ipſum Apoſtolorum Principem Petrum, ponite Paulum, Andream, Jacobum, Bartholomæum: Et, ne de ſolis loqvamur Epiſcopis, qvid Stephanus, qvid Laurentius, qvid Sebaſtianus, qvid Fabianus? Alii cruci affixi, alii truncati capite, alii lapidibus obruti, alii exuſti carbonibus, alii aliis tormentis & duriſſimis cruciatibus excarnificati, pro Chriſto obierunt. Hos, obſecro, imitemur, nec ſi volumus Epiſcopi eſſe, & in honore ſuccedere, martyrium formidemus. Heu noſtrum effœminatum animum! Heu puſillanimum populum! Illi olim mortem contemnendo, gentilem mundum, & idolorum cultorem* Chriſtianum *fecerunt. Nos ignaviâ noſtrâ, & nimia vitæ cupiditate, Chriſtianam Religionem ex orbe toto ad angulum redegimus; & timeo, ne hoc, qvod reſtat modicum, puſillanimitate amittamus, ſi* Principibus (*ut Panormitano placet*) defenſionem & regimen

H Eccle-

Digitized by Google

Eccleſiæ *committamus. Sed eſtote vos viri fortes, ac robuſti in hoc tribulationum tempore, nec mortem pro Eccleſia repudiate, qvam pro Roma Curtius, pro Thebis Menotheus, pro Athenis Codrus, libenti & cupido animo tulit. Excitare enim nos non ſolum Martyres poſſunt, ſed ipſi etiam gentiles, ut mortis timorem abjiciamus. Qvid Theramenes ille* Athenienſis, *qvàm læto animo, qvamq; ridenti vultu venenum bibit? Qvid* Socrates *ſanctiſſimus ille Philoſophorum, nunqvid aut gemens, aut plorans ſorbillavit aconitum? Sperabant illi, qvod nobis eſt qvidem exploratiſſimum, non qvippe moriendo mori, ſed vitam præſentem, cum meliore commutare. Erubeſcere profectò ipſi debemus, tot literis imbuti, tàm pretioſo Chriſti ſangvine redempti, tantoperè mortem fugere. Non duos aut tres tantùm homines, ſed* legiones (*ſcribit Cato*) *ſæpe alacres in eum locum profectas, unde redituras ſe minimè arbitrarentur: pariq; animo Lacedæmonii in Thermopylis occiderunt, de qvibus Simonides:*

Dic hoſpes Spartanos, te hic vidiſſe jacentes,
Dum ſanctis patriæ legibus obſeqvimur.

Nec credite Lacedæmonios *non ex propoſito ad mortem iviſſe, qvibus Dux Leonida:* Pergite (*ait*) animo forti Lacedæmonii, hodie fortaſſe apud inferos cœnabimus. *At ego* (Optimi Patres) *non ad inferos, ut ille, ſed ad ipſos cœlites & infinita paradiſi gaudia vos invito, ſi mortem pro veritate ſuſtinere poteſtis, voſq; his* Principum minis, *ſi minæ ſunt ullæ, objicere. Vos ad illam æternam gloriam accerſo, ubi nihil unqvam deeſt, nihil à ſuo ſtatu tollitur, aut declinat; ubi omnia bona atq; perpetua exuberant; ubi nemo eget, nemo invidet, nemo furatur, nemo rapit, nemo proſcribit, nemo jugulat, nemo moritur, ubi omnes felices, omnes unanimes, omnes immortales, omnes ſunt ſemper æqvales, ubi qvod unius eſt, omnium eſt, & qvod omnium ſingulorum. Qvæ ſi præſenti animo conſiderabimus, nimirum Panormitano reſpondebimus omnes, qvod Cyrenenſis Theodorus reſpondiſſe traditur, Lyſimacho Regi crucem minitanti, qui:* Iſtis qvæſo (*inqvit*) iſta horribilia minitari, Purpuratis tuis; Theodori qvidem nihil intereſt, humi ne, an ſublimè putreſcat. *Sic & nos* Principibus, *ſi qvi minentur, nec enim ſuos timebimus cruciatus. Qvid ad nos vita longior? Nemo parum diu vixit, qui virtutis perfectæ perfectò functus eſt munere; & ſi claræ mortes pro patria oppetitæ, non ſolùm* glorioſæ *Rhetoribus, ſed etiam* beatæ *videri ſolent, qvid de his dicemus, qvæ pro patria omnium patriarum* Eccleſia *ſuſtinentur? Nimium eſt, qvod æmuli noſtri,* Reverendiſſimi Patres, *ſibi de*

Digitized by Google

vobis ſvadent; vos enim timidos, ignavos, deſides, ac vecordes arbitrantur, nobisq́ ideò Principes objectant, qvòd vos famem, ſitim, exilium, mortemq́ pro Eccleſia non judicant ſublaturos. Sed non erit vobis (ut exiſtimo) durum, pro vita æterna facere, quod pro divitiis tranſitoriis faciunt Nautæ, *qvi ſe ventis & mari committunt, incredibilesq́ procellas perferunt. Pernoctant venatores in nive, in montibus, in ſylvis, & uri ſe frigoribus patiuntur, nec aliud eis eſt premium, qvàm vilis fera. Qvid vobis (obſecro) faciendum, qvibus laborum merces eſt paradiſus? Pudet me noſtra ignavia, cùm lego fœminas, & ipſas qvidem juvenculas, cœlum martyrio rapere; nos autem ſolo mortis nomine exterreri.* Undecim millia virginum, *qvi noſtram alluit urbem, ad martyrium Rhenus evexit.* In India, (*ut inqvit Cicero*) *cum eſt vir aliqvis mortuus, mulieres, qvæ ejus fuerunt, in certamen judiciumq́ veniunt, qvam plurimum ille dilexerit (plures enim ſingulis ſolent eſſe nuptæ) qvæ eſt victrix, læta, proſeqventibus ſuis, unà cum viro in rogum imponitur. Illa victa, mœſta diſcedit, ut qvæ mori, qvàm vivere præoptaſſet. Qvem animum nos hodie pro Chriſto ſumentes,* Panormitano *haud ſecus reſpondebimus, qvàm Philippo* Lacedæmonii, *qvi cùm literis minitaretur, omnia ſe prohibiturum, qvæ ipſi molirentur, qvæſierunt, num eſſet etiam mori prohibiturus. Namq́ ut eſtis viri præſtantes, ſic virtute veſtra utemini, qvæ ſemper libera eſt, & ſemper invicta. Cognoſcitis enim, qvia data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab altisſimo, qvia interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſciſcitabitur, cui (ut rationem reddatis bonam) curabitis, judicantes rectè, & cuſtodientes legem juſtitiæ, & in omnibus non ſecundum hominum, ſed ſecundum Dei voluntatem ambulabitis. Cumq́* Oratores *ubiq́* Eugeniani *novam doctrinam prædicent,* Romanum Pontificem ſupra univerſalem Eccleſiam extollentes, *ne ignorantium animæ capiantur,* Concluſiones tres primas *publicare non omittetis, Apoſtolum Paulum imitati, qvi Petro ad veritatem Evangelii non ambulanti, neq́ ad horam ceſſit.* Cæteras *verò qvæ ipſum ſolum reſpiciunt Eugenium, ne* Panormitanus, *neve alii* Principum Oratores *plus debito clament, in præſentiarum differetis.* Hic cum *Arelatenſis* feciſſet loqvendi finem, omnes in eum affixis vultibus, admirationem ſtupore prodebant: Deinde laudare; hic memoriam, ille doctrinam, hunc eſſe unum, qvi digniſſimè præſideret, qvi & confutare objecta noſſet, & (ut Præſidentem decet) impenetrabilem ſe conviтiis exhiberet. At *Cathelani*, qvoniam *negari* ſibi *dilationem* viderant, ne *Concordata duodecim virorum* legerentur, ſtrepitu

ac vociferatione obſtabant; magno conatu ſtudentes, ut lecturam Concordatorum *proteſtatio*, qvam Panormitanus effecerat, præcederet. Nec res ſine violentia fuit, cum nec mandata Præſidentis reciperentur, nec ordo in rebus agendis ſolitus cuſtodiretur; erat namqve ubiqve clamor, ubiqve ſtrepitus, ubiqve jurgia effundebantur. Nunc *Panormitano*, nunc *Ludovico* ſermo erat; nulli tamen ſine feſtinantia loqvi licuit. Epiſcopi cum Epiſcopis, inferiores cum inferioribus verbales habebant rixas, omniaqve contentionibus & probris inſonabant. Qvæ cum vidiſſet *Ludovicus*, *Patriarcha Aqvileienſis*, vir non minus animi conſtantia, qvàm generis (qvi Dux eſt) nobilitate præſtantiſſimus, ex qvo zelo, qvem ad Eccleſiam gerit univerſalem, verſus ad Panormitanum & Ludovicum Protonotarium: *Ne credite* (inqvit) *rem ſic abire, Germanorum neſcitis mores, nempe ſi ſic proceditur, nequaqvam fas erit integris hanc provinciam exire capitibus.* Qvo verbo, veluti cœleſti fulmine tacti, Panormitanus, Ludovicus ac Mediolanenſis, uno impetu aſſurgentes: *Libertas* (inqviunt) *nobis eripitur? En qvid eſt, qvod frangenda nobis capita Patriarcha minatur?* Verſiqve ad Johannem Comitem de Tierſtein, qvi tunc locum Protectoris tenebat, ſciſcitati ab eo ſunt, *an protegere Concilium vellet, omnesq; in libertate tutari.* Aderant etiam Cives ex Senatu Urbano, proviſuri, ne qvid ſcandali oriretur, ſervaverunt enim ſemper hunc morem Cives, ut in omni negotio adeſſe curarent, qvod pariturum diſſenſiones arbitrarentur, illud præcipuè adcaventes, ne qvi tumultus fierent, neve aliæ qvàm verbales rixæ; miraqve adeò ſapientia ſunt, ut nemo uſqve hodie qverelam adverſus eos habuerit violatæ per eos fidei. Servarunt enim, dum fuere præſidentes Eugenii, qvod publica fides continuit, & rurſus Concilio nulla in parte defuerunt. Qvare ſi uſqvam ſunt cives qvippiam de univerſali Eccleſia benè meriti, ea profectò laus Baſilienſium fuerit. Hi ergò cum Johanne Comite præſentes in Conventu Patrum, ſignum ſervandæ libertatis dederunt. Comes autem, tametſi rerum novitate permotus, nec enim arbitrari poterat, tàm multas eſſe inter prudentes homines contentiones, per interpretem tamen reſpondit, *bono ut animo eſſent omnes, qvoniam Imperialem ſalvum conductum ad unguem ſervari faceret. Nec Patriarcham, nec alium qvenqvam, aut violare libertatem, aut auferre ſecuritatem promiſſam à Cæſare auſurum. Rogare tamen ſe* (inqvit) *Patriarcham, ut verba revocaret ſua,*

utq; nihil deinceps tale admitteret. At illuſtris ille pater, omniqve negotio ſui generis præſagium oſtendens, nihil turbatus, nihilq; irritatus, *Johanni de Bachenſtein*, Auditori Cameræ, viro & gravi & facundo, & cujus opera in multis legationibus Concilium ſæpe eſt uſum, utiliter intentionem ſuam explicandam commiſit. Is mentem Patriarchæ illam fuiſſe aſſeruit, ut non alicui comminaretur, aut Conciliarem perturbaret libertatem, ſed ut commoneret Patres ad conſtantiam, utqve recordarentur promiſſæ toti mundo reformationis, neve unum hodie, aliud cras dicerent; qvoniam ſi ſic agerent, periculum eſſet, ne laici reformationem ſperantes, in clerum deluſi ſurgerent. Ideoqve monere, ut periculum patres præcaverent, nec ſic Concilium re infecta deſererent, petereqve ipſum veniam, ſi dicendo, vel in Panormitanum, vel in alium qvempiam deliqviſſet. Qvo facto, verum eſſe oſtendit, qvòd vulgò dicitur, Nobilitatis ſororem fore humilitatem, qvæ duo illo in homine pulcherrimè apparuerunt. Neqvaqvam tamen patriarchalis humilitas clamores extinxit, ſed qvoties legendi *Concordati* fiebat mentio, toties major ſtrepitꝰ ac vociferatio impedientium extollebatur. Eamqve ob cauſam venerandæ authoritatis *Amodeus Lugdunenſis Archiepiſcopus, Galliarumq; Primas*, Zelo fidei tactus qvam tunc impediri ſupprimiqve cernebat. *Habeo* (inqvit) *reverendisſimi patres, non parvam loqvendi occaſionem; ſeptem namqve, aut eo plus annis, apud vos ſum, nec unqvam rem ſicuti nunc, miraculo ſimilem vidi. Nunc autem ſtupenda cerno miraculorum ſigna: parum ne eſt claudos ambulare, mutos loqvi, & pauperes evangelizare? Unde (obſecro) tam repens mutatio? Unde tam citò, qvi domi jacebant, ſurrexerunt? Qvis auditum ſurdis, qvis mutis ſermonem præbuit? Qvis evangelizare pauperes docuit? Video hic novam turbam pluribusq; inviſam menſibus. Novos aſpicio Prælatos, qvi usq; in hanc diem tacuerunt, nunc loqvaces ſunt facti; numqvid eſt miraculo ſimile? Utinam tamen ad veritatem defendendam, non ad Juſtitiam impugnandam veniſſent! Illud autem majus omni miraculo videtur, qvoniam viros omnium doctisſimos*, Concluſiones noſtras *impugnare video, qvæ certæ & verisſimæ ſunt, & ab illis, qvi eas nunc reprobant, alias approbatæ. Nec vos fugit*, Ludovicum Protonotarium *has veritates Lovanii ac Coloniæ prædicaſſe, easq; illinc univerſalis ſtudii authoritate firmatas reportaſſe. Qvare ſi ipſe nunc mutatus eſt, veritas tamen non eſt mutata. Ideoq; vos rogo, obteſtorq;, ne aures his præbeatis, qvi qvamvis doctisſi-*

mi ſunt, eam tamen, quæ omnes virtutes decorat, conſtantiam non habent. Qvo finiente, illicò Ludovicus aſſurgens: *Verum eſt* (ait) *illas me apportaſſe veritates; vos tamen eas* fidei veritates *nuncupatis, quæ adjectio mihi ſubdubia eſt.* Cumqve hoc dixiſſet, qværebat Arelatenſis, ut *Concordatum virorum duodecim* legeretur, pluresqve ſibi in auribus ſibilabant, ne ſententia flecteretur.

Panormitanus verò, ut cæptum eſt legi *Concordatum*, aſſurgentibus ſecum Collegis & aliis Arragonenſibus altiſſimè clamans, qvoniam planè & moratè loqvens exaudiebatur nemò. *Vos* (ait) *Patres noſtras contemnitis preces, Reges & Principes contemnitis, Prælatos contemnitis, at cavete, ne dum omnes deſpicitis, ab omnibus deſpiciamini, vultis concludere, ſed veſtrum non eſt concludere. Nos Prælatorum major pars ſumus, nos Concilium facimus, ad nos concludere ſpectat. Egoq; nomine Prælatorum ſuperſedendum eſſe concludo.* Qvo verbo tantus exortus eſt clamor, qvantus ſolet in præliis tubarum clangor, & eqvorum fremitus audiri, cum ſignis collatis, duo invicem concurrunt exercitus. Alii qvod Panormitanus effeciſſet, execrantur, alii probant, faciuntqve diverſa ſtudia, diverſas contentiones. Tumqve *Nicolaus Amici* ex Parrhiſienſi ſchola Theologus, cui id ex officio videbatur incumbere; *Appello à tua iſta concluſione* (inqvit) *Panormitane, ad præſens ſedensq; pro tribunali Concilium: nec aliqvid cenſendum eſſe, qvod feciſti, affirmo, probareq;, ſi expediat præſtò ſum.* Videbatur jam pars obſtantium, meliori eſſe loco. Ipſi enim jam concluſerant. Pro parte verò alia, nec concluſum erat, nec concludi poſſe inter tam multos clamores ſperabatur. Inter tot tamen ſtrepitus, turbulentasqve vociferationes non defuit ſpectato & optimo Viro *Johanni Segovio*, ex Gymnaſio Salamantino Theologo, audientia, qvoniam & illum Conciliares avidi audiebant, qvaſi ex ſuis unum, & alii virtutem hominis, ſummamqve bonitatem etiam inviti venerabantur. Tanta eſt enim virtuti innata authoritas, ut etiam in hoſte colatur; verumqve illud Vergilianum in eo fuit:

Tum pietate gravem, ac meritis ſi forte virum, qvem
Conſpexere, ſilent, arrectisqve auribus adſtant:

Omnes namqve (ut aſſurrexit Johannes) ſilentium tenuerunt. Ille autem poſtqvam deſiderari ſua verba cognovit, ſic exorſus eſt. *Cogit*

me,

Digitized by Google

me, (inqvit) *Viri Patres*, *Zelus domus Dei*, *ut loqvar*, *vellemq́ hodie aut cæcus fuiſſem*, *ne iſta qvæ fiunt cernerem*, *aut ſurdus*, *ne qvæ dicuntur*, *audirem. Qvis enim vel tam ſaxeus*, *vel tam ferreus eſſe poſeſt*, *ut à lachrymis temperet*, *cum ſic* authoritas Eccleſiæ *laceratur*, *cum ſic nobis & huic ſacro concilio libertas eripitur*, *cumq́ nullus jam videatur locus veritati relictus? ô bone Jeſu*, *cur ſic tuam dereliqviſti ſponſam? Aſpice jam tandem populum tuum*, *qva nos*, *ſi juſta petimus*, *venimus huc*, *neceſſitati Eccleſiæ conſulturi. Nil nobis expoſcimus*, *ſtudium noſtrum eſt*, *ut veritas eluceſcat. Veritates in ſacris deputationibus approbatas nunc concludere ſperabamus. Adſunt* Principum Oratores, *differri concluſionem expoſcunt*; *nos autem memores eorum*, *qvæ ad Valentinianum imperatorem ſcribit Ambroſius*, *in hunc modum:* At certè ſi vel divinarum ſeriem ſcripturarum, vel vetera tempora retractemus, qvis eſt qvi abnuat in cauſa fidei ſolere Epiſcopos de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis judicare? *Ex urgentiſſimis cauſis petitionem non admittimus. Eos tamen (ut libuit) longiſſimè ſermocinantes*, *benignè & patienter audivimus: Nunc ſi noſtrum velit aliqvis loqvi*, *interrumpitur*, *impeditur*, *perturbatur. Qvæ iſta honeſtas*, *qvæ modeſtia*, *qvæ gravitas? licet ne ſic in Concilio facere? Ubi nunc Toletani Decretum Concilii? ubi noſtra Decreta*, *ne dum tumultus*, *ſed confabulationes minimas prohibentia? Dicunt*, qvia contemnimus eos, *& ipſi ſunt*, *qvi non ſolum contemnunt Concilium*, *ſed colaphizant. Minimum verbum contra eos loqvutus eſt Patriarcha*, *idq́ non mala intentione*; *& ſtatim* de libertate fracta *qveruntur*, *ſe autem*, *cum vim Concilio faciunt*, *cum loqvi Præſidentem prohibent*, *cùm legi ordinationes impediunt*, *non judicant libertati contraire*, *ajunt ſe eſſe* Concilium, *& tamen* Concilio ſupplicant. *Hæc ego neqvaqvam intelligo*, ſi ſunt Concilium, *cur ſupplicant ſibi? aut* ſi non ſunt Concilium, *cur ipſum Concilium loqvi non patiuntur? cur reſponſum ejus*, *à qvo petitur*, *non expectant? Nimia eſt hæc violentia. At certò nimia eſt patientia noſtra*, *qvi tales exceſſus in facie ſuſtinemus Eccleſiæ*; *nos utiqve*, *non ipſi.* Nos *ſumus qvibus eſt* ablata libertas. *Sed ajunt*, qvia non debent inferiores aliqvid judicare, & qvia non licet nobis cum minori Epiſcoporum parte aliqvid agere, qvamvis Concilii major pars ſimus. *Qvod ſi verum eſſet*, *plurima ex veſtris Decretis ruerent*; *illud præſertim qvod* de provincialibus & Epiſcopalibus ſynodis *promulgaſtis. Qvod cum non placeret prælatis*, Cardinalis Sancti Angeli, *tunc præſidens*, *vix qvinq́ aſſociatus Epiſcopis cum majori parte inferiorum concluſit*, *licet*

Epiſco-

Epiſcopi admodum multi obſtarent, quod tamen decretum & vos reputatis validum, & una cum aliis Eugenius in adhæſione recepit; ſic & in omnibus ferè Decretis contigit, quæ pompam aut ambitionem Epiſcoporum refrænant. Habetis præterea in adventu Alexandri Abbatis Virgiliacenſis, *qui primus omnium huc venit incepiſſe Concilium, quamvis nullus adhuc comparuiſſet Epiſcopus, idq; fatetur in adhæſione Eugenius. Id ergò quod iſti ajunt, nil aliud eſt, quàm funditùs hoc Concilium evertere; ſed eſt ſatis huic parti ab Arelatenſi reſponſum. Illud tamen ab* Epiſcopis *cupio impetratum, ut ſi fateri nos velint, eos* Apoſtolis ſuccedere, & claves Regni cœlorum habere, *fateantur etiam ipſi, quod per Apoſtolum dicitur, Chriſtum ſuperna repetentem,* alios Apoſtolos, alios Evangeliſtas, & alios paſtores, atque Doctores *inſtituiſſe* ad opus miniſterii, in ædificationem Eccleſiæ; *namq; ſicut Epiſcopi Apoſtolis ſuccedunt, ita & nos* Theologi *ſuccedimus* Doctoribus & Presbyteri Paſtoribus, *atq; aliis alii, voluitq; Salvator noſter per iſtos in communi Eccleſiam gubernari. Unde apparet vanum eſſe, quod iſti prædicant, de* inferiorum excluſione. *Illud verò me magis angit, illudq; mihi moleſtiſſimum eſt, quod ſingularis ingenii, & admirandæ doctrinæ* Panormitanus, *ſine ullo Deputationum diſcuſſu concluſit, ſine duodecim virorum examine, ſine ſcrutinio, ſine ullo ritu concluſit. Quod niſi oculi mei eſſent judices, nunquam alteri referenti de tanto viro exiſtimaſſem. Nec adhuc ſcio, an mihi ſatis credam, ita eſt mihi res viſa horribilis. Nec enim video, concluſio ſua qua ſubſiſtat authoritate, niſi forſitan ſui Regis, quem ait ſic velle. Vos tamen Patres, cavete, ne talem conſuetudinem introducatis; quia periculoſior eſſet, quàm pernicioſum illud* Decretum, *quod vos ſoletis* parvum *appellare: Illud enim* Legati Apoſtolici *& alii complices in Deputationibus propoſuerunt, votorumq; certum numerum habuerunt, ſcientes, qui ſecum, & qui contra ſe forent. Hoc autem in confuſione fit, quod ſi tranſeat impunitum, majora admodum ſcandala ſuſcitabit quàm illud; fietq; ut in omni negotio,* pauculi diſcrepantes Prælati, *unum habeant, qui pro eis concludat. Scitis præterea quia* ſolius præſidentis *eſt* concludere, *ſolumq; uno in caſu ad alios ſucceſſivè concluſio devolvitur, quando qui præſunt juxta voluntatem quatuor aut trium Deputationum, & Concordata virorum duodecim, nolunt concludere; quod an modo contingat, vos cernitis, & ipſe etiam qui concluſit, optimè noſcit, Panormitanus, qui licet differendam veritatem multis (ut ſibi videtur) rationibus aſtruat: ego vos rogo, Patres am*pliſſimi, *ut Apoſtolum imitemini, qui (ſicut Arelatenſis pulchre retulit)*

neq;

neq; ad unam horam Petro ceſſit, veritatem Evangelii deſerenti, ſuccurrendum eſt ſubito in facto fidei, nec ulla res majus diſcrimen ex negligentia, qvam fides patitur. Hæreſes namq; niſi in ipſo ortu extirpentur, haud facile tandem adulta tolluntur. Qvare (obſecro) ſuccurrite feſtinanter, ferte citò auxilium, date vela, impellite remos. Qvid hic aut prælatos expectemus aut Principes? Qværenda non eſt alia poteſtas, ubi præſens eſt divina Majeſtas. Prædicant ubiq; terrarum hæreſes Eugeniani, nec illis aliqvis dicit, ut ſuperſedeant: Vobis autem qvi veritatem publicare intenditis, mille ſuſurrant, ut ſileatis, magnum eſt hoc veſtræ bonitatis indicium. Benedictum olim ſanctiſſimum Monachorum patrem, ajunt Monaſterium qvoddam ſanctorum virorum viſitantem, infinitas dæmonum vidiſſe catervas, qvi cum ſanctis patribus confligentes, bonaq; qvæ illi patrabant opera, perturbare conabantur; mox nundinas in permultis mercibus, multisq; contractibus freqventes adeuntem unicum duntaxat Dæmonem, eumq; triſtem & otioſum in ſpecula qvadam conſtitutum aſpexiſſe, miratumq; Benedictum, qvod locum Sanctum, & orationi deditum dæmonibus plenum, locum autem Profanum & perjuriis, aliisq; delictis occupatum, ab uno tantum dæmone cuſtoditum inveniſſet, adjuraſſe dæmonem, ut ſibi cauſam proderet, illumq; reſpondiſſe: Locum ſanctum expugnatione Dæmonum indigere, qvi autem ſua ſponte peccarent, his non eſſe opus fraude diabolica. Qvod mihi videtur Eugenianis contingere; vos autem in conflictu eſtis, tantùm rogo, ut ad victoriam feſtinetis, nec curetis has Principum minas, hasq; hominum adverſantium contumelias. Qvia beati eſtis (inqvit Dominus) cùm maledixerint vobis homines, & perſeqvuti vos fuerint, & dixerint omne malum adverſum vos, mentientes propter me: gaudete & exultate, qvoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. En qvid nobis (oro) tantopere objiciuntur Principes, an non potens eſt Dominus Deus noſter eripere nos de camino ignis ardentis, & de manu Principum liberare? Ne obſecro patres, ne obſecro fratres, minorem habete in Chriſto Jeſu fiduciam, qvam Sedrach, Miſach, & Abdenago, qvi ferem Nabuchodonoſor Regem minimè timuerunt. Sciantq; ipſi Principes, qvia dominatur excelſus in regnum hominum, & cuicunq; voluerit, dabit illud. Eſt deſuper Deus cuncta perſpiciens. Eſt, eſt, inqvam in medio noſtrum, qvid trepidatis? Eſtote viriles, & præbete vos murum pro Eccleſia Dei. Ne ſinite (obſecro) fidem ſub veſtris manibus deperire. Adeſt Deus omnipotens, adeſt, qvi vos protegat, nolite timere, qvi corpus tantummodo qværunt occidere, fa-

I cite

ci e judicium & juſtitiam, ac confidite, qvia non tradet vos Dominus in manus calumniantium. Iterum dico vobis: eſtote viriles, Eccleſiamq́; matrem veſtram, defendite. Tibi autem præſidens *dico, qvia oportet te magis Deo, qvàm Principibus complacere. Qvare ſi hinc ſine concluſione abeas, rationem te hujus rei in diſtricto Dei judicio redditurum ſcito.* Nec plura loqvutus reſedit.

Interea complures graviſſimi viri Panormitanum exhortabantur, ut ſua concluſione diſcederet. Inſtabatq́ve magnopere *Burgenſis Epiſcopus*, ut ſi poſſet, inter diſcordes patres concordiam ſereret, & qva ipſe ſibi perpetuo fruitur, elargiri pacem aliis ſatagebat. Sed neqve Patribus Conciliaribus ſine concluſione diſcedere, neqve Panormitano mutare ſententiam cordi erat. Nec minus ceſſurum ſibi Concilium Panormitanus opinabatur, qvam ſi ipſe *Concilii locum* teneret, *Concilium* verò ſuum. Qvam inter contentionem paululum nactus audientiæ *Lugdunenſis* concluſionem Panormitani nullius eſſe momenti, nec revocatione indigere, qvod foret omninò nulla, dixit; utilem tamen ſibi videri dilationem, ſi forſitan uti Burgenſis dixerat, agi de concordantia patrum poſſet. Fuitq́ve ipſius oratio haud grata Collegis Panormitani, qvi, ut audiverunt, vilipendi ſuam concluſionem, illico aſſumentes, aſſeverabant illam valere, ſeq́ve Concilium facere; fiebatq́ve continuò major ſtrepitus, nec audiri lectio ulla poterat. Maximusq́ve illa die omnium bonorum virorum timor fuit, ne plus impedientes poſſent, qvàm ipſum Concilium; resq́ve magno in periculo videbatur, ne perſeverantes adverſarii uſqve ad noctem verba protelarent, qvod unum moliri videbantur, ut ea ſaltem die vincerent. Juvit tamen Deus Eccleſiam ſuam, nec plus *Eugenium* in Concilio, qvàm *ipſum Concilium* poſſe voluit. Erant turbata omnia, nec (ut ſolebant) ſuis ſubſelliis prælati inſidebant, ſed ut qvemqve trahebat affectio. Illi *Arelatenſem*, iſti *Panormitanum* adibant, & qvaſi Principem qviqve ſuum, aut exercitus Imperatorem, adhortabantur. Jamq́ve in veſperum dies ferebatur; Cum aſſurgentes ex locis ſuis *Lauſanenſis Epiſcopus*, vir inter omnes oculatus, & prudens; *Nicolausq́; Groſſetanus*, plus Concilio, qvàm ſibi proſpiciens, Arelatenſem pertererunt, territantes ipſum ſi ſine concluſione aſſurgeret. Nuncqve *Franciſcus de Fuxe*, nunc *Andreas Hiſpanus*, profeſſione minores, & gradu Theologi auribus Arelatenſis imminebant, in tantumq́; illum preme-

premebant, ut nec animum reſumere paterentur. *Laurentius* qvoqve *Rocella* infeſtus Arelatenſi: *Qvid dormis nunc præſidens? ait, ubi animus tuus? ubi verſutia tua? Qvid times? qvid ſomnias?* Ille autem (ut agnovit rem in periculo eſſe) nec rectam concluſioni viam patere, utendum aſtu cenſuit, utqve tumultum aliqvantiſper componeret: *Habeo* (inqvit) *Sanctisſimi Patres, novas ex Francia literas, quæ mihi auditu ſtupenda enarrant, incredibiles illic novitates ſunt, eas ſi aures mihi præſtatis benignas, mox vobis exponam.* Qvare & ſilentium ſubitum impetravit; & artificio miro attentos animos audientium reddidit; utqve liberum ſibi dicendi campum patere vidit, ſine fabula, ſine ulla hiſtoria fuit, literarum ſibi miſſarum ſeriem reſeravit; exinde (prout Oratoria exigit inſinuatio) pedetentim ad cauſam rediens, *Eugenianos Nuntios* impleſſe Galliam dixit, qvi *novam doctrinam* prædicantes, authoritatem Romani pontificis ſupra Generalia Concilia *magnifacerent*, qvibus (niſi citò occurreretur) fore ut pluribus fidem facerent; idcircò oportuiſſe Sacrum Concilium, de remedio cogitare, neceſſarioq; jam veritates, de qvibus ageretur examinatas, ut per eas Eugenianorum temeritas retunderetur, qvæ licet eſſent numero bis qvatuor, non tamen fuiſſet intentio Patrum omnes concludere, ſed tantum priores tres; prout ſe (inqvit) in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti concludere. Atqve his dictis lætus alacerqve conſurgens, ab omnibus ſuæ partis hominibus ſumme probatus & laudatus receſſit. Et alii qvidem eum, alii veſtimentorum fimbrias deoſculabantur, ſecutiqve ipſum complurimi, prudentiam ejus magnopere commendabant, qvi licet origine eſſet Gallicus, Italos tamen hac die, ſumma hominces aſtutia, ſuperaſſet. Communis tamen omnium opinio fuit, hoc Spiritus ſancti magis, qvam ipſius Arelatenſis opus fuiſſe. Cæteri verò alterius factionis homines, qvi mente alienati, inclinatisq; capitibus domum qvisqve ſuam perrexerunt; nec inſimul recedentes, nec ſe invicem ſalutantes, ut eos victos cujuslibet vultus oſtenderet. Plus qvoqve in vulgus de Panormitano relatum eſt, illum ſcilicet, poſtqvam domum venit, in cubiculum ſe recepiſſe, ſecumqve de Rege ſuo qveſtum, qvod eum adverſus veritatem pugnare compelleret, & ſuam famam, ſuamqve animam ire perditum, mediasqve inter lachrymas obdormiviſſe, nec uſqve ad veſperas præ mœſtitia ſumpſiſſe cibum, ut qvi nec ignorans, nec volens veritatem oppugnaſſet.

Eadem die reverſus eſt *Cardinalis Tarraconenſis*, vir & animo, & conſilio qvàm corpore major; ſcientia vero literarum admodum erudi-tus, qvi eo tempore qvo Armeniaci advenerunt ad [illegible] ſe-qveſtraverat. Cumqve is generali congregationi intereſſe non po-tuiſſet, ſubitò ad eum *Cathelani, Lombardiq́,* perrexernnt, diverſa cum eo conſilia trutinantes. Aliis namqve deſerendum Concilium vide-batur, aliis perſiſtendum, omniqve niſu reſiſtendum, ne qvid ulterius adverſus Eugenium fieret; eaqve inter eos ſententia manſit. Die au-tem Sabbati, qvæ fuit Aprilis qvinta & vigeſima, *Lugdunenſis Archiepi-ſcopus, & Burgenſis Epiſcopus*, accerſitis in Capitulo majoris Eccleſiæ Prælatis, multa de pace exorditi ſunt, fiendasqve illo die Deputatio-nes Burgenſis Epiſcopus ſvadebat, qvibus Lugdunenſis facultatem componendi committeret. Qvibus reſponſum eſt, ut ipſi judica-runt, duriter; ut alii æſtimarunt, ſvaviter. Juſtè tamen dixerunt, namqve Patres Concilii nullam eſſe ante concordiam poſſe, qvàm ad-verſarii errati ſui veniam peterent, ſicqve finem fecerunt. Seqventi Dominica idem Burgenſis cum aliis ex Lombardis, & Cathelanis Ger-manicam adiit nationem, exinde Senatum urbanum, & utrobiqve *de probibendo ſchiſmate* ſermonem fecit. Natio (ut poſtea intellexi) re-tulit ſe ad ea, qvæ Deputationes deliberarent. Senatus urbani, ut ſunt homines præmaturi, & qvi nihil ſine conſilio faciunt diligenti, *rem il-lam ad ſe minimè pertinere*, dixerunt, *ſed ad* Concilium, *cujus patres prudentisſimi forent, nec ignorare, qvid in rem eſſet fidei Chriſtianæ, & qvid inſtaret periculi, id eſſe Concilio, non conſulatui ſuo monſtrandum, credere ſe, majores Concilii, ubi eſſent præmoniti, nihil mali admiſſuros; ad Senatum ve-rò urbanum nihil aliud pertinere, qvàm tutari patres, & fidem civitatis publicam cuſtodire.* Eoq; reſponſo Burgenſem dimiſerunt. Interea Pa-tres Concilii, formam Decreti ſuperioribus concluſionibus conſcri-pſerant, eamqve in ſacris Deputationibus approbaverant. Sola com-munium deputatio limandum magis decretum cenſuit. Jamqve *Prin-cipum Oratores* ex Moguntino Conventu redierant omnes, habitisqve inter ſe conſiliis, impedire Decretum ſtatuerant. Nona igitur Maji die, qvæ & ipſa, ut Judæi ſervarunt, Sabbati, ut gentiles Saturni, ut nos, virginis fuit, ad *generalem concionem* deventum eſt, qvæ admo-dum freqvens fuit, utraqve parte ad conflictum ſe exhibente. Ipſi au-tem Principum Oratores vocati per *Lubicenſem Epiſcopum & Conradum*

de

de Winſberg, *protectorem* in choro eccleſiæ detinebantur, ibiqve *de pace* (ſi qva poſſet haberi) agitabatur, plusqve ibi morati ſunt, qvàm alicujus ferret opinio, qvæ res præter ſpem omni bene gerendæ rei occaſionem attulit. Erat tantummodo illa die *forma Decreti* concludenda, ideoqve ut vidit Arelatenſis concionem eſſe pleniſſimam, viros duodecim concordaſſe, maximamqve omnium cum ſilentio expectationem fore, haud expectandam eſſe turbationem cenſuit; legiq; è veſtigio *Concordata publica* juſſit, inter qvæ illud etiam erat, ut poſſet ipſe Arelatenſis, qvando ſibi videretur ſeſſionem indicere. Qvibus lectis, rogatus à Promotoribus, ex more concluſit, *Oratoribus Principum*, adhuc in choro perſiſtentibus. Qvi ut rem geſtam intellexerunt, turbati admodum, colloqvia dimiſerunt, Lubicenſi omnia imputantes, qvi eos ex induſtria tenuiſſet in choro, verbaqve protelaſſet. Ingreſſiqve concionem totum templum qverimoniis impleverunt. Primus tamen omnium & ſuo, & Protectoris nomine, *Lubicenſis* de concluſione conqveſtus eſt, eamqve ut Concilium revocaret, minus libenter, qvam efficaciter poſtulavit. Id ſi concederetur, tractaturum ſe pacem, & protectorem inter Concilium & Oratores Principum pollicitus. *Turonenſis* autem *Archiepiſcopus*, videri ſibi dicebat, uſqve ad ſeſſionem liberam eſſe dicendi omnibus facultatem adverſus eam, qvæ promulgari deberet legem, cum tunc Canones conſecrarentur, tuncqve reciperent animam, cum inſulati Epiſcopi poſt lecturam Decreti in ſeſſione placere ſibi reſpondiſſent; ſecus verò inanem eſſe interrogationem, qvæ à promotoribus in ſeſſione fieret: ea de cauſa, cùm nondum eſſent concluſiones in ſeſſione approbatæ, impune ſe circa eas pauca locuturum; rem eſſe grandem, arduamqve, nec tam brevi ſpatio comprehenſibilem, ſe ſolum nunc earum habuiſſe notitiam; qvia tamen Archiepiſcopus eſſet, oportere, eum rem bene noſſe, ut domum rediens, & informare Regem & inſtruere ſubditos, qviret velleqve ſe atqve Collegas ante conſeſſum fiendum, & audiri ab aliis; nec videri ſibi ante relationem geſtorum, qvæ Oratores Principum Moguntiæ egiſſent, ſeſſionem hanc finiendam, qvæ forſitan talia forent, ut Patrum poſſent intentionem mutare. *Concenſis* verò *Epiſcopus* Orator Caſtellæ, qvi & ipſe nuper ex Moguntia revenerat, vir plura intelligens, qvam explicare ſciat, graviter qveſtus eſt contemni Prælatos; *nec fuiſſe rem magnam* (ait) *ſi expectati fuiſſent, qvi Moguntiam*

Digitized by Google

tiam non voluptatis, ſed neceſſitatis cauſa, & cum gravibus periculis & ſumptibus petiiſſent, poſtqve qvaſi ſubridens: *An demens* (inqvit) *ego qui expectari Prælatos ex Moguntia volo, cum nec etiam ex choro hujus Eccleſiæ expectati ſint. Facile ergò* (*utlibet*) *ſi qvid hinc ſcandali, ſi qvid mali evenerit, neq; nos Oratores Caſtellæ, incuſandi ſumus, neq; ſereniſſimo Regi noſtro qvisqvam jure imputaverit.* Mediolanenſis qvoqve Archiepiſcopus qvod ejus rei periculoſiſſimum exitum judicabat, in authorem Arelatenſem acerbiſſimè convitiatus eſt. Ipſum eſſe, qvi copiſtarum, pædagogorumq; gregem nutriret, remq; cum eis *fidei* concluderet, *alium* eum *Catilinam* vocitans, ad qvem deſperati & perditi omnes confugerent; illorumqve ipſum eſſe Principem, & cum illis eccleſiam regere; nec in re omnium maxima magnis Principum Oratoribus auſcultare. *Albigaunenſis* qvoqve vir nobiliſſimus, & ex Cæſarum ſangvine deſcendens, qvamvis nunqvam animum à Concilio alienaſſet, ne tamen ab aliis Oratorum Principibus videretur diſcrepare, haud ab ſimilem qverimoniam habuit de neglectu Prælatorum. Exhinc ad *Panormitanum* oratio defluxit, qvi ut vim dicendi majorem habuit, ſic etiam concitatiorem oſtendit animum. In exordio ſuæ orationis Panormitanus, non ut Oratores præcipiunt, benevolentiam, ſed odium captare ab auditoribus viſus eſt. Dicebat enim, Salvatorem noſtrum ſigna in Evangelio qvatuor oſtendiſſe, qvibus bonos cognoſceremus à reprobis, qvoniam *qvi ex Deo* (inqvit) *verba Dei audit, propterea vos non auditis, qvia ex Deo non eſtis.* Rurſus qvoqve. *qvi male agit, odit lucem.* Alibi etiam: *A fructibus eorum cognoſcetis eos. Et non poteſt arbor bona malos fructus facere*, qvæ omnia in Patres Concilii retorqvebat, qvi *verba Dei*, id eſt, *verba Pacis*, qvæ ipſi Oratores proferrent, non audirent, qviqve lucem fugiſſent, oratoribus abſentibus & clanculum concludentes, qvodqve in ſua deputatione diem feſtum non celebraſſent, ſed feriata die concluſiſſent, & qvod in præcedenti concluſione *non ratione*, ſed *deceptione* viciſſent. De *fructibus* dicebat, ut ipſi patres meditarentur, qvoniam ſi fructus eorum non eſſent boni, ipſi etiam boni non eſſent, ſe autem videre in foribus Concilium aliud, ubi timeret ne hujusmodi concluſiones revocarentur, tanqvam malæ fructus arboris. Ideoqve non eſſe ſic repente in rebus maximis procedendum, velleqve ſe adhuc plenius ante ſeſſionem audiri tam ſuo, qvi Archiepiſcopus eſſet, qvàm ſui Principis nomine, qvi non tantum

unius,

unius, ſed plurium regnorum Rex haberetur, ſe qvoqve ante hac & verbis & ſcriptis, ac etiam factis authoritatem ſacri Concilii magnificaſſe, vererique ne per tales modos authoritas ipſa conculcaretur. Ignoſciqve ſibi tandem petiit, ſi Patres Concilii offenderet, qvoniam cum ſic eloqvi dolor mœrorqve cogeret.

Voluiſſet *Abbas Vergiliacenſis* ad ea reſponſum dare, qvæ Panormitanus de ſua deputatione tetigerat. Arelatenſi autem, prius dicere omnes, placuit, qvi ex adverſo erant: inter qvos ultimo loco legiſtarum Homerus fuit *Ludovicus Protonotarius*, qvi licet invitus loqveretur, ubi tamen occeperat, retinere verba neſciebat, & cupiens doctus videri, bonum ſe fore obliviſcebatur. Is ergò, debere Concilium advertere, dicebat, *ne invitis Prælatis materiam fidei agitaret, ne ſcandalum ſeqveretur, qvod rem invalidam aliqvi dicerent; namq; licet Chriſtus duodecim Apoſtolos, & ſeptuaginta Diſcipulos elegiſſet, in editione tamen Symboli ſoli* Apoſtoli *interfuiſſent, qvaſi exemplum darent, rem fidei* ad ſolos Apoſtolos, *& ſic* ad ſolos Epiſcopos *pertinere, nec eſſe in materia fidei cum feſtinantia procedendum, qvæ limpidiſſima eſſe debet, cum exigat Petrus probationem fidei* pretioſiorem *eſſe* auro, qvod per ignem probatur; *qvod ſi ſpretis Epiſcopis, huic rei daretur terminus, qvi* columnæ & claves cœli *dicuntur, non poſſet benè probata fides videri, nec benè examinata ſuſusq; tandem,* inferiores cum Epiſcopis *definire poſſe, minorem Epiſcoporum partem, cum majori inferiorum parte aliqvid poſſe terminare, negavit.* Exinde tranſiens ad ipſam *fidei materiam*, dixit, veritates illas, de qvibus erat qvæſtio, articulos fidei fore, ſi veritates eſſent fidei; cumqve articulos fidei qvisqve teneretur credere, has qvoqve omnes teneri credere, ait, ideoqve velle ſe inſtrui, & maturius edoceri in re, qvam eſſet pro fide crediturus, nec decere id ſibi denegare Concilium, qvod promptiſſimum eſſe deberet, juxta normam Apoſtoli, cuiqve poſcenti de ea, qvæ in eo eſt, fide reddere rationem.

Poſtqvam verò dicendi fidem omnes fecerunt, *Arelatenſis* ſe ipſum colligens, orationem multifariam habuit, nunc iis, nunc illis reſpondens; *Imperialiumq;* primo *Nuntiorum* deſideria laudavit, qvi pacem & concordiam tractare ſe obtuliſſent; *revocari* autem, qvod eſſet concluſum, nec neceſſitatem urgere, nec honeſtatem pati. *Oratorum* vero *Franciæ* petitionem juſtiſſimam eſſe reſpondit, qvod *informari de*

re

re fidei poſcerent, eorumqve precibus Concilium annuiturum, miſſurumqve ex Magiſtris aliqvos, qvi eos domi edocerent. Rem verò jam eſſe concluſam, nec amplius revocari poſſe in dubium; ſeſſionem verò non ad roborandum, ſed ad honeſtandum tantummodò actum fieri. Qvod autem *Concenſis* tantoperè qvereretur, id ſibi non eſſe admirationi; non enim ſciret Concenſis rerum proceſſum, qvi abſens fuiſſet, qvem melius inſtructum, minime dicturum talia arbitraretur, qvoniam vir juſtus nihil poſtularet injuſtum; proteſtationem autem ipſius nihil mali habere, qvod nec Regi ſuo, nec ſibi imputari vellet, ſi qvid ex concluſionibus factis proveniret ſcandali: non tamen id eſſe formidandum, ut ex bonis operibus mala ſuboriantur. *Mediolanenſi* verò, qvod eum nimis turbatum videbat, nimiumqve commotum, nihil reſpondit, ne fortè ex gravibus verbis graviora ſuſcitarentur. *Panormitanum* verò ad ultimum reſervabat. *Ludovico* verò Protonotario inſtructionem petenti, per verba ad Turonenſem dicta, voluit ſatisfactum, id tamen intactum non prætermiſit, qvod de *Apoſtolis* & *Symbolo* dixerat Ludovicus: etenim qvamvis ſoli Apoſtoli in Symboli editione nominentur: id tamen non conſtare, ait, *an ſoli in edendo fuerint*, fieriqve id ſæpe, ut ſoli Principes adnotentur rerum authores geſtarum, qvamvis alios coadjutores habuerint; idqve in præliis patere, qvæ licèt omnium militum gerantur manibus, paucis tamen aſſcribi ſolent, ut hac noſtra ætate Imperatori omnium præſtantiſſimo Nicolao Picenino, qvem continuus tot victoriarum curſus illuſtrat, cuncta, qvæ ſuus exercitus vel feliciter agit, vel prudenter, aſſcribunt. Tametſi alii ſæpe & Concilii inventores, & propoſiti executores fuerint, ſcireqve Ludovicum debere; articulos fidei non ſolùm eſſe, qvi Symbolo continentur, ſed omnes qvoqve generalium Conciliorum factas circa fidem declarationes. Nec ignorare ipſum, aliqvos eſſe ipſius Symboli, qvo nunc in eccleſiis utimur, articulos, non ab Apoſtolis, ſed poſtmodum in generalibus Conciliis additos, portionemqve illam, *de proceſſione Spiritus S.* mentionem habentem, Lugdunenſe Concilium adjeciſſe, in qvo judicaſſe cum Epiſcopis inferiores, non eſſe ambiguum; cumqve rem ipſam in proxima congregatione dilucidaſſet, haud amplius circa eam fore immorandum. Sicqve ad *Panormitanum* deſcendens, verba ejus repetit: *Qvi ex Deo eſt, verba Dei audit.* Idqve benè ſumptum ex Evangelio, in Conci-

Concilium autem non benè flexum, dixit; ſe namqve firmiter credere, qvod veteres exiſtimarunt *Spiritum S. in medio eſſe Conciliorum*, ideoqve verba Concilii, verba eſſe Spiritus S. qvæ ſi aliqvi reſpuerent, ex Deo ſe utiqve fore negarent. Nec Concilium lucem odire, qvòd palam omnia & in publico faceret, & cujus congregationes omnibus eſſent apertæ, nec ut aliqvæ adverſariorum conventiculæ, iſtos admitterent, illos excluderent. Rem qvæ nunc in manibus eſſet, duobus jam menſibus inceptam agitari, primò in ſchola Theologorum latè diffuſeqve diſputatas eſſe concluſiones, pòſt, Moguntiam, & in alias orbis partes transmiſſas; exinde vocatos in Capitulo majoris eccleſiæ Patres, viginti circiter & centum numero fuiſſe, illic inter alios etiam ipſum, qvi nunc conqveratur, Panormitanum, ſuoqve more acutè, diſertèqve diſputaſſe, nec ulli dicendi locum defuiſſe. Rurſus qvoqve in Deputationibus dixiſſe omnes liberrimè, qvæ voluiſſent. In ea verò Deputatione, ubi Panormitanus eſſet, triduo rem fuiſſe diſcuſſam. Poſt, *duodecim viros* concordaſſe, mox *generalem Congregationem* concluſiſſe; nullam rem unqvam, aut maturius, aut diligentius, fuiſſe expeditam, nec aliqvid aut dolo, aut clam factum. Qvòd autem *die feſto* Deputatio ſediſſet, id nihil mali habere, nec novum eſſe, cùm ſæpè dominicis diebus, & aliis in feſtivitatibus ſeſſum eſſet, ubi res indigeret celeritate, & maximè, qvia res fidei non habet ferias, ſe verò in ſuperiore congregatione, neqve doloſe, aut fraudulenter, ut Panormitanus dixiſſet, ſed publicè reqvirentibus Promotoribus, & via (ut ajunt) regia. Nec eſſe ulli juſtam de ſe qverimoniam, qvi aſſumptus ad præſidentiam juraſſet, ſe ſemper concluſurum, ubi aut qvatuor, aut tres Deputationes concurrerent. Cumqve in pluribus cauſis *Papam tangentibus* concluſiſſet, non videre ſe nunc, cur in *re fidei* non concluderet, qvia & Cardinalis eſſet, & ideò rubeum galerum geſtaret, qvoniam etiam ſangvinem ad tutelam fidei deberet effundere, nec ſe nunc aliqvid adverſus Papam feciſſe, qvi dimiſſis qvinqve concluſionibus, *Eugenium tangentibus*, ſolas tres generales concluſiſſet; qvod niſi feciſſet, habituros Patres in eum juſtiſſimam qverimoniam, qvi ejus fidem ſeqvuti, eum Præſidentem legiſſent, à qvo nunc in *re fidei*, & in re maximè neceſſaria deſererentur. Verſusqve ad multitudinem, *bono animo eſſe Patres* rogavit, qvia nunqvam eos dimitteret, etiamſi oporteret mori eum, dediſſe ſe ſuam Con-

 cilio

cilio fidem, illamq́ve velle obſervare, nec cum ex ſuo propoſito, aut minas, aut preces cujuſpiam poſſe dejicere; paratum ſe ad omnia fore, qvæ S. ſibi Concilium præciperet, nec unqvam mandatis ſe Deputationum aliqvo pacto defuturum. Qvod autem Panormitanus *Concilii authoritatem* magnificaſſet, gratias ſibi habendas ait; ſcire tamen eum debere, authoritatem S. Concilii tantam eſſe, ut & nullius laudibus creſcere, & nullius vituperatione minui poſſit, atqve his peroratis, *formam Decreti* legi juſſit. *Panormitanus* verò, & qvi eum ſeqvebantur, cæteriq́ve *proteſtationem qvandam* prius legi contendebant; diuq́ve hinc atqve hinc vociferatum eſt. Obtinuit tamen demum *Arelatenſis*, lectaq́ve forma Decreti, uſqve ad verbum *decernimus*, aſſurgens *Panormitanus*, nihil paſſus eſt ulterius audiri: indecorumq́; eſſe clamabat *Epiſcopus Cathavienſis*, ſolum Arelatenſem cum paucis, & titularibus Epiſcopis rem concludere. Clamabant & omnes, qvi Panormitano favebant. *Cardinalis* qvoqve *Tarraconenſis*, qvi uſqve ad eam horam ſiluerat, graviter ſuos caſtigabat, qvi veluti dormientes & ſomnolenti *proteſtationem* non legerent, familiaribusq́; illicò uni ex ſuis, ut proteſtationem perlegeret, mandavit. At ſicut antea lecturam Concordatorum adverſarii perturbabant, ſic nunc Patres Concilii adverſariorum proteſtationi locum non dimittebant. Qvod ubi *Albigaunenſis* perpendit, ſcripturam ſibi lecturæ afferri præcepit: jamq́ve ſonare vox cæperat, cùm ſubitò Arelatenſis admonitu Patriarchæ aſſurrexit, cum multitudine Patrum receſſurus. Qvæ res apprimè Cardinali Tarraconenſi, Panormitanoq́ve placebat, ſperantibus, ſe cum ſuis in eccleſia remanſuros. Revocare concluſionem Arelatenſis, & aliam facere, jamq́ve ſuos ut remanerent, adhortabantur. Erat in concione, ſuoq́ve loco *Georgius Protonotarius de Bardaxina*, paulò inferius ſedens, qvàm ſuus avunculus, Cardinalis Tarraconenſis, ætate admodum juvenis, prudentiâ verò ſenex, & humanitate pernobilis, qvi ut vidit Arelatenſem ſurgere, ipſe qvoqve recedendum ſibi ſtatuerat, vocantiq́ve ſe avunculo, & ut maneret, præcipienti: *Abſit à me* (inqvit Pater) *ut veſtro in conventiculo maneam, aut aliqvid agam, qvod jurejurando à me præſtito ſit adverſum.* Qvo dicto, & præſtantem virtutem, generoſitatemq́ve ſuam patefecit, & noſtros eorum qvæ facturi fuerant, remanentes admonuit. Vox ejus, vox Spiritus ſancti uit; vox plus qvàm credi poſſet neceſſaria: niſi enim vox ejus ſic ſonaſſet,

naſſet, abiſſent forſitan Conciliares; alii in eccleſia remanentes, contrariam habuiſſent concluſionem, eamqve validam aſſeveraſſent, qvod ultimam concluſionem dicerent inſpiciendam, nec unqvam, ut aliqvibus, in majori, ut mihi videtur, in ſimili diſcrimine Concilium fuit. At pleriqve viri admoniti voce Protonotarii, antiqvorumqve Conciliorum, & ſimilium caſuum reminiſcentes abſcedentem jam multitudinem, partim nutibus, partim vocibus revocarunt, ipſiqve ut ſederent, Arelatenſis & Patriarchæ inclamitarunt, ne vacuam adverſariis, & qvietam dimitterent Eccleſiam; unde & ſubitò multitudo reſedit, & fores obſeratæ fuerunt. Interea *Matthæus Albigannenſis Epiſcopus*, proteſtationem nulli alteri, qvàm ſibi legebat; nec enim præ ſtrepitu poterat audiri. Qvo finiente, tàm Longobardi, qvàm Cathelani *proteſtationi* adhæſerunt. *Cardinalis* qvoqve *Tarraconenſis* adhærere ſe illi diſſenſioni, dicens, admirationem ſui reddidit, & ſubridentibus aliqvibus, *Qvid irridetis me* (ait) *inſani? Oratores mei Regis à vobis diſſentiunt? Qvid mirum eſt, ſi me* (inqvam) *ipſorum conſentire diſſenſioni?* Atqve cum hiſce ſermonibus & ipſe, & omnes ferè Arragonenſes, Longobardiqve, & Caſtellani diſceſſerunt. Cæteri omnes reſtiterunt; & licet hora eſſet admodum tarda; jam enim duæ poſt meridiem effluxerant horæ, videns Arelatenſis qvietum eſſe Conventum, *privatarum* (ut moris eſt) *perſonarum* legi *negotia* juſſit; qvibus finitis *publica* qvoqve iterari præcepit; iterumqve & legi *Concluſiones*, & *formam Decreti* voluit. Remanſerant in Congregatione *Oratores Imperii* cum *Oratoribus Franciæ*, invicemqve de rebus geſtis confabulabantur, nec qvid legeretur magnoperè advertebant. Audivit tamen verbum de concluſionibus *Turonenſis* verſusqve ad Lubicenſem: *En* (inqvit) *res iterum fidei agitur, abeamus hinc, obſecro, ne ſcandalum ſimus aliis, neve à cæteris Oratoribus diſſentire dicamur.* Cui Lubicenſis: *Mane* (inqvit) *Pater, mane hic. Nunqvid veriſſimæ hujusmodi concluſiones ſunt? Qvid tu hic timeas pro veritate fuiſſe?* Nec iſta à multis audita ſunt; ſubmiſſa namqve inter ſeſe voce ſermones ferebant. Audivi tamen ego, qvi ad pedes eorum ſedens, qvæ ipſi dicerent, verba, cupidè obſervabam. *Arelatenſis* autem lectis omnibus, qvæ neceſſaria reputavit, petentibus Promotoribus concluſit, & facto fine, concionem dimiſit.

Bis igitur (ſicuti monſtratum eſt) magnis difficultatibus concluſit Arelatenſis, qvòniam nec materia, nec forma potuit ſine concerta-

Digitized by Google

tione concludi, fuitqve utraqve miraculoſa concluſio, & præter ſpem omnium, vel Arelatenſis induſtria, vel Spiritus S. munere habita. Ideoq; relatum eſt poſtea, *Panormitanum*, cum ex eccleſia abiret, verſum ad ſuos, Italica noſtraqve lingua dixiſſe, & *dua*, volens ſignificare, qvoniam aut *bis* pars ſua ſuccubuiſſet, aut *bis* fuiſſet decepta. Id namqve non ſine indignatione pronuntiavit. Poſt hæc deliberatum eſt *inter Longobardos & Arragonenſes* aliqvantiſper *à Deputationibus abſtinere*; qvod nec diu, nec omnes ſervarunt, pluribus tamen diebus tranqvilliores habitæ ſunt Deputationes, nec uſqve ad qvintam & decimam Maji lucem, relatu dignum eſt qvicqvam actum; qvæſitaqve interim concordia inter Patres, nunqvam potuit reperiri. Ut ergò illuxit Veneris dies, qvæ fuit Idibus Maji, vocatus eſt in concionem *Nicolaus Amici*, promotor fidei, qvæ acta eſſent ſuperioribus diebus, ſuccinctè repetiit; utqve indicere ſeſſionem Arelatenſis poſſet, explicavit. Qvare cum eſſet periculi plena in rebus fidei dilatio, in craſtinum ſeſſionem indici poſtulavit, reqvirens & Cardinalem ipſum ob dignitatem ſuam, qvi cardo Eccleſiæ diceretur, & reliqvos Epiſcopos, qvoniam ſic in conſecratione promitterent, ne tunc in tanto negotio deſerent Eccleſiæ, neve fidem opprimi paterentur. Alios verò minores ſub juramento præſtito reqviſivit. Iterum ergò, ob hæc verba concertatum eſt. *Arelatenſis* namqve ut reqviſitus fuerat, Seſſionem indixit, utqve omnes adeſſent cum ornamentis, eſt exhortatus. *Lubecenſis* autem aſſurgens, ſuo & Protectoris nomine proteſtatus eſt, *ſe Seſſioni ſecundæ minimè aſſentiri*, ſi qva in parte intelligentiæ, per Oratores Principum Moguntiæ habitæ derogaret. Ejusqve proteſtationi acceſſit *Georgius* miles, Coambaſiator ejus. *Protector* vero *Cæſareus*, ut ſe nominari per Lubicenſem cognovit, miratus aliqvantiſper qvid eſſet, ac per interpretem certior factus *Neqvaqvam ſe* (inqvit) *Lubicenſis proteſtationi acqvieſcere ac cedere, nec ſe Actorum Moguntinorum aliqvid noſſe; ſe miſſum per Imperatorem ad ſacrum Concilium, habere ſua mandata, qvorum rectè recordaretur, illisq; obediturum ſe eſſe.* Poſt qvem *Concenſis* proteſtationis ſolitæ tenorem repetiit, atqve exinde ad *Panormitanum* ſermo deſcendit; cujus anteqvam verba refero, nemo, ut admiretur, cupio, qvod toties cadit in meum Panormitanus calamum; neceſſarium enim habeo, rem, ut geſtum eſt, ſic narrare; & evenit in hujusmodi rebus haud ſecus, qvam in bellicis actibus.

Digitized by Google

bus. Ut enim ibi, qvi viribus corporis aliis præſtant, & qvi plura faciunt, pluries nominantur, velut in bello Troico Achilles & Hector; ſic in hujusmodi ſpiritualibus præliis, qvi plurimum eloqventia & ſcientia pollent, plus aliis agunt, plusqve ut nominentur, oportet. Erat namqve alterius partis princeps *Panormitanus*; alterius *Arelatenſis*; ſed illum non qvippe voluntas, ſed ſola neceſſitas principem fecerat, eumqve obedire Principi ſuo oportebat; ubi tamen veritas eſſet, non ignorabat, nec libenter ei reſiſtebat, ſæpiusqve illum *Ego* in ſua Bibliotheca de ſuo Principe vidi conqveſtum, qvi aliorum monita ſeqveretur. Is ergò (ut locum dicendi habuit) mirari ſe ſupramodum, ait, qvia Procurator fidei Prælatos ad Seſſionem reqvireret, qvod eſſet à ſuo officio alienum, nec debere illum Præſidentis vicem uſurpare; iterumqve de contemptu Prælatorum conqveſtus addidit, *rem præſentem ſtatum Apoſtolicæ Sedis tangere*, eamqve ob cauſam debere priusqvam Seſſio fieret, ſedem ipſam audiri. Nec curandum eſſe, qvod id *Conſtantienſe Concilium* videretur decreviſſe, qvod modò ageretur, qvia Conſtantiæ non fuiſſet auditus Johannes, nec alius *pro ipſa ſede* locutus; qvo verbo omnis illius magnæ & ſanctæ Conſtantienſis Synodi Decreta revocare in dubium, & parvi facere videbatur. Ideoqve tumultus pergrandis, & clamor omnium factus eſt, una voce dicentium: *Sanctam* eſſe *Conſtantienſem Synodum*, ejusqve fore *intemerandam authoritatem*. Ille tamen adhuc inſtans magno elatoq; animo, rem ipſam ſine Oratoribus Principum perfici neqvaqvam poſſe, aſſeruit, oportereqve in re fidei Principes audiri. Rurſusqve Oratores ipſos conſentire non poſſe, qvod in Moguntina Dieta nihil ſe recepturos promiſiſſent, ex his, qvæ durante pacis tractatu, per eos incepto, vel Papa contra Concilium, vel Concilium contra Papam feciſſet; nec ſe dubitare, qvin tres primæ concluſiones *hæreticum Eugenium* declararent, qvoniam notorium foret primis duabus Eugenium pertinaciter contraire; eapropter cùm nondum eſſet *Seſſio* celebrata, & liceret ante *Seſſionem* cuiqve volenti dicere, rogare ſe iterum atqve iterum dixit, ne *Seſſio* adhuc fieret. Cui *Arelatenſis* nil dubio fore reſpondit, qvin ex officio ſuo Promotor fidei ad rem fidei Prælatos accerſeret, & maximè, qvia ſic *Deputatio fidei & ipſum totum Concilium* ſibi mandaſſet. Ad *materiam Prælatorum* ait, qvia Epiſcoporum absq; ullo dubio maxima eſſet authoritas; in Conciliis tamen introductum

eſſe, *non* nomine Epiſcoporum; *ſed* Concilii *fieri concluſionem; Univerſalem certas ſibi leges in hoc Concilio dixiſſe, quæ usq; hoc temporis inviolata manerent; nec gravem Epiſcopis inferiorum præſentiam eſſe debere, cùm & ſub pallio ſordido ſapientia, & ſub pretioſis veſtibus ſæpe dementia deliteſceret. Debere quoq; illius* Domitii *Epiſcopos meminiſſe, qui* (*ut Hieronymus refert:*) Cur te habeam (*inqvit*) ut Principem, ſi me non habeas ut Senatorem? *Oportet namq; ut Epiſcopi Presbyteros habeant, ut Presbyteros, ſi ſibi ab iis, ut Epiſcopis honorem cupiunt exhiberi, nec exſpectari Principes ad hujusmodi rei deciſionem debere, qvia non hic Principum, ſed Chriſti nomine congregata eſſet Eccleſia, quæ poteſtatem à Deo, non à Principibus recepiſſet, ad quam tutandam, non minus inferiores, quàm ipſos Epiſcopos cerneret animatos, cum illos non ſolùm bona temporalia, ſed vitam quoq; ad defenſionem Eccleſiæ daturos, cognoſceret. Epiſcopos verò* aliqvos, ne qvid *temporalitatis amitterent, libertatem Eccleſiæ Principibus vendituros, eosq; Judices & Dominos ſupra Concilium erecturos.* De Geſtis *verò* Moguntiæ *nihilum ſe curare, qvia* (*ut ajunt*) *ſine hoſpite computaſſent. Illud autem qvomodo ſtare poſſet, ſe minimè intelligere, qvod* neqve Concilio, neqve Papæ obedituros ſe *ſtatuiſſent, qvoniam aut* illi *parendum eſſet, aut* iſti, *tertium nullum eſſe tribunal Dei, cui foret obediendum in his, quæ vel fidem, vel animarum ſalutem reſpicerent. Nec paſſuram tandem* Eccleſiam, *ut* Judicio Principum *res ſua, resq; fidei terminentur; nec enim Spiritum ſanctum Principibus, ſed ipſos Principes illi ſubeſſe, ſeq; pro hac concluſione, nec fortunarum amiſſionem, nec Martyrii pœnam formidaturum. Quod autem* Panormitanus *tàm* acerrimum Eugenii defenſorem *ſe exhiberet, id ſibi ſtupori eſſe, qvoniam nemo illius errata magis, quàm Panormitanus, alias publicaſſet, cujus maximè opera, & ſvaſu, & Decretum monitorium adverſus Eugenium fuiſſet, & ſuſpenſio admiſſa. Unde iſta mutatio nunc eſſet, ſe penitus ignorare, cùm nec vitam Eugenius mutaſſet, nec ſtare in tanto ſchiſmate Eccleſia poſſet. Rogare tamen* Panormitanum, *ut benè adverteret,* an ex conſcientia loqveretur: *Concluſiones enim quæ modò decretari deberent, fore admodum generales, nullamq; Summi Pontificis mentionem habere, in eisq; veritatem fidei contineri: Si contra eas ſentiret* Eugenius, Papam corrigi, *æqvius eſſe, quam veritatem omitti.* Sicqve facto fine, admoniti omnes ſunt, die craſtino ad Seſſionem venire. Rogavit qvoqve Protector ſacrum Concilium, ne qvi familiares afferre arma in Seſſionem permitterentur, qvia paratus eſſet Salvum Conductum

Impe-

Imperatoris ſervare, & cum Senatu civitatis qvoscunqve rixantes ab injuriis prohibere.

Ut Sabbathi dies illuxit, qvæ fuit Maji ſexta & decima, omnes ad horam venerunt, qvibus Seſſio cordi erat. *Ludovicus* qvoqve *Lauſanenſis Epiſcopus*, magni conſilii, magniqve animi Pater, Miſſam incepit. *Oratores* autem *Principum* adhuc tentaturi aliqvid, in Chorum Eccleſiæ venerant, mittenteſqve Lubicenſem, ac Concenſem Epiſcopos, virumqve non contemnendæ peritiæ, Decanum Turonenſem, interfuturos ſe Seſſioni, offerebant, ſi qvatuor adhuc menſibus *Eugenii Depoſitio* differretur. Qvi cùm gratum reſponſum ab Arelatenſi, & qvibusdam aliis Primoribus habuiſſent, reverſi ad ſuos, mutatum eſſe propoſitum invenerunt. Jam enim ſolam primam concluſionem decretari volebant: Sicqve iterum Arelatenſem interpellarunt. Qvibus reſponſum eſt, *vim maximam in duabus reliqvis eſſe concluſionibus, easq́, precipuè velle Concilium decernere. Si nollent Oratores adeſſe, ſcirent concordiam à ſe fore interruptam, qvod noluiſſent, qvod obtulerant, obſervare.* Qvo reſponſo, & illi diſceſſerunt, & Seſſio celebrari occepit, nullus tamen Arragonenſium Prælatorum interfuit, nullusqve omninò ex tota Hiſpania. Ex Italia ſoli, *Groſſitanus Epiſcopus, & Abbas de Dona*, qvi pro eorum conſtantia, & firmiſſima ad bonum univerſalis Eccleſiæ voluntate mutari propoſito non potuerunt. Doctores autem, & cæteri inferiores magno in numero *Arragonenſes* fuerunt; & omnes ferè, qvi aderant, ex Italia, Hiſpaniaqve (nec enim inferiores, ſicuti Prælati, Principes timuerunt) maximaqve tunc Arragonenſium & Cathalanorum virtus in inferioribus emicuit, qvi ſeſe minimè neceſſitati Eccleſiæ denegarunt. Ex duabus aliis nationibus Mitrati fuerunt ſolùm viginti. Alii verò domi latebant, *fidem in corde*, ſed *non in ore* habentes. Cogitarat Arelatenſis, qvod erat futurum, plurimaſqve Sanctorum reliqvias tota urbe perqviri juſſit, ac per Sacerdotum manus in Seſſione portatas, abſentium Epiſcoporum locum tenere, qvæ res maxime devotionem adauxit, in tantum, ut vocato poſtmodum de more Spiritu ſancto, nemo lacrymas continuerit; erat namqve per totam Eccleſiam tenerrimus ac ſvavis fletus bonorum virorum, qvi lachymantes divinum auxilium implorabant, qviqve Matri Eccleſiæ, ut opem ferret, magnum Deum deprecabantur. Inter alios qvoqve Magnificus ille Baro Imperialis Protector, uberrimas Eccleſiæ lachrymas

mas præſtabat, & inter flendum haud modicam tali actu conſolationem recipiebat. Erat autem concio ipſa freqventiſſima, etſi enim Epiſcopi haud multi erant, plena tamen omnia fuerunt ſubſellia Procuratoribus Epiſcoporum, Archidiaconis, Præpoſitis, Prioribus, Presbyteris, ac divini & humani juris Doctoribus, qvos aut qvadringentos, aut certe plures eſſe dijudicavi; qvos inter nullum unqvam probrum, nulla rixa, nulla unqvam contentio fuit; ſed alter alterum in profeſſione fidei hortabatur, unanimisqve omnium eſſe conſenſus ad defendendam eccleſiam oſtendebatur; Decretum verò *Maſilienſis Epiſcopus*, apprimè nobilis, legit, cui cum Albigaunenſi Epiſcopo tanta familiaritas ac fraternitas fuit, ut *gemini* dicerentur; nam & domi, forisqve ſemper ſimul cernebantur. Qvæ res eò mirabilior videbatur, qvò ipſi in factis eccleſiæ diſcordantiores oſtendebantur, cùm & Albigaunenſis adverſus Decretum proteſtationem legiſſet, & Maſſilienſis Decretum, atqve una ex domo lector utriusqve exiſſet; ſed erat (ut qvidam putant) in uno veritas, in altero ſimulatio. Brevis lectio Decreti fuit, nam & ipſum breve erat; fuit tamen ejus lectura attentè audita, nec ullum verbum incaſſum cecidit, factoqve fine, *Te Deum laudamus*, ex una parte cantatum eſt, ex altera reſponſum eſt, *Te Dominum confitemur*. Sicqve alternatim ſumma cum lætitia, & omni alacritate finitus eſt hymnus, & *ſeſſio* diſſoluta, qvæ fuit in numero aliarum *tertia & trigeſima*, qvæ ſi (ut diximus) & qvieta fuit, & ultra omnes pacifica, nihil mirandum eſt; ea namqve in die celebrata eſt, qvæ ipſius pacis & qvietis Matri Mariæ Virgini eſt dedicata; nec enim ſua in die, aut ſeditioſum aliqvid, aut turbulentum geri Beata Virgo in ſuo præſertim Templo admiſiſſet. Vidimus namqve aliàs cum Decretum electionis locum publicari deberet, qvia futura erat prægrandis diſcordia, Virginem ipſam bis impediviſſe, qvo minus in ſuo die publicaretur, fuitqve res illa Marti dimiſſa. At nunc qvia pacifica res fuit, non ſolùm in Sabbatho Seſſionem fieri permiſit, ſed miraculoſè etiam voluit, ut generalis concio pro re ipſa concludenda in Sabbatho haberetur.

Ea qvæ ſecuta eſt Veneris die ſecunda & vigeſima Maji, *Oratores Principum*, præter omnem ſpem generali congregationi, & actibus conciliaribus, ſe miſcuerunt, eo vel ſaltem facto præteritæ ſeſſioni præſtantes aſſenſum, in qva celebranda, ſi Patres erraſſent, neqvaqvam fas

erat

erat Oratores Principum cum eisdem Patribus Concilium celebrare; ſed exiſtimati ſunt remorſu conſcientiæ tacti, jam abhorrere, qvod egerant, qvod de Oratoribus Cæſareis ac Gallicis neqvaqvam fuit obſcurum. *Lubecenſis* namqve *Epiſcopus* id ſibi abſentiæ cauſam præſtitiſſe dixit, qvoniam juſſu Cæſareo ad pacem fuiſſet deſtinatus, ex qva re non decuiſſet eum alicui negotio intereſſe, unde ille perturbaretur, cum qvo pax eſſet pertractanda; ſe tamen ſeſſionem præhabitam plurimum commendare, decretumqve in eadem promulgatum *optimum* ſe ac *ſanctiſſimum* credere; veritates qvoqve in ea contentas, apud ſe ſemper indubitatas fuiſſe, eisqve & nunc, & uſqve ad mortem velle adhærere: *Turonenſis* autem *Archiepiſcopus*, plurium literarum, & ornatæ Prælatus eloqventiæ, pro ſe ac ſuis collegis loqvens: *Audiſſe ſe* (inqvit) *inter aliqvos ſibi eſſe detractum, qvod in ſeſſione illa ſanctiſſima Regem ſuum non honoraſſent, qvem maxime tueri fidem, ac exaltare deceret, qvi ideo eſſet præ cæteris Regibus nomen ſortitus* Chriſtianiſſimum, *habere ſe tamen non illegitimam excuſationem, qvando eos, qvi eſſent ad pacem miſſi, nihil omninò agere conveniret, qvo ſuam impedirent legationem.* Duo *qvoq;* injuſtitiæ *fore* genera, *qvibus aut fienda non fierent, aut fierent non fienda.* Primumq; *non ſemper obligare, qvod oporteret temporis, loci, perſonarumq; rationem habere;* ultimum *verò ſemper tenere; neq; in eo ſe incidiſſe, qvi nihil turpitudinis admiſiſſent. Circa* primum *tamen poſſe aliqvibus videri ſe erraſſe, qvod in veneranda ſeſſione non affuiſſent, ſed eſſe qvoq; hic, qvod reſponderent, qvia ſi ſeſſionem talem adiiſſent, inutiles poſtmodum tractatui pacis cum Eugenio ſe reddidiſſent; ideoq; licet deſideraſſent tàm ſancto negotio intereſſe, ſecutos ſe tamen fuiſſe exinde exemplum Pauli, qvi licet* cuperet diſſolvi & eſſe cum Chriſto, *adhuc tamen, ut magis prodeſſet Eccleſiæ, differebat; ſicq; ſe non feciſſe, qvoniam nec idcircò abfuiſſent, qvia de concluſionibus dubitarent, qvas veras, ſanctasq; reputarent, & qvibus uſq; ad martyrium adhærerent; ſed ne tractatui pacis, pro qva veniſſent, redderentur inepti, ſe tamen qvod ſuis non feciſſent in perſonis, domeſticorum impleviſſe, qvos omnes honorare ſeſſionem juſſiſſent. Voluiſſem tunc Prælati alicujus magni eſſe loco, nec enim non caſtigati tranſiſſent, qvi ſe poſt digitum latere arbitrabantur. Etenim per Deum excelſum, qvid eſt qvod pacis tractatui officiat declaratio veritatis? Aut ſi officit, cur pari loco non habeatur, qvi declarat, & qvi declaranti conſentit? En qvid amplius teſtibus indigemus? Ecce qvod ipſi Principum Oratores,* inimicum veritatis Eugenium *eſſe dicunt. Sed*

 tranſeo

Digitized by Google

tranſeo iſta; ſat enim poſtea Eugenius *cognoſcere ſi* Turonenſem inimicum *ſibi, ad ipſum Regem Franciæ ſcripſit, ſolum reſtat, ut pariter Lubecenſis expediat.*

Arelatenſis verò, poſtqvam finem Turonenſis fecit, gratias egit Deo, qvi ſic ſuam tueretur Eccleſiam, qviqve poſt nubilum ſerenitatem qvoqve præberet; laudatisqve Imperatoris erga Eccleſiam, & ipſius Regis Franciæ beneficiis, ipſos etiam *Lubecenſem & Turonenſem* magnificè commendavit, qvi & in concilio ſæpè & proximis diebus in Moguntia authoritatem defendiſſent; præcipuè tamen & præſentem actum laudibus extulit, qvi & publice veritatem confeſſi fuiſſent, & ab Eccleſiæ fide ſe *minimè* ſeqveſtraſſent; ingreſſusqve rei geſtæ narrationem. *Fuiſſe ſe Piſis ac Conſtantiæ*, inqvit, *nec unqvam ſeſſionem vidiſſe, aut qvietiorem, aut devotiorem, tum propter lachrymas omnium, qvi in tanta rei perſecutione plorabant; tum propter* Sanctorum reliqvias, *qvæ in manibus Sacerdotum advectæ, & devotionem & authoritatem rei majorem addebant;* neceſſariumqve *illud fuiſſe* Decretum *aſſeruit*, ad reprimendam Romanorum Pontificum ambitionem, *qvi ſeſe* ſupra univerſalem Eccleſiam extollentes, omnia pro libidine ſua *ſe poſſe, arbitrabantur, nec poſt hac Eccleſiam unus homo, nunc Bononiam, nunc Florentiam; rurſus Bononiam, mox Ferrariam, & deinde iterum Florentiam* (ut Eugenius attentavit) *traduceret;* utqve deinceps *Romani Pontifices* paululum animum *à temporalium ſolicitudine rerum* retraherent, qvi ut ipſe vidiſſet, *neqvaqvam* de ſpiritualibus *cogitarent;* ideoqve qvo eſſet ſanctior, qvoqve neceſſarior illa Seſſio, eò laudabiliorem, & omnibus Patribus gratiorem ipſorum adhæſionem fuiſſe, propterea qvod actum eſſet, nec minus propter abſentiam, nec plus *propter adhæſionem* valuiſſe: Atqve iis dictis, & ipſe aſſurrexit, & congregatio diſſoluta eſt.

Nunc *depoſitionem*, qvo pacto tranſierit, qvi ſecuturus eſt, liber exponet.

COMMENTARIORUM ÆNEÆ SYLVII, Senenſis, de GESTIS CONCILII BASILEENSIS, libri primi contra Eugenium & Eugenianos

F I N I S.

ÆNEÆ

ÆNEÆ SYLVII PICCOLOMINEI SENENSIS DE GESTIS BASILEENSIS CONCILII COMMENTARIORUM

LIBER II.

APprehendit Dominus arma & ſcutum, & exurrexit in adjutorium Eccleſiæ, eaq́ve ſic adjuta, gaudens exultat in Deo ſuo, qvi eam veſtimentis ſalutis induit; & qvaſi ſponſam decoratam corona, & ornatam monilibus, juſtitiæ indumentis circumdedit eam. Traditum eſt ſuperiobus Commentariis, *qvo ſtatu noſtra demum ætate* Eccleſia *fuerit*, qvàm *Eugenius*, paulò ante Papa, ut ventus arundinem, exagitavit. Verum eſt tamen, qvod ore aureo Johannes prædixit, qvia non ceſſat inſidias pati, ſed in nomine Chriſti ſemper ſuperat, ſemper vincit; & qvamvis alii inſidientur, qvamvis repercutiant eam fluctus, fundamentum tamen, qvod ſupra petram eſt, non qvaſſatur. Qvocirca mentita eſt iniqvitas Gabrieli, & perdidit eum Dominus in malitia ſua; qvo Synodali ſententia, ex Apoſtolica ſede præcipitato, factus eſt Dominus in refugium Eccleſiæ, gregiq́ve ſuo Paſtorem largitus eſt, qvi derelicta (ut ſpes optima eſt) viſitabit, diſperſa qværet, confractum ſanabit, carnesq́ve pinguium non comedet, & id qvod ſtat, ſapienter enutriet. Qvam rem (ut omnes Chriſticolæ planè intelligant) enarrandus eſt mihi in eo, qvi ſeqvitur libro, *Electionis ordo*, qvo nunc *Amadeus Sabaudiæ Dux* ſapientiſſimus, in Romanum Pontificem ſit

 aſſum.

aſſumptus. Depoſito igitur (ſicut jam monſtravimus) ex Romano Pontificio Gabriele Condulmario, vocatisqve ipſo die *prioribus Patrum* in capitulari loco majoris Eccleſiæ, *an expediret ilicò novum creari Pontificem, an in tempus differri*, conſultatum eſt. Qvibus feſtinanda electio Pontificis videbatur: plenum periculis, dictæ congregationi hujusmodi, ſine capite gubernari, morbum eſſe in tota Urbe peſtiferum, qvi non ſolum pueritiam & juventutem, ſed viros etiam fortes ætate, & aridos ſenes, qvibus innoxia peſtis eſſe ſolet, depopularetur; eamqve luem primò ex advenis ad pauperes urbis, & inde ad divites, deniqve etiam ad ipſos Concilii Patres advolaſſe: prædicare, augere timorem, & omnia (ſicut fit) plus vero extollere. Decretum neqvaqvam obſtare, qvo cautum eſſet ſexaginta diebus poſt vacationem ſuperſederi; id namqve intelligi, cum extra locum Concilii ſedes vacaret; nec exſpectandum eſſe, ut Principes per Gabrielem ſvaſi obſiſterent; qvibus ſcribenda unico nuntio foret, & Gabrielis depoſitio, & alterius aſſumptio. Alii verò, qvibus ſuperſedendum eſſe videbatur, nec carere Concilium capite, qvod Chriſtus erat, aſſeverabant; nec Rectorem deſiderare, qvod per Præſidentes & alios Officiales gubernaretur. Peſtis autem in tali re mentionem non eſſe habendam, qvoniam nec timenda mors eſſet viris fortibus, nec pro fide Chriſti pugnantibus injici metus tormenti poſſit; eum tamen, qvi modò in urbe graſſaretur, morbum, jam jam facto judicio, ſperandum eſſe commiteſcere, qvi propter neglectam juſtitiam creditus fuerat invaleſcere. Principibus verò in re tàm ardua, invitis potius qvàm neglectis utendum eſſe, nec ferendum fore, qvin eo caſu fortes fortuna ſit adjutura. Re igitur inter omnes diliggnter trutinata, licet qvot homines, tot ſententiæ forent, & ſuus cuiqve mos eſſet, conſtare tamen inter omnes videbatur, utilius eſſe ſtatim eligere, differre honeſtius. Eam ob cauſam *Johannes Segovius*, ſumma ſcientia vir: *Diverſis hinc atq; hinc Patres* (inqvit) *rationibus trahor, ut tamen maturius rem ex animo colligo, ea mihi demum ſententia ſtat, ut electionem feſtinam humani, dilationem verò bimeſtrem divini conſilii putem; mihi enim non videtur, ſic factum legibus reſcindi poſſe, Decretiq; noſtri non ſolum verba, ſed mentem qvoq; ſervandam cenſeo. Qvapropter ſi mihi creditis, honeſtatem potius periculoſam ſeqvemini, qvam utilitatem ſecuram, licet revera ſecerni utilitas ab honeſtate non qveat.* Vicit igitur inter Patres

dilatio-

dilationis ſententia, duobusqve menſibus expectandum eſſe, decreverunt. Interim miſſi ad Principes Nuntii, *Depoſitionem Romani Pontificis in Synodo factam*, ubiqve gentium publicarunt. Corruptus tamen interea cœli tractus, & lethifer annus neqvaqvam purgabatur, ſed creſcente indies tabida lue, linqvebant plurimi dulces animas, aut ægra trahebant corpora. Qvare orta eſt ſubita trepidatio Patribus, nec qvid agerent, ſatis conſultum habebant, neqve tutum ſe transferre putabant, neqve manere, qvi tamen permanendum duxerunt, alios qvoqve tenuerunt, ut qvi famem & hoſtiles inſidias ſuperaverant in terra, peſtis perſeqvutione non viderentur deficere; qvia tamen non omnes teneri poterant, cautè proviſum eſt, ne per cujusqvam receſſum diſſolvi Concilium videretur; utqve ſolidius res firmarentur, lecti ſunt ad hujusmodi curam nonnulli Patres, qvos *de Stabilimento* appellavere, qvorum poſtea in longum tempus poteſtas duravit. Cumqve jam ſteriles exureret Sirius agros, omnesqꝫ arerent herbæ, latius undiqve graſſata eſt peſtis, & ferveſcens dietim morbus incredibile eſt, qvantas animas Orco demiſerit. Horribile viſum erat, horatim funera per vicos exportari, ſemperqve aut *Dominicum corpus*, aut *Unctionis extremæ Sacramentum*, in viarum compitis eſſe, & ubiqve planctum, ubiqve gemitum exaudiri. Nulla expers luctus in tota urbe domus patebat, nullibi aut riſus cerni, aut jocus poterat; illic matronæ viros, illic viri uxores deflebant. Ibat per urbem omnem uterqve ſexus; & illi natos, illi parentes, alii fratres, alii amicos deſiderabant. Ut tamen pavidior qviſqve fuit, ſic alter alterum ſermone vitabat; & alii qvidem domi manebant, alii vero per urbem euntes, narium & oris ſpiracula, captatis adverſus peſtem odoribus, claudebant. Cadebat ſine numero urbana plebecula, utqve in primo autumni frigore ſylvarum folia conciduntꝫ; ſic juventutis corpora expirabant; tantaqve morbi vis fuit, ut aliqvem nunc in platea lætum & validum cernens, poſt horam decimam humatum fore audires; jamqꝫ tot erant morientium funera, ut ſepulturæ loca deforent. Qvapropter exaratis omnibus cœmiteriis, foveas in Parochiis peramplas fecerunt, ubi pluribus congeſtis cadaveribus, terram ſuperinduxerunt. Qvam ob cauſam ita exterriti Patres erant, ut nullus jam in eorum facie ſanguis rubeſceret; permaximè tamen inopina, & ſubita mors *Ludovici Protonotarii* cunctos exterruit, qvem (ſicuti ſupra retulimus)

 virum

virum robuſtum, ætate florentem, & utriusqve Juris ſcientia eminentiſſimum, pauciſſimis horis invidioſus oppreſſit morbus. Cecidit & paulò pòſt *Ludovicus Patriarcha Aqvilejenſis*, vir grandævus, & in adverſitatibus enutritus, nec qvem optaverat diem Electionis Papæ potuit cernere; in eo tamen partem conſolationis recepit, qvoniam prius depoſitum Gabrielem vidit, qvàm moreretur; lætusqve (ut antea prædixit) tale nuntium in orbem portavit alium. Hic ſeptem diebus ægrotavit; & (ut qvidam volunt) incuria magis ſua, qvàm vi morbi defunctus eſt; fuitqve ejus obitus omnibus Patribus amariſſimus; jamqve *duas Concilii columnas* proſtratas eſſe dicebant, *Protonotarium* & *Patriarcham*; qvoniam *jure* alter, *facto* alter veritatem Synodi defendiſſent. Delatus eſt hic feretro ſuper cervices hominum Patriarchali habitu veſtitus, faciem oſtentans ſimilem dormienti, usqve ad Carthuſiam, qvem omnis Patrum lachrymans ſecuta eſt turba; ibiqve ante altare ſepultus jacet. Per idem temporis diem clauſit in terra Svitzerorum vir ſumma doctrina, *Eleemoſynarius Regis Arragonum*; in Argentina paulò poſt *Ebronenſis Epiſcopus*; in Spira, *Abbas Vergiliacenſis*; & inter Budam & Viennam Auſtriæ *Johannes Lubecenſis Epiſcopus*. Sed ii ultimi etiam illud commemorandum in morte geſſerunt; namq; ubi adeſſe migrationis horam ſenſere, compluribus ad ſe viris gravibus accerſitis, coram ipſo Chriſti corpore, qvem ſtatim ſumpturi, & ante cujus tribunal intra paucas horas comparituri erant: *Vos omnes qvi adeſtis*, dixerunt, *orate Deum, ut illos concordet, qvi Gabrielem pro Summo Pontifice recognoſcunt; qvia in eo ſtatu ſalvari non poſſunt*, ſeqve in fide Baſileenſis Concilii morituros profeſſi, absqve ulla excuſatione, dormientibus ſimiles, ad Dominum migraverunt. In Bohemia qvoqve legatus S. Concilii *Conſtantienſis Epiſcopus* virtutis exemplar deceſſit. Erat & intra Concilium & extra ubiqve timor & tremor. Fuerat in Concilio per plures annos *Abbas de Dona*, Cumanæ Diœceſis, vir mundo pauper, Deo autem dives; qvem nec preces ullæ, neqve minæ ullæ unqvam à recto propoſito flexerunt; mendicareqve potius in veritate Patrum voluit, qvam in mendacio æmulorum abundare. Qvapropter dimiſſis Dominis, qvi ſibi victum præbebant, in peſte permanſit, qva etiam ipſe tactus, migravit ad Patres, unamqve tantum vaccam teſtatus, ſuo Monaſterio legavit. Ex Camera Arelatenſi percuſſus *Henricus Capellanus*, triduò expiravit. Ex officio Scriptorum Bulla-

rum

rum octo defuncti ſunt, inter qvos etiam vir ſumma bonitate *Arnoldus Kempenick* tunc Reſcribendarius deceſſit. Ex ſcriptorum ſacræ Pœnitentiariæ, aut totidem, aut plures ceciderunt; omnisqve ordo Patrum conſoſſus fuit. Ex Doctoribus magnus defecit numerus. Qvi vero in ægritudinem incidebant, admodum pauci liberabantur. Unus tamen inter alios *Æneas Sylvius Senenſis*, morbo percuſſus, divina adjutus evaſit gratia; hic enim ſepulto amico ſuo Juliano Romano, qvem tenerè adamavit, ſeqventi nocte ulcus perſenſit, triduoqve morti vicinus jacuit, deſperantibusqve domeſticis ſuis inunctus eſt, totaqve urbe ab amicis pro mortuo deploratus. Ut tamen divinæ pietati collibuit, ſpatium vitæ longioris recepit. Sed heu rerum humanarum inſtabilis ordo! heu fallax promiſſio mundi! Æneas, qvi ſuo in corpore mori non potuit, in alieno eſt mortuus: parvo namq; poſt tempore ex Tridentino rediens, *Johannem Pinanum*, ex Rothomagenſi civitate oriundum, venenoſa febre & incuria medicorum extinctum reperit; qvo nuntio ita turbatus fuit, & ita mente alienatus, ut animæ ſuæ dimidium ſibi ſubtractum eſſe oſtenderit. Neqve deinceps ille ſibi ad res Conciliares ardor, aut ad literarum ſtudia vigor manſerit, vixqve animulam, qva nunc ſpirat, retinuiſſe ſe diceret. Fuit autem Johannes honeſtis parentibus natus, literis ingenuis eruditus, experientiam rerum perdoctus, ingenio vigil, & animo vaſtus. Apud Cardinalem Arelatenſem literas primus obſignabat; in re conciliari ſic diligens & exactus erat, ut eum inter primos locent, qvorum obitus ſacro Concilio oneroſi fuerunt; cum Ænea verò non tantum ſocius, ſed alter Æneas erat. Ferenda tamen fuit omnibus illa fortuna; nec qvisqve impune præteriit, qvin aut ſuum, aut alterius indoluerit caſum. Illis autem diebus, qvibus fervidior erat peſtis, qvibusqve dietim plus qvam centum funera apparebant, magnæ apud Arelatenſem habitæ preces ſunt, ut vicinum aliqvod in rus ſecederet; eratqve omnium domeſticorum aut familiarium ejus vox eadem. *Qvid agis ſpectate Pater? Fuge hunc ſaltem lunæ defectum, ſalva tuum caput, qvo ſalvo, ſalvamur omnes, qvo etiam pereunte, omnes perimus, quod ſi te peſtis opprimat, ad qvem confugiemus? Qvis nos reget, qvis ductor hujus fidelis exercitus erit? Jam tuam Cameram irrepſit virus, jam Secretarius tuus, jamq; Cubicularius tuus mortem obiit. Conſidera diſcrimen, & ſalva teipſum & nos.* Sed neqve illum preces, neqve Domeſticorum funera flectere

potue-

potuerunt, volentem potius cum vitæ periculo ſalvare concilium, qvam cum periculo Concilii ſalvare vitam. Sciebat enim, qvoniam ſe recedente, pauci remanſiſſent, facileqve committi fraus in ejus abſentia potuiſſet. Qvocirca ſicut in re bellica milites omnia diſcrimina ſubeunt, cum medios inter hoſtes Imperatores conſpiciunt; ſic *Patres Concilii* peſtem horruerunt fugere, cum Præſidentem in eodem periculo ſecum permanere viderunt. Qvæ res opinionem illorum evertit, qvi Patres in Baſilea commorantes, non fidei veritatem, ſed propria qværere commoda, garriebant. Nullum eſt in terra commodum, qvod permutare cum vita mortales ſoleant; illi namqve, qvi mundo ſerviunt, omnibus rebus anteponunt: Et illi qvidem (ut eſt in Cicerone) nihil habentes in vita jucundius vitâ, ducere vitam cum virtute non poſſunt. Hi autem noſtri murum inexpugnabilem pro dono Dei exhibentes, ſuperatis omnibus, qvas Gabriel ſtruxit, inſidiis; ſuperatis etiam difficultatibus, qvas ſterilis annus produxit; ad extremum qvoqve vivendi cupiditate poſthabita, periculum ſuperavere, veritatemqve ſacri Concilii uſqve in hoc tempus incommutabilibus animis defendere non dubitarunt. Transactis autem poſt depoſitionem Gabrielis, diebus Decreti, viſum eſt Patribus *ad electionem Pontificis* intendendum, habitisqve inter Primates *de modo procedendi* ſermonibus, aviſatum eſt, & tandem in Deputationibus, in plenaria Congregatione concluſum, *duos & triginta Patres ex corpore Concilii aſſumi debere*, omnes in Diaconatus ordine conſtitutos, qvi ſuſcepti jurejurando, per ſanctam Synodum ordinato, unà cum Cardinali Arelatenſi intrantes Conclave, Romanum Papam eligerent. Deputationi tamen, cui *de communibus* nomen eſt, ſoli qvatuor & viginti ad celebrandam electionem, recipiendi cum Cardinali videbantur, eosqve in Sacerdotio reqvirebat. Obtinuit tamen (ut ſemper fit) qvod tribus placuit; qvapropter Decretum ſuper re factum eſt. Intereà Domus Conclavis ſine intermiſſione parabatur. Qva perfecta, ad nominationem XXXII. qvi cum Cardinali Papam eligerent, circa ipſum Octobris principium ventum eſt; fuitqve res primo ingreſſu apprimè difficilis; & aliis qvidem uno, aliis alio modo nominare Electores placebat. Aperuit tamen deniqve *Gvilelmus Archidiaconus Metenſis*, vir & naturali ſenſu, & acqviſito memorabilis, cujusqve ſupra in relatione proceſſus Papæ meminimus, viam unam, qvæ per *Deputationem*

Fidei

Digitized by Google

Fidei approbata, & per alios rejecta, ab omnibus tamen maturius penſantibus recepta eſt. Ajebat enim graviſſimus ille Doctor, *tres* eſſe in concilio *Patres*, qvibus res iſta committi poſſit, qvorumqve fidem totum Concilium crederet ſeqvuturum. Tres autem viros hos fore dicebat, *Thomam Abbatem de Dundune*, Ordinis Ciſtercienſis, Diœceſis Candidæ Caſæ, vulgò *de Gracia* nuncupatum; *Johannem de Segovia*, Archidiaconum de Villa Viſſoſa in Eccleſia Onetenſi; ac *Thomam de Corcellis*, Canonicum Ambianenſem, in ſacra Theologia Magiſtros. Qvibus ſobriè laudatis, qvoniam vice virtutis eſſent, hos primum tres fore ex Electoribus Romani Pontificis ſtatuebat; iis qvoqve committi electionem reliqvorum novem & viginti, qvos clam omnibus inter ſe nominarent, nec ante diem publicarent, qvæ introitum conclavis immediatè præceſſura. Qvare *in deputatione fidei* approbata miſſi ad alias Deputationes, fuit *Franciſcus de Fuxè*, ac *Æneas Senenſis*, qvi rem aliis ſvaderent, ſed ſuſpicantibus aliis fraudem eſſe, fruſtra omnis ſvaſio fuit. Qvoniam tamen nulla per alios expeditior aut ſecurior via demonſtrabatur, ſtetit *Deputatio fidei* ſemper in ſententia; interjectisqve nonnullis diebus, iterum Franciſcum atqve Æneam prædictos ad Deputationes alias deſtinavit, eo addito, ut ſi placeret Deputionibus aliis, virum alium ſibi tres Patres coaſſumerent. Hoc autem ideo factum eſt, ne maxima omnium Germanica natio, nullum ſe inter tres viros habuiſſe, conqveri poſſet; *Abbatem* namqve illum *de Scotia* videri potius Gallicum, qvàm Germanicum nonnulli ſubmurmurabant, fuiſſeqve in hoc tàm grandi negotio non inſularem, ſed mediterraneum hominem, qvi alios noſſet, aſſumendum, qvæ adjectio animos ferè omnium placavit; ac poſt multas rei diſcuſſiones, in hac ſententia conſonatum eſt. Nominati & electi ſunt tres viri ſupradicti pro tribus ex Electoribus Romani Epiſcopi; hisqve plenaria facultas commiſſa eſt, eligendi ſi vellent, & aſſumendi ſecum unum, duos aut tres alios, prout eis videretur; qvi aſſumpti & electi, ſimilem & eandem ſecum poteſtatem haberent, facultate, mandato, vice, & authoritate ſacri Concilii nominandi, & eligendi reſtantes Electores, ipſius futuri Summi Pontificis, & etiam alios Officiales pro Conclavi neceſſarios; ita qvod nullus per eos eligendus, aut nominandus, *electus* & *nominatus* cenſeretur, niſi à majori parte ipſorum eligentium nominatus electusqve foret; injunctumqve eis eſt, ut re-

M ciperent,

perent, & nominarent ipſos reſtantes Electores, ex toto corpore Concilii, habendo reſpectum ad Nationes & Deputationes in Concilio exiſtentes, qvantum fieri poſſet. Receptumqve à præfatis tribus juramentum eſt, qvo ſtricti ſunt, viros idoneos, & timorem Dei habentes, nominare, electosqve per ipſos uſqve ad publicationem eorundem in generali Congregatione aut juſſione, juſſu Concilii faciendam nemini revelare; ſed ipſam Electionem, ſic per eos celebrandam ſub eorum ſigillis in loco ſecuro, & ſub fida cuſtodia, uſqve ad ipſam diem publicationis tenere. Qvæ res tertio Idus Octobris in generali Congregatione peracta eſt, mirumqve omnibus viſum eſt, ac miraculo ſimile, rem tantam, tàm neceſſariam, tàmqve optatam, *tribus* duntaxat *viris potuiſſe* committi. Fecit tamen omnia virtus, omnemq; fraudis ſuſpicionem probata *Trium virorum* bonitas procul extruſit. Re autem hac concluſa, videbatur *Cardinalis Arelatenſis* præter opinionem omnium expeditionem differre; & alii qvidem (ut eſt multitudo ad detrahendum prona) eum mordebant, alii contra ipſius intentionem properari electionem ſtudebant. Qvam rem (ut ille intellexit) præter conſvetudinem ſuam, qvem nunqvam hactenus maledicta curare perpendimus, hujusmodi rerum qverimoniam Deputationibus fecit; tantumqve dicendo effecit, ut ſe penitus expurgato, eos, qvi ſibi detraxerant, in odium ac contemptum adduxerit, fidemqve erga Concilium ſuum probatiorem reddiderit. Dumq; iſta geruntur, jam fama in orbem ierat, ceſſaſſe apud Baſileenſes peſtem, electionemqve Papæ accelerari. Qvapropter ad ſpectaculum tantæ rei ex diverſis Regionibus complurimi advolarunt, inter qvos etiam pleriqve inſignes Prælati profecti ſunt, cumqve jam plenius ſolito Concilium eſſet, & omnes ferè rediſſent, qvos peſtis fugaverat, volentes *tres viri* commiſſionem per Concilium factam exeqvi, coaſſumpto ſibi *Chriſtiano de Gregregino*, Præpoſito Eccleſiæ S. Petri, in Brumia Olomuceæ Diœceſis, ex umbilico nationis Germanicæ oriundo, in Theologia Magiſtro, & recti judicii, & conſtantis animi viro, qvinto Calendas Novembris in domo Fratrum Minorum convenientes, nominationem ſibi commiſſam peregerunt, eamqve juxta mandatum Concilii obſignatam cuſtodiverunt. Prius tamen qvàm id ageretur, viros expertos ex ſingulis nationibus in colloqviis habuerunt, qvorum relatu, & mores hominum perſenſerunt, & qvalisqvisqve

Digitized by Google

qve in ſua patria haberetur, ſubtili indagine didicerunt. Complures qvoqve ad eos ſuopte ingenio decurrebant, qvibus vel laudare amicum, vel reprobare inimicum ſtudio fuit, qvos illi veritatis cupidi, & ne in tanta re fallerentur, anxii, libenter audiebant; nullumqve eos in S. Concilio perpetratum latuit malum, & multa etiam foris acta ſenſerunt. Qvo fit, ut nullum magis hodie de moribus hominum, qvàm *triumvirale judicium* exſpectetur. Hi ergo qvarto Calendas Novembris ex juſſu Concilii, relaturi qvid egerant, in Congregationem venerunt, qvo loci jam omnes (ut ajunt) incorporatorum cœtus confluxerant, nec illa die ex his, qvi poterant, qvisqvam defuit, & qvoniam nulli unqvam *tres viri* ſe aperuerant, qvanto ſecretior res erat, tantò deſideratior omnibus videbatur. Confabulari autem omnes invicem, multa de *tribus viris* dicere, multa etiam de *nominatione* vaticinari, & alii iſtum, alii illum Electorem futurum contendere, & ut affectio & veriſimilitudo trahebat qvemqve, ſic ratiocinari. Qvia tamen nihil certi habebant, mira omnibus erat audiendi cupiditas; & alii qvidem feſtivas induerant veſtes, alii ſervitores novos conduxerant, alii etiam domum amicis commendaverant, qvi ſe futuros in numero Electorum arbitrabantur, Fit enim neſcio qvomodo, ut ſe qvisqve ſupra virtutem æſtimet ſuam, qvorum ambitio magis poſtea irridetur, qvam impleatur. *Cardinalis* autem *Arelatenſis* in tanta re anxius, & pluribus occupatus negotiis aliqvanto tardius venit qvam tempus exegit, expectationemqve ſui non ſine admiratione omnibus præbuit; qvi tamen ut ad ſubſellia reſedit, mora ſua primitus excuſata: *Hodie* (inqvit) *magna res agitur, in nominatione, qvæ ſtatim aperietur, ſtatus Eccleſiæ pendet; ſi tres viri, qvibus rem commiſiſtis, benè egerint, fateor qvippe tardiuſculè me veniſſe: ſi autem malè, nimis citò aſſum.* Qvæ verba, & trementi voce, & ore pallido, atqve ex abundantia cordis pronuntiavit; qvi ſic locutus, aſpectus triſtis, animo turbatus & oculis minax cunctis terrori erat; tantumqve mentis mœrorem oſtendit, ut plurimi conlachrymati ſint, qvi ejus in fronte ſtatum ſuum condiſcunt. Verebatur namqve optimus ille Pater, ne *tres Viri*, ſpretis majoribus Prælatis, plures ex inferioribus accepiſſent; qvæ res eò erat ſuſpectior, qvoniam nunqvam ſcire aliqvid de mente Triumvirorum potuerat. Qvi ut corrugatam tunc Cardinalis frontem inſpexerunt, qvaſi poſt coruſcantem aërem ad ſuſtinendam procellam ſe paraverunt.

Digitized by Google

runt. Timor tamen omnibus fuit, ne illo iterum die ſcinderetur Eccleſia, periculoſiorq́ve illo tumultus formidabatur, qvem loci alias electio peperit. Jam enim, ut qvisqve mente conceperat, ſic aut laudationi, aut vituperationi Triumvirorum, ſe accingebant. Qvibus cognitis, viſum eſt *tribus viris*, ante aperturam tabularum, parumper ſermocinari, & animos audientium prius placare, qvàm læderentur, nominationisq́ve ſuæ tunc cauſas aperire, cum audiri poſſent, ſcientes, qvia poſt vulnus inflictum nemo benignus eſt auditor. Locutus pauca prius eſt *Abbas Scotus*, Triumvir, & poſt eum *Johannes Segovius*. Ut igitur nulli ſe ſpretos crederent, qvi forent omiſſi præfatiunculam iſtiusmodi præmiſerunt: *Cogitatum ſe maximum habuiſſe, quos Viros intra conclave reciperent, quosq́; extra dimitterent, opusq́; ſibi viſum fuiſſe non minus extra quam intus Viros habere ſenſatos, qvi & conclave tuerentur, & fieri novitates in ſynodo prohiberent, idq́; ex Platonis, ſummi Philoſophi, praceptis ſe dedicisse, qvi* Rectores civitatum *ſic curare totum reipublica corpus jubet, ne dum partem aliqvam tueantur, reliqvas deſerant. Qva res etiam eos commonuerit, Electores quoq; ſic per provincias numerare, ne honorata alia, neglecta alia viderentur. In electis verò magnam curam habuiſſe, ne vel Epiſcopum ſine plebe, vel Abbatem ſine Monaſterio ſumerent. In omnibus autem per ſe nominatis, aut bonitatem ſingularem, aut nobilitatem cum bonitate, aut ſummam ſcientiam cum bonitate & nobilitate ſe inveniſſe; & in Epiſcopis qvidem cum Cardinali, qvi Epiſcopus eſſet, numerum eſſe Apoſtolis aqvatum; Abbates ſeptem, Theologos qvinqve, inter luminatos ac Doctores novem, omnes autem, in Præbyteratus ordine conſtitutos. Alios quoq;* Officiales *à ſe nominatos, & dignitatibus eſſe, & virtutibus inſignitos.* Vice-Camerarium *qvidem* unum; Cuſtodes Conclavis octo; ceremoniarum clericos duos, Promotores duos: Procuratorem; Fiſcalem unum; Soldanum unum, *qvam circa nominationem habuiſſe ſe, & ad Deputationes, ut injunctum ſibi fuerat, oculum.* Qvibus dictis aliqvantiſper multitudinem placaverunt, factoq́ve miro inter omnes ſilentio, apertæ ſunt Nominationis tabulæ, qvas Johannes Segovius legit, fuitqve omiſſus in illis Nationum ordo; oneroſum enim Tribusviris putatum eſt Nationem Nationi præferre; ideoq́ve ut qvisqve prior, aut Prælatura, aut dignitate fuit, ſic prius eſt nominatus. Ego autem, neqvaqvam timebo Nationum ſervare ordinem, qvi Conſtantiæ fuit ſervatus, nec mihi invidiam timeo, qvia nec præpoſitis gratiam, nec poſtpoſi-

Digitized by Google

poſtpoſitis injuriam faciam. Ordinem namqve iſtum neqve nobilitas neqve majoritas, ſed tempus peperit; qvia, ut qvæqve natio Verbum Dei prius ſuſcepit, ſic prior habetur, nec aut laudi eſt mihi aut vituperio, dummodo Chriſtianus ſum, Majorum meorum, vel matutina, vel veſpertina converſio; nec plus habet in Evangelio, qvi manè ad vineam venit, qvam qvi veſperi; Nationem tamen Italicam etiam ſedes beati Petri, & Romanum imperium facit priorem; Servabimus ergo ordinem Nationum facilioremqve legentibus præſtabimus intellectum. Illud tamen prius ſciendum eſt. Cardinalem Arelatenſem, non *nominationis triumviralis* gratia, ſed *jure proprio* ad Electionem veniſſe; ideoqve primum eum extra Nationum ordinem pono, eundemqve locum cæteri Cardinales habuiſſent, ſi qvi aut reintegrati Eccleſiæ, aut *Eugeniana labe minimè commaculati* in tempore adveniſſent. Primus itaqve omnium Electorum, *Cardinalis* fuit *Arelatenſis*, Vir & conſtantiæ inſuperabilis, & prudentiæ incomparabilis, cujus virtuti haud aſcribere titubaverim, qvæcunqve in Concilio geſta ſunt, qvia nec ſine illo Prælati perſeveraſſent, nec alicujus Principis umbra protexiſſet. Sed pergo ad *Nominationem*. Ex *Italica Natione* recepti ſunt Epiſcopi, *Gulielmus Vercellenſis*, Vir & Concilio notus, & in patria dilectus, & origine qvidem Gallicus, dignitate verò Italicus, & in qvo prædeceſſoris odor ſui Euſebii adhuc ſpirat; *Georgius Auguſtenſis*, ex clariſſima Salutiarum familia genus ducens, ac non ſolum ſangvine ſed animi qvoqve generoſitate, & virtutibus nobilis; *Johannes Eperegienſis*, & literis & probitate clarus, ac ſenilem prudentiam in ætate adhuc juvenili oſtendens; *Ludovicus Taurinenſis*, claris ortus Parentibus & ſcientia juris eminens, & moribus ubiqve honeſtis excultus. Abbates *Aleranius*, S. Benigni Fructuarienſis, vir tam moribus qvam ætate graviſſimus cui ex nobiliſſima domo de Carrecto origo eſt, qvæ tantæ olim ſublimitatis fuit, ut Imperatores qvoqve habere meruerit. Et huic qvidam Germanus eſt *Matthæus Albigaunenſis Epiſcopus*, cujus in omni re prudentiam perplures annos ſacrum Concilium demiratum eſt. Et horum ſanè, qvi alterum videt, utrumqve videt; ſic eſt uterqve, & habitu corporis & vivendi conſvetudine aſſimilis. *Jacobus de Secuſia*, & annis & prudentia antiqvus. Doctores Frater *Johannes de Monte Comito*, præceptor domus S. Antonii de Roverſio; cujus in toto Ordine S. Antonii magna æſtimatio eſt; qviqve

Digitized by Google

poſt magnum Abbatem ſecundus habetur, & hic in Italia beneficium habet, in Gallia parentes. Frater *Bartholomæus de Proavis* Præceptor domus de Clavacro ejusdem Ordinis, Vir bonitate non minus, qvàm doctrinâ amabilis; cumqve iis Viris ad eligendum Romanum Pontificem Italicorum natio eſt admiſſa. Ex *Natione Gallica*, qvæ & ipſa ſecunda eſt, cujusqve in Eccleſiam Dei permaxima extant beneficia, nominati ſunt ex Archipontificali dignitate, *Johannes Tarantaſienſis*, Vir vita præſtans & omnis inimicus ambitionis, qviqve invitus ad tantam dignitatem vocatus fuit. Ex Pontificali *Franciſcus Sebenſis*, antiqvus Romanæ curiæ Officialis, vir ut parvi eloqvii, ſic magnæ intelligentiæ, & cujus judicium in omni re ardua ſit præponendum, *Bernardus Aqvenſis*, juriſconſultus admodum oculatus ſubtilisqve, qvia tamen ob notiſſima corporis impedimenta, infeſtamqve ſibi podagram, hic ſe excuſavit, *Ludovicus Maſſilienſis* in ejus locum ſuffectus eſt, Vir animo vaſtus, & ab omni ſimulatione alienus, qvem talem puta, qvalem audis, nuſqvam *fallax*, *nuſqvam* deceptor; & hic *ſententiam in Gabrielem latam* publicè legit, cum ille ex Romano dejectus Pontificio fuit. Ex Abbatiali *Raimundus Conchenſis*, ſcientiam juris Pontificii apprimè callens, multaqve in rebus conciliaribus experientia tritus; qvippe pro S. Synodo compluribus legationibus functus eſt. Ex gradu Theologico *Nicolaus Tibout Normannus*, Vir qvondam negotioſæ, nunc autem nimium ſeneſcens otioſæ virtutis, *Johannes de valle Britto* & patriam virtutem, & ingenium oſtendens, *Thomas* verò *Corcellis* triumvir fuit. Ex juriſconſultis *Gvilielmus Hugonis*, *Archidiaconus Metenſis*, Vir nec prudentia ulli prædictorum, nec ſcientia inferior. Hi omnes cum Cardinali Arelatenſi ex tota Gallia ad electionem Romani Papæ vocati ſunt. Ex *Natione Germanica*, qvæ omnium eſt ampliſſima, recepti ſunt ex Epiſcopali præeminentia, *Fridericus Baſilienſis*, nobilitate generis, & humanitate in omnes eximius. Ex Abbatiali, *Conradus de Luzella*, *Ciſtercienſis Ordinis*, vir ut Monachum decet, & à pompa ſeculi & ab omni ſuperbia remotus, ac *Thomas de Scotia*, Triumvir. Ex Doctorali *Detzelans*, *Archidiaconus Cracovienſis*, Polonus genere, converſatione verò ſvavis & doctus, *Johannes Wiler*, Decanus Baſilienſis, Vir manſvetus, & ſciens plura qvàm prædictus, *Henricus de Judæis*, in ſplendida urbe Colonienſi natus, humanitate ac doctrina patriam redolens, *Jacobus de Salburga*, *Canonicus Ratisbonenſis*,

nenſis, vir neqve precibus neqve minis commutabilis, *Chriſtianus* autem (ut ſupra diximus) jam in conſortio Triumvirorum erat aſſumptus. Ex *Natione Hiſpanica*, qvæ & ipſa vaſtiſſimos habet ac pernobiles campos, qvatuor Chriſtianis Regibus, & uno Infideli regnata: hi ſunt ad Electionem magni Paſtoris accerſiti. Pontifices octo, *Dertuſenſis*, conſilii utilis, & animi ſtabilis, totaqve converſatione perlepidus. Hic in ſeſſione, qva lata eſt in Gabrielem depoſitionis ſententia, præſedit, nec poſt, qvamvis plurimi peſtem fugerent, de receſſu habuit mentionem, fidusqve ſemper & Arelatenſis comes, & Eccleſiæ filius, *Georgius Vicenſis*, ſumma doctrina & gravitate, qvo nemo pluribus, nemoqve gravioribus apud Principes Concilii cauſa Legationibus uſus eſt, qvas cum magnis vitæ periculis magnisqve peregit ſumptibus, qvi etiam illud ſingulare fecit. Is enim, ut vidit Principes Gabrielis cauſam tueri, & Oratoribus ſuis præfinita loqvi præcipere Eugenianis: legatione Regis ſui, qvam tunc apud Synodum gerebat, ſe abdicavit, ne cum aliis Principum Nuntiis dicere adverſus conſcientiam cogeretur. Qvod ſi alii feciſſent Epiſcopi, neqvaqvam authoritatem Eccleſiæ Principes, cum ſua neutralitate parvi pendiſſent, ſed omnium malorum qvæ in Eccleſiam irruerunt, partem maximam ipſimet induxerunt ſacerdotes. *Ludovicus Viſenſis*, vir & amicus amico, & converſatione perplacidus hic Orator Johannis Portugaliæ Regis præſtantiſſimi in Concilio fuit, qvo vita functo etiam in Concilio manſit, tribusqve ipſius in Concilii honorificentiſſimis legationibus functus eſt. Ivit ad Græciam cum viro prudentiſſimo Ludovico Lauſanenſi, qvem & viarum, & periculi, & honoris habuit comitem. Ivit Coloniam, & ad Ducem Burgundiæ potentiſſimum collega Ludovici Protonotarii; & ambo qvidem in reditu per qvendam ex Comitibus Palatinis Rheni capti ſunt, & juſſu Gabrielis in cuſtodiam mancipati. Qva in re virum ſe priſcæ virtutis Viſenſis oſtendit; namqve cum libertas ſibi abeundi, dimiſſo collega, fieret, *nunqvam ſe*, inqvit, *carceres egreſſurum, niſi cum ſocio*. Ivit & in eas Galliæ partes, qvibus Britannia hodie nomen eſt, Ducisqve illius excellentiſſimi animum ad Concilium flexit. *Abbates* recepti ſunt *Petrus S. Cucuphatis*, vir ſolers & Monaſteriorum gubernationi aptiſſimus; ac *Antonius Arularis*, & aſpectu, & alloqvio gratus. *Doctores*, *Bernardus*

Buſcho,

Digitized by Google

Buſcho, *Canonicus Ilardenſis* judicii non minus recti qvàm firmi; & *Raimundus Albioli*, *Canonicus Tiraſonenſis*, ſenſum habens, & mores ætati convenientiſſimos; *Johannes* qvoqve *Segovius*, Triumvir ex hac natione electioni interfuit. Hi qvoqve ex qvatuor Nationibus nominati ad eligendum Papam fuerunt. *Anglici* verò idcirco recepti non ſunt, qvia non aderant nec alii aſſumi poterant qvàm præſentes. *Officiales* autem circa conclave neceſſarii vocati ſunt: *Ludovicus Epiſcopus Lauſanenſis*, *Vicecamerarius*, vir ſummi exercitii, ſummæqve vigilantiæ, & ad officium ſibi commiſſum non ſolum aptus, ſed neceſſarius; cujus in negotiis ſingulis diligentia, in ſacro Concilio & in omnibus rebus bonitas in tota Chriſtianitate perſpecta eſt. Cuſtodes conclavis *Parcenallus*, *Bellicenſis* Epiſcopus non minus re bonus qvàm aſpectu. *Nicolaus Groſſetanus* genere nobilis & fidelitate inſignis, qvem & pro ſervitio Eccleſiæ & pro defenſione fidei ſpoliari beneficiis non piguit, veritatem cum paupertate, qvam mendacium cum divitiis eligentem. *Johannes S. Michaelis de Clauſa*, Thaurinenſis diœceſis, præſtanti ingenio. Et *Franciſcus Abundantia*, tam ſcientia, & virtute, qvam temporalibus bonis abundans. Monaſteriorum Abbates, *Franciſcus de Fuxe*, Theologus, profeſſione minor, eloqventia magnus. *Guilielmus de Conſtantia*, Canonicus Spirenſis antiqvus pontificii juris interpres. *Johannes de Turicella*, Decanus Segobricenſis, juriſconſultus; ac *Theodoricus Nagel*, Canonicus Rigenſis probitate cognitus. Clerici, gratia Ceremoniarum, *Æneas de Piccolominibus Senenſis* Canonicus Tridentinus, ac *Michael Brunoni*, Canonicus Belvacenſis, in eo exercitio longo tempore tritus: Promotores, qvi antea in Concilio per plures annos negotia promoverant, viri docti, & conſtantes, *Hugo Gerardi*, & *Johannes Slitzenrode*: Procurator fiſcalis, qvi antea fuerat vir exercitatus; *Robertus Magnani*: Soldanus verò *Petrus de Atro*, qvi etiam ab initio naſcentis Concilii eo in officio laudabiliter ſe habuerat. Hi fuerunt viri conſcripti ex nominatione triumvirali, qva per Johannem Segovium lectâ (ut antea diximus) exhilaratus eſt Cardinalis animus, qvi uſqve ad illam horam trepidus ſtupidusqve permanſerat, nec perſvaderi ſibi poterat nominationem iſtiusmodi fieri. Ut autem vidit Epiſcopos, & Abbates in magno numero aſſumptos, & Nationes qvæ in Concilio erant, æqvis portionibus honoratos, & animi ſimul vigorem, & frontis recepit colorem. Factusqve lætus ſereno vultu

Concio-

Digitized by Google

concionem qvoqve exhilaravit, qvæ illo mœſtitiam oſtendente, non triſtis eſſe non poterat. Habuit ergo Cardinalis de nominatione facta magnifica verba, triumqve Patrum virtutem magnopere commendavit, qvi & in Concilio ſe ſemper bene habuiſſent, & nunc optimè, poſteaqve concionem dimiſit: eaqve die occupati omnes fuerunt, ad præparandos in Conclavi neceſſarios convictus. Serò autem ſinguli Electores ad Cardinalis domum vocati, de Cameris dividendis, intra Conclave, ſermonem inter ſe habuerunt; & qvoniam Camerarum magna differentia erat, videbatur Prælatis diviſionem ſecundum dignitates fiendam; atqve ut qvisqve dignior & antiqvior eſſet, ſic prior locum ſibi aſſumeret. Nec ferendum eſſe dicebant, ut Cardinalis, & Archiepiſcopus cum Doctoribus veniret ad ſortem; qvo caſu ridiculum eſſet, ſi Cardinalem infra, & Doctorem ſupra locari contingeret. Cumqve Prælati eſſent numero plures, omnesqve uno ore loqverentur, deſperata res videbatur, de ſortibus cogitare; utcunqve tamen res iret, viſum Doctoribus eſt, etiam pro ſe verba facere. Dicebant igitur priſcas conſvetudines non debere reſcindi, in omni Conclavi obſervatum, ut Cameræ per ſortem dividerentur, neqve inter Cardinales tantum, ſed etiam inter Cardinales & alios fuiſſe; Conſtantiæ Cardinales admodum multos, non tamen reſpuiſſe cum Epiſcopis & Doctoribus ſortem ſubire; Prælatos autem nimium ſibi ipſis favere, qvi cum eſſent numero plures, ſententiam magis vocibus, qvàm rationibus obtinerent: Si ſine ſorte fiat electio camerarum, timendam eſſe colluſionem, inter Electores qvoqve timendum ſchisma, ne ſtantes infra, & rigentes frigore, locatis ſupra invideant. Qvibus rationibus Cardinalis evictus, in ſententiam Doctorum conſenſit, ac poſt eum Vir bonus *Epiſcopus Dertuſenſis* prophetatus eſt; *ſi qvis enim eſt* (ait) *cui nocitura ſors ſit, ego ille ſum, qvem ultimum ſors efficiet, ne tamen aut priſcas conſvetudines evertamus, aut invidioſi Doctoribus ſimus, utilius putarem ſortibus tranſigi*, ejusqve in ſententiam concluſum eſt. Eademqve ipſa hora miſſi ſunt ad Conclave, ex omni ſtatu Electorum, cum Cardinali Arelatenſi, qvi ſortes ſuper cameras ex conſilio Vicecamerarii jacerent. Scripta igitur ſunt Electorum nomina ſingulatim per ſchedulas, qvæ omnes clauſæ ac permixtæ, in qvodam birreto reconditæ ſunt, atqve exinde ad primam, digrioremqve Cameram ventum eſt, ubi tunc Cardinalis Arelatenſis manum jaciens in birretum, ſchedulam, qvæ ſibi ſorte obvenit, recipiens,

Digitized by Google

piens, legit, eamqve Vicecamerarius in fronte ipſius cameræ confixit, ſicqve ſucceſſivè per ordinem factum eſt, ut intraturi ſeqventi die Electores Conclave, eam ſibi cellam noſcerent aſſignatam, ubi ſuo nomini obviarent, fuitqve primus omnium Decanus Baſilienſis, ultimus verò (ut vaticinatus extiterat) Dertuſenſis Epiſcopus, miraqve in re hac diſtributio ſortis fuit, aut potius divina diſpenſatio, qvæ conſilia hominum reprobans, *Doctorem* primum, Epiſcopum autem poſtremum fecit, cum ſtatuiſſent ante Prælati cellulas ſibi digniores aſcribere; id tamen in utroqve bonitatis eſt viſum, ut neqve Decanus ex primo loco ſuperbierit; neqve ex ultimo Dertuſenſis Epiſcopus condoluerit; ſed illum indigne ſe credere, iſtum digne locatum humilitas faciebat. Seqventi autem die, qvæ fuit Veneris III. Calendas Novembris habita eſt *Generalis Congregatio*, concluſæqꝫ ſunt proximarum Deputationum deliberationes. Seſſioqve mox ſecuta eſt, divina autem Officia Cardinalis Arelatenſis celebravit, qvo nemo ceremonias novit melius. Sermonem autem ad Electores poſt Evangelium decantatum, *Marcus* inſignis memoriæ Theologus habuit, qvi enumeratis depoſiti Gabrielis criminibus, ſvadere electoribus nitebatur, ut virum aſſumerent, qvi contraria imitaretur prioribus, qviqve omnia evitans *Gabrielis vitia*, ut ille *calumniis odioſus* fuit, ſic ſe iſte aſſumendus juſtitia præſtaret *acceptum*; & ut ille *rapax*, ſic iſte *continens* eſſe ſtuderet. Erat Templum ubiqve populo plenum; ſtabant inter columnas ſuperiores nobiles Urbis Matronæ, reſpectumqve in concionem habentes, ordinem rerum non ſine devotione conſiderabant. Aderat *Johannes de Tierſtein* Comes, qvi loco Imperialis Protectoris, cathedram adimplebat. Aderat *Conſulatus urbanus*, & alii complures Nobiles, rem inſolitam conſpecturi; ſervabaturqve inter omnes ſilentium. Extra Eccleſiam qvoqve cives in armis erant, ſi qvod ſcandalum pararetur, prohibituri. Tantusqve ad ſpectaculum ejus rei confluxerat populus, ut neqve in templo neqve in plateis recipi poſſet, magnaqve undiqve intra Eccleſiam haberetur preſſura. Ut igitur Cardinalis Areatenſis intra Miſſarum ſolennia communicaſſet, vocati ſunt ad Altare communicaturi, etiam ſecundum ordinem Electores; tumqve Archiepiſcopus Tarantaſienſis, & decem alii Epiſcopi communicarunt poſt autem ſeptem Abbates; exinde qvinqve Theologi ac demum juriſconſulti novem, qvi accedentes altare genibus flexis, & lachrymis uber-

Digitized by Google

ubertim fuſis, ſacratiſſimæ ſuſceperunt Euchariſtiæ Sacramentum. Eratq́ve venerandum ſpectaculum, tot eximios Antiſtites, totq́ve præclaros Patres, nudam ante dominicum Sacramentum oſtentantes caniciem cernere, & alios qvidem orantes, alios verò illachrymantes conſpicere. Devotionem autem maximè Cardinalis adaugebat, qvi Pontificalibus indutus veſtibus nudato & calvo capite dominicum corpus qvibusq́ve miniſtrabat, Confeſſionemq́ve in re tali ſolitam ſingulis repetebat, ac ſecutus piiſſima Salvatoris Domini noſtri Jeſu Chriſti veſtigia, qvemlibet deoſculabatur, hortatus plurimum, ut qvantum qviſqve poſſet, pura anima ſuſciperet Dominum. Qvam rem ſic ordinatè, ſic ſolenniter, ſic devotè peregit, ut ex videntibus nemo tenuerit lachrymas, niſi qvi pectus habuit, aut ſaxeum, aut ferreum. Poſt hæc finita miſſa, & Congregatione generali peracta, prælati omnes infulas, & veſtimenta ſeſſioni accommoda ſuſceperunt. Invocata altis vocibus per omnes Patres Spiritus S. gratia, peractisq́ve Litaniis & orationibus, ac omni ſolennitate Seſſionis impleta, *Ludovicus, Epiſcopus Lauſanenſis*, ambonem aſcendit, triaq́ve illic per ordinem legit. Primo *reſponſionem ſynodalem, ac famoſum Gabrielis libellum*, cui principium eſt *Moyſes*. Secundo *limitationem qvandam circa Decretum, de electionibus* dudum in ſynodo editum. Tertiò verò *Nominationem triumviralem*, qvam ex certa ſcientia ſacrum Concilium approbavit. Qvibus lectis, interrogati Patres, *utrum placeret*. Reſponſum eſt ab omnibus, *placet*. Exhinc reqviſivit Lauſanenſis *jurisjurandi formam* ab Electoribus præſtandam, publice legi, Electoresq; juxta Concilii ordinationem jurare. Primus igitur Cardinalis Arelatenſis, aperto Decretorum libro, *formam juramenti* cunctis audientibus legit, moxq́ve reqviſitus, ut ita juraret. *Ego* (inqvit) *Reverendisſimi Patres, coram Domino meo Jeſu Chriſto, cujus modò ſacratisſimum corpus indignus peccator manducavi, cuiq; in tremendo, & magno ſinali judicio de omnibus per me factis rationem ſum redditurus, promitto, juro & voveo, qvoniam in hoc electionis negotio, ad qvod nunc volente Concilio mittimur, nil aliud qværam, qvàm populi Chriſtiani ſalutem, & univerſalis Eccleſiæ bonum. Idq; mihi cura erit ſtudere, ne authoritas generalium Conciliorum vilipendatur, fides Catholica expugnetur, neve Patres in Concilio perſiſtentes opprimi posſint, hoc qværam, hoc ſolicitabo, ad hoc viribus totis incumbam, nihil in hac re, aut mei, aut meorum amicorum cauſa faciam, ſed ſolum Deum &*

Eccleſiæ ſuæ utilitatem reſpiciam, hoc animo, hac mente, hoc denique corde conciliare ſuſcipio juramentum. Fuitqve ejus ſermo, & vivax, & terrificus, omniumqve aſtantium commovit animos. Poſt eum autem Electores alii ſuo ordine juraverunt. Qvæ res electioni poſt factæ maximam præbuit authoritatem. Qvis enim non illum ſummo Pontificio dignum putet, qvi tot Sacerdotum Epiſcoporumqve judicio ſit comprobatus? Præſertim cum illi antea ſuſcepto dominico corpore jusjurandum præſtiterint, nullum ſe electuros, niſi qvem ſciverint tantæ idoneum dignitati. In eadem ſeſſione, *& Vicecamerarius, & Cuſtodes Conclavis, & Clerici ceremoniarum & Promotores* jurejurando promiſerunt officium ſuum ſine fraude exercere. Qvibus peractis omnibus, hora jam poſt meridiem tertia adhuc populo jejunante cantatum eſt undiqve: *Te Deum laudamus*, & Organis reſpondentibus alternatim, uſqve ad finem completus eſt hymnus. Qvo facto, egreſſi ſunt *pueri* in ſtolis albis admodum multi longum *Proceſſionis* ordinem facientes, qvos ſecuta *pars Cleri urbani eſt*; & poſt veneranda incorporatorum multitudo cum Doctoribus, & Univerſitatum Oratoribus, qvi longis honeſtisqve veſtibus orantes incedebant. Exinde Sacerdotes urbani, excolendas ſanctorum reliqvias in ulnis geſtantes proficiſcebantur. Mox verò *Ludovicus Lauſanenſis* crucem argenteam ante ſe habens, ſeqventibus qvatuor Clericis incedebat. Poſt verò *Cardinalis Arelatenſis* adhuc & mitra, & auratis refulgens veſtibus, devoto & deſideranti populo benedicens. Exinde *Inſulati Epiſcopi & Abbates* ad proceſſionem ornati, innumerabili populo ſubſeqventi procedebant, ſicqve aliis orantibus, aliis ſuſpirantibus, uſqve ad oſtium Conclavis eſt progreſſum, armatis hinc atqve inde propter cuſtodiam Conclavis exiſtentibus. Ut verò *ad Conclave* ventum eſt receptis Electoribus dimiſſi ſunt cæteri. Intromiſſi ſunt etiam Dominorum ſervitores conceſſi. Non tamen oſtium conclavis ſtatim eſt clauſum, ſed uſqve ad nonam ante medium noctis horam familiaribus patuit, res deferentibus opportunas, permiſſiqve uſqve id temporis ſunt amici ad amicos accedere. Cardinalis autem ſic proceſſionaliter ingreſſus ſeqventibus Electoribus, in Sacello qvod celebrandis Miſſis paratum erat, ante ipſum Chriſti vexillum genibus flexis, & nudo capite orationibus Deo porrectis, & domui, & habitatoribus benedixit; ſicqve poſitis pluvialibus & mitris, illuc ſe qviſqve recepit, ubi

Digitized by Google

ubi nomen ſuum recognovit. Cum verò jam noctis veniſſent tenebræ, ingreſſus Protector cum qvibusdam civibus, & ut qviſqve locatus eſſet, viſurus, & voluptatem magnam ex tanto ordine ſuſcipiens: poſt eum verò intravit Lauſanenſis Vicecamerarius, & ipſum ſecuti ſunt Cuſtodes conclavis. Aliqvi ex iis ſingulas Cameras diligenter rimati, & perſonarum, & rerum examen habuerunt, excuſſuri extra conclave, ſi qvid contra leges reperiſſent, nihilqve præter ordinem invenientes, abierunt. Et hora (ut dictum eſt) nona, tam intra, qvàm extra obſerata eſt janua, & undiqve admoti peſſuli cum catenis tenacibus. Sed qvoniam *de Conclavi* ſermo eſt, neceſſarium exiſtimo ipſius *formam* conſcribere. Domus erat in medio urbis, apud plateam cathedralis Eccleſiæ, locò edito & patenti, qvam nobiles qvondam in uſum ſtruxerant chorearum & ſupra & infra perlatas habentem aulas, ſuperiorem ſanè qvoniam igne poterat calefieri hyeme, inferiorem æſtati deputaverant. Hic igitur Conclave haberi poſſe eſt viſum, ut eſſet domus orationis, ubi fuerat laſciviæ campus, & ſuccederent mores, ubi vitia triumpharant. Conſtructa ergò illic ſunt & ſupra & infra manſiunculæ opportunæ, qvarum numerus æqvatus eſt Electoribus, una ſuper adjuncta, qvæ Ceremoniarum Clericis deſerviret. Fuit autem ſtructura earum admodum facilis, nec enim aut ſaxo, aut robore ligneo parietes inſtruxerunt medios, ſed poſitis in columnarum morem ex abiete ſudibus cortinas ſimplices, viſuqve penetrabiles pro parietibus texuerunt. Camerarum forma plerumq; qvadrata fuit, perbrevis tamen, & anguſti vix lecti, uniusq; menſæ capax, luce autem omnes fere carebant, exceptis admodum paucis, qvæ ſpiracula qvædam in angulis conclavis habuerunt. In mediis verò cellulis perpetua manſit obſcuritas, nec ſine candela aut legere, aut eſſe potuit qviſqvam, noxqve una iis fuit dierum ſeptem, ac Cameræ inferiores plus etiam incommodi habuerunt, qvia in ſolo poſitæ frigidiſſimo loca piſcibus magis, qvam humanis apta corporibus præbuerunt. Qvocirca omnes qvi eas inhabitaverunt, rheumaticum morbum ex humore nimio contraxerunt, & tanqvam alter alterum irrideret, tuſſientes invicem reſpondebant, nec illi frigori ullum erat remedium. Veſtes enim & villoſæ pelles magis gravabant, qvàm calefacerent. Ignem verò habere loci anguſtia, nec periculum, nec fumus permittebat. Murus conclavis & groſſus undiqve, & altus fuit.

Digitized by Google

Omnesqve feneſtræ clauſæ fuerunt, parvis admodum foraminibus ad commune lumen dimiſſis. Exterius verò etiam cancelli circa conclave fuerunt; nec appropinqvare muro aliqvis poterat, niſi armati cuſtodes, qvi die noctuqve intra ipſos cancellos excubabant. In media vero parte ipſius Conclavis in modum feneſtræ oſtiolum fuit, & hoc qvidem duabus exterius clavibus, una interius claudebatur; & illarum qvidem alteram Viceecamerarius, alteram Protector cuſtodivit. Iſtam verò Cardinalis Arelatenſis habuit; nec ulli unqvam tradidit, niſi Ceremoniarum Clerico Æneæ, cùm aut admittendi cibaria, aut emittendi cœnarum reliqvias fuerat tempus; bis namqve ante prandium, & totiens poſt prandium referabatur oſtiolum; & bis qvidem recipiebantur fercula, bis autem remittebantur fragmenta. Qvibus in rebus hic modus obſervabatur. Erant (ut anteà diximus) in conclavi familiares, qvi Dominis ſuis Electoribus ſerviebant, Doctoribus ſinguli, Prælatis bini; extra verò ut qviſqve potuit, ſic habuit ſervitores. Et illi qvidem, qvi extra remanſerunt, cibaria comparabant, qvi horis indictis, in *lignea capſa* depicta, qvam *cornutam* appellant, uſqve ad Conclavis oſtium deferebantur; & ne ſuſpicio veneni eſſet, deguſtare tàm pocula, qvàm cibaria cogebantur. Exinde per cuſtodes Conclavis examen fiebat, ne vel litera, vel aliud qvidvis præter eorum ſcitum intromitterentur. Qvare omnia in manu Viceecamerarii præſentabantur; & ille extendens ad oſtiolum manus præſentabat Æneæ, Ceremoniarum Clerico, cui ſoli cum ſocio licebat adhærere feneſtræ. Itaqve nec qvi extra erant, mandare aliqvid in conclave poterant, niſi per Viceecamerarium; nec qvi intra, dictare aliqvid foris, niſi per Clericum. Et oportebat omnia alta voce & Latinâ dicere, ut qvi Protectoris erat interpres, intelligeret, qvæ mandarentur. Cum verò emittendi reliqvias cœnarum hora advenerat, vocabantur per Clericum Ceremoniarum familiares cum cornutis; qvi venientes ad cancellos interiores, ipſi Clerico omnia aſſignabant, & ipſe extra feneſtram Viceecamerario contradebat; mittebantur etiam extra paropſides, & alia menſarum ornamenta, qvæ lavacro indigebant; & ea etiam perqvirebantur, ne qvid ab intra emitteretur literarum; fueruntqve aliqvæ deprehenſæ, qvæ ſtultitiam magis familiarum, qvàm rem proderent. Nonnulli etiam in ipſis vaſorum fundis ſculpentes literas, commovere amicos tentaverunt; ſed inventis omnibus, nec

grave

grave aliqvid, nec qvod ab Electoribus proveniret, compertum eſt. Ut verò perqviſita ſingula erant, qvæ extra mittebantur, qvicqvid cœnarum ſupererat, pauperibus Chriſti dabatur; qva ex re plus qvam ducenti vitam trahebant. Qvocirca cum omnibus longiſſima videretur Conclavis mora, ſolis hujusmodi pauperibus eſt viſa breviſſima. Illud etiam Cuſtodes Conclavis libenter obſervabant, ne ad Electorum eſcam diverſæ ſpecies cibariorum deferrentur, & oportebat qvidem, aut carnibus tantùm, ant piſcibus veſci; aut ſi neqve hoc, neqve illud placebat, ovis & caſeo. Rurſusqve qvi carnibus utebatur, una ſpecie contentari debebat, nec qvi bovem habuit, uti etiam ove potuit. Id qvoqve in piſcibus fuit; nec enim cui murena eſt intromiſſa, offerri qvoqve anguilla potuit. Si qvis autem in legem commiſit, partem alteram in oſtio perdidit. Idqve cum prima die familiares incautè commiſiſſent, & Dominis ſuis qvaſi nuptias celebrantibus dubiam afferrent cœnam, omnes in oſtio ſpoliati ſunt, nec plus una ſpecie intromiſſum eſt. Qvos inter *Cracovienſis* etiam *Archidiaconus* diminutionem tulit; cui cum aves & arietinæ carnes afferrentur, ſubtractæ aviculæ ſunt, orante in porta famulo, ut qvod plus eſſet, id Domino dimitteretur; ſperabat namqve ex ariete partem, ex avibus autem partem non ſperabat; Dominus tamen aviculas præoptaſſet. Ideoqve cum ſpolium ſenſit, ubiqve conqveſtus eſt, publiceqve teſtatus, nunqvam ſe diem, poſtqvam Sacerdos fuit, tuliſſe pejorem; ac cùm rogaretur, ne admirationem haberet, qvoniam id idem obtigiſſet Cardinali: *Proh* (inqvit) *Cardinalem mihi eqviparas, hominem Gallicum, parcum, eventrem, aut (ut verius loqvar) non hominem? Ego apud eum meo infortunio ſum locatus; omnia, qva facit, perluſtris mihi cortina indicat, nec adhuc aut bibere eum, aut comedere vidi; & qvod mihi moleſtius eſt, inſomnes noctes, inſomnesq; diesq; ducit (qvanqvam nulla eſt apud nos dies) aut legit ſemper, aut negotiatur; nulla ei minor qvam ventris eſt cura; mihi nihil cum eo commune eſt. Ego* Polonus *ſum, ille* Gallicus; *mihi ardet, illi friget ſtomachus; illi ſanitas, mihi mors jejunium eſt. Ego ni multum comedam, & multum dormiam, citò deficiam. Illi è contrario omnia ſunt. Jejunent Gallici, & Poloni comedant.* Qvo dicto, cunctos in riſum vertit; & qvoniam de hoc faceto & hilari homine fecimus mentionem, id qvoqve non præteribo. Ea namqve infelicitas ejus fuit, ut famulus ejus, qvi extra manſit, ſemper ad oſtium veniret ultimus

cum

Digitized by Google

cum cibariis, ex qva re ortum in oſtio proverbium fuerat, *ultimum eſſe, qvi prior eſuriet.* Fuit autem hæc lex de cibariis antiqvitus aliter inſtituta: primis enim tribus diebus nulla erat cibariorum apud veteres limitatio: qvarta die ad unam ſpeciem redigebantur: nona verò ſublatis aliis, ſolùm *panis & aqva* Electoribus tradebatur. Clemens autem uti clementia cupiens, rigorem legis in modum, qvi nunc ſervatur, moderatus eſt. Id qvoqve inter electores ſervatum extitit: patentibus namqve pranſitatum & cœnitatum eſt, ut ſic oculis omnium teſtibus factis, luxuriæ modus fieret. Et cibaria qvippe inter ſe miſſitare non licebat, vinum licebat: rigiduſqve hujusmodi legum non ſolum obſervator, ſed cuſtos etiam ſuit Johannes Segovius, qvi non aliter violare alienas leges exhorruit, qvàm ſuas proprias apud Romanos Arrius Reſtio, de qvo illud memoriale fertur, eum foris, qvoad vixit, poſtea non cœnaſſe, ne teſtis fieret contemptæ legis, qvam ipſe bono publico pertuliſſet. Sed (ut eò redeam, qvò ſum digreſſus) Electores, poſtqvam obſeratum oſtium fuit, ac poſtqvam aliqvantisper in ſuis convenerant manſiunculis, egreſſi ad viſitandum ſe invicem ſunt, atqve ut qvisqve in ſua Camera eſſet, proſpiciebant. Qvibus in locis non aliter ſe viciſſim recipiebant, ac ſi ex longa peregrinatione rediſſent. Eaqve viſitatione ad magnam noctis partem producta, tandem ad qvietem eſt itum; horaqve poſt medium noctis tertia ad matutinas ſinguli experrecti ſunt; oranteſq; usqve ad qvintam, exinde Miſſarum officio ſe tradiderunt, & alii qvidem in ſuis cellulis, alii verò in communibus altaribus celebrabant. Epiſcopi namq; altaria plerumqve portatilia apud ſe traduxerant. Clerici verò ceremoniarum diverſis in locis inter ipſum Conclave tria altaria erexerant, ut poſſent complurimi celebrare. Ut verò dies illuxit, univerſi ad communem Miſſam venerunt; qva completa, & decantato hymno, qvo Spiritus S. evocatur, habitis in Concilio Patribus *de modis in Conclavi obſervandis*, conſultatum in medio eſt, isqve communi conſilio receptus eſt ordo. Statutum eſt ſingulis noctibus, qvatuor ſupra, & qvatuor infra ex Servitoribus aſſumi vigiles, qvi noctes inter ſe partientes, curam haberent, ne vel ignis, vel alia qvævis res nocumento eſſe poſſet. Cui rei nemo vigilantius incubuit, qvàm [illegible] nus Antiqvus, Cardinalis de Cypro nobiliſſimi [illegible] cubatione neqvaqvam dubitaverim pleraqve [illegible]

Exinde cautum erat, ut poſt mediam noctis horam inter qvartam & qvintam evigilatio per omnes fieret; tumqve uſqve ad ſeptimam, ut cuiqve animo eſſet, aut oraret, aut celebraret; poſtea verò communem Miſſam omnes accederent. Qva peracta, & Spiritus almi efflagitato patrocinio, conſilium iniretur; utqve in eo *Scrutinium* fieret, & eo finito, *prandium* haberetur; ac deinde, ut qvemqve voluptas traheret, ſic vel legeret, vel qvieſceret, uſqve ad horam poſt meridiem tertiam; qvo tempore iterum intrantes Concilium, illorum merita in examen ducerent, qvi præcedenti ſcrutinio nominati fuiſſent, maturè inter ſeſe conſulerent, qvo nunc Eccleſiæ modo ferri auxilium poſſet. Dimiſſo verò Concilio, hora circiter meridiem ſeptima cœnaretur, ac pòſt horis tribus ad qvietem ſe cuncti redigerent. Eoqve modo tàm diem, qvàm noctem partiti ſunt. Omittam illam ſanctiſſimam vitam beatam, & omni ſtricta religione mundiorem; ubinam gentium talis Patrum chorus, ubi tantum ſcientiæ lumen, ubi prudentia, ubi bonitas eſt, qvæ horum Patrum æqvari virtutibus qveat? O integerrimam fraternitatem! O verum orbis terræ Senatum! Qvàm pulchra, qvàm ſvavis, qvàm devota res fuit, hic celebrantes Epiſcopos, illic orantes Abbates, alibi verò Doctores divinas legentes hiſtorias audire; & unum ad lumen candelæ ſcribentem cernere; alium verò grande aliqvid meditantem intueri? Qvideſt qvod aliqvi in Hiſpaniis locum qvendam tantoperè laudant Gvadalupum? Carthoſiam Gallici in Delphinatu ſive Sabaudia commendant. Potuitnè unqvam religio hac excellentior inveniri? Ac ego exiſtimo illis in locis irriguos magis fontes & ſplendidas cellas, aliaqve ædificia eſſe admirationi, qvàm homines. In noſtro verò Conventu cætera contemnenda, viri duntaxat admirandi fuerunt. Qvorum modeſtiam nemo potuit ſatis contemplari, nullæ illic rixæ, nullæ contentiones; omnia in amicitia, omnia in dilectione fiebant. Illic cùm exeuntem cellam, aut Chriſtianum, aut alium qvempiam ex antiqvioribus vidiſſes, non alium certè videre putaſſes, qvam vel magnum Antonium, vel P[illegible] ſimplicem; & illum ſanè Hilarioni, illum Paphnutio, illum [illegible]oni æqviparaſſes. Plus etiam hoc in loco qvàm in A[illegible]nian[illegible] reperiſſe[illegible] [illegible]videm Hieronymo etiam & Au[illegible]um liter[illegible]clavi fuerunt. Cuſtodiebatur [illegible] charit[illegible]amulos bona dilectio, inter utros-

utrosqve optimum ſilentium. Et iſti in Dominos obedientes, illi in ſervitores benigni erant; nulla ſuperbia, nullus livor, nulla ſimultas vigebat; ſuus cuiqve ſtatus placebat; nihil ſecretum, nihil occultum fuit, omnia ſcire vicinum oportuit, qvæ fecit vicinus. Sed neqve mihi tacendi *familiares* videntur, qvorum numerus fuit duo & qvinqvaginta. Itaqve omnes animæ, qvæ ingreſſæ ſunt Conclave, tres de nonaginta dinumeratæ ſunt, fueruntqve inter ſervitores complures & docti & ornati Viri. Erant cum Cardinali Arelatenſi, Stephanus de Plonerii, & Petrus de Tridia, Doctores & Archidiaconi; cum Archiepiſcopo Tarantaſienſi, Antonius Piocceti, Juriſconſultus, qvi Auditor etiam Rotæ aliqvando fuit. Cum Baſilienſi Epiſcopo Officialis ſuus, vir non minus doctus qvàm facetus. Fuerunt & alii complures, & docti, & egregii viri. Qvapropter facilè poteſt qvis Dominorum excellentiam recognoſcere, ubi virtutes familiarium non ignorat. Sed jam tempus admonet, ut *ſcrutiniorum ſeriem* referamus & modum. Eo ergò in loco, ubi & Cardinalis & Vicenſis Epiſcopi cella fuit, atqve aliæ novem, hinc atqve hinc ſedilia poſuerunt. In ſummo loco Ara erat ſacra, & ante ipſam pulvinar Cardinali ſtratum, ad cujus dextram ſedebat Archiepiſcopus Tarantaſienſis, & ad ſiniſtram Dertuſenſis Antiſtes, & ſucceſſivè hinc & inde gradatim reliqvi Electores aſſidebant. Ante ipſum verò Cardinalem ſcabellum & ſupra ſcabellum ex argento pelvis ſtabat. Huc auditâ Miſſa, & decantato Spiritus S. hymno, ſinguli Electores venerunt, & eorum qvilibet ſchedulam ſuam jecit in pelvim; easqve poſtmodum ſigillatim Cardinalis recepit, & legit; atqve ut ipſe legerat, qvatuor ex Electoribus lectionem ipſius ſcribebant. Scriptio autem ſchedularum hujusmodi erat: *Ego Georgius Vicenſis Epiſcopus, eligo in Romanum Pontificem illum, vel illum*; poteratqve unum vel duos uno in ſcrutinio nominare, & inſcribebat ſe qvilibet Electorum nomine proprio, ut ſic in lectione ſchedularum ſe ipſum qviſqve recognoſceret, poſſetqve contradicere, ſi aliter, qvàm ipſe diceret, ſcripſiſſet, qvæ res excludebat omnem dolum. Ut autem omnes ſchedulæ lectæ erant, & nominationes eorum conſcriptæ, fiebat per ſcrutationes numeri ad numerum collatio; & niſi in unum aliqvem duas ſchedularum partes reperiebant concurrere, easdem igne cremabant. Igitur primo ſcrutinio confecto, compertum eſt, plurimos eſſe in Papam nominatos, nullum tamen habere voces ſufficientes; ſeptem

Digitized by Google

ptemqve & decem eo ipſo die ex diverſis nationibus ad Pontificatum fuiſſe vocatos conſtat; unus tamen omnes ſuperavit, vir præſtantiſſimus, *Amedeus, Dux Sabaudiæ*, Decanus Militum S. Mauritii de Riparia Gebennenſis Diœceſis, qvem jam cœlibem ac religioſe viventem, ſexdecim Electores primo ſcrutinio dignum, qvi gubernaret Eccleſiam, cenſuerunt. Exinde horâ poſt meridiem tertiâ, habita eſt in Concilio Electorum de Nominatis diligens inqviſitio; atqve ut qviſqve opinatus eſt, aut extulit nominatos aut depreſſit. Ea tamen habita eſt Amedei relatio, ut in ſeqventi ſcrutinio, qvod celebratum eſt qvarto Nonas Novembris, ipſe Amedeus unam de viginti, ac deinde in tertio unam & viginti, & rurſus in qvarto unam & viginti voces habuerit; qvia tamen nullus adhuc duas habere partes compertus erat, in omni ſcrutinio, exuſtæ ſunt ſchedulæ. Cumqve ad electionem Summi Pontificis una duntaxat vox deſideraretur, multiplicari orationes, & augeri devotiones placuit, ut dignaretur Deus in unum concorditer vota dirigere, qvi paſtoralem curam ſuper dominicum gregem ſuſciperet dignè; & qvia proximior aliis Amedeus Romano Pontificio videbatur, habiti ſunt in communi ſermones multi de vita & moribus ejus; & alii: *Non eſſe homini laico citò imponendas manus*, dicebant, *qvod videretur omnibus* monſtri ſimile, Principem ſeculi *ad Romanum Pontificium accerſiri, qva res nimium Eccleſiaſticis derogaret viris, qvaſi nullum haberent tantæ dignitati idoneum.* Alii hominem, qvi fuerit *conjugatus*, cuiqve *proles* eſſet, *ineptum Sacerdotio* exiſtimabant. Alii, *Rom. Epiſc. Legis Doctorem eſſe oportere*, aſſeverabant, *multiſq; literis præpollentem* Qvæ verba ut audiverunt, alii mox aſſurgentes, longè aliter dixerunt; & Amedeum qvidem, *etſi Doctor non foret, peritum tamen & doctum eſſe; qvi cum alias in juventute ſua literarum ſtudiis inſudaſſet, non titulos, ſed ſcientiam qvæſiviſſet; eumq; &* divinum officium *optimè noſſe, &* Horas Canonicas *obſervare, ſeptiesq; dietim Domino dicere laudes.* Qvod ſi *de vita*, inqvit alius, *hujus Principis edoceri vultis, jam me (obſecro) audite, qvi eum & intus, & in cute novi; nempe hic homo ab ineunte ætate, ac lacteis (ut ajunt) annis, magis religiosè vixit, qvàm ſeculariter, parentibus qvidem obediens, & pædagogis obſeqvioſus, ſemper autem Dei timore imbutus, nec unqvam, aut vanitati, aut laſciviæ operam dedit, nec unqvam puer de domo Sabaudiæ natus, tantam præ ſe indolem aut ſpem tulit. Qvibus ex rebus, qvi eum intuebantur, magnum ſibi aliqvod portendebant.*

Digitized by Google

bant. Nec ſefellit opinio. ſiquidem vir poſtqvam adolevit, animum ſemper ad alta levans, apud inclytæ memoriæ Sigiſmundum Cæſarem forenſi certamine Gebennenſem evicit Comitatum, moxq́; deinde familiam ſuam honoribus cumulans, Ducales ſuſcepit infulas. Ac ſi ſcire cupitis ejus regimen, & qvale, & qvantum fuit, illud primum cognoſcite, virum hunc poſt obitum patris jam annis circiter qvadraginta regnaſſe, cujus tempore regina virtutum juſtitia floruit; audiens enim per ſeipſum ſubditos, nunqvam vel inopes opprimi, vel circumveniri imbecilles permiſit. Ipſe pupillis tutor, ipſe viduis advocatus, ipſe pauperibus protector fiebat; nuſqvam in territorio ſuo, aut rapinis locus, aut latrociniis patuit; divites & pauperes æqvali jure apud ſe habebat, nec terricolis oneroſum, nec advenis importunum ſe exhibens; nullaq́; in patria gravis exactio pecuniarum fuit, ſatis ſe divitem exiſtimans, ſi patricolas abundare cognoſceret, ſciens, qvia boni paſtoris eſſet non deglubere oves ſuas, ſed tondere. In eo tamen præcipuè ſolers exhibuit ſtudium, ut & pace ſubditi ejus fruerentur, & nulli ſibi finitimi cauſam ſuccenſendi haberent. Qvibus artibus non ſolum paternum dominium tranqville gubernavit, ſed alia qvoq́; ſponte ad eum venientia ſuperadjecit. Nulli unqvam intulit bellum, illato verò reſiſtens, ſemper de pace magis qvàm de vindicta cogitavit, & hoſtes ſingulos beneficio potius vincere, qvam gladio ſtuduit. Uxorem unicam duxit, eamq́; virginem nobilem, & formæ & pudicitiæ admirabilis, familiam omnem ſuam non ſolùm manus, ſed oculos etiam abſtinentes habere voluit; fuit in ejus domo ſumma honeſtas, ſumma obſervantia morum, & in ſeculari palatio clauſtralis obſervabatur religio. At ubi thori conſors vitam commigravit in aliam, ubi Ducatum ejus firmatum, & ad poſteriores ſine controverſia venturum perſpexit, animum, qvi ſemper religioſus & Deo dicatus fuerat, patefecit, & qvalem in corde geſtaret voluntatem, demonſtravit; contempto namq́; ſeculi faſtu, omniq́; pompa mundiali deſpecta, vocatis ſecum chariſſimis amicis, in eremum conceſſit; ubi conſtructo miræ devotionis & artis monaſterio, in ſervitium Dei ſe relegavit, & tollens crucem ſuam, ſeqvutus eſt Chriſtum. Qvo loci per plures annos converſatus, ſingularis ſanctimoniæ dedit odorem; veſtes qvidem non alias induens, niſi qvæ poſſent frigus arcere, epulasq́; non alias ſumens, niſi qvibus pelli fames valet; vigilansq́; ad plurimam noctem, nullam unqvam divini officii horam neglexit; cumq́; ibi pulcherrimum Deo & B. Mauritio ſacellum conſtruxiſſet, & honorificum Sacerdotum Collegium ordinaſſet, diebus illic ſingulis tres Miſſas, duas qvidem legi, unam autem decantari audi-

vit;

Digitized by Google

vit; tantumq; illo in Monaſterio ſervatus eſt rigor diſciplinæ, tanta honeſtas, tanta religio, ut nuſqvam ſub cælo putem aut ſanctiorem, aut devotiorem invenire locum. Qvocirca non noviter (ut qvidam ante ſentire ſunt viſi) hic Princeps ad Eccleſiam venit, qui natus Chriſtianus ex progenitoribus jam mille annis & ultra Chriſtianis, nunc Deo in Monaſterio ſervit. Id autem qvod de uxore *dicitur*, nihili pendo, *cùm non ſolùm* qvi uxorem habuit, *ſed* uxorem adhuc habens, *qveat aſſumi. Cur enim diſputant Doctores*, an uxoratus electus in Papam uxori ſolvere debitum teneatur, *niſi qvoniam etiam* conjugatus recipi poſſit? *fueruntq; (ut ſcitis) etiam* in matrimonio Pontifices, *nec Petrus Apoſtolorum Princeps uxore caruit. Qvid iſta modo objicimus? fortaſſe* non eſſet pejus, Sacerdotes qvamplures uxorari; qvoniam multi ſalvarentur in ſacerdotio conjugato, qvi ſterili in Presbyteratu damnantur. *Sed de hoc alias. Illud autem mihi riſu magis, quàm reſponſo dignum videtur, qvod* de filiis *eſt objectum; etenim cur* filii, *præſertim* natu grandes, *Pontifici patri ſint impedimento? Nunqvid ait ſcriptura?* Væ ſoli, qvoniam ſi ceciderit, non habuit ſublevantem ſe? *hoc imputari Principi modo non poterit; ſunt enim illi* filii duo, *& formâ, & ingenio admodum præſtantes, quorum alter* Princeps Pedemontenſium, *alter* Comes eſt Gebennenſium. *Hi patriam Sabaudiæ, abſente patre, gubernabunt, indigentiq; ſibi auxilia ſubminiſtrabunt. Jam enim regere ac præeſſe populis didicerunt. En qvid* mali hoc eſt, habere Romanum Antiſtitem potentes filios, *qvi patrem contra tyrannos juvare qveant? Proh* Reverendiſſimi Patres, *ſanè qvo magis hujus perverſi temporis procellam intueor, qvò magis anguſtias animo evolvo, qvibus Eccleſia in hac noſtra tempeſtate percutitur, eò magis non utile tantùm, ſed neceſſarium eſſe arbitror, hunc ipſum eligi Principem; exiſtimaboq; miſericordiam Domini ſuper nos factam, ſi eum videro hujus cymbæ ſuſcepiſſe gubernaculum. Conſiderate (oro) pauliſper, qvibus in terminis ſumus, qvibus anguſtiis premimur, qvibus periculis agitamur.* Qvis Principum eſt huic S. Concilio obediens? *Alii* nec Concilium *hic* eſſe *fatentur*, nec mandata noſtra ſuſcipiunt. *Alii verbo* hic eſſe Concilium dicunt, *facto* apud Florentiam fore oſtendunt. *Qvamvis enim verbis & literis Eccleſiam hic eſſe non negent, promotiones tamen apud* Gabrielem depoſitum *procurant. Hic eſt ſtatus Eccleſiæ, his procellis navis illiditur; ſurrexerunt filii impii adverſus matrem, qvi nec ſuſcepti lactis, nec materni laboris memores, eam ſpernunt, eam lacerant, eam colaphizant. Qvid hic faciendum eſt? Nu-*

Digitized by Google

dumne hominem eligemus, qui noſtris Principibus magis deriſui, quàm venerationi habeatur? Non ſunt hodie ſecula, quæ virtutem reſpiciant. Probitas (*ut eſt apud Satyricum*) laudatur & alget; *pauper locutus eſt, & dicunt:* Qvis eſt hic? *Bona eſt quidem virtus, ſed multum intereſt ad noſtrum propoſitum, an* in potente *ſit, an* in paupere. *Vobis eligendus eſt* Gubernator, *qui non ſolùm conſiliis, ſed etiam viribus navim regat; validus ventus eſt, niſi & conſilium bonum ſit, & brachia fortia, frangetur malus, & periclitabuntur omnes. Exinde recens ante oculos eſt, quia virtutem impotentem nihili pendunt Principes. Nunqvid maxima virtus hic oſtenſa eſt, qui nullum timentes aut vitæ, aut bonorum periculum pro veritate Chriſti tamdiu pugnaſtis? Debuerant Principes terram deoſculari, ubi greſſus veſtri fuiſſent, qvia tamen potentes Prælati, ac famoſi Cardinales à nobis defecerunt, videtis qvid Principes fecerint. Aſpicit tamen ex alto maximus atq; optimus Deus talia, hisq; (ut puto) reſiſtet inſolentius. Sæpius ego illorum opinioni aſſenſus fueram, qvi expedire dicebant,* temporale dominium ab Eccleſia ſecerni. *Opinabar namq; & Sacerdotes Domini ad divina myſteria reddi expeditiores, Principes ſæculi erga Clerum fieri obedientiores. Nunc autem didici, qvoniam ridiculoſa eſt ſine potentia virtus, nec aliud eſt* Romanus Pontifex ſine patrimonio Eccleſiæ, *qvàm* Regum & Principum ſervus. *Qvod prævidens divina pietas Romanam Eccleſiam dotari per Conſtantinum, & locupletari voluit, ut qvi ſpreto ſpirituali gladio, adverſus fidem & bonos mores tumultuarentur, potenti brachio poſſent compeſci. At cum hodie* terræ Eccleſiæ, *partim* per Gabrielem, *partim* per alios *occupentur* tyrannos, *providendum nobis eſt, ut virum talem eligamus, qui & recuperare patrimonium queat Eccleſiæ, & in qvo Chriſti Vicarius non contemnatur, cujusq; potentiæ clypeo eorum contumacia conteratur, qvi rationem contemnunt & veritatem. Ad qvas res nemo (ut mihi videtur) aptior eſt* Amedeo Duce Sabaudiæ, *qui alterum in Italia, alterum verò in Gallia pedem habet, cui omnes ferè Chriſtianorum Principes, aut ſangvine attinent, aut amicitia favent; cujusq; quanta ſit virtus, jam ſupra retulimus. Qvid igitur hunc hæreamus eligere? Nemo eſt, quem magis dari ſibi adverſum* Gabriel, *qvàm iſtum timeat. Pereat igitur eo gladio, quo putavit. Nemo eſt, qvi magis pacare Eccleſiam, qvàm iſte poſſit. Qværitis in Pontifice* devotionem? *nemo eſt eo devotior. Qværitis* prudentiam? *jam intelligitis ex anteacta vita, qvis ſit. Qværitis* juſtitiam? *populus ejus eſt teſtimonio; ſive* potentiam, *ſive* virtutem *efflagitatis, hic omnia ſunt, qvid moramini?*

Agite

Digitized by Google

Agite (obſecro) bonis omnibus hunc eligite: Hic fidem augebit, hic mores reformabit, hic autoritatem Eccleſiæ conſervabit, hic adverſarios reprimet, hic pacem Chriſtiano populo condonabit. Non audiſtis eos, qvi de futuris *prædicant, has* fluctuationes Eccleſiæ *prænuntiantes, annum qvi jam inſtat quadrageſimum, his terminum tribulationis aſſignare? Nunqvid jam dudum audiſtis*, Papam his temporibus eligi debere, *qvi conſolaturus Sion, omnia ponat in pace? Et qvis erit (obſecro) ille, qvi talia qveat implere, niſi iſtum aſſumamus? Credite mihi, ſcripturas impleri oportet, & trahet (ut ſpero) animos veſtros, etiam ſi nolimus, Deus; tamen vos, quod rectum & ſanctum eſt, volentes potius agite.* Hæc cum ille dixiſſet, maxima Electorum pars ſibi favendo arriſit, eamqve habuerunt verba ejus efficaciam, ut ſeqventi ſcrutinio perfecta res ſit. Nonis enim Novembris, dum Clerus civitatis circa Conclave cum Reliqviis Sanctorum ſtaret, & proceſſio Prælatorum Spiritus S. gratiam invocaret, horam circiter ante meridiem decimam, aperto ſcrutinio, & facta collatione (ut moris eſt) numeri ad numerum, compertum eſt, *Amedeum Ducem Sabaudiæ, religioſiſſimum Principem, juxta Decretum Concilii, in Papam fore electum*, ſexqve & viginti voces in eum concurrere. Qvapropter ſubito inter omnes coorta lætitia eſt, omneſqve rem geſtam ampliſſimis verbis collaudarunt. Qvocirca vocatis Notariis, & intromiſſis teſtibus confectum eſt de ipſa Electione chirographum. Qvare ſic peracta, remiſſis teſtibus, horam circiter poſt meridiem primam, ad eas feneſtras, qvæ in plateam verſæ erant, factus eſt impetus, omneſqve valvæ ſecuribus infractæ, atqve illinc miranti populo novitatem, *Crux argentea* eſt oſtenſa. Erat jam tota civitas in platea, omnisq; multitudo in feneſtram tendebat oculos, *electum* ſibi nominari deſiderans. Tunc *Cardinalis Arelatenſis* facto ſigno crucis, *in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. electi Pontificis nomen publicavit*, & oratione præmiſſa, populo benedixit. Poſtq; hora jam tertia Prælati cum pluvialibus & mitris, ac Clerus urbis cum Reliqviis ad cancellos Conclavis venientes, Electores ſimiliter exornatos ad majorem eccleſiam reduxerunt; ubi gratiarum actionibus magnis Deo exhibitis, iterum populo, qvi erat innumerabilis, publicata per Cardinalem electio eſt; ac deinde cum maxima omnium jucunditate hymnus lætitiæ, & organis, & humanis vocibus eſt decantatus, & congregatio diſſoluta.

Digitized by Google

Omneſqve feneſtræ clauſæ fuerunt, parvis admodum foraminibus ad commune lumen dimiſſis. Exterius verò etiam cancelli circa conclave fuerunt; nec appropinqvare muro aliqvis poterat, niſi armati cuſtodes, qvi die noctuqve intra ipſos cancellos excubabant. In media vero parte ipſius Conclavis in modum feneſtræ oſtiolum fuit, & hoc qvidem duabus exterius clavibus, una interius claudebatur; & illarum qvidem alteram Vicecamerarius, alteram Protector cuſtodivit. Iſtam verò Cardinalis Arelatenſis habuit; nec ulli unqvam tradidit, niſi Ceremoniarum Clerico Æneæ, cùm aut admittendi cibaria, aut emittendi cœnarum reliqvias fuerat tempus; bis namqve ante prandium, & totiens poſt prandium reſerabatur oſtiolum; & bis qvidem recipiebantur fercula, bis autem remittebantur fragmenta. Qvibus in rebus hic modus obſervabatur. Erant (ut anteà diximus) in conclavi familiares, qvi Dominis ſuis Electoribus ſerviebant, Doctoribus ſinguli, Prælatis bini; extra verò ut qviſqve potuit, ſic habuit ſervitores. Et illi qvidem, qvi extra remanſerunt, cibaria comparabant, qvi horis indictis, in *lignea capſa* depicta, qvam *cornutam* appellant, uſqve ad Conclavis oſtium deferebantur; & ne ſuſpicio veneni eſſet, deguſtare tàm pocula, qvàm cibaria cogebantur. Exinde per cuſtodes Conclavis examen fiebat, ne vel litera, vel aliud qvidvis præter eorum ſcitum intromitterentur. Qvare omnia in manu Vicecamerarii præſentabantur; & ille extendens ad oſtiolum manus præſentabat Æneæ, Ceremoniarum Clerico, cui ſoli cum ſocio licebat adhærere feneſtræ. Itaqve nec qvi extra erant, mandare aliqvid in conclave poterant, niſi per Vicecamerarium; nec qvi intra, dictare aliqvid foris, niſi per Clericum. Et oportebat omnia alta voce & Latinâ dicere, ut qvi Protectoris erat interpres, intelligeret, qvæ mandarentur. Cum verò emittendi reliqvias cœnarum hora advenerat, vocabantur per Clericum Ceremoniarum familiares cum cornutis; qvi venientes ad cancellos interiores, ipſi Clerico omnia aſſignabant, & ipſe extra feneſtram Vicecamerario contradebat; mittebantur etiam extra paropſides, & alia menſarum ornamenta, qvæ lavacro indigebant; & ea etiam perqvirebantur, ne qvid ab intra emitteretur literarum; fueruntqve aliqvæ deprehenſæ, qvæ ſtultitiam magis familiarum, qvàm rem proderent. Nonnulli etiam in ipſis vaſorum fundis ſculpentes literas, commovere amicos tentaverunt; ſed inventis omnibus, nec

grave

grave aliqvid, nec qvod ab Electoribus proveniret, compertum eſt. Ut verò perqviſita ſingula erant, qvæ extra mittebantur, qvicqvid cœnarum ſupererat, pauperibus Chriſti dabatur; qva ex re plus qvam ducenti vitam trahebant. Qvocirca cum omnibus longiſſima videretur Conclavis mora, ſolis hujusmodi pauperibus eſt viſa breviſſima. Illud etiam Cuſtodes Conclavis libenter obſervabant, ne ad Electorum eſcam diverſæ ſpecies cibariorum deferrentur, & oportebat qvidem, aut carnibus tantùm, aut piſcibus veſci; aut ſi neqve hoc, neqve illud placebat, ovis & caſeo. Rurſusqve qvi carnibus utebatur, una ſpecie contentari debebat, nec qvi bovem habuit, uti etiam ove potuit. Id qvoqve in piſcibus fuit; nec enim cui murena eſt intromiſſa, offerri qvoqve anguilla potuit. Si qvis autem in legem commiſit, partem alteram in oſtio perdidit. Idqve cum prima die familiares incautè commiſiſſent, & Dominis ſuis qvaſi nuptias celebrantibus dubiam afferrent cœnam, omnes in oſtio ſpoliati ſunt, nec plus una ſpecie intromiſſum eſt. Qvos inter *Cracovienſis* etiam *Archidiaconus* diminutionem tulit; cui cum aves & arietinæ carnes afferrentur, ſubtractæ aviculæ ſunt, orante in porta famulo, ut qvod plus eſſet, id Domino dimitteretur; ſperabat namqve ex ariete partem, ex avibus autem partem non ſperabat; Dominus tamen aviculas præoptaſſet. Ideoqve cum ſpolium ſenſit, ubiqve conqveſtus eſt, publiceqve teſtatus, nunqvam ſe diem, poſtqvam Sacerdos fuit, tuliſſe pejorem; ac cùm rogaretur, ne admirationem haberet, qvoniam id idem obtigiſſet Cardinali: *Proh* (inqvit) *Cardinalem mihi æqviparas, hominem Gallicum, parcum, eventrem, aut (ut verius loqvar) non hominem? Ego apud eum meo infortunio ſum locatus; omnia, qvæ facit, perluſtris mihi cortina indicat, nec adhuc aut bibere eum, aut comedere vidi; & qvod mihi moleſtius eſt, inſomnes noctes, inſomnesqve dies ducit (qvanqvam nulla eſt apud nos dies) aut legit ſemper, aut negotiatur; nulla ei minor qvam ventris eſt cura; mihi nihil cum eo commune eſt. Ego* Polonus *ſum, ille* Gallicus; *mihi ardet, illi friget ſtomachus; illi ſanitas, mihi mors jejunium eſt. Ego ni multum comedam, & multum dormiam, citò deficiam. Illi è contrario omnia ſunt. Jejunent Gallici, & Poloni comedant.* Qvo dicto, cunctos in riſum vertit; & qvoniam de hoc faceto & hilari homine fecimus mentionem, id qvoqve non præteribo. Ea namqve infelicitas ejus fuit, ut famulus ejus, qvi extra manſit, ſemper ad oſtium veniret ultimus

cum

Digitized by Google

cum cibariis, ex qva re ortum in oſtio proverbium fuerat, *ultimum eſſe, qvi prior eſuriet*. Fuit autem hæc lex de cibariis antiqvitus aliter inſtituta: primis enim tribus diebus nulla erat cibariorum apud veteres limitatio: qvarta die ad unam ſpeciem redigebantur: nona verò ſublatis aliis, ſolùm *panis & aqva* Electoribus tradebatur. Clemens autem uti clementia cupiens, rigorem legis in modum, qvi nunc ſervatur, moderatus eſt. Id qvoqve inter electores ſervatum extitit: patentibus namqve pranſitatum & cœnitatum eſt, ut ſic oculis omnium teſtibus factis, luxuriæ modus fieret. Et cibaria qvippe inter ſe miſſitare non licebat, vinum licebat: rigiduſqve hujusmodi legum non ſolum obſervator, ſed cuſtos etiam fuit Johannes Segovius, qvi non aliter violare alienas leges exhorruit, qvàm ſuas proprias apud Romanos Arrius Reſtio, de qvo illud memoriale fertur, eum foris, qvoad vixit, poſtea non cœnaſſe, ne teſtis fieret contemptæ legis, qvam ipſe bono publico pertuliſſet. Sed (ut eò redeam, qvò ſum digreſſus) Electores, poſtqvam obſeratum oſtium fuit, ac poſtqvam aliqvantisper in ſuis convenerant manſiunculis, egreſſi ad viſitandum ſe invicem ſunt, atqve ut qvisqve in ſua Camera eſſet, proſpiciebant. Qvibus in locis non aliter ſe viciſſim recipiebant, ac ſi ex longa peregrinatione rediſſent. Eaqve viſitatione ad magnam noctis partem producta, tandem ad qvietem eſt itum; horaqve poſt medium noctis tertia ad matutinas ſinguli experrecti ſunt; oranteſq; usqve ad qvintam, exinde Miſſarum officio ſe tradiderunt, & alii qvidem in ſuis cellulis, alii verò in communibus altaribus celebrabant. Epiſcopi namq; altaria plerumqve portatilia apud ſe traduxerant. Clerici verò ceremoniarum diverſis in locis inter ipſum Conclave tria altaria erexerant, ut poſſent complurimi celebrare. Ut verò dies illuxit, univerſi ad communem Miſſam venerunt; qva completa, & decantato hymno, qvo Spiritus S. evocatur, habitis in Concilio Patribus *de modis in Conclavi obſervandis*, conſultatum in medio eſt, isqve communi conſilio receptus eſt ordo. Statutum eſt ſingulis noctibus, qvatuor ſupra, & qvatuor infra ex Servitoribus aſſumi vigiles, qvi noctes inter ſe partientes, curam haberent, ne vel ignis, vel alia qvævis res nocumento eſſe poſſet. Cui rei nemo vigilantius incubuit, qvàm Rubinus Antiqvus, Cardinalis de Cypro nobiliſſimi familiaris; cujus excubatione neqvaqvam dubitaverim pleraqve evitata fuiſſe diſcrimina.

Exin-

Digitized by Google

Exinde cautum erat, ut poſt mediam noctis horam inter qvartam & qvintam evigilatio per omnes fieret; tumqve uſqve ad ſeptimam, ut cuiqve animo eſſet, aut oraret, aut celebraret; poſtea verò communem Miſſam omnes accederent. Qva peracta, & Spiritus almi efflagitato patrocinio, conſilium iniretur; utqve in eo *Scru'inium* fieret, & eo finito, *prandium* haberetur; ac deinde, ut qvemqve voluptas traheret, ſic vel legeret, vel qvieſceret, uſqve ad horam poſt meridiem tertiam; qvo tempore iterum intrantes Concilium, illorum merita in examen ducerent, qvi præcedenti ſcrutinio nominati fuiſſent, maturè inter ſeſe conſulerent, qvo nunc Eccleſiæ modo ferri auxilium poſſet. Dimiſſo verò Concilio, hora circiter meridiem ſeptima cœnaretur, ac pòſt horis tribus ad qvietem ſe cuncti redigerent. Eoqve modo tàm diem, qvàm noctem partiti ſunt. Omittam illam ſanctiſſimam vitam beatam, & omni ſtricta religione mundiorem; ubinam gentium talis Patrum chorus, ubi tantum ſcientiæ lumen, ubi prudentia, ubi bonitas eſt, qvæ horum Patrum æqvari virtutibus qveat? O integerrimam fraternitatem! O verum orbis terræ Senatum! Qvàm pulchra, qvàm ſvavis, qvàm devota res fuit, hic celebrantes Epiſcopos, illic orantes Abbates, aiibi verò Doctores divinas legentes hiſtorias audire; & unum ad lumen candelæ ſcribentem cernere; alium verò grande aliqvid meditantem intueri? Qvideſt qvod aliqvi in Hiſpaniis locum qvendam tantoperè laudant Gvadalupum? Carthoſiam Gallici in Delphinatu ſive Sabaudia commendant. Potuitné unqvam religio hac excellentior inveniri? Ac ego exiſtimo illis in locis irriguos magis fontes & ſplendidas cellas, aliaqve ædificia eſſe admirationi, qvàm homines. In noſtro verò Conventu cætera contemnenda, viri duntaxat admirandi fuerunt. Qvorum modeſtiam nemo potuit ſatis contemplari, nullæ illic rixæ, nullæ contentiones; omnia in amicitia, omnia in dilectione fiebant. Illic cùm exeuntem cellam, aut Chriſtianum, aut alium qvempiam ex antiqvioribus vidiſſes, non alium certè videre putaſſes, qvam vel magnum Antonium, vel Paulum ſimplicem; & illum ſanè Hilarioni, illum Paphnutio, illum verò Amoni æqviparaſſes. Plus etiam hoc in loco qvàm in Antoniana ſolitudine reperiſſes, ſiqvidem Hieronymo etiam & Auguſtino obviaſſes, qvorum literæ in Conclavi fuerunt. Cuſtodiebatur inter Dominos magna charitas, inter famulos bona dilectio, inter

Digitized by Google

utroſqve optimum ſilentium. Et iſti in Dominos obedientes, illi in ſervitores benigni erant; nulla ſuperbia, nullus livor, nulla ſimultas vigebat; ſuus cuiqve ſtatus placebat; nihil ſecretum, nihil occultum fuit, omnia ſcire vicinum oportuit, qvæ fecit vicinus. Sed neqve mihi tacendi *familiares* videntur, qvorum numerus fuit duo & qvinqvaginta. Itaqve omnes animæ, qvæ ingreſſæ ſunt Conclave, tres de nonaginta dinumeratæ ſunt, fueruntqve inter ſervitores complures & docti & ornati Viri. Erant cum Cardinali Arelatenſi, Stephanus de Plonerii, & Petrus de Tridia, Doctores & Archidiaconi; cum Archiepiſcopo Tarantaſienſi, Antonius Pioceti, Juriſconſultus, qvi Auditor etiam Rotæ aliqvando fuit. Cum Baſilienſi Epiſcopo Officialis ſuus, vir non minus doctus qvàm facetus. Fuerunt & alii complures, & docti, & egregii viri. Qvapropter facilè poteſt qvis Dominorum excellentiam recognoſcere, ubi virtutes familiarium non ignorat. Sed jam tempus admonet, ut *ſcrutiniorum ſeriem* referamus & modum. Eo ergò in loco, ubi & Cardinalis & Vicenſis Epiſcopi cella fuit, atqve aliæ novem, hinc atqve hinc ſedilia poſuerunt. In ſummo loco Ara erat ſacra, & ante ipſam pulvinar Cardinali ſtratum, ad cujus dextram ſedebat Archiepiſcopus Tarantaſienſis, & ad ſiniſtram Dertuſenſis antiſtes, & ſucceſſivè hinc & inde gradatim reliqvi Electores aſſidebant. Ante ipſum verò Cardinalem ſcabellum & ſupra ſcabellum ex argento pelvis ſtabat. Huc auditâ Miſſa, & decantato Spiritus S. hymno, ſinguli Electores venerunt, & eorum qvilibet ſchedulam ſuam jecit in pelvim; easqve poſtmodum ſigillatim Cardinalis recepit, & legit; atqve ut ipſe legerat, qvatuor ex Electoribus lectionem ipſius ſcribebant. Scriptio autem ſchedularum hujusmodi erat: *Ego Georgius Vicenſis Epiſcopus, eligo in Romanum Pontificem illum, vel illum*; poteratqve unum vel duos uno in ſcrutinio nominare, & inſcribebat ſe qvilibet Electorum nomine proprio, ut ſic in lectione ſchedularum ſe ipſum qviſqve recognoſceret, poſſetqve contradicere, ſi aliter, qvàm ipſe diceret, ſcripſiſſet, qvæ res excludebat omnem dolum. Ut autem omnes ſchedulæ lectæ erant, & nominationes eorum conſcriptæ, fiebat per ſcrutationes numeri ad numerum collatio; & niſi in unum aliqvem duas ſchedularum partes reperiebant concurrere, easdem igne cremabant. Igitur primo ſcrutinio confecto, compertum eſt, plurimos eſſe in Papam nominatos, nullum tamen habere voces ſufficientes; ſe-

ptem

Digitized by Google

ptemqve & decem eo ipſo die ex diverſis nationibus ad Pontificatum fuiſſe vocatos conſtat; unus tamen omnes ſuperavit, vir præſtantiſſimus, *Amedeus, Dux Sabaudiæ*, Decanus Militum S. Mauritii de Riparia Gebennenſis Diœceſis, qvem jam cœlibem ac religioſe viventem, ſexdecim Electores primo ſcrutinio dignum, qvi gubernaret Eccleſiam, cenſuerunt. Exinde horâ poſt meridiem tertiâ, habita eſt in Concilio Electorum de Nominatis diligens inqviſitio; atqve ut qviſqve opinatus eſt, aut extulit nominatos aut depreſſit. Ea tamen habita eſt Amedei relatio, ut in ſeqventi ſcrutinio, qvod celebratum eſt qvarto Nonas Novembris, ipſe Amedeus unam de viginti, ac deinde in tertio unam & viginti, & rurſus in qvarto unam & viginti voces habuerit; qvia tamen nullus adhuc duas habere partes compertus erat, in omni ſcrutinio, exuſtæ ſunt ſchedulæ. Cumqve ad electionem Summi Pontificis una duntaxat vox deſideraretur, multiplicari orationes, & augeri devotiones placuit, ut dignaretur Deus in unum concorditer vota dirigere, qvi paſtoralem curam ſuper dominicum gregem ſuſciperet dignè; & qvia proximior aliis Amedeus Romano Pontificio videbatur, habiti ſunt in communi ſermones multi de vita & moribus ejus; & alii: *Non eſſe homini laico citò imponendas manus*, dicebant, *qvod videretur omnibus* monſtri ſimile, Principem ſeculi *ad Romanum Pontificium accerſiri, qva res nimium Eccleſiaſticis derogaret viris, qvaſi nullum haberent tanta dignitati idoneum.* Alii hominem, qvi fuerit *conjugatus*, cuiqve *proles* eſſet, *ineptum Sacerdotio* exiſtimabant. Alii, *Rom. Epiſc. Legis Doctorem eſſe oportere*, aſſeverabant, *multisq; literis præpollentem*. Qvæ verba ut audiverunt, alii mox aſſurgentes, longè aliter dixerunt; & Amedeum qvidem, *etſi Doctor non foret, peritum tamen & doctum eſſe; qui cum alias in juventute ſua literarum ſtudiis inſudaſſet, non titulos, ſed ſcientiam qvæſiviſſet; eumq; &* divinum officium *optimè noſſe, &* Horas Canonicas *obſervare, ſeptiesq; dietim Domino dicere laudes.* Qvod ſi *de vita*, inqvit alius, *hujus Principis edoceri vultis, jam me (obſecro) audite, qui eum & intus, & in cute novi; nempe hic homo ab ineunte ætate, ac lacteis (ut ajunt) annis, magis religioſè vixit, qvàm ſeculariter, parentibus qvidem obediens, & pædagogis obſeqvioſus, ſemper autem Dei timore imbutus, nec unqvam, aut vanitati, aut laſcivia operam dedit, nec unqvam puer de domo Sabaudiæ natus, tantam præ ſe indolem aut ſpem tulit. Qvibus ex rebus, qvi eum intuebantur, magnum ſibi aliqvod portendebant.*

bant. Nec feſellit opinio, ſiquidem vir poſtquam adolevit, animum ſemper ad alta levans, apud inclyta memoriæ Sigismundum Cæſarem *forenſi certamine Gebennenſem evicit Comitatum, moxq́; deinde familiam ſuam honoribus cumulans, Ducales ſuſcepit infulas. Ac ſi ſcire cupitis ejus* regimen, & qvale, & qvantum *fuit, illud primum cognoſcite, virum hunc poſt obitum patris jam annis circiter qvadraginta regnaſſe, cujus tempore regina virtutum* juſtitia *floruit; audiens enim per ſeipſum* ſubditos, *nunqvam vel inopes opprimi, vel circumveniri imbecilles permiſit. Ipſe pupillis tutor, ipſe viduis advocatus, ipſe pauperibus protector fiebat; nuſqvam in territorio ſuo, aut rapinis locus, aut latrociniis patuit; divites & pauperes æqvali jure apud ſe habebat, nec terricolis oneroſum, nec advenis importunum ſe exhibens; nullaq́; in patria* gravis exactio pecuniarum *fuit, ſatis ſe divitem exiſtimans, ſi patricolas abundare cognoſceret, ſciens, qvia boni paſtoris eſſet non deglubere oves ſuas, ſed tondere. In eo tamen præcipuè ſolers exhibuit ſtudium, ut &* pace *ſubditi ejus fruerentur, & nulli ſibi finitimi cauſam ſuccenſendi haberent. Qvibus artibus non ſolum paternum dominium tranqville gubernavit, ſed alia qvoq́; ſponte ad eum venientia ſuperadjecit. Nulli unqvam intulit bellum, illato verò reſiſtens, ſemper de pace magis qvàm de vindicta cogitavit, & hoſtes ſingulos beneficio potius vincere, qvam gladio ſtuduit.* Uxorem unicam *duxit, eamq́;* virginem nobilem, *& formæ & pudicitiæ admirabilis,* familiam *omnem* ſuam *non ſolùm manus, ſed oculos etiam abſtinentes habere voluit; fuit in ejus domo ſumma honeſtas, ſumma obſervantia morum, & in ſeculari palatio clauſtralis obſervabatur religio. At ubi thori conſors* vitam *commigravit* in aliam, *ubi Ducatum ejus firmatum, & ad poſteriores ſine controverſia venturum perſpexit, animum, qvi ſemper religioſus & Deo dicatus fuerat, patefecit, & qvalem in corde geſtaret voluntatem, demonſtravit; contempto namq́; ſeculi faſtu, omniq́; pompâ mundiali deſpectâ, vocatis ſecum chariſſimis amicis,* in eremum *conceſſit; ubi conſtructo* miræ devotionis & artis monaſteriò, *in ſervitium Dei ſe relegavit, & tollens crucem ſuam, ſeqvutus eſt Chriſtum. Qvo loci per plures annos converſatus, ſingularis ſanctimoniæ dedit odorem; veſtes qvidem non alias induens, niſi qvæ poſſent frigus arcere, epulasq́; non alias ſumens, niſi qvibus pelli fames valet; vigilansq́; ad plurimam noctem, nullam unqvam divini officii horam neglexit; cumq́; ibi pulcherrimum* Deo & B. Mauritio ſacellum *conſtruxiſſet, & honorificum Sacerdotum Collegium ordinaſſet, diebus illic ſingulis tres* Miſſas, *duas qvidem legi, unam autem decantari audivit;*

vir, tantusq; illo in Monaſterio ſervatus eſt rigor diſciplinæ, tanta honeſtas, tanta religio, ut nuſqvam ſub cœlo putem aut ſanctiorem, aut devotiorem invenire locum. Qvocirca non noviter (ut qvidam ante ſentire ſunt viſi) hic Princeps ad Eccleſiam venit, qvi natus Chriſtianus ex progenitoribus jam mille annis & ultra Chriſtianis, nunc Deo in Monaſterio ſervit. Id autem qvod de uxore dicitur, nihili pendo, cùm non ſolùm qvi uxorem habuit, ſed uxorem adhuc habens, qveat aſſumi. Cur enim diſputant Doctores, an uxoratus electus in Papam uxori ſolvere debitum teneatur, niſi qvoniam etiam conjugatus recipi poſſit? fueruntq; (ut ſcitis) etiam in matrimonio Pontifices, nec Petrus Apoſtolorum Princeps uxore caruit. Qvid iſta modo objicimus? fortaſſe non eſſet pejus, Sacerdotes qvamplures uxorari; qvoniam multi ſalvarentur in ſacerdotio conjugato, qvi ſterili in Presbyteratu damnantur. Sed de hoc alias. Illud autem mihi riſu magis, qvam reſponſo dignum videtur, qvod de filiis eſt objectum; etenim cur filii, præſertim natu grandes, Pontifici patri ſint impedimento? Nunqvid ait ſcriptura? Væ ſoli, qvoniam ſi ceciderit, non habuit ſublevantem ſe? hoc imputari Principi modo non poterit; ſunt enim illi filii duo, & formâ, & ingenio admodum præſtantes, qvorum alter Princeps Pedemontenſium, alter Comes eſt Gebennenſium. Hi patriam Sabaudiæ, abſente patre, gubernabunt, indigentiq; ſibi auxilia ſubminiſtrabunt. Jam enim regere ac præeſſe populis didicerunt. En qvid mali hoc eſt, habere Romanum Antiſtitem potentes filios, qvi patrem contra tyrannos juvare qveant? Proh Reverendiſſimi Patres, ſanè qvo magis hujus perverſi temporis procellam intueor, qvò magis anguſtias animo evolvo, qvibus Eccleſia in hac noſtra tempeſtate percutitur, eò magis non utile tantùm, ſed neceſſarium eſſe arbitror, hunc ipſum eligi Principem; exiſtimaboq; miſericordiam Domini ſuper nos factam, ſi eum videro hujus cymbæ ſuſcepiſſe gubernaculum. Conſiderate (oro) pauliſper, qvibus in terminis ſumus, qvibus anguſtiis premimur, qvibus periculis agitamur. Qvis Principum eſt huic S. Concilio obediens? Alii nec Concilium hic eſſe fatentur, nec mandata noſtra ſuſcipiunt. Alii verbo hic eſſe Concilium dicunt, facto apud Florentiam fore oſtendunt. Qvamvis enim verbis & literis Eccleſiam hic eſſe non negent, promotiones tamen apud Gabrielem depoſitum procurant. Hic eſt ſtatus Eccleſiæ, his procellis navis illiditur; ſurrexerunt filii impii adverſus matrem, qvi nec ſuſcepti lactis, nec materni laboris memores, eam ſpernunt, eam lacerant, eam colaphizant. Qvid hic faciendum eſt? Nu-

dum nc hominem eligemus, qui noſtris Principibus magis deriſui, quàm venerationi habeatur? Non ſunt hodie ſecula, quæ virtutem reſpiciant. Probitas (*ut eſt apud Satyricum*) laudatur & alget; *pauper locutus eſt, & dicunt:* Quis eſt hic? *Bona eſt quidem virtus, ſed multum intereſt ad noſtrum propoſitum, an* in potente *ſit, an* in paupere. *Vobis eligendus eſt* Gubernator, *qui non ſolùm conſiliis, ſed etiam viribus navim regat; validus ventus eſt, niſi & conſilium bonum ſit, & brachia fortia, frangetur malus, & periclitabuntur omnes. Exinde recens ante oculos eſt, quia virtutem impotentem nihili pendunt Principes. Nunqvid maxima virtus hic oſtenſa eſt, qvi nullum timentes aut vitæ, aut honorum periculum pro veritate Chriſti tamdiu pugnaſtis? Debuerant Principes terram deoſculari, ubi greſſus veſtri fuiſſent, qvia tamen potentes Prælati, ac famoſi Cardinales à nobis defecerunt, videtis qvid Principes fecerint. Aſpicit tamen ex alto maximus atq; optimus Deus talia, hisq; (ut puto) reſiſtet inſolentius. Sæpius ego illorum opinioni aſſenſus fueram, qvi expedire dicebant,* temporale dominium ab Eccleſia ſecerni. *Opinabar namq; & Sacerdotes Domini ad divina myſteria reddi expeditiores, Principes ſæculi erga Clerum fieri obedientiores. Nunc autem didici, qvoniam ridiculoſa eſt ſine potentia virtus, nec aliud eſt* Romanus Pontifex ſine patrimonio Eccleſiæ, *qvàm* Regum & Principum ſervus. *Qvod prævidens divina pietas Romanam Eccleſiam dotari per Conſtantinum, & locupletari voluit, ut qvi ſpreto ſpirituali gladio, adverſus fidem & bonos mores tumultuarentur, potenti brachio poſſent compeſci. At cum hodie* terræ Eccleſiæ, *partim* per Gabrielem, *partim* per alios *occupentur* tyrannos, *providendum nobis eſt, ut virum talem eligamus, qui & recuperare patrimonium queat Eccleſiæ, & in qvo Chriſti Vicarius non contemnatur, cujusq; potentiæ clypeo eorum contumacia conteratur, qvi rationem contemnunt & veritatem. Ad qvas res nemo (ut mihi videtur) aptior eſt* Amedeo Duce Sabaudiæ, *qvi alterum in Italia, alterum verò in Gallia pedem habet, cui omnes ferè Chriſtianorum Principes, aut ſangvine attinent, aut amicitia favent; cujusq; quanta ſit virtus, jam ſupra retulimus. Qvid igitur hunc hæreamus eligere? Nemo eſt, quem magis dari ſibi adverſum* Gabriel, *qvàm iſtum timeat. Pereat igitur eo gladio, qvo putavit. Nemo eſt, qvi magis pacare Eccleſiam, qvàm iſte poſſit. Qværitis in Pontifice* devotionem? *nemo eſt eo devotior. Qværitis* prudentiam? *jam intelligitis ex anteacta vita, qvis ſit. Qværitis* juſtitiam? *populus ejus eſt teſtimonio; ſive* potentiam, *ſive* virtutem *efflagitatis, hic omnia ſunt, qvid moramini?*

Agite

Digitized by Google

Agite (obſecro) bonis ominibus hunc eligite: Hic fidem augebit, hic mores reformabit, hic autoritatem Eccleſiæ conſervabit, hic adverſarios reprimet, hic pacem Chriſtiano populo condonabit. Non audiſtis eos, qvi de futuris *prædicant, has* fluctuationes Eccleſiæ *prænunciantes, annum qvi jam inſtat quadrageſimum, his terminum tribulationis aſſignare? Nunqvid jam dudum audiſtis*, Papam his temporibus eligi debere, *qvi conſolaturus Sion, omnia ponat in pace? Et qvis erit (obſecro) ille, qvi talia qveat implere, niſi iſtum aſſumamus? Credite mihi, ſcripturas impleri oportet, & trahet (ut ſpero) animos veſtros, etiam ſi nolimus, Deus; tamen vos, qvod rectum & ſanctum eſt, volentes potius agite.* Hæc cum ille dixiſſet, maxima Electorum pars ſibi favendo arriſit, eamqve habuerunt verba ejus efficaciam, ut ſeqventi ſcrutinio perfecta res ſit. Nonis enim Novembris, dum Clerus civitatis circa Conclave cum Reliqviis Sanctorum ſtaret; & proceſſio Prælatorum Spiritus S. gratiam invocaret, horam circiter ante meridiem decimam, aperto ſcrutinio, & facta collatione (ut moris eſt) numeri ad numerum, compertum eſt, *Amedeum Ducem Sabaudiæ, religioſiſſimum Principem, juxta Decretum Concilii, in Papam fore electum*, ſexqve & viginti voces in eum concurrere. Qvapropter ſubito inter omnes coorta lætitia eſt, omneſqve rem geſtam ampliſſimis verbis collaudarunt. Qvocirca vocatis Notariis, & intromiſſis teſtibus confectum eſt de ipſa Electione chirographum. Qvare ſic peracta, remiſſis teſtibus, horam circiter poſt meridiem primam, ad eas feneſtras, qvæ in plateam verſæ erant, factus eſt impetus, omneſqve valvæ ſecuribus infractæ, atqve illinc miranti populo novitatem, *Crux argentea* eſt oſtenſa. Erat jam tota civitas in platea, omniſq; multitudo in feneſtram tendebat oculos, *electum* ſibi nominari deſiderans. Tunc *Cardinalis Arelatenſis* facto ſigno crucis, *in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. electi Pontificis nomen publicavit*, & oratione præmiſſa, populo benedixit. Poſtq; hora jam tertia Prælati cum pluvialibus & mitris, ac Clerus urbis cum Reliqviis ad cancellos Conclavis venientes, Electores ſimiliter exornatos ad majorem eccleſiam reduxerunt; ubi gratiarum actionibus magnis Deo exhibitis, iterum populo, qvi erat innumerabilis, publicata per Cardinalem electio eſt; ac deinde cum maxima omnium jucunditate hymnus lætitiæ, & organis, & humanis vocibus eſt decantatus, & congregatio diſſoluta.

ta. Qvocirca laudent omnes populi Deum, qvia Paſtorem habemus, qvalem ipſe dedit, amandum bonis, & malis timendum.

COMMENTARIORUM ÆNEÆ SYLVII, Senenſis, de GESTIS CONCILII BASILEENSIS, libri ſecundi

F I N I S.

ÆNEÆ

Digitized by Google

ÆNEÆ SYLVII
COMMENTARIORUM
CONCILII BASILEENSIS
LIBER III.
AD
JOHANNEM DE SEGOVIA,
Theologiæ Magiſtrum.

COronationem ſummi Pontificis vario rumore notam eſſe Tibi, tuisqve Collegis arbitror. Qvia tamen varia apud vos conficta eſſe opinor, qvæ inter ſe non cohæreant, dignum ipſe putavi meis literis ſatisfacere veritati, vobisqꝫ ibidem ſitientibus harum rerum narrationem efficere veridicam, remqve (ut geſta eſt) ad unguem referre; atqve (ut brevior ſim) jam incipio. *Romanorum Pontifices coronari in generalibus Conciliis raro auditum eſt*, tu tamen & *Alexandrum* Piſis, & *Martinum* Conſtantiæ coronatum audiſti, ſed præcedet hujus coronatio tantò illas, qvanto & *Felix* illos nobilitate anteit. Ita enim judicium eorum eſt, qvi & illas, & hanc contemplati ſunt. Referam igitur Ego de hac ſed paucis; non enim *ut hiſtoricus* ſcribo, ſed ut *ſervus Domini*, res geſtas epiſtolari genere doceo. Tranſeo electionem de hoc Principe authoritate hujus ſynodi factam, qvam alio loco (*ſecundo libro*) non paucis verbis ſcripſi, prætereo Legationem ſibi miſſam, & conſenſum per eum præſtitum, de qvibus tu plane inſtructus es. Pergo ad *Coronationem*, qvæ nono Calendas Auguſti celebrata eſt in Civitate hac Baſilienſi. Ipſe autem Dominus noſter triginta ante diebus, octavo Calendas Julii, ingreſſus erat; cujus introitus ſuum habere tractatum

meretur: ſed non omnia uno in tempore ſcribi poſſunt. Locus eſt ante cathedralem Eccleſiam latè patens, ubi ſpectacula populo fiunt; illic ſublimis tumulus conſtructus eſt, & ſuper illum Altare, excelſo in angulo; deſuper pretioſi panni, ne vel pluvia, vel ſol noceret. Proſpectus exinde in omnem plateam fuit, huc Clerus, & univerſa Nobilitas, ipſeqve coronandus pontifex conſcendit. Exiſtimati ſunt hominum circiter duo millia tribunal conſcendiſſe. Venerat præcedenti die Ludovicus *Sabaudiæ Dux*, ipſius Romani Pontificis generatus; Vir comis aſpectu, & affatu placidus, conſilio & animo juſto; ſtatura illi mediocris, & oculi peralbi. Cum ipſo autem ſummo Pontifice *alter generatus* profectus erat *Philippus Comes Gebennenſis*, ſumma virtute, & honeſto corpore, honeſtisqve moribus adoleſcens; ſociusqve illi *Ludovicus Marchio Salutiarum* fuit, qvo in homine neſcias formam vel eloqventiam magis admirere. Magna præterea tam Ducem ipſum, qvàm etiam ſummum Pontificem totius Sabaudiæ ſeqvuta Nobilitas erat, ſui Principis viſura coronationem; contenderantqve ita (ut fit) ſinguli ſpectabiliores venire. Itaqve fuit magnus virorum, magnusq; eqvorum apparatus, qvorum numerus ad qvatuor millia dijudicatus eſt. Ex Alemania *Marchio de Rœtelen*, juvenili ætate decorus, flavos vento crines fatigans; *Conradus de Winſperg*, Romani Imperii hæreditarius Camerarius, annis & ſenſu ſenex; *Comes de Tierſtein*, cui nemo forma comparandus juveni viroqve fuit, nec adhuc ſenex æqvalem habet. Oratores Argentinenſes, Bernenſes, Friburgenſes, Solodorenſesqve omnis circumvicina Nobilitas confluxit. Tantaqve forenſis populi multitudo concurrit, ut nulla capi platea poſſet; ac ſi jocari licet, qvicqvid vini erat, ſit bibitum. Capita hominum ad qvinqvaginta millia credita ſunt. Civitas vero mille robuſtos juvenes in armis habuit, ne qvid rixarum fieret, prohibituros, aciem non minus timendam, qvàm admirandam. Horum alii tribunal, alii Palatium obſervavere. Tecta omnia domorum, feneſtrasqve & arbores viri fœminæqve obſederant. Platea verò ſic populo plena fuit, ut nec ſinapis grano dediſſet locum. Qvibus omnibus expectantibus, advenit in ipſo diei ortu *Felix* electus, veneranda canicie, decorus aſpectu, & facie totâ prudentiam præ ſe ferens ſingularem. Statura hominis (ut filiorum) communis, forma egregia, qvantum ſenio datur, pilus albus, cutisqve, ſermo paucus & moratus. Ante ipſum Prælati infulati, &

Clerus

Digitized by Google

Clerus urbanus cum Reliqviis introierant. Locatus ille in præeminenti ſede eſt; cæteriſqve conſidentibus, & facto ubiqve ſilentio, ceremoniæ inchoatæ ſunt, qvarum ſic peritum ſe Felix oſtendit, ut nihilo monitoris eguerit. Putaſſetqve nemo patrem illum ſecularibus negotiis qvadraginta, aut eò plus annis verſatum, tantum unqvam otii potuiſſe habere, ut ritum Eccleſiæ ſic imbiberit. Caſtigabat itaqve ipſe per ſe aliorum errata, nec aliqvid vel minimum extra ordinem fieri ferebat. Celebravitqve Miſſam ſuam, & cantando, & legendo, plus qvàm dici poſſet ſolenniter, nihil omittens, nihil pervertens. Mira res omnibus, & ſpectaculo digna videbatur, Patrem illic grandævum celebrare, illic prolem inſignem celebranti ſervire; qvaſi enim novellæ olivarum circum altare *duo Nati* officioſe attenteqve (qvantum laicis permittitur) miniſtrabant, meritoqve dici hunc Felicem omnes ajebant, qvi poſt exactam laudabiliter in ſeculo vitam poſt adminiſtratum feliciter Ducatum, generoſamqve ſobolem educatam, ad regimen univerſalis Eccleſiæ accerſitus à Deo eſſet. Vidiſſes plurimos præ lætitia lachrymantes benedicentesqve Dominum, qvi ad tantum ſpectaculum vivere eos permiſiſſet, qvi rem ſuis oculis intuerentur, antea nec viſam nec auditam ulli. Fuit tamen inter hæc (ut ſæpe accidit) res una, qvæ riſum movit. Moris eſt, ut inter ipſa ſolennia precationes pontifici fiant, qvas primus Diaconorum Cardinalium inchoat, Scriniariiqve & Judices ſubſeqvuntur, hic autem loco Judicum Advocati reſponderunt, cantantiqve Ludovico Cardinali S. Suſannæ, viro maximo, & ceremoniarum apprime gnaro (qvi Presbyter pro Diacono fuit) reſponſuri Advocati & Scriniarii cantum adeo diſſonum emiſerunt, ut non ſolum riſum, ſed & lachrymas ab oculis omnium excuſſerint. Nec major de ulla re octo poſt diebus, qvam de illorum cantu ſermo ſit habitus. Qvod etſi aliqvi ſibi dedecori exiſtimaverunt: ego, qvemadmodum inter illos fui, nihil mihi ignominiæ putavi inſcitiam cantus, qvam rem nemo unqvam non levis perfectè aggreſſus eſt. Ideoqve & ſeqventi die, cum apud Prædicatores idem Officium exigeretur, cantitare meum carmen non erubui. Ut igitur finita miſſa eſt, ſummusqve ipſe Pontifex conſecratus, ſacer Tiaras triplici corona inſignis, compluribus gemmis prælucidus, allatus eſt. Spectanteqve univerſa multitudine, & animum comprimente *Ludovicus Cardinalis* (cui id officii, qvod Hoſtienſi Epiſcopo debetur, Sy-

Digitized by Google

nodus commiſerat) qvaſi fructum ſuorum laborum jam colligens *Coronam* ipſam excellentis pretii, qvam plurimi *ad triginta millia aureorum* cenſuerunt, felici *capiti Felicis* impoſuit, moxqve per univerſos acclamatum eſt, ut *Vita Papa* eſſet; poſtmodumqve *plenaria Indulgentia*, qvas nunqvam antea populus ille habuerat, conceſſæ ſunt. Completisqve coronationis ſolenniis, ex tribunali in progreſſionem eſt itum, omnesqve in eqvis per ordinem progreſſi ſunt, qvi hujusmodi eſt habitus. Primi omnium *Laici*, & vulgaris turba famulantium. Secundo *Nobilium* diſtinctæ familiæ. Tertio *Nobiles ipſi & Milites*. Qvarto *loco Barones, Comites, & Marchiones*. Qvinto, *Dux ipſe* concilio ſuorum comitatus, aureis veſtibus in terram demiſſis. Inter hos, ut potuit, expompare nixus eſt qvilibet. Hic qvi oſtro & auro tecti, hic ſaga militum gemmis & argento onuſta, hic tubæ, tibicinesqve & minorum cohors præludens, varia ornamenta, ut nihil ſat vidiſſe ſit viſum. Poſt *hos Urbanus Clerus* in pedes Reliqvias SS. vectitans, & *puerorum* cantantium candidus ordo. His ſuccedebat *Umbraculum rubei croceiq; coloris* & apud illud *Scutiferi*, qvos honoris vocant, locati erant, rubeos geſtantes pileos. Juxta hos fuiſſent Præfecti navales, ſi qvi adfuiſſent, ſed loco illorum *Heremitæ Ripalliæ*, qvos *Milites ſancti Mauritii* vocitant, ſuffecti ſunt, viri graves, & ævo præmaturi, qvi Felicis Papæ, & ſeculi & religionis fuerant Comites, & qvalis habitus illius antea fuiſſet, in ſuis habitibus præmonſtrabant, plurimumqve reverentiæ videbantur mereri. Illinc *Prioribus qvibusdam* pluvialia ſine mitrâ gerentibus locus fuit. Mox ſucceſſere *Scriniarii & Advocati*, pluvialia ex transverſo geſtitantes, habitum cantui, qvem habuerant, valde conformem. Idem geſtamen debitum erat his, qvi ſeqvebantur, *Judicibus*, qvod minimè obſervatum eſt in Curia Promotorum, habuerunt autem cappas, & pileos, tanqvam Prælati. Hos ſecuti ſunt *Abbates*, & inde *Epiſcopi*, ornati pluvialibus, inſulatiqve eqvis inſidentes faleratis. Hoc in ordine prætterivimus duodecim eqvos, qvi ante umbraculum candore nivali, qvales Rheſus ad Trojam duxit, rubeo tamen tegmine veſtiti collotenus procedebant. Secundum *Epiſcopos*, Salvatoris noſtri Domini Jeſu intra magna luminaria corpus deferebatur, cujus conducendi cura Johanni Epiſcopo Argenſi Theologo non minus utilis, qvàm laudatæ doctrinæ, tanqvam Sacriſtæ, commiſſa erat. Seqventi in ordine *duo Cardinales, duoq; Epiſcopi Dertuſenſis Vicenſisq;*,

Digitized by Google

cenſisq;, qvi Diaconorum Cardinalium tenebant locum. Ultimo in loco *ſummus ipſe Paſtor*, aureo tectus papilione triplicem geſtans coronam, populoqve benedicens, unus omnium oculis deſideratus, inceſſu maturo procedebat, Marchione de Rætelen & Conrado de Winſperg eqvum ejus ductantibus Poſt eum *Theſaurarius*, *Clericiq; Cameræ*, & qvi pecunias in populum jaciebat, ornatu decenti veniebant. Simul qvoqve *Principum*, qvi aderant *Oratores*, magnaqve & confuſa populi multitudo: Sicqve per plurimos civitatis receſſus eſt itum, donec *Judæi* illum expectantes, nova & fallaci ſpe ducti, *legem Moſaicam obtulerunt*, qvam ipſe laudans, ritum damnavit eorum. Exinde verò in *Cœnobium Prædicatorum* ventum eſt, ubi *Fratres cum Priore* obviam procedentes, Papamqve ante altare ſtatuentes, claves Cœnobii ſibi dederunt. Moxqve finito lætitiæ cantico, hora jam poſt meridiem tertia magis ad qvietem, qvàm ad prandium, qvamvis adhuc jejunus foret, dimiſſus eſt Felix. Altera die illuc ad Miſſam omnes convenere, qva finita, conſummatisqve nonnullis, qvæ reſtaverant, Cæremoniis, prælatis omnibus qvi interfuere, 2. argentei nummi & 1. aureus traditus eſt, atqve exinde tota multitudo ad convivium convocata, ubi nec lex Orchia, nec Fannia, nec Licinia locum habuit, nullaqve alia ſumptuaria, qvibus vel pretium eduliorum vel obſcniorum copia præſcribitur, Cœnitatum eſt, ut libuit, laute, ſumptuoſeqve pranſitatum qvoqve: dubium eſt enim, prandium an cœna fuerit, horis circiter qvatuor, homines plus mille cœnati feruntur. *Pincernæ* ſummo pontifici pulcherrima proles, *duo filii* fuerunt, *Architriclinus* Marchio Salutiarum. Ad horam tertiam poſt meridiem ceſſatum eſt. In hora verò qvinta, eodem ordine qvo itum erat, reditum eſt, ductusqve Papa ad virginis templum, qvod eſt Baſileæ præcipuum, in Palatium per poſticum ad qvietem rediit. Hæc de coronatione Domini noſtri ſanctiſſimi Felicis qvinti, volui ut ſcires: Tu nunc iſta qvibusvis communica, daqve operam, ut patrem hunc qvem tanti facio, qvam primum repetas, feliciaqve de veſtro conventu nobis reportes. Vale, ex Baſilea, Idibus Auguſti. Anno Domini, milleſimo qvadringenteſimo qvadrageſimo.

COMMENTARIORUM ÆNEÆ SYLVII, SENENSIS, DE GESTIS CONCILII BASILEENSIS libri tertii

F I N I S.

Digitized by Google

bant. Nec feſellit opinio, ſiqvidem vir poſtqvam adolevit, animum ſemper ad alta levans, apud inclyta memoriæ Sigismundum Cæſarem *forenſi certamine Gebennenſem evicit Comitatum, moxq́ deinde familiam ſuam honoribus cumulans, Ducales ſuſcepit infulas. At ſi ſcire cupitis ejus* regimen, & qvale, & qvantum *fuit, illud primum cognoſcite, virum hunc poſt obitum patris jam annis circiter qvadraginta regnaſſe, cujus tempore regina virtutum* juſtitia *floruit; audiens enim per ſeipſum* ſubditos, *nunqvam vel inopes opprimi, vel circumveniri imbecilles permiſit. Ipſe pupillis tutor, ipſe viduis advocatus, ipſe pauperibus protector fiebat; nuſqvam in territorio ſuo, aut rapinis locus, aut latrociniis patuit; divites & pauperes æqvali jure apud ſe habebat, nec terricolis oneroſum, nec advenis importunum ſe exhibens; nullaq́ in patria* gravis exactio pecuniarum *fuit, ſatis ſe divitem exiſtimans, ſi patricolas abundare cognoſceret, ſciens, qvia boni paſtoris eſſet non deglubere oves ſuas, ſed tondere. In eo tamen præcipuè ſolers exhibuit ſtudium, ut &* pace *ſubditi ejus fruerentur, & nulli ſibi finitimi cauſam ſuccenſendi haberent. Qvibus artibus non ſolum paternum dominium tranqville gubernavit, ſed alia qvoq́ ſponte ad eum venientia ſuperadjecit. Nulli unqvam intulit bellum, illato verò reſiſtens, ſemper de pace magis qvàm de vindicta cogitavit, & hoſtes ſingulos beneficio potius vincere, qvam gladio ſtuduit.* Uxorem unicam *duxit, eamq́* virginem nobilem, *& forma, & pudicitia admirabilis,* familiam *omnem* ſuam *non ſolùm manus, ſed oculos etiam abſtinentes habere voluit: fuit in ejus domo ſumma honeſtas, ſumma obſervantia morum, & in ſeculari palatio clauſtralis obſervabatur religio. At ubi thori conſors* vitam *commigravit* in aliam, *ubi Ducatum ejus firmatum, & ad poſteriores ſine controverſia venturum perſpexit, animum, qvi ſemper religioſus & Deo dicatus fuerat, patefecit, & qvalem in corde geſtaret voluntatem, demonſtravit; contempto namq́ ſeculi faſtu, omniq́ pompâ mundiali deſpectâ, vocatis ſecum chariſſimis amicis,* in eremum *conceſſit; ubi conſtructo* miræ devotionis & artis monaſteriò, *in ſervitium Dei ſe relegavit, & tollens crucem ſuam, ſeqvutus eſt Chriſtum. Qvo loci per plures annos converſatus, ſingularis ſanctimoniæ dedit odorem; veſtes qvidem non alias induens, niſi quæ poſſent frigus arcere, epulasq́ non alias ſumens, niſi qvibus pelli fames valet; vigilansq́ ad plurimam noctem, nullam unqvam divini officii horam neglexit; cumq́ ibi pulcherrimum* Deo & B. Mauritio ſacellum *conſtruxiſſet, & honorificum Sacerdotum Collegium ordinaſſet, diebus illic ſingulis tres* Miſſas, *duas qvidem legi, unam autem decantari audi-*

vit;

Digitized by Google

vit; tantumq; illo in Monaſterio ſervatus eſt rigor diſciplinæ, tanta honeſtas, tanta religio, ut nuſqvam ſub cœlo putem aut ſanctiorem, aut devotiorem inveniri locum. Qvocirca non noviter (ut qvidam ante ſentire ſunt viſi) hic Princeps ad Eccleſiam venit, qvi natus Chriſtianus ex progenitoribus jam mille annis & ultra Chriſtianis, nunc Deo in Monaſterio ſervit. Id autem qvod de uxore dicitur, nihili pendo, cùm non ſolùm qvi uxorem habuit, ſed uxorem adhuc habens, qveat aſſumi. Cur enim diſputant Doctores, an uxoratus electus in Papam uxori ſolvere debitum teneatur, niſi qvoniam etiam conjugatus recipi poſſit? fueruntq; (ut ſcitis) etiam in matrimonio Pontifices, nec Petrus Apoſtolorum Princeps uxore caruit. Qvid iſta modo objicimus? fortaſſe non eſſet pejus, Sacerdotes qvamplures uxorari; qvoniam multi ſalvarentur in ſacerdotio conjugato, qvi ſterili in Presbyteratu damnantur. Sed de hoc alias. Illud autem mihi riſu magis, quàm reſponſo dignum videtur, qvod de filiis eſt objectum; etenim cur filii, præſertim natu grandes, Pontifici patri ſint impedimento? Nunqvid ait ſcriptura? Væ ſoli, qvoniam ſi ceciderit, non habuit ſublevantem ſe? hoc imputari Principi modo non poterit; ſunt enim illi filii duo, & formâ, & ingenio admodum præſtantes, qvorum alter Princeps Pedemontenſium, alter Comes eſt Gebennenſium. Hi patriam Sabaudiæ, abſente patre, gubernabunt, indigentiq; ſibi auxilia ſubminiſtrabunt. Jam enim regere ac præeſſe populis didicerunt. En qvid mali hoc eſt, habere Romanum Antiſtitem potentes filios, qvi patrem contra tyrannos juvare qveant? Proh Reverendiſſimi Patres, ſanè qvo magis hujus perverſi temporis procellam intueor, qvò magis anguſtias animo evolvo, qvibus Eccleſia in hac noſtra tempeſtate percutitur, eò magis non utile tantùm, ſed neceſſarium eſſe arbitror, hunc ipſum eligi Principem; exiſtimaboq; miſericordiam Domini ſuper nos factam, ſi eum videro hujus cymbæ ſuſcepiſſe gubernaculum. Conſiderate (oro) pauliſper, qvibus in terminis ſumus, qvibus anguſtiis premimur, qvibus periculis agitamur. Qvis Principum eſt huic S. Concilio obediens? Alii nec Concilium hic eſſe fatentur, nec mandata noſtra ſuſcipiunt. Alii verbo hic eſſe Concilium dicunt, facto apud Florentiam fore oſtendunt. Qvamvis enim verbis & literis Eccleſiam hic eſſe non negent, promotiones tamen apud Gabrielem depoſitum procurant. Hic eſt ſtatus Eccleſiæ, his procellis navis illiditur; ſurrexerunt filii impii adverſus matrem, qvi nec ſuſcepti lactis, nec materni laboris memores, eam ſpernunt, eam lacerant, eam colaphizant. Qvid hic faciendum eſt? Nu-

dumne hominem eligemus, qvi noſtris Principibus magis deriſui, qvàm venerationi habeatur? Non ſunt hodie ſecula, qvæ virtutem reſpiciant. Probitas (ut eſt apud Satyricum) laudatur & alget; pauper locutus eſt, & dicunt: Qvis eſt hic? Bona eſt qvidem virtus, ſed multum intereſt ad noſtrum propoſitum, an in potente ſit, an in paupere. Vobis eligendus eſt Gubernator, qvi non ſolùm conſiliis, ſed etiam viribus navim regat; validus ventus eſt, niſi & conſilium bonum ſit, & brachia fortia, frangetur malus, & periclitabuntur omnes. Exinde recens ante oculos eſt, qvia virtutem impotentem nihili pendunt Principes. Nunqvid maxima virtus hic oſtenſa eſt, qvi nullum timentes aut vitæ, aut honorum periculum pro veritate Chriſti tamdiu pugnaſtis? Debuerant Principes terram deoſculari, ubi greſſus veſtri fuiſſent, qvia tamen potentes Prælati, ac famoſi Cardinales à nobis defecerunt, videtis qvid Principes fecerint. Aſpicit tamen ex alto maximus atq; optimus Deus talia, hisq; (ut puto) reſiſtet inſolentius. Sæpius ego illorum opinioni aſſenſus fueram, qvi expedire dicebant, temporale dominium ab Eccleſia ſecerni. Opinabar namq; & Sacerdotes Domini ad divina myſteria reddi expeditiores, Principes ſæculi erga Clerum fieri obedientiores. Nunc autem didici, qvoniam ridiculoſa eſt ſine potentia virtus, nec aliud eſt Romanus Pontifex ſine patrimonio Eccleſiæ, qvàm Regum & Principum ſervus. Qvod prævidens divina pietas Romanam Eccleſiam dotari per Conſtantinum, & locupletari voluit, ut qvi ſpreto ſpirituali gladio, adverſus fidem & bonos mores tumultuarentur, potenti brachio poſſent compeſci. At cum hodie terræ Eccleſiæ, partim per Gabrielem, partim per alios occupentur tyrannos, providendum nobis eſt, ut virum talem eligamus, qvi & recuperare patrimonium qveat Eccleſiæ, & in qvo Chriſti Vicarius non contemnatur, cujusq; potentia clypeo eorum contumacia conteratur, qvi rationem contemnunt & veritatem. Ad qvas res nemo (ut mihi videtur) aptior eſt Amedeo Duce Sabaudiæ, qvi alterum in Italia, alterum verò in Gallia pedem habet, cui omnes ferè Chriſtianorum Principes, aut ſangvine attinent, aut amicitia favent; cujusq; qvanta ſit virtus, jam ſupra retulimus. Qvid igitur hunc hæreamus eligere? Nemo eſt, qvem magis dari ſibi adverſum Gabriel, qvàm iſtum timeat. Pereat igitur eo gladio, qvo putavit. Nemo eſt, qvi magis pacare Eccleſiam, qvàm iſte poſſit. Qværitis in Pontifice devotionem? nemo eſt eo devotior. Qværitis prudentiam? jam intelligitis ex anteacta vita, qvis ſit. Qværitis juſtitiam? populus ejus eſt teſtimonio; ſive potentiam, ſive virtutem efflagitatis, hic omnia ſunt, qvid moramini?

Agite

Digitized by Google

Agite (obſecro) bonis ominibus hunc eligite: Hic fidem augebit, hic mores reformabit, hic autoritatem Eccleſiæ conſervabit, hic adverſarios reprimet, hic pacem Chriſtiano populo condonabit. Non audiſtis eos, qvi de futuris *prædicant, has* fluctuationes Eccleſiæ *prænuntiantes, annum qvi jam inſtat quadrageſimum, his terminum tribulationis aſſignare? Nunqvid jam dudum audiſtis,* Papam his temporibus eligi debere, *qvi conſolaturus Sion, omnia ponat in pace? Et qvis erit (obſecro) ille, qvi talia qveat implere, niſi iſtum aſſumamus? Credite mihi, ſcripturas impleri oportet, & trahet (ut ſpero) animos veſtros, etiam ſi nolimus, Deus; tamen vos, qvod rectum & ſanctum eſt, volentes potius agite.* Hæc cum ille dixiſſet, maxima Electorum pars ſibi favendo arriſit, eamqve habuerunt verba ejus efficaciam, ut ſeqventi ſcrutinio perfecta res ſit. Nonis enim Novembris, dum Clerus civitatis circa Conclave cum Reliqviis Sanctorum ſtaret, & proceſſio Prælatorum Spiritus S. gratiam invocaret, horam circiter ante meridiem decimam, aperto ſcrutinio, & facta collatione (ut moris eſt) numeri ad numerum, compertum eſt, *Amedeum Ducem Sabaudiæ, religioſiſſimum Principem, juxta Decretum Concilii, in Papam fore electum,* ſexqve & viginti voces in eum concurrere. Qvapropter ſubito inter omnes coorta lætitia eſt, omneſqve rem geſtam ampliſſimis verbis collaudarunt. Qvocirca vocatis Notariis, & intromiſſis teſtibus confectum eſt de ipſa Electione chirographum. Qvare ſic peracta, remiſſis teſtibus, horam circiter poſt meridiem primam, ad eas feneſtras, qvæ in plateam verſæ erant, factus eſt impetus, omneſqve valvæ ſecuribus infractæ, atqve illinc miranti populo novitatem, *Crux argentea* eſt oſtenſa. Erat jam tota civitas in platea, omniſq; multitudo in feneſtram tendebat oculos, *electum* ſibi nominari deſiderans. Tunc *Cardinalis Arelatenſis* facto ſigno crucis, *in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. electi Pontificis nomen publicavit,* & oratione præmiſſa, populo benedixit. Poſtq; hora jam tertia Prælati cum pluvialibus & mitris, ac Clerus urbis cum Reliqviis ad cancellos Conclavis venientes, Electores ſimiliter exornatos ad majorem eccleſiam reduxerunt; ubi gratiarum actionibus magnis Deo exhibitis, iterum populo, qvi erat innumerabilis, publicata per Cardinalem electio eſt; ac deinde cum maxima omnium jucunditate hymnus lætitiæ, & organis, & humanis vocibus eſt decantatus, & congregatio diſſoluta.

Digitized by Google

ta. Qvocirca laudent omnes populi Deum, qvia Paſtorem habemus, qvalem ipſe dedit, amandum bonis, & malis timendum.

COMMENTARIORUM ÆNEÆ SYLVII, Senenſis, de GESTIS CONCILII BASILEENSIS, libri ſecundi

FINIS.

ÆNEÆ

Digitized by Google

ÆNEÆ SYLVII
COMMENTARIORUM
CONCILII BASILEENSIS
LIBER III.
AD
JOHANNEM DE SEGOVIA,
Theologiæ Magiſtrum.

Coronationem ſummi Pontificis vario rumore notam eſſe Tibi, tuisqve Collegis arbitror. Qvia tamen varia apud vos conficta eſſe opinor, qvæ inter ſe non cohæreant, dignum ipſe putavi meis literis ſatisfacere veritati, vobisqꝫ ibidem ſitientibus harum rerum narrationem efficere veridicam, remqve (ut geſta eſt) ad unguem referre; atqve (ut brevior ſim) jam incipio. *Romanorum Pontifices coronari in generalibus Conciliis raro auditum eſt*, tu tamen & *Alexandrum* Piſis, & *Martinum* Conſtantiæ coronatum audiſti, ſed præcedet hujus coronatio tantò illas, qvanto & *Felix* illos nobilitate anteit. Ita enim judicium eorum eſt, qvi & illas, & hanc contemplati ſunt. Referam igitur Ego de hac ſed paucis; non enim *ut hiſtoricus* ſcribo, ſed ut *ſervus Domini*, res geſtas epiſtolari genere doceo. Transſeo electionem de hoc Principe authoritate hujus ſynodi factam, qvam alio loco (*ſecundo libro*) non paucis verbis ſcripſi, prætereo Legationem ſibi miſſam, & conſenſum per eum præſtitum, de qvibus tu plane inſtructus es. Pergo ad *Coronationem*, qvæ nono Calendas Auguſti celebrata eſt in Civitate hac Baſilienſi. Ipſe autem Dominus noſter triginta ante diebus, octavo Calendas Julii, ingreſſus erat; cujus introitus ſuum habere tractatum

Digitized by Google

meretur: ſed non omnia uno in tempore ſcribi poſſunt. Locus eſt ante cathedralem Eccleſiam latè patens, ubi ſpectacula populo fiunt; illic ſublimis tumulus conſtructus eſt, & ſuper illum Altare, excelſo in angulo; deſuper pretioſi panni, ne vel pluvia, vel ſol noceret. Proſpectus exinde in omnem plateam fuit, huc Clerus, & univerſa Nobilitas, ipſeqve coronandus pontifex conſcendit. Exiſtimati ſunt hominum circiter duo millia tribunal conſcendiſſe. Venerat præcedenti die Ludovicus *Sabaudiæ Dux*, ipſius Romani Pontificis generatus; Vir comis aſpectu, & affatu placidus, conſilio & animo juſto; ſtatura illi mediocris, & oculi peralbi. Cum ipſo autem ſummo Pontifice *alter generatus* profectus erat *Philippus Comes Gebennenſis*, ſumma virtute, & honeſto corpore, honeſtisqve moribus adoleſcens; ſociusqve illi *Ludovicus Marchio Salutiarum* fuit, qvo in homine neſcias formam vel eloqventiam magis admirere. Magna præterea tam Ducem ipſum, qvàm etiam ſummum Pontificem totius Sabaudiæ ſeqvuta Nobilitas erat, ſui Principis viſura coronationem; contenderantqve ita (ut fit) ſinguli ſpectabiliores venire. Itaqve fuit magnus virorum, magnusq; eqvorum apparatus, qvorum numerus ad qvatuor millia dijudicatus eſt, Ex Alemania *Marchio de Rœtelen*, juvenili ætate decorus, flavos vento crines fatigans; *Conradus de Winſperg*, Romani Imperii hæreditarius Camerarius, annis & ſenſu ſenex; *Comes de Tierſtein*, cui nemo forma comparandus juveni viroqve fuit, nec adhuc ſenex æqvalem habet. Oratores Argentinenſes, Bernenſes, Friburgenſes, Solodorenſesqve omnis circumvicina Nobilitas confluxit. Tantaqve forenſis populi multitudo concurrit, ut nulla capi platea poſſet; ac ſi jocari licet, qvicqvid vini erat, ſit bibitum. Capita hominum ad qvinqvaginta millia credita ſunt. Civitas vero mille robuſtos juvenes in armis habuit, ne qvid rixarum fieret, prohibituros, aciem non minus timendam, qvàm admirandam. Horum alii tribunal, alii Palatium obſervavere. Tecta omnia domorum, feneſtrasqve & arbores viri fœminæqve obſederant. Platea verò ſic populo plena fuit, ut nec ſinapis grano dediſſet locum. Qvibus omnibus expectantibus, advenit in ipſo diei ortu *Felix* electus, veneranda canicie, decorus aſpectu, & facie totâ prudentiam præ ſe ferens ſingularem. Statura hominis (ut filiorum) communis, forma egregia, qvantum ſenio datur, pilus albus, cutisqve, ſermo paucus & moratus. Ante ipſum Prælati infulati, &

Clerus

Digitized by Google

Clerus urbanus cum Reliqviis introierant. Locatus ille in præeminenti ſede eſt; cæterisqve conſidentibus, & facto ubiqve ſilentio, ceremoniæ inchoatæ ſunt, qvarum ſic peritum ſe Felix oſtendit, ut nihilo monitoris eguerit. Putaſſetqve nemo patrem illum ſecularibus negotiis qvadraginta, aut eò plus annis verſatum, tantum unqvam otii potuiſſe habere, ut ritum Eccleſiæ ſic imbiberit. Caſtigabat itaqve ipſe per ſe aliorum errata, nec aliqvid vel minimum extra ordinem fieri ferebat. Celebravitqve Miſſam ſuam, & cantando, & legendo, plus qvàm dici poſſet ſolenniter, nihil omittens, nihil pervertens. Mira res omnibus, & ſpectaculo digna videbatur, Patrem illic grandævum celebrare, illic prolem inſignem celebranti ſervire; qvaſi enim novellæ olivarum circum altare *duo Nati* officioſe attenteqve (qvantum laicis permittitur) miniſtrabant, meritoqve dici hunc Felicem omnes ajebant, qvi poſt exactam laudabiliter in ſeculo vitam poſt adminiſtratum feliciter Ducatum, generoſamqve ſobolem educatam, ad regimen univerſalis Eccleſiæ accerſitus à Deo eſſet. Vidiſſes plurimos præ lætitia lachrymantes benedicentesqve Dominum, qvi ad tantum ſpectaculum vivere eos permiſiſſet, qvi rem ſuis oculis intuerentur, antea nec viſam nec auditam ulli. Fuit tamen inter hæc (ut ſæpe accidit) res una, qvæ riſum movit. Moris eſt, ut inter ipſa ſolennia precationes pontifici fiant, qvas primus Diaconorum Cardinalium inchoat, Scriniariiqve & Judices ſubſeqvuntur, hic autem loco Judicum Advocati reſponderunt, cantantiqve Ludovico Cardinali S. Suſannæ, viro maximo, & ceremoniarum apprime gnaro (qvi Presbyter pro Diacono fuit) reſponſuri Advocati & Scriniarii cantum adeo diſſonum emiſerunt, ut non ſolum riſum, ſed & lachrymas ab oculis omnium excuſſerint. Nec major de ulla re octo poſt diebus, qvam de illorum cantu ſermo ſit habitus. Qvod etſi aliqvi ſibi dedecori exiſtimaverunt: ego, qvemadmodum inter illos fui, nihil mihi ignominiæ putavi inſcitiam cantus, qvam rem nemo unqvam non levis perfectè aggreſſus eſt. Ideoqve & ſeqventi die, cum apud Prædicatores idem Officium exigeretur, cantitare meum carmen non erubui. Ut igtur finita miſſa eſt, ſummusqve ipſe Pontifex conſecratus, ſacer Tiaras triplici corona inſignis, compluribus gemmis prælucidus, allatus eſt. Spectanteqve univerſa multitudine, & animum comprimente *Ludovicus Cardinalis* (cui id officii, qvod Hoſtienſi Epiſcopo debetur, Sy-

nodus commiſerat) qvaſi fructum ſuorum laborum jam colligens *Coronam* ipſam excellentis pretii, qvam plurimi *ad triginta millia aureorum* cenſuerunt, felici *capiti Felicis* impoſuit, moxqve per univerſos acclamatum eſt, ut *Vita Papæ* eſſet; poſtmodumqve *plenariæ Indulgentiæ*, qvas nunqvam antea populus ille habuerat, conceſſæ ſunt. Completisqve coronationis ſolenniis, ex tribunali in progreſſionem eſt itum, omnesqve in eqvis per ordinem progreſſi ſunt, qvi hujusmodi eſt habitus. Primi omnium *Laici*, & vulgaris turba famulantium. Secundo *Nobilium* diſtinctæ familiæ. Tertio *Nobiles ipſi & Milites*. Qvarto *loco Barones*, *Comites*, *& Marchiones*. Qvinto, *Dux ipſe* concilio ſuorum comitatus, aureis veſtibus in terram demiſſis. Inter hos, ut potuit, expompare nixus eſt qvilibet. Hic qvi oſtro & auro tecti, hic ſaga militum gemmis & argento onuſta, hic tubæ, tibicinesqve & minorum cohors præludens, varia ornamenta, ut nihil ſat vidiſſe ſit viſum. Poſt *hos Urbanus Clerus* in pedes Reliqvias SS. vectitans, & *puerorum* cantantium candidus ordo. His ſuccedebat *Umbraculum rubei croceiq; coloris* & apud illud *Scutiferi*, qvos honoris vocant, locati erant, rubeos geſtantes pileos. Juxta hos fuiſſent Præfecti navales, ſi qvi adfuiſſent, ſed loco illorum *Heremitæ Ripalliæ*, qvos *Milites ſancti Mauritii* vocitant, ſuffecti ſunt, viri graves, & ævo præmaturi, qvi Felicis Papæ, & ſeculi & religionis fuerant Comites, & qvalis habitus illius antea fuiſſet, in ſuis habitibus præmonſtrabant, plurimumqve reverentiæ videbantur mereri. Illinc *Prioribus quibusdam* pluvialia ſine mitrâ gerentibus locus fuit. Mox ſucceſſere *Scriniarii & Advocati*, pluvialia ex transverſo geſtitantes, habitum cantui, qvem habuerant, valde conformem. Idem geſtamen debitum erat his, qvi ſeqvebantur, *Judicibus*, qvod minimè obſervatum eſt in Curia Promotorum, habuerunt autem cappas, & pileos, tanqvam Prælati. Hos ſecuti ſunt *Abbates*, & inde *Epiſcopi*, ornati pluvialibus, inſulatiqve eqvis inſidentes faleratis. Hoc in ordine præterivimus duodecim eqvos, qvi ante umbraculum candore nivali, qvales Rheſus ad Trojam duxit, rubeo tamen tegmine veſtiti collotenus procedebant. Secundum *Epiſcopos*, Salvatoris noſtri Domini Jeſu intra magna luminaria corpus deferebatur, cujus conducendi cura Johanni Epiſcopo Argenſi Theologo non minus utilis, qvàm laudatæ doctrinæ, tanqvam Sacriſtæ, commiſſa erat. Seqventi in ordine *duo Cardinales*, *duoq; Epiſcopi Dertuſenſis Vicenſisq;*,

Digitized by Google

cenſisq́, qvi Diaconorum Cardinalium tenebant locum. Ultimo in loco *ſummus ipſe Paſtor*, aureo tectus papilione triplicem geſtans coronam, populoqve benedicens, unus omnium oculis deſideratus, inceſſu maturo procedebat, Marchione de Rætelen & Conrado de Winſperg eqvum ejus ductantibus Poſt eum *Theſaurarius*, *Clericiq́ Cameræ*, & qvi pecunias in populum jaciebat, ornatu decenti veniebant. Simul qvoqve *Principum*, qvi aderant *Oratores*, magnaqve & confuſa populi multitudo: Sicqve per plurimos civitatis receſſus eſt itum, donec *Judæi* illum expectantes, nova & fallaci ſpe ducti, *legem Moſaicam obtulerunt*, qvam ipſe laudans, ritum damnavit eorum. Exinde verò in *Cœnobium Prædicatorum* ventum eſt, ubi *Fratres cum Priore* obviam procedentes, Papamqve ante altare ſtatuentes, claves Cœnobii ſibi dederunt. Moxqve finito lætitiæ cantico, hora jam poſt meridiem tertia magis ad qvietem, qvàm ad prandium, qvamvis adhuc jejunus foret, dimiſſus eſt Felix. Altera die illuc ad Miſſam omnes convenere, qva finita, conſummatisqve nonnullis, qvæ reſtaverant, Cæremoniis, prælatis omnibus qvi interfuere, 2. argentei nummi & 1. aureus traditus eſt, atqve exinde tota multitudo ad convivium convocata, ubi nec lex Orchia, nec Fannia, nec Licinia locum habuit, nullaqve alia ſumptuaria, qvibus vel pretium eduliorum vel obſcniorum copia præſcribitur, Cœnitatum eſt, ut libuit, laute, ſumptuoſeqve pranſitatum qvoqve: dubium eſt enim, prandium an cœna fuerit, horis circiter qvatuor, homines plus mille cœnati feruntur. *Pincernæ* ſummo pontifici pulcherrima proles, *duo filii* fuerunt, *Architriclinus* Marchio Salutiarum. Ad horam tertiam poſt meridiem ceſſatum eſt. In hora verò qvinta, eodem ordine qvo itum erat, reditum eſt, ductusqve Papa ad virginis templum, qvod eſt Baſileæ præcipuum, in Palatium per poſticum ad qvietem rediit. Hæc de coronatione Domini noſtri ſanctiſſimi Felicis qvinti, volui ut ſcires: Tu nunc iſta qvibusvis communica, , daqve operam, ut patrem hunc qvem tanti facio, qvam primum repetas, feliciaqve de veſtro conventu nobis reportes. Vale, ex Baſilea, Idibus Auguſti. Anno Domini, milleſimo qvadringenteſimo qvadrageſimo.

COMMENTARIORUM ÆNEÆ SYLVII, SENENSIS, DE GESTIS CONCILII BASILEENSIS libri tertii

FINIS.

ARGUMENTUM SEQVENTIUM DUARUM EPISTOLARUM.

Iam indixerat Baſileenſe concilium Martinus pontifex, & huic præſidentem dederat Julianum Cardinalem ſancti Angeli, qvum ſtatim vita functus eſt. Eugenius poſt illum electus, eam rem primum non improbavit: verum qvum attentius perpenderet, qvam nihil lucri ſoleat eſſe pontifici Romano ex Conciliis, memor etiam qvid antea Joanni XXIV. Conſtantiæ accidiſſet, nihil non molitus eſt, ut Baſileenſe concilium diſturbaret. Et qvia Julianus Cardinalis ſancti Angeli vehementer pro eo Concilio congregando laboraverat, præſertim Bohemorum Romanæ eccleſiæ reconciliandorum gratia, ideo rem minime gratam Eugenio fecit: & accuſatus eſt intempeſtivæ diligentiæ. Itaqve his duabus epiſtolis ipſe ſe excuſat Pontifici, ſimul hunc admonens qvam impie agat, qvi Concilium (qvo maxime ſit opus propter varias cauſas) jam inductum & congregatum, diſſolvere conetur. Et ſcribit liberrime, nihil veritus Pontificem admonere ſui officii. Multis autem viis niſus eſt Eugenius Concilium diſſipare. Et tradit Platina, propterea Delphinum & Armeniaci comitem ab eo Baſileenſibus immiſſos, eos qvi poſtea Alſatiam miſere vexarunt, & vexati ſunt.

Digitized by Google

EXEMPLUM LITERARUM
QVAS
JULIANUS CARDINALIS SANCTI ANGELI
Legatus in Germania,
Mira libertate ſcripſit ad EUGENIUM Pont. Rom.
conantem diſſolvere concilium Baſileenſe.

Beatiſſime Pater, poſt devota pedum oſcula beatorum.

MUlta me cogunt libere & intrepide loqvi ad ſanctitatem veſtram: periculum videlicet everſionis fidei, ac ſtatus eccleſiaſtici, & ſubtractionis obedientiæ à ſede Apoſtolica in his partibus, denigratio qvoq; famæ ejusdem ſanctitatis. Cogit & me charitas qva V. S. afficior, & eam mihi affici ſcio, propterea magna cum fiducia loqvar, juxta beatum Ambroſium ad Theodoſium Imperatorem: Nemo (inqvit) majori fiducia utitur, qvam qvi ex affectu diligit. Nec parcam (ſi opus ſit) verbis aſperis, qvia (ut inqvit B. Bernhardus) vera amicitia nonnunqvam objurgationem habet, adulationem vero nunqvam. Ita enim opus eſt, ut intellecto diſcrimine, cautius rebus agendis poſtea conſulatur: qvod ſi ſecus facerem, ſacrilegii & infidelitatis apud Deum & homines reus viderer. Prius tamen qvàm ad ambaſiatam reverendi patris domini Parentini accedam, obſecro patienter ferat V. S. commemorari ſibi qvædam præteriti temporis, ſi forte oblita ſit, ne nimis voluntariè huc forte veniſſe credar. Puto, tota Romana curia novit, qvam moleſta mihi fuerit legatio iſta Concilii, nemo eo tempore me viſitavit, cum qvo maxime non qvererer, ſed præſertim cum S. V. tunc in minoribus,

&cum

Digitized by Google

& cum reverendiſſimo domino meo Bononienſi: qvi mihi paterna charitate uterqve compatiebamini, hanc provinciam mihi eſſe decretam. Ad legationem Bohemiæ, qvantum voluntarie ibam, tantum ad iſtam invitus, propter multa qvæ tunc verebar poſſe accidere, qvæ jam experiri incipio. Licet veritus non fuiſſem, ſi à S. V. hoc onus mihi injunctum fuiſſet. Veni Norimbergam, nuntiatum eſt deceſſiſſe Fel. Rec. dominum Martinum. Et qvia nondum venerat Bulla facultatis præſidentiæ, putabam me hoc gravi jugo exoneratum. Sed Deus non eſt paſſus propter peccata mea, carere me perturbationibus. Supervenit dominus Cuntzo, & eam mihi præſentavit, cujus copia ad multorum manus etiam extra curiam ante pervenerat. Cum illam vidi, ſupra modum triſtatus ſum, & licet à nonnullis importune reqvirerer, ut venirem huc: volui nihilominus in tanto negotio prius ſcire S. veſtræ intentionem, præſertim cum noviter creata eſſet. Bis aut ter, & per nuntios proprios intimavi S. V. multis precibus ſupplicans, ut transferretur calix iſte, & qvia multo utiliorem me reputabam ad expeditionem Bohemiæ, qvam ad Concilium, obſecrabam inſtantiſſime, ut alius deputaretur ad præſidendum hic: & recolo me ſcripſiſſe ita vehementer ſuper hoc, ut aliqvando timuerim offendere S. V. qvaſi id onus recuſarem poſt veſtram promotionem, qvod alio Pontifice aſſumpſeram. Poſtqvam peragravi Alemaniam prædicando crucem contra Bohemos, revertens Norimbergam, inveni dominum Leonardum de Piſcia, cum inſtructione, ut venirem ad Concilium, ſi poterat fieri ſine detrimento expeditionis Bohemiæ. Idem nuntiabant literæ domini epiſcopi Cervienſis, ex parte ſanctitatis veſtræ. Licet etiam & tunc inſtanter reqvirerer à multis venire ad Concilium, reputans me utilius facere, ſi in Bohemiam cum exercitu introirem, præſertim cum paucos ad Baſileam veniſſe audirem, decrevi accingere me ad exercitum. Et ne qviſqvam poſſet obloqvi de S. V. qvod concilium Baſileenſe decretum per præcedentia Concilia, & præceſſorem veſtrum vellet negligere, conſiderans etiam hanc eſſe voluntatem S. ejusdem, qvod Concilium non omitteretur, deputavi hic loco mei dominum Joannem Pilombar auditorem, & magiſtrum Joannem de Raguſio, aſſerens omnibus, qvod expedito negotio Bohemiæ perſonaliter accederem Baſileam, juxta mandatum S. V. Hoc nunciavi ſtatim S. V. qvæ poſtea per literas Cervienſis hoc factum approbavit

Digitized by Google

bavit & laudavit. Succeſſerunt poſtea res in Bohemia, ſicut Deo placuit. Et cum ex fuga exercitus, omnes populi Alemaniæ ſupra modum eſſent exterriti & conſternati, videns nullum aliud ſupereſſe remedium, animabam & confortabam omnes, ut manerent conſtantes in fide, & nihil trepidarent: qvoniam ego propter hoc accedebam ad Concilium, ubi convenire debebat univerſalis eccleſia, in qvo omnino aliqvod ſufficiens remedium ad reſiſtendum hæreticis, & ipſos extirpandos reperiretur. Ita etiam dixi in Norimberga, in præſentia domini Imperatoris, & plurimorum Baronum, & nobilium Alemaniæ. Sic etiam exhortatus ſum ambaſiatores Pilzerenenſium, & Egrenſium fidelium de Bohemia, dando eis ſpem ſubſidii, ratione Concilii. Et certe tantus erat metus omnium populorum, qvod neceſſarium erat ita agere. Propterea nemo miretur, ſi feci diligentiam, ut omnes ad Concilium venirent, vel mitterent. Ita enim opus erat, ut tot tantisqve periculis poſſet aliqvo modo obviari, per inventionem celerem alicujus ſubſidii. Et qvidem fama iſta Concilii multos retinuit, & retinet finitimos Bohemiæ, ne cum illis concordarent. Ibidem me interpellarunt nobiles & militares Alemaniæ, qvi in illo exercitu fuerant, aſſcribentes culpam fugæ ſolis principibus, offerentes iterum cum multo majori exercitu regredi proxima æſtate in Bohemiam, ubi vel mori, vel vincere intendebant: & neminem principum volebant adeſſe ſecum, ſed ipſi ſoli eligerent capitaneum, qvem rerum experientia magis idoneum judicarent. Poſtulabant autem ab eccleſia ſubſidium ſolum communium expenſarum, qvod non puto excederet 30000. ducatorum. Qvibus reſpondi exhortando eos in hoc ſancto propoſito, & qvod volebam ſuper hoc ſcribere S. veſtræ, à qvo omnino ſperabam hoc ſubſidium impendendum, & nihilominus venire ad Concilium, ut ſive per medium S. V. ſive Concilii hujusmodi ſubſidium non deficeret. Cum talia audivi, levavi manus ad cœlum gratias agens Deo, qvi in tantis periculis non deſerebat eccleſiam. Iſta enim fama & ſpes, militarium corda hominum jam pene mortua, reviviſcere faciebat, & animabat ad reſiſtendum hæreticis. Scripſi S. V. ſtatim per dominum Abbatem Peruſinum, ſcripſi deinde plurimas & plurimas literas. Putabam audita tam grandi oblatione militarium, & in confœderatione Chriſtianitatis, qvod ſedes Apoſtolica debuiſſet vendere cruces & calices, & ſtatim ſubvenire. Et jam ſunt

Digitized by Google

ferè qvinqve menſes, nec dum reſponſum habui: ſed mittitur mihi facultas, qvod diſſolvam Concilium, in qvo unica ſpes in iis partibus defenſionis fidei & eccleſiæ conſiſtit. Itaqve ex prædicta cauſa incitatus ſum huc venire, ut ſi forſitan ex curia non provideretur (de qvo jam ſatis timeo) ſaltem hic inveniretur ſubventio. Incitavit etiam me huc venire dominus Archiepiſcopus Colonienſis, qvi in egreſſu de Bohemia perſvaſit, nihil poſſe fieri utilius, qvam reqvirere ad hanc expeditionem dominum ducem Burgundiæ, qvem ſciebat ad hoc eſſe bene affectum. Dicebat ipſe dominus Archiepiſcopus propter hoc imponendum eſſe univerſale ſubſidium: qvod optime exigi videbatur, ſi in Concilio præſentibus & conſentienbus univerſis imponi contingeret. Et veriſimiliter ſperari poterat, ſi huc magna multitudo Prælatorum confluxiſſet, attentis periculis, qvæ modo ſunt, nemo contradixiſſet, non ſolum in decima, ſed in majori ſubſidio, qvod ſine difficultate poſtea fuiſſet exactum, qvod non fuit ſic in eo, qvod impoſuit dominus Martinus, qvia excepta Italia, aliæ nationes nihil volebant ſolvere. Incitavit etiam me huc venire litera miſſa Norimbergam à qvodam Barone Bohemiæ, poſt receſſum exercitus, qvi dicebat armis illud regnum debellari non poſſe, ſed agendum concordia, & tractatu. Cui reſponſum eſt meo conſilio, qvod cum jam in Baſilea celebrandum eſſet Concilium univerſalis eccleſiæ, Bohemi curarent huc mittere aliqvos, cum pleno mandato, qvia nuſqvam melius, qvàm hic hujusmodi tractatus fieri poſſet: pro qvo haberent ſalvum conductum, & qvicqvid eſſet neceſſarium. Incitavit etiam me huc venire deformitas & diſſolutio cleri Alemaniæ, ex qva laici ſupra modum irritantur adverſus ſtatum eccleſiaſticum. Propter qvod valde timendum eſt, niſi ſe emendent, ne laici more Huſſitarum in totum clerum irruant, ut publice dicunt. Et qvidem hujusmodi deformatio magnam audaciam præbet Bohemis, multumqve colorat errores eorum, qvi præcipuè invehunt contra turpitudinem cleri. Qva de re, etiam ſi hic non fuiſſet generale Concilium inſtitutum, neceſſarium fuiſſet facere unum provinciale, ratione legationis per Germaniam pro clero reformando: qvia revera timendum eſt, niſi iſte clerus ſe corrigat, qvod etiam extincta hæreſi Bohemiæ, ſuſcitarent alia. Attenta igitur voluntate S. V. & prædictis cauſis, qvis non intelligat me qvodammodo coactum huc acceſſiſſe? Sed & ſupervenerunt literæ S. V.

datæ

Digitized by Google

datæ ſecundo Calendas Junii, in qvibus ſanctitas veſtra mihi expreſſe mandat, qvod huc veniam, utens iis verbis: Volumus, tibiqve mandamus, ut expedito negotio Bohemiæ, cujus finis expectatur, in brevi greſſus tuos dirigas Baſileam pro Concilio celebrando, ibiqve juxta tibi injuncta, & ordinata in Concilio Conſtantienſi, opportune provideas. Sed forte dicet aliqvis nimiam diligentiam feciſti in Concilio. Mira res, ſi pro diligentia accuſor: cum ſummi Pontifices dicere ſoleant, diligentiam tuam in domino commendamus. Multo autem mirabilior, ſi illa diligentia arguitur, qvæ pro extirpanda tam perniciosa hæreſi exercetur. Nec volui maledictum illud incurrere, de qvo in ſacra ſcriptura dicitur: Maledictus, qvi facit opus Dei negligenter. Nec igitur mihi conſtabat S. veſtram velle me diſſimulare in tam ſancto opere, vel negligenter agere: ſed æſtimare debebam contrarium, cum ipſam ſemper noverim in iis, qvæ ſpectant ad honorem Dei, & fidei defenſionem ſemper fuiſſe ardentiſſimam: qvanqvam etſi mihi mandaret, ut diſſimularem, aut fingerem, libere reſponderem, ut hoc unum alteri injungeretur: qvoniam mecum decrevi, nunqvam officium diſſimulatoris exercere. Mandat igitur mihi S. V. ut opportune provideam ſecundum injuncta mihi: nihil aliud ſcio mihi injunctum in bulla domini Martini, niſi ut diligentia agam. Hoc igitur & periculum, & neceſſitas fidei, & eccleſiæ reqvirebat, & reqvirit. Arbitrabar enim hujusmodi diligentiam, non ſolum rei tam ſanctæ fore accommodam, ſed & ſanctitati veſtræ magnum honorem, & gloriam afferre, cum tanqvam nuntius, & miniſter, & nomine ſanctitatis veſtræ omnia iſta geſſerim. Si qvid ergo diligenter feci, cum pro Chriſto, & ſanctitate veſtra id egerim, delector, imò pœnitet me diligentius non feciſſe. Damnet igitur qvicunqve vult, non eſt mihi curæ: ſatis mihi eſt, qvod nec Deus, nec S. V. me damnabit. Nec qviſqam dicat, qvod hujusmodi diligentia mihi in iſto Concilio de novo orta ſit: nam teſtis eſt univerſus orbis, qvantum (ut decet) ferè amens laboraverim, & qvàm ardenter pro extinguenda hac hæreſi. Interrogetur reverendiſſimus dominus meus Placentinus, qvo fervore ſecum per triennium hoc opus perſeqvutus fuerim. Qvid deinde Romæ fecerim, conſtat toti curiæ, & S. V. aliàs ſcripſi. Hoc non pro laude recenſui, ſed ut nemo cogitet, vel de novo vel ob aliam cauſam ſuperveniſſe mihi hunc fervorem. Sed & ſi cuiqvam hæreticorum

 corum

eorum diligentia diſpliceret, curia Romana deberet illam maximè commendare, cum Huſſitæ nihil aliud ſatagant, niſi penitus delere & extinguere nomen & poteſtatem curiæ Romanæ, & ſedis Apoſtolicæ. Nunc venio ad ambaſiatam domini Parentini, de prorogando tempus Concilii, & transferendo locum. Utinam tunc ego adfuiſſem in curia, utinam ibi nota eſſent pericula, qvæ hic ſunt fortè, & ſine forte, non veniſſes cum tali ambaſiata, cujus fama jam magnum generat ſcandalum, ac perturbationem. Qvid ergo fiet, ſi effectum conſeqvetur? Qvanto fuiſſet conſultius intimare mihi prius iſta, qvi ſum hic in facto, ut poſtea S. V. adviſata de omnibus maturius deliberaret? Qvomodo enim ſi factum, & facti circumſtantiæ ignorentur, recte poteſt conſuli? Qvanta hic ſcandala ſeqvantur, & qvàm propè ſit everſio fidei, auſcultet patienter S. V. Primo: Vocati ſunt Bohemi ad iſtud Concilium: literas vocationis aliàs miſi S. V. Hoc factum qvilibet probat, tanqvam ſalubre & neceſſarium, ut poſtqvam armis totiens fruſtra certatum eſt, alia via tentetur. Jam literæ iverunt Pragam, & Pragenſes reſpondent Egrenſibus, prout continetur in litera intercluſa. Speratur qvod veniant. Si Concilium diſſolvitur, qvid dicent hæretici? Nonne inſultabunt in noſtros, & fient protervio-res? Nonne eccleſia fatebitur ſe eſſe victam, cum non auſa fuerit expectare illos, qvos vocaverat? O qvanta hic erit confuſio Chriſtianæ religionis. Approbavimus per hanc fugam errores eorum, & condemnabimus veritatem & juſtitiam noſtram. Nonne videbitur hic digitus Dei? Ecce exercitus armatorum totiens fugit à facie eorum, & nunc ſimiliter eccleſia univerſalis fugit. Ecce nec armis, nec literis vinci poſſunt. Videbitur miraculum Dei evidenter, demonſtrans illos vera ſentire, & nos falſa. O infelicem populum Chriſtianum, ô fidem Catholicam ab omnibus deſtitutam: te milites, te ſacerdotes deſerunt, & vituperant, jam nemo audet pro te ſtare. Nonne hoc ſacrilegium imputabitur ei, qvi hujus Concilii diſſolvendi cauſa eſſet? Omnes latrabunt, & blaſphemabunt curiam Romanam, qvæ tantam fidei confuſionem procuravit. Secundo: Nonne omnes fideles, qvi ſciunt prædictos hæreticos eſſe ad Concilium vocatos, remanebunt ſtupefacti, & putantes, qvod propter hujusmodi fugam, noſtra doctrina falſa ſit, cum ipſi non audeamus defendere, ſeqventur hæreſim Bohemorum? præſertim, cùm illi jam pluries & nunc proximis diebus

diebus diffuderint per totam Alemaniam libellos famoſos, continentes circiter triginta articulos contra fidem, præſertim contra ſtatum eccleſiaſticum; cum multis autoritatibus ſacræ ſcripturæ, & ſanctorum Doctorum, in qvibus expreſſe aſſerunt, qvod noſtri ſacerdotes non habentes qvid illis reſpondeant, nunqvam voluerunt illis dare audientiam. Qvid ergo nunc dicent Catholici, ſi poſt collatam audientiam fugimus? Et advertat S. V. qvod major pars illorum articulorum eſt contra ſedem Apoſtolicam, & in detractionem curiæ Romanæ. Item nuntiatum eſt omnibus univerſitatibus, qvod mittant ſolenniores Doctores & Magiſtros qvos habent huc, pro iſta cauſa. Tertiò: Cum ſit ubiqve publicatum, hoc Concilium principaliter eſſe congregatum pro hæreſi Bohemiæ extirpanda; qvanta poſtea confuſio & ignominia erit eccleſiæ, ſi re infecta recedat. Qvantum igitur periculum evidentis ſubverſionis immineat, qvis non conſideret? Væ miſeris clericis, ubicunqve reperti fuerint. Qvartò: Qvid dicet univerſus orbis, cum hoc ſentiet? Nonne judicabit clerum eſſe incorrigibilem, & velle ſemper in ſuis deformitatibus ſordeſcere? Celebrata tot ſunt diebus noſtris Concilia, ex qvibus nulla ſeqvuta eſt reformatio. Expectabant Gentes, ut ex hoc ſeqveretur aliqvis fructus. Sed ſi ſic diſſolvatur, dicetur qvod nos irridemus Deum & homines. Et cum jam nulla ſpes ſupererit de noſtra correctione, irruent meritò laici in nos more Huſſitarum: & certè fama publica de hoc eſt. Animi hominum prægnantes ſunt, jam incipiunt evomere venenum, qvo nos perimant: putabunt ſe ſacrificium præſtare Deo, qvi clericos aut trucidabunt, aut ſpoliabunt: qvoniam reputabuntur jam in profundum malorum veniſſe, fient odioſi Deo & mundo: & cum modica nunc ad eos ſit devotio, tunc omnis peribit. Erat iſtud Concilium qvoddam retinaculum ſecularium: ſed cum viderint ſpem omnem deficere, laxabunt habenas publicè proſeqvendo nos. Ah qvis honor erit Romanæ curiæ, qvæ Concilium congregatum pro reformatione turbavit? Certe totum odium, tota culpa & ignominia transferetur in illam, tanqvam cauſam, auctricemq; tot malorum. Ah beatiſſime pater, abſit à ſanctitate veſtra, ut unqvam dici poſſit, fuiſſe tantorum malorum cauſam: reqviretur de manibus veſtris ſanguis pereuntium: de omnibus minutatim, oportet in illo diſtricto Dei judicio reddere rationem. Qvid tum dicetis? qvam rationem allegare poteritis? Si ei qvi ſcandalizat unum de puſillis

eccleſiæ, tam terribile judicium minatur Deus, qvid fiet, ſi contingat univerſalem ſcandalizari eccleſiam? Certe ut nihil taceam, tam omnes vehementer ſcandalizati ſunt pro hac duntaxat fama, qvod mirabile eſt. Qvid igitur fiet, ſi qvod abſit conſummabitur? Dicunt jam, Nos ſperabamus, qvod hic redempturus eſſet Iſrael. Pro Deo abſtineat ſanctitas veſtra à tanto ſcandalo, etiam ſi ſciret ſe occidendam, ratione hujus Concilii, non permittat ſe tam indelebili ignominia notari, & tanta ſcandala ſeqvi. Si in juventute, & in omni ætate, ſi ante dignitatem Cardinalatus & poſt, ſemper oſtendiſtis ſigna integritatis & ſanctitatis: ſi ſemper fuiſtis nutritor bonorum morum, & perſeqvutor malorum: qvanto magis nunc facere debetis cum vices Dei geratis in terris? Si modo hoc fiat, ſi poſtea vixeritis, ut beatus Petrus, nunqvam credemini. Putabunt homines omnia ficte fieri. Jam igitur de nullo homine nec ſpes, nec fides habebitur, ſi tali macula modo S. V. permittat ſe inqvinari. Qvinto: Publicatum eſt hoc Concilium congregari pro pace inter reges & principes Chriſtianos: qvia bulla Martini, cujus copia ubiqve diffuſa eſt, inter alias cauſas, etiam propter pacem Chriſtianitatis mandat congregari hoc Concilium. Jam invitati ſunt reges, & principes præſertim Franciæ & Angliæ, tamdiu inter ſe bellantes. Facta ſunt etiam ad hoc nonnulla præparatoria, deqvibus aliàs ſcripſi S. V. qvaliter reqviſivimus dominum Archiepiſcopum Colonienſem, ut vellet ire in Franciam, ad adjuvandum reverendiſſimum dominum ſanctæ Crucis: ſcriptum etiam eſt præfato domino ſanctæ Crucis, qvi nuntiavit, qvod ſi eligatur aliqvis locus, ad qvem conveniant ambaſiatores utriuſqve partis, utile valde eſſet, qvod aliqva ſolennis ambaſiata illuc mitteretur ex parte Concilii. Nec qviſqvam dicat, qvid opus eſt, qvod Concilium ſe in hoc intromittat, cum dominus ſanctæ Crucis ad hoc miſſus fuerit? qvia judicio omnium hoc creditur expedire, & ipſe dominus S. C. ut ſupra dictum eſt, laudat: deinde qvicqvid fit hic, fit nomine S. V. Et omnis laus, meritum erit veſtrum. Deinde, nonne dominus Martinus prius miſit dominum S. V. & poſtea dedit iſtam facultatem ad procurandum pacem inter reges Chriſtianos? qvicqvid ſit, prodeſſe poteſt, nocere non poteſt. Sexto: Scriptum eſt regi Poloniæ, duci Lituaniæ, & Prutenis, rogando ut interim ſuſpendant guerras, offerendo mittere ambaſiatam ad tractandam pacem: & ſuper hoc etiam ſcriptum

ptum eſt prælatis Poloniæ. Nonne reputabunt ſe deluſos? Qvot mala ex illa guerra ſeqvi poſſent, ſi perſeveret, aliàs ſcripſi S. V. Timendum eſt enim, ne alter Tartaros, alter Bohemos in ſubſidium invocet, in perniciem Chriſtianitatis. Septimo: His diebus civitas metropolitana Magdeburgenſis expulit Archiepiſcopum & clerum, & jam illi cives incedunt more Bohemorum cum curribus, & dicitur qvod miſerunt pro uno capitaneo Huſſiſtarum: & qvod valde timendum, eſt, habet civitas iſta ligam cum multis civitatibus & communitatibus illarum partium. Item civitas Patavienſis, qvæ eſt de dominio domini epiſcopi, expulit epiſcopum: & erexit machinas contra qvoddam caſtrum epiſcopi. Utraqve iſtarum civitatum eſt finitima Bohemis, & ſi conjungant ſe cum illis, prout valde timendum eſt, multarum civitatum habebunt ſeqvelam. Scriptum eſt utriqve, rogando, ut ſuperſedeant à guerra. Et ſi qva controverſia inter ipſos ſit, offert ſe Concilium velle illam terminare, & aliter providere, qvod ipſi cives remanebunt optime contenti. Miſſus eſt etiam qvidam ambaſiator, verſus Magdeburgam, ad tractandum hoc negotium pacis, ſcribendo dominis & communitatibus circumvicinis, ut etiam ſe interponant. Idem fiet verſus Pataviam, poſtqvam redierit nuntius illuc miſſus. Item qvia magna diſcordia eſt inter civitatem Bambergenſem, & epiſcopum, & capitulum, qvæ eſt ſupra modum periculoſa, propter vicinitatem hæreticorum: Concilium dat operam, ad interponendum ſe pro concordia, & vocant utramqve partem, qvæ jam venit. Si ergo diſſolvatur Concilium, diſcordiæ iſtæ non tollentur, ſed augebuntur, & trahent poſt ſe multas alias civitates & oppida. Octavo: Ex conſilio domini Archiepiſcopi Colonienſis reqviſitus eſt dominus dux Burgundiæ, & ſibi ſcriptum, ſi vellet acceptare expeditionem illam contra Bohemos: qvoniam ipſe videtur ad hoc valde idoneus, & inclinatus, & modicum eſt, qvod fecit treugas cum domino rege Carolo ad biennium, & in tenore treugarum expreſſerat qvod ad illas motus fuerat, ut poſſet intendere ad extirpationem Bohemorum, prout à me fuerat reqviſitus, jam ipſe mihi reſcripſit, qvod vult mittere huc ambaſiatores ad practicandum hoc negotium. Si Concilium diſſolvatur, ecce primo perdemus hoc tam utile medium: deinde irritabitur ille princeps contra eccleſiam, à qva dicet bis ſe fuiſſe deluſum. Ecce qvomodo omnia mirabiliter ſe diſponunt ad everſionem

nem

Digitized by Google

nem ſtatus eccleſiaſtici. Ideo merito facienda fuit, & eſt ſumma & exacta diligentia, ut omnes prælati huc confluerent, ut unanimi conſenſu per univerſam eccleſiam imponeretur aliqvod notabile ſubſidium pro hac re, etiam ultra decimam ſi opus eſſet, qvod ſi fuiſſet impoſitum in Concilio, ſine difficultate fuiſſet exactum, qvod non ſic fuit tempore domini Martini. Copiam literæ ducis Burgundiæ mitto hic intetcluſam. Nono: Militares & nobiles de Alemania obtulerunt ſe ducere potentiſſimum exercitum proxima æſtate in Bohemiam, dummodo daretur eis ſubſidium communium expenſarum, ut ſupra dictum, Et qvia jam ſunt qvatuor menſes, qvod hoc annuntiavi ſanctitati veſtræ, primo per abbatem Peruſinum, deinde per plurimas literas, nec adhuc habui reſponſum. Et illi miſerunt mihi intimare per magiſtrum Prutenorum Alemaniæ, qvod niſi in octava Martini darem eis firmam ſpem iſtius ſubſidii, dimitterent hunc tractatum expeditionis. De conſilio Concilii ſcripſi eis, & miſi ambaſiatorem promittendo tale ſubſidium. Iterum pridie ſcripſi, & ſolicitavi eos per duos ambaſiatores ad perſecutionem tam ſancti operis, promittendo iterum dictum ſubſidium. Forſitan non habebitur de curia: ideo feci & facio diligentiam pro congregatione prælatorum, ut ſi ex curia non habeatur, habeatur hic. Qvod ſi diſſolvatur Concilium, cujus nomine illi reqviſiti ſunt, & etiam promiſſio facta, qvid dicent illi? Nonne dimittent hoc, qvod inceperant? qvod erit maximum damnum. Et audacia nimia dabitur hæreticis. Et noſtris diffidentiæ absq; omni ſpe incutietur timor, & cogentur concordare cum hæreticis: qvoniam iſta ſpes multum prodeſt, etiam ſi nihil ſeqvatur, qvia retineret homines, ne adhæreant hæreticis. Sed qvod forſitan deterius erit, nonne tota militia & nobilitas Alemaniæ videns ſe deluſam & deceptam per eccleſiam, irritabitur contra clerum? & qvia fecerunt præparatoria, &c. ſpoliabunt & perſeqventur clerum ubicunqve. Qvaliter etiam aperto ore blaſphemabunt clericos? dicentes: Nos volebamus ponere corpora noſtra, & etiam ſubſtantiam noſtram pro defenſione eorum: at ipſi qvorum res agitur, noluerunt modiciſſimam pecuniam contribuere. Vere, vere, hoc eſt ponere gladium in manibus eorum, & dare eis expreſſam licentiam, qvod irruant ſuper clericos vehementius, qvam hæretici. Ecce non ſufficiebat nobis Bohemos inimicos habere, niſi gratis faciamus nobis inimicam tantam multitudinem nobilium

bilium

Digitized by Google

bilium ſecularium. Qvando iſta narrabuntur per orbem: nonne alii commendabunt, qvicqvid fecerint illi militares adverſus nos? Nonne & alii finaliter contra nos accendentur & provocabuntur? Ecce in qvantis periculis ſumus, qvæ, ut verum dicamus, nos in nosipſos concitamus. Sed ego ero ubiqve infamis, cujus literas manu mea ſcriptas ſuper promiſſione hujusmodi ſubſidii illi militares habent. Certe ut his periculis occurram, & ne ſim cauſa everſionis ſtatus eccleſiaſtici, ac ut hanc totam effugiam, laborabo pro viribus, ſi potero, ut prælati hic exiſtentes, ad hoc ſubſidium contribuant: ex qvo de conſilio eorum iſta tentavi. Et ſi non potero hoc efficere, decrevi potius mori, qvam ignominioſe vivere. Ibo forſitan Norimbergam, & ponam me in manibus illorum nobilium, ut faciant de perſona mea qvicqvid volunt, etiam ſi velint me vendere hæreticis. Saltem omnibus conſtabit de innocentia mea. Ecce meritum qvod expecto ex diligentia & fervore pro defenſione fidei Catholicæ. Certus ſum, cum ſanctitas veſtra talia audiet, aliter determinabit, aliter etiam providebit: qvia finaliter totum onus, & omnis nota redundabit in ſedem Apoſtolicam, & S. V. Qvantum ſucceſſit mihi contra ſpem? putabam qvod S. V. mitteret mihi ſubſidium petitum, & nuntiat, ut practicem diſſolutionem Concilii. Et ſi dicat S. V. habuimus guerram: ego reſpondebo, qvod etiam ſi guerræ adhuc durarent, etiam ſi eſſetis certi perdere Romam, & totum patrimonium eccleſiæ, potius ſubveniendum eſt fidei & animabus, pro qvibus Dominus noſter Jeſus Chriſtus mortuus eſt, qvam arcibus & mœnibus civitatum. Charior eſt Chriſto una anima, qvam non ſolùm patrimonium temporale eccleſiæ, ſed etiam cœlum & terra. Utiqve cum nec cœlum & terra facta ſint ad ſimilitudinem & imaginem ſuam, nec pro illis mortuus ſit. Principale officium veſtrum, beatiſſime pater, eſt ſalvare animas, imitando veſtigia Chriſti, qvi dixit: Non ſum miſſus, niſi ad ſalvandas oves, qvæ perierant de domo Iſraël. Non dico eſſe negligendam temporalitatem, ſed dico multo pluris eſſe æſtimandam animarum ſalutem. Sed forſitan dicet aliqvis, qvis tibi impoſuit obligare te illis militaribus, aut reqvirere ducem Burgundiæ? Reſpondeo, qvod evidens periculum ſubverſionis fidei: qvoniam niſi data eſſet ſpes illis, omninò retraxiſſent ſe. Cum eram legatus ad extirpandam hanc hæreſim, videtur mihi mandatum, ut etiam faciam per qvæ illa poſſit extirpari.

Item qvia ſum nuntius ejus, qvi eſt vicarius illius, qvi poſuit animam ſuam pro ovibus ſuis, meritò ſperare debebam & debeo, qvod ponet modicam pecuniam. Item acceſſit ad hoc conſenſus iſtorum patrum de Concilio. Sed forſitan S. V. non poteſt nunc ſubvenire, permittat, qvod cum iſtis de Concilio procurem modum ſubveniendi: alioqvin video fidem & ſtatum eccleſiaſticum ruere irremediabiliter. Decimo: Cum poſt receſſum de Bohemia multi domini, & oppida vicina Bohemiæ inierint treugas cum hæreticis: ne alii hoc facerent, iſti de Concilio miſerunt duos notabiles viros per Auſtriam, Bavariam, Franconiam, & Misniam, ac circumcirca Bohemiam, exhortando populos & dominos, ut maneant firmi in fide, & qvod propter hoc Concilium congregatum eſt, dando eis ſpem, qvod omnino Concilium adhibebit aliqvod remedium ad extirpandam hanc hæreſim. Et nonnulli jam excogitabant inire treugas cum hæreticis, qvi audita fama Concilii, ſperantes hinc aliqvid contra illam hæreſim concludi, deſtiterunt. Si modo diſſolvatur Concilium: nonne populi Germaniæ videntes ſe non ſolum deſtitutos ab eccleſia, ſed deceptos, concordabunt cum hæreticis, & fient nobis inimicitiores, qvàm illi? Heu heu qvanta iſta erit confuſio? finis pro certo eſt. Jam, ut video, ſecuris ad radicem poſita eſt. Inclinata eſt arbor ut cadat, nec poteſt diutius perſiſtere. Et certè cum per ſe ſtare poſſet, nos ipſam ad terram præcipitamus. Saltem qvi non vult præbere fidei ſubſidia, non præbeat impedimenta. Ecce qvot mala, qvot ſcandala ex tali diſſolutione ſeqventur. Et poſito qvod nihil eorum bonorum qvæ prædicta ſunt, ex hoc Concilio ſeqveretur ſi perſeverent; tamen ſi diſſolvatur, omnes dicent: Si non fuiſſet diſſolutum, tot & tanta bona proceſſiſſent: & totum hoc ſanctitati veſtræ imputabitur, nec unqvam poterit hanc maculam abſtergere. Permittat ergo curſum ſuum facere, ex qvo per alia præcedentia Concilia, & per prædeceſſorem veſtrum inchoatum eſt, & per S. V. literas approbatum. Et qvanqvam dicatur, talis prorogatio & loci translatio fit ad bonum finem, ut ibi præſente S. V. majora bona ſeqvi poſſint, nemo hoc credit, qvia dicunt, Fuimus deluſi in concilio Senenſi. Iterum in iſto. Miſſus eſt legatus, miſſæ ſunt bullæ, & nihilominus qværitur loci mutatio, & prorogatio temporis. Qvid poterit ſperari tunc? Item beatiſſime pater, per hujusmodi prorogationem non tolluntur ſcandala, qvæ narrata ſunt.

Eſſent

Digitized by Google

Eſſent interrogandi hæretici, ſi volunt expectare uſqve ad annum cum dimidio, ut non diſſeminent virus ſuum. Eſſent & interrogandi qvi ſcandalizantur de deformitate cleri, an interim velint ſuperſedere. Ecce qvotidie pullulat iſta hæreſis: illi qvotidie ſeducunt Catholicos, aut vi opprimunt: non perdunt minimum temporis momentum. Qvotidie nova ſcandala ex deformitate clericorum inſurgunt, & nihilominus proviſiones ex remedio procraſtinantur? Fiat, qvod fieri poteſt, nunc: Reliqvum ſervetur ad annum cum dimidio. Ego timeo qvod uſqve ad annum cum dimidio, niſi aliter provideatur, magna pars cleri Alemaniæ erit deſolata. Si per Germaniam diffunderetur hæc vox, qvod Concilium eſſet diſſolutum, pro certo clerus omnis daretur in prædam. S. V. ſe mutavit? Scripſit mihi, ut venirem huc, & juxta injuncta mihi, & ordinata in concilio Conſtantienſi, opportunè providerem. Ita facere curavi, ſi S. V. habebat hunc animum tam citò diſſolvendi, melius fuiſſet non incipere. Qvid timet S. V. qvoniam tam juſtè vixit, qvod potius alii deberent illam timere, qvam ipſa alios. Certè magna admiratio omnes cœpit talia audiendo. Et, ut nihil eorum qvæ dicuntur, taceam, aliqvi timent, qvod forſitan gravis & longa infirmitas non permittat S. V. ita maturè conſulere, ſicut expediret. D. Martinus ſtetit in Papatu qvatuordecim annis, & nihilominus mandavit fieri Concilium. Et ut recolo dixiſſe S. V. bis diverſo tempore poſtulata à me, qvid vellet me facere, ſuper eundem ſermonem reſpondit: Fac bonum. Adducit me ſanctitas veſtra in qvendam mentis ſtuporem, cum talia audio. Solebat ſanctitas veſtra conſtans & firma eſſe, & nunc tam repentè non exqviſitis circumſtantiis ſe mutavit. Dicatur qvicqvid dici poteſt, homines non credent hoc fieri ad bonum: dicunt, ſi non poteſt ipſe venire propter infirmitatem, mittat plures & plures dominos Cardinales, mittat alios notabiliſſimos viros: non hoc eſt Concilium primum, qvod abſente ſummo Pontifice celebratum eſt. De ſecuritate loci, dicunt non eſſe dubitandum: qvia cives promiſerunt defendere à qvocunqve, & in plena formâ, prout in Conſtantia. Sed audio qvod nonnulli trepidant, qvod in hoc Concilio debeat auferri temporalitas ab eccleſia. Mira res, ſi hoc Concilium non fieret per viros eccleſiaſticos, forſitan dubitandum foret. Sed qvis erit iſte eccleſiaſticus, qvi huic determinationi conſentiat? Non ſolum qvia eſſet contra fidem, ſed qvia redundaret in detrimentum eorum. De laicis qvis erit? nulli, aut pauciſſimi. Et

ſi forſitan aliqvi principes mittant: mittent plerumqve eccleſiaſticos viros, qvi nullatenus conſentirent. Nec illi pauci laici, qvi erunt, admittentur ad vocem, ubi agitur de rebus eccleſiaſticis. Et vix puto, qvod decem in toto domini ſeculares hic erunt perſonaliter, & fortè non qvinqve. Deinde non puto, qvod hoc Concilium ſit futurum majus, qvam Piſanum vel Conſtantienſe, nec tamen ibi fuit tractatum per Concilium, an temporalitas debeat ab eccleſia tolli. Puto uſqve ad hunc diem à paſſione Domini fuiſſe circiter centum Concilia celebrata, & in nullo eorum hoc fuit agitatum. Qvomodo timendum eſt, qvod in iſto auferri debeat? Nec etiam unqvam fuit aliqvod legitimè congregatum Concilium, in qvo ſpiritus ſanctus permiſerit aliqvid contra fidem determinari: Cur timendum eſt contrarium in hoc? hoc eſt diffidere de Spiritu ſancto. Sed vereor ne contingat nobis, ſicut contingit Judæis, qvi dixerunt: Si dimittimus hunc, venient Romani, & tollent locum noſtrum, & gentem. Ita & nos dicimus: Si dimittimus fieri Concilium, venient laici, & tollent temporalitatem noſtram. Sed ſicut juſto Dei judicio factum fuit, qvod Judæi perdiderunt locum ſuum, qvia noluerunt dimittere Chriſtum: ita & juſto Dei judicio fiet, qvod qvia nolumus dimittere Concilium fieri, perdemus temporalitatem noſtram, & utinam non corpora & animas. Qvando Deus vult alicui populo aliqvod infortunium immittere, primò diſponit ut pericula non intelligantur, neqve conſiderentur. Ita videtur nunc contingere viris eccleſiaſticis, qvos ſæpe redarguo eſſe cæcos, qvi vident ignem, & nihilominus currunt verſus illum. Iſte ſonus diſſolutionis Concilii ſermonem habet mali, & ſuſpicionem generat, & homines irritat. Mira res. Per Concilia invenio roboratam atq; defenſam, & auctam ſemper poteſtatem eccleſiæ, & libertatem eccleſiaſticam: & nunc timemus debere tolli? Sed eſto decernendum ſit, ut tollatur temporalitas. Adhuc majus periculum eſt fidei, ſi diſſolvatur Concilium ut ſupra clarius probatum eſt. Forſitan qvod præjudicabitur autoritati ſummi Pontificis in aliqvibus: non puto aliqvem debere conſentire contra Canonicas ſanctiones, decretaqve ſanctorum patrum, nec ſpiritus ſanctus illud permittet. Nunqvam fuiſſet celebratum aliqvod Concilium, ſi hujuſmodi timor invaſiſſet corda patrum noſtrorum, ſicut invadit noſtra. Sed & ſi hunc timorem habemus, cur non opponimus remedium? Cur ad evitandum

unum malum, volumus incurrere majus? Ecce remedium ad hoc. Mittat huc ſanctitas veſtra aliqvos de reverendiſſimis dominis Cardinalibus & aliqvos notabiliores prælatos, qvi reperiri poſſunt, & bene affectos ſedi Apoſtolicæ, & qvi ſint bene inclinati ad bonum univerſale: det ſanctitas veſtra omnem favorem poſſibilem huic Concilio, promoveat ipſum qvantum poteſt: ſcribat ei literas benignas, exhortando ipſos ad ſancta opera, qvæ proponunt, offerendo ſe, &c. Illa qvæ Concilium petit à ſanctitate veſtra, benigne concedat. Studeat eadem ſanctitas invenire pecunias pro iſto modico ſubſidio militarium de Alemania. Etiam ſi qvid reſtat reformandum in curia, reformet S. V. prout laudabiliter inchoavit. Etiam ſcribat iſtis, ſi qvid eſt, qvod videatur iſtis de Concilio per S. V. eſſe faciendum pro bono univerſalis eccleſiæ, qvod eſt totis viribus parata. Qvando iſti talia videbunt & audient, in veritate puto qvod etiam ſi haberent malum animum, mutarent illum: & non ſolum ſtudebunt conſervare autoritatem ſedis Apoſtolicæ, ſed augere: qvia tanto utilius eſt membris, qvanto caput eſt potentius ac fortius, ut major virtus diffundatur in membra. Sed ſi videant contrarium, verbi gratia, de diſſolutione Concilii, tunc ſcandalizantur & ſeqvitur hoc, qvod ubi prius erant tepidi, hujusmodi vox reddet ipſos magis acutos & ferventes. In veritate, cum pridie cives hujus civitatis venirent in publicam congregationem, præſente domino Parentino, & conqvererentur de hac ſuſpicione orta ſuper diſſolutione, petentes, ut apponeretur remedium propter ſcandala: omnes de Concilio qvodammodo verſi ſunt in furorem, & firmarunt ſe fortius ad perſeverandum: & ut ex dictis ipſorum colligere potui, parati ſunt omnia ſuſtinere, anteqvam recedant. Multa dixerunt, non tamen contra honorem S. V. imò eam ex geſtis per omnem ætatem valde commendabant: & propterea reputabant non veriſimile hoc procedere de mente S. V. Propterea S. V. diligenter advertat, qvod ultra pericula ſupradicta, etiam imminet aliud periculum majus, videlicet ſchismatis: de qvo vehementer timeo, ſi S. V. perſeveret in hoc propoſito diſſolvendi: iſti nunqvam conſentient, nec prorogationi, nec translationi: qvia, ut dixerunt tunc, Decretum Conſtantiæ hoc expreſſe prohibet. Item viſi ſunt expreſſe proteſtari, qvod procurare talia, eſt impedire extirpationem hæreſium, reformationem morum, &

 qvietem

qvietem populi Chriſtiani: & conſeqventer fovere hæreſes, peccata, guerras, & odia. Qvid hæc ſignificent, animadvertat (obſecro) eadem ſanctitas. Pro Deo non permittat ſibi talia perſvaderi, qvia timeo diſſidium in eccleſia Dei. Vereor ne advenerit tempus, de qvo dicit Apoſtolus, qvod oportet primum ut fiat diſceſſio. Tantum eſt beatiſſime pater, prout apertè intelligo, ſi ego vel qvivis alius auderet, ſine conſenſu iſtorum diſſolvere, vel mutare locum Concilii, lapidarent & caperent me, ut hæreticum: & credo dentibus me laniarent. Si qvis meam mortem appetit, mittat me Pragam, vel ad Saracenos, ubi moriar ut catholicus. Pro fide cupio & novi mori: ſed non hoc modo in ſcandalum univerſalis eccleſiæ. Si S. V. non placet, ut ſim legatus veſter, intimet mihi: & poſt iſtas literas & reſponſum à S. V. ſtatim dimittam legationem: imò erit mihi gratius qvod alteri committatur hæc provincia, qvia pluribus & laboribus & ærumnis, anguſtiisqve mentis & corporis video me hic obnoxium. Revertar Romam, ſi placet, & ſtabo cum majori qviete: & ſpero apud S. V. ita gratè videri, ſicut qvicunqve alius. De hoc autem ad pedes S. V. profuſis lachrymis ſupplico, qvod non qværatis ignominiam, & ſcandalum meum, & non tam meum qvam fidei: videlicet ut cum propter fidei cauſam obligatus ſim prædictis militaribus, qvod S. V. det modum, ut illis ſubveniatur. Alioqvin etſi non ut legatus, ſaltem ut privata perſona laborarem in hoc Concilio, ut iſti patres de Concilio ſubventionem prædictam facerent: qvod ſi non poſſem efficere, priusqvam hac macula fœdari velim, ut antea dixi, irem ad Norimbergam, & ponerem me in manibus dictorum militantium. Satis jam dixi. Optime S. V. diſcutiat omnia, conſideret præteritam vitam meam, & cogitet an me mendacem invenerit, aut infidelem. Deum teſtor, qvi me judicaturus eſt, ſi ex renibus veſtris genitus eſſem, fidelius conſulere non poſſem. Qvicqvid dixi, ex fronte ſupereffluentis charitatis, qvam ad honorem Dei, & S. V. habeo, ſine dubio prodiit. Si qvid forſitan acutius, qvam deceret expreſſi, aſcribatur filiali devotioni, & ardenti charitati, qvæ non conſiderat majeſtatem ejus cui loqvitur, ſed impetu amoris fertur ſine modo & menſura. Qvando domus ardet, licet ſervis clamare & perſtrepere, & dominum ſi fortè dormiat, ſine reverentia excitare. Nihilominus humillime veniam peto, ſi qvid in hac epiſtola erratum eſt.

Poſt

Digitized by Google

Poſt prædicta, dominus Parentinus dixit nuntium veniſſe de curia, & præſentavit mihi qvandam bullam facultatis diſſolvendi Concilium: ante cujus diſſolutionem unà cum conſilio Concilii deputarem locum ad decennium. Aſſeruit nihil aliud habere tangens Concilium, qvam hoc: & nonnulla alia ſuper hoc dixit, tam mihi, qvam aliis: qvæ utinam pro honore epiſcopalis dignitatis non dixiſſet. Et qvia prius omnes erant valde ſcandalizati de ipſo, de conſilio ſuo, publice excuſavi eum dicens, qvod circa factum Concilii nihil ipſe habebat, ſed totum erat apud me: & qvod nullatenus haberent timere, qvia nihil circa hoc faceret. Etiam ipſe pluribus magnæ autoritatis dixerat, qvod putaret ſe ſacrificium præſtare diabolo, ſi aliqvid in diſſolutionem hujus Concilii faceret. Et qvia omnes male ſuſpicabantur de S. V. propter hanc famam diſſolutionis, ne putarent S. V. hoc procurare ad malum, & ſine aliqvibus motivis, de conſilio dicti domini Parentini legi dictam bullam aliqvibus majoribus. Qvi reſpondentes, dixerunt, qvod cum S. V. eſſet mota ex non veris cauſis, nec eſſet vere informata de facto, & ignoraret inconvenientia, & ſcandala, qvæ ex tali diſſolutione ſeqvi poterant contra fidem & eccleſiam: volebant ad eandem ſanctitatem mittere ambaſiatorem, qvi eam de omnibus plene informaret reddentes ſe certos, qvod illo audito aliter deliberaret: & qvod nullatenus huic diſſolutioni aſſentirent, priuſqvam informaſſent eandem ſanctitatem de his, qvæ conſiſtunt in facto. Dicebant primo, qvod cauſa illa expreſſa in bulla, qvod nonnulli oppidani circa Baſileam erant infecti hæreſi Bohemica, & perſeqvebantur clerum: non erat vera: qvoniam omnes ſunt fideles, & nihil tale auditur in his partibus: imò iſti cives Baſileenſes ſunt boni catholici, & bene defendunt & protegunt clerum. Secunda cauſa, qvod non erat tutus acceſſus, propter guerram patriæ inter duces Burgundiæ & Auſtriæ: etiam non eſt vera: qvia facta eſt treuga, & nullus veniens ad Concilium fuit unqvam offenſus vel derobatus. Unde cum principaliter ſanctitas veſtra mota ſit ex iis, dicunt bullam ſubreptitiam. De hyeme non dicunt eſſe ſufficientem cauſam diſſolutionis: qvia qvi volunt venire, non dimittunt propter hyemem. Item dicunt, qvod propter Græcos non eſt omittendum hoc Concilium tam ſolenniter inſtitutum: & abſurdum arbitrantur, qvod propter incertam reductionem Græcorum debeat permitti, qvod Germania nunc & ſemper fidelis, labatur

Digitized by Google

batur in hæreſim Bohemorum. De qvo valde timendum eſſe dicunt, niſi apponatur celeriter remedium, & qvod iſta cantilena de Græcis jam trecentis annis duravit, & omni anno renovatur. Item dicunt qvod utrumqve tanqvam bonum fiat: hoc nunc in tempore ſtatuto, & illud ad annum cum dimidio: & qvod omnes libenter erunt parati venire poſtea ad illud, & qvod infra illud tempus hoc erit bene completum: & multa circa hoc dicunt. Ad illud de præſentia ſanctitatis veſtræ dicunt, qvod ſi illa ex cauſa intereſſe non poſſit, qvod attento periculo fidei & ſtatus eccleſiaſtici non propterea negligendum eſt hoc Concilium in qvo eſt legatus ſanctitatis veſtræ, & poterunt etiam mitti plures: & qvod Papa Martinus in bulla Concilii aſſerit ſe etiam propter infirmitatem notoriam non poſſe ad Concilium venire, & nihilominus mandavit Concilium fieri. Item cum eodem domino Martino idem tractatus Græcorum pendebat, & nilominus mandavit fieri Concilium. Habui ſuper his omnibus, qvæ dixi, colloqvium ſæpe cum ipſo domino Parentino: & licet ipſe videretur omnino affectus ad diſſolutionem, nihilominus dicebat qvod non venerat, niſi ad conferendum mecum de materia, & qvod regeret ſe conſilio meo, & ſecundum qvod ego ſcriberem ſanctitati veſtræ, ita faceret. Imò multò citius iſta intimaſſem S. V. niſi ipſe feciſſet me differre. Poſt hoc uno mane tempeſtivè, præcipitanter receſſit, nulla mihi facta mentione: & fecit dari vocem qvod ire volebat ad Argentinam pro exigenda pecunia cameræ à qvodam collectore. Sed modo hic dicunt, qvod fuit viſus ire verſus Biſuntium. De hoc vehementer obſtupui, qvod ita diffidenter mecum egiſſet, attentis his, qvæ ante dixerat. Ego ſimpliciter in omnibus ſibi credidi: doleo qvod negotia fidei tractantur & turbantur cum tanto ludibrio. Remanſit hic qvidam doctor ſuus juvenis, qvi oſtendit mihi duplex transſumptum: unum, in qvo S. V. diſſolvit: aliud, in qvo dat poteſtatem ipſi Parentino diſſolvendi. Dixi ut oſtenderet mihi originales literas, qvia totiens ipſum invenio variaſſe, & tot falſa & ficta audivi in hac re, qvodammodo cogebar ipſi non credere: adhuc mihi non oſtendit, ſed qvandoqve dicit unum, qvandoqve aliud. Rogavi qvod vellet ire uſqve ad dominum Parentinum, qvod ſi qvid haberet in mandatis, vellet differre uſqve ad duos menſes, donec S. V. conſuluiſſem ſuper his. Niſi videam originales, non credam: qvia non videntur iſta bene congruere, qvod committatur

Digitized by Google

tur mihi diſſolutio, & qvod ante diſſolutionem eligam locum cum conſilio Concilii, & qvod ante Romæ per ſe S. V. diſſolverit, præſertim cum ſit expreſſe contra tenorem decreti concilii Conſtantienſis, in qvo cavetur, qvod per menſem ante diſſolutionem Concilii eligatur locus futuri Concilii, conſentiente & approbante Concilio. Sed qvid erat opus uti tot involutionibus? Cur mihi iſta clare non exprimuntur? Signum eſt, qvod de me non confiditur. De omnibus patientiam habeo. Iſti patres omnino decreverunt ſtare hic, & continuare Concilium, & mittere unum notabilem virum ad S. V. infra duos dies. Video jam apertum oſtium ad maximum ſcandalum, & confuſionem in eccleſia Dei. Video jam Deum vibraſſe gladium ſuper nos, ſecuris ad radicem poſita eſt, flagellum jam appropinqvat. Sum certus, qvod S. V. non putabat rem iſtam fore tam ſcandaloſam, qvia prius permiſiſſet ſe mori, qvam aſſenſiſſet. Sed pro Deo opponatur remedium poſſibile, qvod mihi videtur eſſe, & facile, & honeſtum, videlicet qvod S. V. reſcribat: qvod cum non eſſet de iis informata, ideo cogitaverat propter bonum differre uſqve ad annum cum dimidio. Sed cum talia audierit, ideo decrevit qvod Concilium habeat curſum ſuum, & mandare dignetur domino Parentino, ſi forte aliqvid habet ad diſſolutionem, qvod non publicet. Ad minus, beatiſſime pater, differat S. V. uſqve ad menſem Julii, qvia tunc ceſſabunt illa inconvenientia & ſcandala, qvæ modo obſtant: videlicet de hæreticis vocatis ad Concilium, & militaribus: qvia infra illud tempus omnia iſta erunt completa. Potuerunt etiam fieri aliqvæ ordinationes ſuper reformatione cleri Alemaniæ, & mitti per Germaniam, & ſic videbitur aliqvid factum, nec tunc poterit aliqvid imputari S. V. Et hoc qvidem nunc fieret cum ſcandalo, & ſine effectu, tunc honeſtius fieri poterit. Beatiſſime pater, omnes fideles ſervitores ſanctitatis veſtræ ſupra modum de iis contriſtantur: præſertim dominus Archiepiſcopus Trevirenſis, & Ratiſponenſis, qvi modo ſunt hic: videtur eis & omnibus, qvod ex hoc perpetua nota remaneret ſuper S. V. & curiam Romanam: & omnes ſemper detraherent, & qvod graviter ac publice univerſalis eccleſia ex hoc ſcandalizaretur, & S. V. uno momento perderet illam integritatis & ſanctitatis famam, qvam tot annis acqviſivit. Poſſemne ego ſcire, beatiſſime pater, qvid timeat S. V. aut curia Romana? Nunqvid non ego ſum membrum eccleſiæ, & cu-

riæ Romanæ? nunqvid etiam mea non intereſſet? Qvare ergo iſta me latent? maceror intra me. Confidat (obſecro) S. V. de me, ſi qvid eſt qvod timere oporteat. Ecce juro per viventem in ſecula, qvod qvantum cum Deo poſſum, paratus ſum mori, & ire in carcerem pro ſanctitate veſtra. Differat ergo eadem ſanctitas per hoc modicum tempus: in hoc nulla excuſatio eſſe poterit, qvia non poteſt qvoqvam modo propter hoc impediri illud Concilium de Græcis. Item etiam, ſi placet, poterit S. V. in Bononia indicere, non ſolum ad annum cum dimidio, ſed ad duos. Nihilominus ſi S. V. his non obſtantibus, non intendit flecti, amore Jeſu Chriſti providere dignetur, qvod ego liberer à promiſſione facta illis militaribus. Nam ſi S. V. non miniſtraret prædictum ſubſidium, nec iſti de Concilio, oporteret me (ut dixi) ire ad Norimbergam, & ponere me in manus illorum militarium. Prius volo mori in carceribus eorum, qvam promiſſionis meæ eſſe fractor. Si Regulus gentilis propter promiſſionem ſuam non timuit reverti ad Carthaginenſes: nec ego Chriſtianus, qvi propter fidem catholicam illis obligatus ſum, timebo apud eos redire. Jam neſcio qvid plus dicam, feci & facio qvantum potui: non potero plus, flebo & lachrymabor, ſi qvid ſcandali ex hac diſſolutione (prout timeo) ſeqvatur. Sed nec peccatum meum, neqve iniqvitas mea. Satis clamavi, & raucæ factæ ſunt fauces meæ. Tu Jeſu Chriſte adjuva eccleſiam tuam, qvam tuo precioſiſſimo ſangvine fundaſti. Aviſo ſanctitatem veſtram, qvod me hinc recedente, vel dimittente præſidentiam, iſti ſtatim facient ſibi unum præſidentem autore Concilii. Ad certas inſtructiones tangentes ea, qvæ hactenus hic facta ſunt, reſpondeo plene per ſchedulam hic introcluſam. Sed qvicqvid actum eſt, factum eſt ſecundum diſpoſitionem juris communis, & formam conciliorum Piſani & Conſtantienſis, & bullam domini Martini, & unà cum conſenſu eorum qvi hic ſunt, &c.

EXEM-

EXEMPLUM ALTERIUS EPISTOLÆ EJUSDEM DOMINI LEGATI,

Miſſæ

AD EUGENIUM

Pontificem Romanum.

Beatiſſime Pater, poſt devota pedum oſcula beatorum.

JAm nunc univerſus cognoſcet orbis, an viſcera paternæ charitatis, & zelum domus Domini S. V. habeat: an miſſa ſit ad pacem, vel ad diſſidium: an ad congregandum, vel diſpergendum: an ille bonus paſtor ſit is, qvi animam ſuam ponit pro ovibus ſuis. Ecce jam oſtium aperiri incipit, per qvod oves perditæ ad proprium ovile regreſſuræ ſunt. Ecce jam ſpes eſt in januis reconciliationis Bohemorum. Si S. V. hoc demum opus, prout tenetur, adjuvet ac promoveat, gloriam in cœlo & in terra perpetuam conſeqvetur. Si forſitan (qvod nullatenus credendum eſt) impedire conetur, omnes illam arguent impietatis: cœlum & terra adverſus illam conſpirabunt: nemo erit, qvi eam non deſerat. Nam qvomodo ille ſeqvendus eſt, qvi cum eccleſiæ pacem & qvietem unico verbo dare poſſit, id facere recuſat? Sed meliorem jam ſpem concipio, qvod modo eadem ſanctitas ſine ulla excuſatione tota mente huic ſacro favebit Concilio. Et gratias Deo aget, qvod pro tanto bono, iſta congregatio hinc non diſceſſerit. Ecce Legati hujus ſacri Concilii ex Egra cum lætitia & exultatione reſpondentes referunt, qvemadmodum per gratiam Spiritus ſancti firmiter concluſerunt cum ambaſiatoribus Bohemorum, videlicet Pragenſium, Orphanorum, & Taboritarum: inter qvos adſuerunt ductores exercituum illius gentis, præſertim Procopius, qvod ſolennis ambaſiata omnium

omnium

Digitized by Google

omnium ſtatuum regni ad concilium Baſileenſe venire debeat: poſtqvam per Concilium ſalvus conductus in forma condicta ad eos remiſſus fuerit, qvod ſine mora fiet. Miro gaudio, levatisqve ad cœlum manibus hæc ſacra congregatio exhilarata eſt: nam iſti noſtri ambaſiatores aſſerunt cum tanta charitate hoc negotium in Egra tractatum fore, & talia apud illos Bohemos vidiſſe & conjecturaſſe, ut maximam ſpem reductionis illorum merito concipiant, & tandem ſe tenerrime amplectentes cum lachrymis lætitiæ ex Egra diſceſſiſſe, ipſis Bohemis noſtros rogantibus, ut hoc negotium qvantocius expediretur. Multa etiam referunt in hujuſmodi tractatu interveniſſe: qvæ ſi qvis audiens, non lachrymetur præ gaudio, indicare ſe poterit Chriſto modicum affici. De tribus autem qvatuor articulorum non videntur facere difficultatem: de qvarto, videlicet communionis ſub utraqve ſpecie, ſpes eſt, qvod ſeqventur judicium Concilii. Qvis igitur jam audeat conſulere ſanctitati veſtræ, qvod in propoſito diſſolutionis amplius perſeveret? qvinimò ſi nunqvam indictum fuiſſet hoc Concilium, pro tanta ſpe & neceſſitate in hoc loco modo indici deberet. Qvam laudabiliter ageret ſanctitas veſtra, ſi dimiſſa Italia & omnibus rebus, huc perſonaliter ſe conferret, etiam ſi neceſſarium foret vehiculo deferri. Cuſtodia autem & defenſio patrimonii eccleſiæ, temporale, optime per legatos & vicarios poſſet diſponi. Hoc eſt verum patrimonium eccleſiæ, lucrifacere animas. Non enim eccleſia eſt congeries lapidum & murorum. Non cuſtodem vos fecit Chriſtus caſtrorum & mœnium, ſed paſtorem animarum: proinde qvod magis neceſſarium eſt, & Chriſto charius, id in propria perſona agendum eſt, cætera per ſubſtitutos. Ita fecere Apoſtoli, qvi ut liberius intenderent prædicationi verbi Dei, ſeptem inſtituerunt, qvi vacarent menſis, & inferiorum rerum adminiſtrationi. Audio per Dei gratiam de die in diem melius convaleſcere S. V. Et ſi pedeſter (ut dicitur) aliqvas eccleſias nunc viſitat, forſitan eqveſter huc poſſet accedere. Ad rem autem utiliorem, & ſuo officio magis congruentem ire non poſſet, qvàm ad locum unde ſperentur innumerabilia bona provenire. Recogitet aliqvando S. V. in qvibus actibus Chriſtus, cujus vicarius eſtis, & beatus Petrus cujus ſucceſſor, & alii Apoſtoli, & ſancti Pontifices ſe exercuerint: ipſis ſicut officio ſucceditis, ita ſuccedatis & moribus. Qvod ſi forſitan eadem S. V. neqveat huc venire,

conſulo

Digitized by Google

conſulo ut pro tanto bono mittat majorem partem reverendiſſimorum dominorum Cardinalium curiæ Romanæ, & mandet prælatis qvibuscunqve, ut huc ſe conferant. Non retrahat, neqve impediat, ſicuti fama eſt, volentes venire, qvin potius ad huc veniendum alliciat. Credat S. V. mihi qvod ſolum charitas ad conſulendum inſtigat, nolite ſeparari à membris veſtris: fovete filios tanqvam gallina pullos ſub alis ſuis. Si fortè nec aliqvos velit deſtinare, ſaltem unicum hoc verbum dicat, Placet, ut fiat Baſileenſe concilium. His enim diebus aliud nuntiatum eſt, propter qvod omnino S. V. deſiſtere debet ab ipſa diſſolutione. Reverendus pater dominus Archiepiſcopus Lugdunenſis ſcripſit Concilio, & mihi etiam, qvaliter Prælati Franciæ convenerunt in Bituricenſi civitate, & ibi poſt longam & exactam examinationem concluſerunt Concilium eſſe hic legitime congregatum, neceſſariumq; ut hic & nunc celebretur, & ad id prælatos Franciæ debere venire. Motiva autem & rationes qvibus moti ſunt ita concludere, etiam deſtinavit huc: qvorum copiam puto per alios S. V. miſſam. Qvid igitur amplius S. V. moratur? conata eſt qvantum potuit nuntiis, literis, & variis modis, retrahere prælatos, laboravit pro viribus, ut hoc Concilium diſpereat. Nihilominus, ut videt, indies magis augetur, & qvo major fit prohibitio, eo magis qvilibet in contrarium accenditur. Non jam hoc eſt reſiſtere voluntati Dei? Cur provocatis eccleſiam ad indignationem? Cur irritatis populum Chriſtianum? Dignemini (obſecro) ita agere, ut amorem, favoremqve, non odium gentium comparetis. Vehementer ubiqve gentes talia audientes ſcandalizantur. Non permittat ſe S. V. à qvoqvam ſeduci, incutiente forte timorem, ubi timendum non eſt, aut perſvadente, hoc non eſſe legitimum Concilium. Scio me offenſurum eandem S. V. ſi velim probare contrarium. Sed melius eſt, ut paululum offendam verbis, & proſim factis. Nam medicus infirmo apponit cauterium urens & ſanat plagam. Non poteſt medicina prodeſſe, niſi guſtu ſit amara. Sub hac confidentia non verebor patefacere veritatem, ut ea cognita S. V. ſanctius ſibi & eccleſiæ conſulat. An hoc Concilium legitimum ſit, ex concilio Conſtantienſi dependet. Si illud verum fuit, & iſtud. Nemo autem dubitare viſus eſt, an illud legitimum fuerit: ſimiliter & qvicqvid ibi decretum eſt. Nam ſi qvis dixerit decreta illius Concilii non eſſe valida, fateri neceſſe habet privationem olim Joannis factam, vigore illo-

Digitized by Google

rum decretorum non valuiſſe. Si illa non valuit, nec etiam Papæ Martini tenuit electio, facta illo adhuc ſuperſtite. Si Martinus non fuit Papa, nec S. V. eſt, qvæ per Cardinales ab ipſo factos electa eſt: nullius ergo magis intereſt defendere decreta illius Concilii. Et ſi qvodcunq; illius concilii decretum revocetur in dubium, eadem ratione poterunt revocari & reliqva ejusdem Concilii decreta. Hac eadem ratione, nec aliorum Conciliorum decreta valebunt: qvia qva ratione vacillat fides unius Concilii, vacillabunt reliqva omnia, juxta argumentationem beati Auguſtini, & habetur nona diſtinctione C. Si ad ſcripturas. Ergo & fides, & omnia eccleſiæ ſacramenta titubabunt, ſi de robore unius Concilii legitime congregati dubitetur. Per Concilium autem Conſtantienſe fuit factum decretum, Freqvens, in qvo ſtatuitur, qvod primum Concilium fiat in qvinqvennium à fine illius, & aliud in ſeptennium. A fine concilii Conſtantienſis qvinqvennio elapſo, celebratum eſt Papienſe vel Senenſe, à cujus fine elapſo ſeptennio, cœptum eſt celebrari iſtud. Ut qvid ergo in bulla diſſolutionis inter alias cauſas exprimitur, qvod jam ſeptennium eſt elapſum: cum neceſſario labi oporteat anteqvam poſſit celebrari, qvia iſta verba in ſeptennium, vel qvinqvennium, ſignificant ſecundum jura, ut omnes partes temporis ſint elapſæ, & ut noviſſima dies expectetur: unde oportuit labi ſeptem annos integros & completos, anteqvam hoc Baſileenſe concilium incipere poſſet: ſicut lapſum fuit integrum qvinqvennium anteqvam Papienſe inciperetur. Sed dicet aliqvis, oportuit prima die poſt ſeptennium lapſum celebrari, alioqvin expirat Concilium. Sed clare reſpondetur, hoc non contineri in C. Freqvens, qvod niſi prima die fiat, deſinat poſſe celebrari: nec ex verbis, nec ex mente hoc poteſt elici. Solum vult, qvod poſt ſeptennium celebretur: unde ſive ſecunda, ſive tertia die, ſive primo, aut ſecundo, aut tertio, aut qvarto menſe, poſt ſeptennium immediatum celebretur, ſatis fit C. Freqvens. Adveniente enim prima die, tunc incipit facultas celebrandi: ante autem non. Poſt vero non eſt prohibitum, nec obſtat qvod in C. Freqvens, ponitur verbum, in qvinqvennium immediate ſeqvens, qvod etiam in ſeptennium videtur repetitum: qvia non intelligitur, qvod prima die præciſe poſt ſeptennium ſit neceſſarium: ſed ideo poſuit, immediate ſeqvens, ne intelligi poſſet de alio ſeptennio ulteriori, qvanqvam illud de, per ſe intelligebatur: qvia loqvendo ſimpliciter de ſeptennio

Digitized by Google

ptennio, intelligitur de proximo: ſed fuit poſitum ad majorem declarationem. Adde plus, qvod etiam ſi in C. Freqvens, fuiſſet poſitum poſt illud immediate ſeqvens aliqva de iis dictionibus, videlicet, ſtatim mox, in continenti, aut conſeſtim, ſeu ſimilia verba: adhuc deberent intelligi cum qvodam temperamento, vel aliqvo temporis intervallo: & qvamprimum commode poſſet, prout iſta vocabula exponuntur per jura & doctores. Ampliantur enim & reſtringuntur ſecundum ſubjectas materias, & varias circumſtantias rerum & negotiorum. Non eſt veriſimile ullo modo, qvod fuerit de mente ſtatuentium, qvod conſiderata longitudine viarum, & difficultate parandi ſe ad hujusmodi negotia, ac etiam plurimis impedimentis, qvæ contingere poſſunt, voluerunt reſtringere præciſe tempus ad primam diem, ita qvod ſi ea die non fieret, de cætero fieri non poſſet. Nam ſi imus poſt iſtas ſubtilitates, oporteret etiam qvod fieret in primo momento, & in primo inſtanti poſt ſeptennium. Sed cum verba civiliter intelligenda ſint, hujusmodi intellectus eſt nimis abſonus. Et ſi dicat aliqvis, ergo prorogari jubetur, qvod prohibetur in C. Freqvens. Iſte qvi ſic arguit, non ſe intelligit, nec vim verborum. Non enim prorogatur, ſi incipiatur ſecundo, vel tertio menſe: ſed magis fit continuatio, vel exeqvutio ejus, qvod eſt in facultate. Nam ſi eſſet prorogatio, tunc cum prorogatio ſapiat naturam prioris dilationis, ante illud tempus prorogatum inchoari non poſſet. Sed hoc non eſt in caſu noſtro. Nam licet in primo menſe inchoatum non ſit, ſed in ſecundo vel tertio: non per hoc concluditur, qvod in primo inchoari non potuiſſet. Sed ſi fuiſſet facta prorogatio ad ſecundum menſem, tunc in primo incipi non potuiſſet. Verbi gratia, Promitto Titio dare centum poſt paſcha, ante paſcha non poſſum exigi, ſed poſt paſcha poſſum ſtatim exigi: & licet non exigar, non tamen deſino eſſe obligatus: & licet exigar in ſecundo vel tertio menſe, non propter hoc intelligitur facta prorogatio: nec ſeqvitur, qvod in principio non potuiſſem exigi, qvod fieri non potuiſſet, ſi facta eſſet prorogatio. Item de natura prorogationis eſt, qvod fiat ante lapſum primi termini: poſt vero non eſt prorogatio, ſed nova indictio, dilatio. Et ſi dicatur: Ergo diu differri poterit? reſpondetur, qvod in hoc ſtandum eſt judicio eccleſiæ, qvæ conſideratis diverſis circumſtantiis, arbitrabitur tempus debitum, in ejus enim favorem & utilitatem hujusmodi facultas celebrandi

Concilia,

Concilia, inſtituta eſt. Qvid enim, ſi in loco celebrandi Concilii adveniente termino, ſupervenerit peſtis, vel obſidio, vel aliqvid hujusmodi, qvod duraret per tres, vel qvatuor menſes: nec Papa interim mutaſſet locum ſecundum formam C. Freqvens, & propter talia impedimenta Prælati non accederent prima die ad locum, aut ſi prælati aliqvi, venientes ad Concilium, caperentur in via, qvi ſi capti non eſſent, fuiſſent in prima die & momento in loco? nunqvid propterea dicendum eſt, expiraſſe facultatem Concilii, & qvod ceſſante impedimento, Prælatis venientibus Concilium celebrari non poſſit? hoc certe eſſet valde abſurdum, & nimis præjudiciale eccleſiæ Dei. In caſu autem noſtro fuit ſatis probabilis cauſa, qvare prælati diſtulerint venire in principio termini: qvoniam appropinqvante ipſo termino, Papa Martinus die viceſima Februarii defunctus eſt, propter qvod prælati merito poterant dubitare de aliqvo impedimento Concilii. Item expectabant, qvod aliqvis nomine Papæ illuc accederet, ne ſine præſidente apoſtolico fruſtra ſtarent in loco. Legatus autem, qvi ordinatus fuerat ad Concilium, cujus præſentiam homines expectabant, anteqvam vellet ad iter ſe accingere, non acceſſit tempore ſtatuto ad Concilium, ſed ad Norimbergam, ad proſeqvendam extirpationem Bohemorum, ſecundum mandatum Papæ Martini, qvi injunxit, qvod prius illuc iret qvàm Baſileam: fuit etiam ipſe legatus pluries reqviſitus in Norimberga per dominum Imperatorem, ut iret Baſileam, pro Concilio celebrando, juxta facultatem ſibi traditam: qvi reſpondit, nolle ire ante conſenſum novi pontificis. Iſta ergo fuit cauſa retardationis Prælatorum. Nec forte eſt multum imputandum prælatis, qvi ſuſpicabantur, qvod Papa Martinus nollet Concilium, & timebant ſe ponere in iis involutionibus, & contradictionibus, & rationem timendi habebant ex his, qvæ contigerant in concilio Senenſi. Multa etiam tunc dicebantur, qvæ ſuſpicionem faciebant. Scio mihi fuiſſe relatum, qvod nonnulli dixerant me veniſſe in Alemaniam, ad diſturbandum Concilium. Item hoc fuit de mente Papæ Martini, qvod licet in principio Martii non inchoaretur Concilium, non tamen expiraret facultas celebrandi Concilii: ipſe enim appropinqvante termino Concilii, voluit qvod prius irem verſus Bohemiam, qvam ad Concilium: de qvo etiam in bulla conſiſtorialis diſſolutionis fit mentio. Sed qvid opus eſt aliunde hoc probari, qvam per literas ſan-

ctitatis

Digitized by Google

ctitatis veſtræ. Ipſa in iis confectis II. Calend. Junii, & ſic longe poſt terminum, qvæ etiam mihi fuerant præſentatæ per tres menſes poſt, mandat mihi, qvod expedito negotio Bohemiæ, cujus finis expectatur in brevi, dirigam greſſus meos ad Baſileam pro Concilio celebrando: & ibi opportune provideam juxta mihi injuncta, & ordinata in concilio Conſtantienſi. Hoc etiam repetit in bulla facultatis diſſolutionis, portata mihi per dominum Parentinum, cujus verba ſunt hæc: Circumſpectioni tuæ, ex qvo in ingreſſu tuo ad Alemaniæ partes nulli prælati in Baſilea pro celebratione Concilii erant congregati, dedimus in mandatis, ut interea circa expeditionem contra Bohemos hæreticos, etiam tibi commiſſam, vacares: ac deinde ad civitatem Baſileenſem dicti Concilii locum accederes, ut ibidem noſtro, & eccleſiæ nomine præſideres. Qvid ergo hoc clarius? Si qvid dubium eſſet, ex hujusmodi tenore literarum aperte tolleretur. Et ſi dicatur, nec dominus Martinus, nec dominus Eugenius tales literas ſcribendo poterat validare Concilium: qvia eſſet prorogatio, qvæ prohibita eſt per C. Freqvens. Reſpondetur qvod non eſt prorogatio, ſed executio ejus, qvod erat in facultate: ſeu declaratio qvod neceſſe non ſit præciſe celebrare in principio. Item non eſt prorogatio, qvia prorogatio fit ante terminum, non poſt. Poſt enim potius eſſet nova indictio, unde valeret qvæſtio noviter indicta. Et ſi dicatur, non potuit de novo indici: tunc objicitur, qvando ergo de novo potuit indici concilium Bononienſe? Et ſi dicatur qvod nova indictio concilii Bononienſis valuit: qvia Baſileenſe fuit per ſanctitatem veſtram diſſolutum, tunc habeo intentum. Si enim fuit diſſolutum, ergo ante fuit Concilium, qvia privatio præſupponit habitum. Sed ſi ante erat Concilium, tunc (ut infra probabitur) diſſolvi non poterat non conſentiente Concilio. Qvid ergo ad hoc poteſt reſponderi? Ad majorem etiam clarificationem in ipſa die termini ſtatuti, vel ante dominus abbas Virgiliacenſis, congregato ad hunc actum populo majoris eccleſiæ, & certis aliis Prælatis, & notabilibus viris, fecit ſolennem proteſtationem, qvaliter tempus advenerat Concilii celebrandi, & qvod hoc ipſo Baſileam venerat, reqvirendo, ut de materiis ad Concilium pertinentibus uſqve alii venirent, vellent inſimul conferre, & tractare: & de hoc extat publicum inſtrumentum. Et infra menſem venerunt ambaſiatores Univerſitatis Pariſienſis, & inceperunt tractare de iis, qvæ ad Con-

cilium pertinebant, ſcribendo etiam domino Imperatori, & aliis dominis Alemaniæ, ut emitterent ad Concilium: qvas literas tunc vidi. Nec obſtat paucitas perſonarum, qvia ubi eſt autoritas, numerus magnus non reqviritur, ſecundum illud Chriſti: Ubi duo vel tres convenerint in nomine meo, ibi ego ſum, in qva autoritate fundantur Concilia. Jam igitur ſanctitas veſtra luce clarius videt prædictam objectionem eſſe ſatis frivolam. Item ad qvid facta eſt diſſolutio, ſi non erat Concilium? Unde nullatenus eſt ambigendum, qvin Concilium fuerit legitimum, & canonice congregatum. Et forſitan vix unqvam legitur aliqvod Concilium tot autoritatibus innixum, ſicut iſtud, per duo videlicet præcedentia concilia, Conſtantienſe & Senenſe, & duos Romanos Pontifices confirmatum. Audio inter alia Romæ aliqvos dicere, me non potuiſſe vocare prælatos venire ad Concilium: qvia in bulla domini Martini hæc clauſula non erat adjecta. Vehementer admiror hoc objici. In primis non ego ſolus illos vocavi, ſed ego & hi, qvi hic in Concilio convenerant. Mira res. Papa Martinus dabat mihi cum conſilio Concilii facultatem extirpandi hæreſes, pacificandi regna, reformandi mores cujuslibet ſtatus Chriſtianitatis: & audent dicere, qvod non poteram citare. Datur mihi poteſtas judicandi & condemnandi, & non habeo poteſtatem citandi? Inqvit Jurisconſultus, cui commiſſa eſt jurisdictio, ea omnia commiſſa videntur, ſine qvibus illa expedire non poteſt. Qvomodo autem prædicta omnia, niſi prælati & alii huc venirent, fieri poſſent? Item, cur in capit. *Ego enim de jurejurando*, dicitur, vocatus ad ſynodum veniam, ſi non poteſt vocari? A qvo ergo præſupponit vocandum, niſi à Concilio, vel eo qvi in Concilio præeſt? Item tota diſtinctio 18. non loqvitur de alio, niſi qvod epiſcopi vocati ad ſynodum, & non venientes, poſſunt excommunicari vel ſuſpendi. Legant iſti librum Conciliorum beati Iſidori, & reperient in pluribus Conciliis prælatos fuiſſe per ſynodum vocatos. Nunc reſtat dicere, an diſſolutio valuerit. Iterum vereor loqvi, timens irritare S. V ſed charitas me cogit. Nam forſitan S. V. credit diſſolutionem valere, & propterea in illa perſeverat. Ex qvo cum multa ſcandala poſſunt contingere, remordet me conſcientia, ne taceam. In primis C. Freqvens, videtur innuere, qvod non. Nam ſi prohibetur prorogatio, qvod eſt minus, multo magis diſſolutio, qvod eſt plus; plus enim eſt auferre, qvam differre: prorogando

gando

Digitized by Google

gando differtur, diſſolvendo auffertur. Item iſti dicunt, qvod facile prædicta conſtitutio C. Freqvens, redderetur fruſtratoria: qvia ut primum inchoatum eſſet Concilium, poſſet re infecta diſſolvi, ſicut dicunt factum eſſe Senis, & nunc dicunt etiam S. V. ſiniſtre & ſubreptitie in cauſa diſſolutionis fuiſſe informatam. Dicunt etiam prædictam diſſolutionem evidenter tendere in everſionem fidei, & ruinam eccleſiæ, & perturbationem populi Chriſtiani: ergo fieri non poſſe, nec parendum fore. Aſſerunt etiam prædictam diſſolutionem fieri non potuiſſe, obſtante qvodam decreto Conſtantienſis concilii, qvod in his, qvæ pertinent ad fidem, & extirpationem ſchismatis, & ad reformationem eccleſiæ in capite, & in membris, qvemlibet cujuscunq; conditionis, etiam Papalis, teneri obedire ſtatutis & ordinationibus, & præceptis cujuscunqve Concilii generalis: & niſi obedierit, puniatur, &c. Ecce poſſe ſtatuere in aliqvem, poſſe punire non obedientem, ſigna ſunt evidentia ſuperioritatis in his, in qvibus ſtatuit, præcipit, aut punit. Teneri autem obedire, & ſubjici ac parere, ſigna ſunt inferioritatis in prædictis caſibus. Ergo in prædictis caſibus, cum Papa (ut dicunt) ſit inferior Concilio, qvod etiam facto probatum fuit (nam propter unum de tribus caſibus Concilium privavit Joannem, & propter alterum privavit Benedictum) non poterit diſſolvere Concilium: qvia inferior in eo qvo eſt inferior, non poteſt ſolvere, vel ligare ſuperiorem, ut in C. cum inferior. de ma. & obe. cum ſimilibus juribus: nec tollere legem ſuperioris, alioqvin implicaret contradictionem: tenetur obedire, & non tenetur obedire, qvia poteſt diſſolvere. Qvomodo autem obediret ordinationi, vel ſtatuto Concilii, ſi illam ordinationem, vel ſtatutum poteſt tollere, & annihilare? Concilium autem hoc congregatum eſt propter extirpandas hæreſes, faciendum pacem, reformandum mores: & in prima ſeſſione ordinavit & ſtatuit ad iſta debere intendi, & qvod procurans impedire hoc Concilium diſſolvere, vel prorogare, vel mutare, ſeveriter poſſit puniri, & procedi tanqvam contra turbatorem communis pacis, &c. Si autem diſſolvi poteſt, conſtat qvod non obeditur prædictæ ordinationi. Unde apparet hoc neceſſario fateri, qvod ſi diſſolvi poſſit, qvod prædictum decretum Conſtantienſis concilii non valeat. Item probatur hoc alia ratione. Nemo dubitat, ſi contra aliqvem ſummum Pontificem ageretur de hæreſi, qvod ipſe non poſſet Concilium diſſol-

vere: qvia ſi poſſet diſſolvere, non poſſet judicari, qvod eſſet contra cap. Si Papa 40. diſt. Ergo ſicut in hæreſi, ſic in aliis duobus caſibus: iſti enim tres parificati ſunt per concilium Conſtantienſe. Eodem modo loqvitur concilium Conſtantienſe, ſicut cap. Si Papa in illo uno. Et (ut prædixi) facto concilium Conſtantienſe approbavit hanc ſententiam: qvia propter ſchisma privavit Petrum de Luna: & propter deformitatem vitæ, privavit Joannem. Et ſi qva jura reperiuntur, qvæ dicunt: Prima ſedes non judicatur à qvoqvam. Et: Primam ſedem nemo judicat. Et nemo ſibi dicit, cur ita facis: intelligenda ſunt in his tribus caſibus: In principio de fide proviſum fuit per cap. Si Papa. In aliis duobus per decretum Conſtantienſe. Alioqvi ſi ſine ulla exceptione intelligeretur illud: Prima ſedes, &c. tunc C. ſi Papa. 40. diſt. & prædictum decretum Conſtantienſe, eſſent falſa. Et ſi cap. Si Papa addidiſſet cauſæ hæreſis iſtos duos caſus: nemo dubitaret de prædicta ſententia. Sic etiam nemo debet dubitare de decreto Concilii, qvod factum eſt autoritate Papæ, & repræſentat univerſalem eccleſiam. Et ſi dicatur: In Conciliis intelligitur excepta autoritas Papæ. Reſpondeo, illud verum eſt, qvando perſona Papæ ſpecialiter non includitur: ſed ſi ſpecialiter includitur, non poteſt excipi, qvia ſaperet contradictionem. Hæc dixi beatiſſime pater, Deus eſt mihi teſtis, cum diſplicentia animi. Sed cogor ita dicere, ut S. V. deſinat à prædicta diſſolutione, ne contingant infinita mala in eccleſia Dei. Si ſanctitas veſtra videret puram mentem meam, & mundam conſcientiam, & integrum animum, qvo talia ſcribo, oſcularemini me ex nimia charitate, & proculdubio me ut filium diligeretis. Dixi ſæpe, & jam dico, & proteſtor coram Deo & hominibus, qvod cauſa eritis ſchismatis, & infinitorum malorum, ſi non mutaveritis conſilium. Omnipótens Deus S. V. in virtuoſi hominis proſperitate conſervet: cujus pedibus me humillime recommendo.

Baſileæ, qvinta Junii.

FINIS.

Digitized by Google

PII PAPÆ II. BULLA RETRACTATIONUM OMNIUM DUDUM PER EUM IN MINORIBUS ADHUC AGENTEM PRO CONCILIO BASILIEN. ET CONTRA EUGENIUM SUMMUM PONTIFICEM SCRIPTORUM.

PIUS Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis, Rectori & Univerſitati ſcholæ Colonienſis, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. In minoribus agentes nondum ſacris ordinibus initiati, cum Baſileæ inter eos verſaremur, qvi ſe generale concilium facere, & univerſalem eccleſiam repræſentare ajebant, dialogorum qvendam libellum ad vos ſcripſimus, in qvo de auctoritate concilii generalis, ac de geſtis Baſilienſium, & Eugenii Papæ contradictione ea probavimus, vel damnavimus, qvæ probanda, vel damnanda cenſuimus: qvantum capiebamus, tantum defendimus, aut oppugnavimus: nihil mentiti ſumus, nihil ad gratiam, nihil ad odium retulimus. Exiſtimavimus bene agere, & recta incedere via: nec mentis noſtræ aliud erat objectum, qvam publica utilitas, & amor veri. Sed qvis non errat mortalis? Sapientem inqviunt philoſophi nunqvam errare, verum eſt. At qvis ſapiens, niſi bonus? qvi bonus, niſi ſolus Deus? Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qvi faciat bonum, non eſt uſqve ad unum, inqvit Propheta regius. Declinavimus & nos ab utero matris, erravimus in initio, & non in via ambulavimus, in tenebris, & procul à vera luce receſſimus: nec nobis tantùm erravimus, alios qvoqve in præcipitium traximus, & cæcis ducatum præbentes cæci cum illis in foveam recidimus, forſitan & aliqvos ex

Digitized by Google

vobis ſcripta noſtra decepere, & in devia deduxerunt: qvorum ſangvinem ſi de manibus noſtris reqviſierit Dominus, non habemus qvod reſpondere poſſimus, niſi nos, ut homines, peccaviſſe, qvi arbitrantes rectum iter oſtendere, obliqvum monſtravimus. In miſericordia tantum Dei ſpes noſtra ſita eſt, qvæ ſuper omnia opera ejus elucet. Sed haudqvaqvam ſatis fuerit divinam miſericordiam implorare, & dicere, Pater Domine, parce peccatis noſtris, niſi pro viribus vulnera, qvæ inflximus veritati, curare annitamur: & ſicut eſt in fabulis, Sagitta, qvæ vulneravit, afferat opem: ſive ut canit eccleſia, Medelam inde ferat, hoſtis unde læſerat. Mortem qvidam prius ſibi conſciverint, qvam videri velint aliqvando malè ſenſiſſe: & nonnulli ne vel ad horam videantur erraſſe, ſemper errant, & dum vel minimam tolerare honoris jacturam neqveunt, totum abjiciunt, & perpetua notantur infamia, & in peſſimas prolabuntur hæreſes: qvi ne appareant inconſtantes, pertinaces efficiuntur. Superbiſſimi hoc agant, qvi videri dii, non homines volunt, qvales Conſtantiæ combuſti ſunt noſtra ætate in magno conventu Hieronymus & Joannes hæreſiarchæ. Nos homines ſumus, & ut homines erravimus: neqve imus inficias, multa, qvæ diximus, ſcripſimus, egimus, damnari poſſe, verum non ut Arrius, Eutyches, Macedonius, aut Neſtorius, & aliorum blaſphemorum turba ex animo damnatam viam eligimus: ſeducti peccavimus, ut Paulus, & ignoranter perſecuti fuimus eccleſiam Dei, & Romanam primamqve ſedem. Propter qvod proſtrati ante oculos divinæ pietatis ſupplices oramus: Delicta juventutis meæ, & ignorantias ne memineris, &c. Pudet erroris, pœnitet malè feciſſe, & malè dictorum ſcriptorumqve vehementer pœnitet: plus ſcripto, qvam facto nocuimus. Sed qvid agamus? ſcriptum & ſemel emiſſum volat irrevocabile verbum. Non ſunt in poteſtate noſtra ſcripta, qvæ in multas inciderunt manus, & vulgo leguntur. Utinam latuiſſent, qvæ ſunt edita. Nam ſi futuro in ſeculo manſerint, & aut malignas mentes inciderint, aut incautas, fortaſſe ſcandalum patientur. Qvi hæc ſcripſit, inqvient, in beati tandem Petri cathedra ſedit, & Chriſti Salvatoris vicariatum geſſit: ita ſcripſit Æneas, qvi poſtea ſummum Pontificatum adeptus, Pius II. appellatus eſt, nec invenitur mutaſſe propoſitum: qvi eum elegerunt, & in ſummo Apoſtolatus vertice collocarunt, ab iis ſcripta ejus approbata videntur. Verendum eſt, ne talia noſtris

Digitized by Google

noſtris aliqvando ſucceſſoribus objiciantur, & qvæ fuerunt Æneæ, dicantur Pii, atqve ab ea ſede auctoritatem vendicent, ad verſus qvam ignoranter latraverunt. Cogimur igitur, dilecti filii, beatum Auguſtinum imitari, qvi, cum aliqva in ſuis voluminibus erronea inſeruiſſet, retractationes edidit. Humilis, & probatiſſimi vir ingenii, qvi ſuas ineptias verecundè confiteri, ac corrigere, qvam impudenter defendere maluit. Idem & nos faciemus: confitebimur ingenuè ignorantias noſtras, ne per ea, qvæ ſcripſimus, juvenes error irrepat, qvi poſſit in futurum Apoſtolicam ſanctam ſedem oppugnare. Nam ſi qvem decuit unqvam Romani primiqve throni eminentiam & gloriam defendere, ac extollere, nos illi ſumus, qvos ſine ullis meritis pius, & miſericors Deus ſola diſpenſatione ſua ad beati Petri ſolium, & dilectiſſimi filii ſui Domini noſtri Jeſu Chriſt vicariatum evocavit. Qvibus ex rebus dilectiones veſtras hortamur, & in Domino commonemus, ne prioribus illis ſcriptis aut inhæreatis, aut fidem ullam præſtetis, qvæ ſupremam Apoſtolicæ ſedis auctoritatem qvovis pacto elidunt, aut aliqvid aſtruunt, qvod ſacroſancta Romana non amplectitur eccleſia. Svadete omnibus, ut id ſolium præ cæteris venerentur, in qvo Salvator Dominus ſuos vicarios collocavit, & qvod beati Apoſtoli Petrus, & Paulus ſuo ſangvine dicaverunt. Nec putetis divinam providentiam, qvæ cuncta gubernat, & nihil negligit, eorum, qvæ creavit, inordinatam reliqviſſe militantem eccleſiam: qvæ cum ſit ſponſa Chriſti, profectò à Deo eſt, & ordinem habet, dicente Apoſtolo, qvæ ſunt, à Deo ordinata eſſe. Reqvirit autem ordo, ut inferiora à ſuperioribus gubernentur, & ad unum tandem perveniatur, tanqvam principem & moderatorem cunctorum, qvæ infra ſe ſunt. Sicut Grues unam ſeqvuntur, & in apibus unus eſt rex: ita & in eccleſia militanti, qvæ inſtar triumphantis habet, unus eſt omnium moderator, & arbiter Jeſu Chriſti vicarius: à qvo, tanqvam capite, omnis in ſubjecta membra poteſtas & auctoritas derivatur, qvæ à Chriſto Domino Deo noſtro ſine medio in ipſum influit. Nec profectò in alium, tanqvam ſui exercitus ducem, ſupremam auctoritatem Chriſtus principaliter derivaſſet, qvàm in ſuum vicarium, qvi primus fuit Petrus, cui commiſſam novimus Dominici gregis curam, nec duos pluresve Petros evangeliſtæ commemorant, nec duos, aut plures inſtituit Dominus, qvi ſuum locum tanqvam capita tenerent æqvalia: ſed unum conſtituit,

ſtituit, ut verticem ac ducem, & paſtorem univerſi gregis, Simonem Petrum, dicens: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & tibi dabo claves regni cœlorum, & qvodcunqve ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlo, & qvodcunqve ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlo. Et paſce oves meas. Qvæ nulli alteri ſeorſum dicta leguntur, niſi Petro, ut in Petro unitas & ſumma contineretur auctoritas: nec alius à petra dictus eſt Petrus, niſi Simon, ut intelligeremus unicum eſſe veræ & ſolidæ petræ, id eſt, Chriſti, (ut Paulus exponit) locum tenentem Simonem Petrum, qvi ſolus pro Domino in periculo conſtituto exemit gladium. Petrus igitur, & ſucceſſores ejus Romani Pontifices primatum in eccleſia tenuerunt, & nos hodie qvamvis indigni ſola Domini voluntate digni tenemus: & qvicunqve Romanæ ſecundum canonicas ſanctiones præficitur eccleſiæ, qvamprimum electus eſt in ſacro collegio, ſupremam à Deo poteſtatem ſine medio conſeqvitur, & per ordinem in omnem diffundit eccleſiam, cujus divino judicio peccata punienda relinqvuntur. Si qvid adverſus hanc doctrinam inveneritis aut in dialogis, aut in epiſtolis noſtris, qvæ plures à nobis ſunt editæ, aut in aliis opuſculis (multa enim ſcripſimus adhuc juvenes) reſpuite atqve contemnite. Seqvimini qvæ nunc dicimus, & ſeni magis, qvam juveni credite, nec privatum hominem pluris facite, qvam Pontificem. Æneam rejicite, Pium recipite: illud gentile nomen parentes indidere naſcenti: hoc Chriſtianum in Apoſtolatu ſuſcepimus. Dicent fortaſſe aliqvi cum Pontificatu hanc nobis opinionem adveniſſe, & cum dignitate mutatam eſſe ſententiam: haud ita eſt, longè aliter actum. Audite filii converſationem noſtram: brevis narratio erit, qvæ vobis, qvantum ad rem attinet, veritatem aperiet & objectioni faciet ſatis. Anno ſalutis primo, & 30. ſupra mille 400. cum Dominico Capranica, qvem Martinus qvintus in ſecreto conſiſtorio Cardinalem creaverat, Eugenius IIII. ſpreverat, Baſileam petivimus, ibiqve concilium inchoatum invenimus, verùm ab Eugenio revocatum, qvamvis congregati noluerant obedire, aſſerentes jam incœptum concilium ſine conſenſu patrum, qvi conveniſſent, haudqvaqvam potuiſſe diſſolvi. Julianus aderat ſancti Angeli Cardinalis, natione Romanus, moribus & doctrina conſpicuus. Is cùm cæteris præſtaret, audita Eugenii revocatione, præſidentiam dimiſit, tanqvam ſummo Pont. vellet obedire: ſed cùm

augeſce-

Digitized by Google

augeſceret in dies Eugenio vel invito concilium, & multi ex diverſis regionibus Epiſcopi, & regum legati adventarent, Cardinales qvoqve ex Romana curia profugi in dies nonnulli concurrerent, præſidentiam reſumpſit, & auctoritatem concilii mirum in modum extollens, eminentiam primæ ſedis ſupprimere cœpit. Venientes Eugenii legatos, & poteſtatem Romanorum Præſulum magnificantes apparenter confutavit: & cum eſſet facundiſſimus, facilè perſvaſit auditoribus, qvæ cupiebat. Cardinales ex urbe profecti, Eugenio infenſi, vitam ejus moresqve carpebant: accedebant in horas catervatim novi curiales, qvi (ut eſt omnis multitudo maledica, & inimica principi) Eugenii nomen modis omnibus lacerabant. Nos qvi ex patria juvenes non ex urbe migraveramus, & nova tum primum avis ex Senenſi Gymnaſio evolaveramus, rudes & inexperti vera eſſe arbitrabamur, qvæcunq; dicebantur, nec putabamus mentiri alios, qvi neſciremus ipſi mentiri: atqve ut eſt innatum homini, tetra & horrenda crimina odio habebamus, nec Eugenium diligere poteramus, qvem tot tantiqve teſtes indignum Pontificio dicerent. Aderant legati Pariſienſis ſcholæ, cujus eſt fama percelebris: affuerunt & aliqvando veſtri & aliorum ſtudiorum Germanicæ nationis oratores: & uno cuncti ore concilii generalis auctoritatem ad cœlum efferebant. De poteſtate Rom. Pontificis pauci erant, qvi loqvi præſumerent: omnes, qvi loqvebantur, prurientes auribus multitudini applaudebant. Acceſſit & ipſius Eugenii conſenſus, qvi diſſolutionem concilii à ſe factam revocavit, & progreſſum ejus approbavit, cum reconciliata ſynodo Eugenio videretur & pax eccleſiæ data. Præterita enim omnia per ſuas literas concilii patres Eugenio ſeſe remiſſuros, & pedes ejus tanqvam beati Petri exoſculaturos promiſerant, ſi revocata diſſolutione, concilio curſum permitteret, atqve illi cohæreret. Novæ interceſſere diſcordiæ, tum aliis de rebus, tum potiſſime ſuper translatione concilii, Græcorum cauſa in alium locum: Eugenius in Italia non ſine ratione concilium petebat: popularitas ſynodalis tranſire montes horrebat, & in Avinione, aut in Sabaudia locum deſiderabat. Adjuverunt per id tempus duo viri ex Italia Baſileenſe concilium, Nicolaus Panormitanus Archiepiſcopus, & Ludovicus Pontanus Apoſtolicæ ſedis notarius, Alphonſi Magni regis oratores, qvi velut duo orbis ſidera, ceu Pontificii juris, & totius civilis ſapientiæ duo præcipua lumina & clariſſima cenſebantur. Hi

Digitized by Google

dictis ſcriptisqve concilii geſta probabant, Eugenii facta damnabant: nec erat qvi aut vellet, aut auderet dicta eorum refellere. Qvid ageremus? audire potuimus, non diſcere. Rude nimis ingenium eſt, qvod per ſingulos dies audita & inculcata non capit. Paucos invenias Ariſtoteles, qvi Platonica norint deſtruere dogmata. Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, inqvit Dominus: nec nos magiſtrum potuimus ſuperare. Julianus nobis, & Nicolaus, & Ludovicus, & alii complures fuere magiſtri: ſchola, Baſilienſis conventus, in qvo rarò aliqvis Eugenii cauſam defendit. Adverſus concilii dignitatem mutire aliqvid, crimen hæreſis fuit. Una omnium vox concilium Eugenio præferebat. De ſedis Apoſtolicæ præcellentia aut ſilentium, aut contemptus: Concilium, concilium cuncta ſonabant. Didicimus ergo qvæ audivimus, & poſt aliqvot annos exiſtimantes nos aliqvid eſſe, diximus, ut eſt apud Satyricum, *Semper ego auditor tantum, nunqvamne reponam?* puduit ſemper diſcipulum gerere, ſubtraximus ferulæ manum, cœpimus loqvi, & magiſtri perſonam induimus, ſcripſimus epiſtolas, & opuſcula. Hoc omnibus paſſim datur: docti & indocti ſcribunt: & qvæ ſcripſit ipſe, nemo contemnit, niſi editionis fervorem tempus extinxerit. Nobis placebant ſcripta noſtra more poëtarum, qvi poëmata ſua tanqvam filios amant. Nec in Baſilea qvenqvam inveniebamus, qvi ea damnaret: probant enim ſimilia ſimiles: applaudebamus nobis ipſis, & in editionibus noſtris gloriabamur, & qvanqvam poſtea Eugenius concilium in Italiam transtulerit, & cum Græcis Ferrariæ, ac demum Florentiæ convenerit, qvanqvam Julianus ſancti Angeli, & Joannes ſancti Petri Cardinales, qvibus plurimum credebamus, ad Eugenium defeciſſent, qvanqvam pauciſſimi in fide Baſilienſi remanſiſſent: noluimus tamen credere, exiſtimantes cunctos, qvi abibant, metu recedere, ne bona temporalia perderent, &, cum nihil haberemus, qvod nobis auferri poſſet, perſeverandum putavimus, ne partem, qvæ verior nobis apparebat, relinqventes, detrimentum animæ faceremus. Manſimus igitur Baſileæ, qvoad Eugenio, ut credidimus, juſto judicio depoſito Amedeus Sabaudienſis ſuffectus eſt, & Fœlix qvintus appellatus: qvem non ut idolum, qvod erat, ſed tanqvam verum Chriſti vicarium venerati fuimus, nihil ad hæc ſiniſtri putantes interceſſiſſe. At cum Fridericus Romanorum rex Aqvisgrani coronatus domum repetens, Baſilea tranſitum feciſſet, rogatusq; Fœlicem illic

præſen-

Digitized by Google

præſentem accedere, nullo pacto perſvaderi potuiſſet, ut honorem ei, tanqvam Rom. Pontifici exhiberet, aut publicè cum eo verba miſceret: tum primum conſideravimus poſſibile eſſe, qvod partem erroneam ſeqveremur, qvando rex, imperator Romanorum futurus, in tanto negotio dubius eſſet, & ad Eugenium inclinaret magis. Multum & ſæpe inter nos ipſos cogitavimus, qvis eſſet modus inveniendi verum, nunqvam enim volentes erravimus. Rogati in familiam Friderici tranſire, non renuimus. Erat tunc ille cum tota ferè Germania neutralis. Concilium Baſileæ dicebant eſſe Germani, & idolum ejus reſpuebant, Eugenium Chriſti vicarium appellabant, & concilium ab eo celebratum recuſabant, nec Eugenio, nec Baſilienſibus plenè obediebant. Placuit ad neutrales tranſire, ut verum apud eos liberius audiremus, & ſi recedendum eſſet ab uno extremorum, per aliqvot medium tranſiremus ad alterum, & eorum judicium ſpectaremus, qvi non eſſent affecti cauſæ. Manſimus in aula Friderici pluribus annis, illic varias audivimus opiniones. Neutralitatem idcirco Teutones induerant, ut concordia facilius inveniretur, non ex conſilio Solonis, qvi tumultuante civitate extorrem fecit, qvi ſine parte remanſit. Multa inter neutrales didicimus, qvæ nos antea latebant: Eugenium falſo de multis accuſatum invenimus, Cardinales, qvi Baſileam venerant, ob privatas inimicitias bono & ſancto viro notam inurere voluiſſe: qvi tamen cuncti poſtea ad eum redierunt, & veniam errati petierunt. Fortè per id temporis Julianus ſancti Angeli Cardinalis, cujus ſupra meminimus, ex Ungaria, qvæ ſibi decreta contra Turcas fuerat provincia, Flavianum venit, (qvæ hodie Vienna dicitur) præcipuum Auſtriæ columen: ſæpe cum eo ſermonem pro veteri conſvetudine miſcuimus, ſæpe de rebus Baſilienſibus diſputavimus. Tuebamur antiqvam ſententiam: ille novam defendebat. Extollebamus generalis concili auctoritatem: ille Apoſtolicæ ſedis poteſtatem magnopere collaudabat. Dicebamus concilium Baſileenſe jure perſeveraſſe, qvamvis Eugenius præſidentes revocaſſet, & hoc ejus factum accuſabamus: ille diſſolutum ſeu translatum ritè concilium affirmabat, & Baſileenſium opera multis modis deteſtabatur, Baſileæqve non ſynodum eccleſiæ, ſed Satanæ, & miniſtrorum ejus ſynagogam remanſiſſe dicebat. Diutina fuit inter nos concertatio, verùm modeſtia & charitate plena: ad extremum cum ſuis ſcriptis, dictisqve Cardinalem &

Digitized by Google

vinceremus, premeremusqve vehementer, ſubridens ille, Tu, inqvit, Ænea tabellis obſignatis agis mecum: & qvoniam aliqvando ſenſimus ut dicis, idcirco & hodie idem putas debere ſentire, & addictos priori ſententiæ cenſes. Verum propterea nos ſumus liberi, qvia mutare ſententiam uſqve ad mortem poſſumus. Cur enim non liceat omni tempore relicto falſo verum complecti? verùm fateor me dixiſſe & ſcripſiſſe, qvæ refers, verum à vero remotum erraſſe: at tu, qvi ais me doctore Baſileenſibus credere adductus es, errantem olim ſectatus ſum, cur modo non ſeqveris recta monentem? Præſumpſi de me ipſo, dum eſſem Baſileæ, nimis, qvamvis deceptus decepi, & credens prodeſſe, nocui: in medio eccleſiæ docens qvæ non didici, cœcus erravi, & in tenebris ambulavi. Reliqvi tandem eccleſiam malignantium, & cum impiis ſedere recuſavi. Revelavit Dominus oculos meos, & conſideravit mirabilia de lege ſua. Cognovi priorem errorem: & qvantum à vero procul abiiſſent Baſileenſes, plane intellexi. Adii Romanam curiam, & Eugenio, cum fuiſſem rebellis, ſubmiſi cervicem: à qvo miſericordiam conſecutus, ad unionem Græcorum navavi operam, & illis Romanæ eccleſiæ reconciliatis adverſus impios Turcas legationem accepi. Caſtigans caſtigavit me Dominus, & morti non tradidit me, ſed humiliatum exaltavit: qvia cognito in errore non perſeveravi, ſed mox in viam redii, & ex magiſtro factus diſcipulus, ex magno parvus, expurgato veteri fermento, novum hominem indui, & veræ matris lacte nutritus ad fontem veri perveni, qvem ſancti Doctores oſtendunt Græci & Latini, qvorum una vox eſt, ſalvari non poſſe, qvi ſanctæ Romanæ eccleſiæ non tenet unitatem omnesqve illas virtutes mancas eſſe ei, qvi ſummo Pont. obedire recuſat, qvamvis in ſacco, vel cinere jacens, dies & noctes jejunet, & oret, & in cæteris videatur legem implere: qvia melior eſt obedientia, qvàm victimæ, & omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubjecta eſt, & Romanum præſulem in eccleſiæ vertice conſtitutum eſſe conſtat, à qvo nullam ex ovibus Chriſti exemptam novimus. Ego ad ovile redii, qvi diu erraveram extra caulas, & paſtoris Eugenii vocem audivi: tu ſi ſapias, idem facies. hæſerunt pectori noſtro verba viri, qvæ ſæpe ad nos repetiit non ſine charitate ardenti, & amore ſingulari. Interea ex diverſis regionibus homines doctiſſimi Cæſarem adierunt, qvibuscum placidos de eisdem rebus miſcuimus ſermones ſemper ad verum intenti,

tenti,

tenti, cujus eſt natura hominis avida. Multum profuit nobis Joannes Caravajalis Apoſtolici palatii auditor, natione Hiſpanus, qvi, Juliano defunčto, in titulo Cardinalatus ac legatione ſucceſſit: qvo cum ſæpe de concilio Baſilienſium amicè diſputavimus. Nemo doctus ad Imperatorem venit, qvem de his rebus in colloqvium non adduceremus. Cumqve Cæſar ad unionem eccleſiæ procurandam in Norimberga ſuæ nationis conventum inſtituiſſet, decreviſſetqve ſummum Pontificem adhortari, ut Conſtantiæ novum concilium indiceret, legatumq; mitteret,ac Baſilienſes pariter inducere,ut eò ſe transferrent, ibi ut pax Eccleſiæ redderetur, primi Baſileenſes recuſavere. Qvod audiens Thomas Aſſalbachius ex Germanis inſignis Theologus, nunc, inqvit, ſcio Baſilienſes Spiritum S. non habere auctorem, qvando tam æqvam Imperatoris legem effugiunt,idem multi alii dixere viri doctiſſimi,& opinione ſanctitatis illuſtres. Qvibus conſideratis,caligo tandem ab oculis noſtris cecidit, qvæ, velut aranearum tela, verum cernere impediebat. Recognovimus errorem noſtrum, venimus Romam, Baſilienſium dogma rejecimus, Eugenio Pontifici maximo caput ſubmiſimus, & reconciliati eccleſiæ Romanæ doctrinam ejus imbuimus, & illud Hieronymi diximus, Ego nullum præmium niſi Chriſtum ſeqvens beatitudini tuæ, id eſt, cathedræ Petri communione conſortior. Super illam fundatam eccleſiam ſcio: qvicunqve extra hanc domum agnum Dominicum comederit, profanus eſt: ſi qvis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluvio. Eramusqve adhuc penè laici, qvando ad Eugenii obedientiam redivimus. Ex Baſilea clericali tantum charactere inſigniti receſſimus, nec unqvam ſacros imbuimus ordines, niſi poſt veritatem cognitam, Baſilienſium cæcitate relicta. In Auſtria minores ordines, ac ſubdiaconatum, & diaconatum recepimus. In urbe ad presbyteratum pervenimus. Hæc eſt converſatio noſtra per hos gradus, è tenebris ad lucem migravimus, ad qvam rem non parum luminis nobis attulit Thomas Saracenus theologicæ ſapientiæ celebratus, ac acutiſſimus interpres, qvi poſtea in ſummo collocatus Apoſtolatu Nicolai qvinti nomen accepit. His auctoribus unam eccleſiam catholicam, & apoſtolicam eſſe didicimus matrem omnium fidelium, extra qvam non invenitur ſalus, ſponſam Chriſti immaculatam, in qva omnes qvi militant, finem ſibi proponunt vitam æternam. Idcirco enim in eccleſia militanti laborant homines, & cum dæmonibus tanqvam hoſtibus pugnant, ut pacem tandem aſſeqvantur,

Digitized by Google

qvantur, & cum Jeſu magiſtro ac legifero ſuo in cœleſti Jeruſalem triumphare ac regnare poſſint. Hic finis Chriſtiano proponitur, huc omnes eccleſiæ militantis conatus, omnes leges, omnes regulæ tendunt, & qvoniam eccleſia qvidam exercitus eſt Deo militans, terribilis ut caſtrorum acies ordinata dicitur: uni proculdubio imperatori ſubeſt, ad cujus nutum cuncta referuntur. Cumq; Pius, ac max. & opt. Deus in ſuo ſangvine fundaverit eccleſiam, eamqve voluerit ad finem uſqve ſeculi perdurare: qvis non dixerit in ea id regimen inſtitutum eſſe, qvod optimum cenſeretur? at verò inter genera gubernationum communis philoſophorum ſententia eſt, præſtare monarchiam, & Romani qvorum toto micuit orbe dignitas, qvamvis ejectis regibus duos annuos conſules elegerunt, & modo tribunos addidere, modò alios magiſtratus invenere: in adverſis tamen caſibus, belliſq; gravioribus ad unum aliqvem recurrerunt, virtute & auctoritate præſtantem, qvem dictatorem appellaverunt, cujus dicto non liceret adverſari. Et qvanqvam dictaturam ab initio temporaneam inſtituerunt, in Julio tamen & ſucceſſoribus ejus perpetua eſt. Nec unqvam Romana res admirabilior, aut celſior fuit, qvam ſub Auguſto Cæſare, qvando jam clauſis portis totus ferè orbis ſub unius hominis gubernatione qvievit. Qvo tempore natus mundi ſalvator monarchicum regimen cæteris prætuliſſe videtur gubernationibus. Idem probat totius ferè orbis conſvetudo, cujus maximam partem gubernant reges, ſive Chriſtianos intueamur, ſive Barbaros, & qvamvis in his civitates aliqvot reperiantur, qvæ cum maximè ſerviant, liberas ſeſe vocitant, ſine rege viventes, non poſſunt tamen effugere, qvin unum præferant aliis, eiq; tanqvam capiti pro tempore obediant. Qvid plura? cœleſtis aula nos admonet. Qvid illa pulchrius? qvid ordinatius? qvid majus? aut durabilius? qvid melius aut beatius? qvamvis in ea & Angelorum diverſi ſint ordines, & ſanctorum ſpirituum innumerabiles chori, unus eſt tamen omnium rex æternus Deus, qvi condidit univerſa, & nihil negligit eorum, qvæ condidit. Cujus filius unigenitus Chriſtus Jeſus cum pro noſtra ſalute veniſſet in hunc mundum, ſervili accepta forma, eccleſiam, de qva loqvimur, in cruce patiens, ſuo ſangvine acqviſivit, & in ea uſqve in diem aſcenſionis corporaliter præſedit, & tanqvam dux verus & imperator, cuncta in finem ſuum direxit. At cum aſcendiſſet in cœlum, eum indubitanter ſui

gregis

Digitized by Google

gregis paſtorem reliqvit, cui dixerat, Paſce oves meas, & tibi dabo claves regni cœlorum. Neqve enim dixit, & non fecit, qvi ſolus eſt verax. Grex Chriſti eccleſia eſt. Paſtor primus ipſe Chriſtus fuit, & paſtor bonus, qvi poſuit animam ſuam pro ovibus ſuis. Secundus paſtor Petrus extitit ab ipſo Domino inſtitutus, atqve omni poteſtate donatus, qvæ ad bene regendum commiſſas oves neceſſaria ducitur, alioqvin Chriſtus, qvi ſapientia patris eſt, & omnino ſapienter egit, eccleſiæ ſuæ haud ſufficienter providiſſet, qvod eſt nefarium aſſerere. Et qvamvis plures per orbem eccleſiæ inſtitutæ fuerint, & plures epiſcopi, id eſt, plures greges, & ovilia plura, & paſtores plures: omnes tamen ſub uno paſtore, & in uno grege, atqve ovili continebantur, ſicut & hodie continentur: qvia unus eſt Chriſti thalamus, una ſponſa, unum ovile, & unus paſtor, & omnium epiſcoporum unus epiſcopus Romanus præſul beati Petri ſucceſſor, & Jeſu Chriſti vicarius. Petrus enim in Antiochia primùm ſedit, deinde Romam venit. Unde cum perſecutionem fugiens, vellet abire, à Domino prohibitus eſt, & hic glorioſo martyrio vitam finivit ſucceſſore Clemente ſubſtituto. Atqve ita in hanc uſqve diem ſervatum eſt, ut qvi Romæ ſederit antiſtes ritè inſtitutus per legitimum electionis tramitem, tanqvam Aaron vocatus à Domino, hunc omnes Chriſtianæ plebes, omnes populi, omnes reges, omnes clerici, omnes epiſcopi tanqvam Jeſu Chriſti vicarium & beati Petri ſucceſſorem univerſalis eccleſiæ caput ac rectorem & ducem venerati ſint. Inter qvos plurimi pro Chriſti nomine aſperrimos perpeſſi cruciatus, & morte mulctati, coronam martyrii ſuſceperunt. Plurimi confeſſores, egregii, vita, moribus, & doctrina fulgentes, qvamvis ſine ſangvinis effuſione, non tamen ſine periculis & labore, ac voluntate parata pro conſervanda ſacri evangelii auctoritate moriendi, ad cœleſtem gloriam pervenere: ut Gregorii, Damaſi, Leonis, Innocentii, Bonifacii, Benedicti, & alia nomina, inter qvæ tertius claruit Eugenius, ex monaſterio ſancti Anaſtaſii ad ſummum ſacerdotium evocatus, ad qvem divus Bernardus monachorum pater non minus doctrinæ fulgore, qvam vitæ ſanctimonia illuſtris, inter multa, hujusmodi verba conſcripſit. Indagemus, inqvit, adhuc diligentius qvid ſis, qvam geras videlicet perſonam pro tempore in eccleſia Dei. Tu es Sacerdos magnus, ſummus Pontifex, tu princeps epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel,

gubernatu

Digitized by Google

qvantur, & cum Jeſu magiſtro ac legiſero ſuo in cœleſti Jeruſalem triumphare ac regnare poſſint. Hic finis Chriſtiano proponitur, huc omnes eccleſiæ militantis conatus, omnes leges, omnes regulæ tendunt, & qvoniam eccleſia qvidam exercitus eſt Deo militans, terribilis ut caſtrorum acies ordinata dicitur: uni proculdubio imperatori ſubeſt, ad cujus nutum cuncta referuntur. Cumq; Pius, ac max. & opt. Deus in ſuo ſangvine fundaverit eccleſiam, eamqve voluerit ad finem uſqve ſeculi perdurare: qvis non dixerit in ea id regimen inſtitutum eſſe, qvod optimum cenſeretur? at verò inter genera gubernationum communis philoſophorum ſententia eſt, præſtare monarchiam, & Romani qvorum toto micuit orbe dignitas, qvamvis ejectis regibus duos annuos conſules elegerunt, & modo tribunos addidere, modò alios magiſtratus invenere: in adverſis tamen caſibus, bellisq; gravioribus ad unum aliqvem recurrerunt, virtute & auctoritate præſtantem, qvem dictatorem appellaverunt, cujus dicto non liceret adverſari. Et qvanqvam dictaturam ab initio temporaneam inſtituerunt, in Julio tamen & ſucceſſoribus ejus perpetua eſt. Nec unqvam Romana res admirabilior, aut celſior fuit, qvam ſub Auguſto Cæſare, qvando jam clauſis portis totus ferè orbis ſub unius hominis gubernatione qvievit. Qvo tempore natus mundi ſalvator monarchicum regimen cæteris prætuliſſe videtur gubernationibus. Idem probat totius ferè orbis conſvetudo, cujus maximam partem gubernant reges, ſive Chriſtianos intueamur, ſive Barbaros, & qvamvis in his civitates aliqvot reperiantur, qvæ cum maximè ſerviant, liberas ſeſe vocitant, ſine rege viventes, non poſſunt tamen effugere, qvin unum præferant aliis, eiq; tanqvam capiti pro tempore obediant. Qvid plura? cœleſtis aula nos admonet. Qvid illa pulchrius? qvid ordinatius? qvid majus? aut durabilius? qvid melius aut beatius? qvamvis in ea & Angelorum diverſi ſint ordines, & ſanctorum ſpirituum innumerabiles chori, unus eſt tamen omnium rex æternus Deus, qvi condidit univerſa, & nihil negligit eorum, qvæ condidit. Cujus filius unigenitus Chriſtus Jeſus cum pro noſtra ſalute veniſſet in hunc mundum, ſervili accepta forma, eccleſiam, de qva loqvimur, in cruce patiens, ſuo ſangvine acqviſivit, & in ea uſqve in diem aſcenſionis corporaliter præſedit, & tanqvam dux verus & imperator, cuncta in finem ſuum direxit. At cum aſcendiſſet in cœlum, eum indubitanter ſui

gregis

Digitized by Google

gregis paſtorem reliqvit, cui dixerat, Paſce oves meas, & tibi dabo claves regni cœlorum. Neqve enim dixit, & non fecit, qvi ſolus eſt verax. Grex Chriſti eccleſia eſt. Paſtor primus ipſe Chriſtus fuit, & paſtor bonus, qvi poſuit animam ſuam pro ovibus ſuis. Secundus paſtor Petrus extitit ab ipſo Domino inſtitutus, atqve omni poteſtate donatus, qvæ ad bene regendum commiſſas oves neceſſaria ducitur, alioqvin Chriſtus, qvi ſapientia patris eſt, & omnino ſapienter egit, eccleſiæ ſuæ haud ſufficienter providiſſet, qvod eſt nefarium aſſerere. Et qvamvis plures per orbem eccleſiæ inſtitutæ fuerint, & plures epiſcopi, id eſt, plures greges, & ovilia plura, & paſtores plures: omnes tamen ſub uno paſtore, & in uno grege, atqve ovili continebantur, ſicut & hodie continentur: qvia unus eſt Chriſti thalamus, una ſponſa, unum ovile, & unus paſtor, & omnium epiſcoporum unus epiſcopus Romanus præſul beati Petri ſucceſſor, & Jeſu Chriſti vicarius. Petrus enim in Antiochia primùm ſedit, deinde Romam venit. Unde cum perſecutionem fugiens, vellet abire, à Domino prohibitus eſt, & hic glorioſo martyrio vitam finivit ſucceſſore Clemente ſubſtituto. Atqve ita in hanc uſqve diem ſervatum eſt, ut qvi Romæ ſederit antiſtes ritè inſtitutus per legitimum electionis tramitem, tanqvam Aaron vocatus à Domino, hunc omnes Chriſtianæ plebes, omnes populi, omnes reges, omnes clerici, omnes epiſcopi tanqvam Jeſu Chriſti vicarium & beati Petri ſucceſſorem univerſalis eccleſiæ caput ac rectorem & ducem venerati ſint. Inter qvos plurimi pro Chriſti nomine aſperrimos perpeſſi cruciatus, & morte mulctati, coronam martyrii ſuſceperunt. Plurimi confeſſores, egregii, vita, moribus, & doctrina fulgentes, qvamvis ſine ſangvinis effuſione, non tamen ſine periculis & labore, ac voluntate parata pro conſervanda ſacri evangelii auctoritate moriendi, ad cœleſtem gloriam pervenere: ut Gregorii, Damaſi, Leonis, Innocentii, Bonifacii, Benedicti, & alia nomina, inter qvæ tertius claruit Eugenius, ex monaſterio ſancti Anaſtaſii ad ſummum ſacerdotium evocatus, ad qvem divus Bernardus monachorum pater non minus doctrinæ fulgore, qvam vitæ ſanctimonia illuſtris, inter multa, hujusmodi verba conſcripſit. Indagemus, inqvit, adhuc diligentius qvid ſis, qvam geras videlicet perſonam pro tempore in eccleſia Dei. Tu es Sacerdos magnus, ſummus Pontifex, tu princeps epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel,

gubernatu

qvantur, & cum Jeſu magiſtro ac legiſero ſuo in cœleſti Jeruſalem triumphare ac regnare poſſint. Hic finis Chriſtiano proponitur, huc omnes eccleſiæ militantis conatus, omnes leges, omnes regulæ tendunt, & qvoniam eccleſia qvidam exercitus eſt Deo militans, terribilis ut caſtrorum acies ordinata dicitur: uni proculdubio imperatori ſubeſt, ad cujus nutum cuncta referuntur. Cumqꝫ Pius, ac max. & opt. Deus in ſuo ſangvine fundaverit eccleſiam, eamqve voluerit ad finem uſqve ſeculi perdurare: qvis non dixerit in ea id regimen inſtitutum eſſe, qvod optimum cenſeretur? at verò inter genera gubernationum communis philoſophorum ſententia eſt, præſtare monarchiam, & Romani qvorum toto micuit orbe dignitas, qvamvis ejectis regibus duos annuos conſules elegerunt, & modo tribunos addidere, modò alios magiſtratus invenere: in adverſis tamen caſibus, belliſq. gravioribus ad unum aliqvem recurrerunt, virtute & auctoritate præſtantem, qvem dictatorem appellaverunt, cujus dicto non liceret adverſari. Et qvanqvam dictaturam ab initio temporaneam inſtituerunt, in Julio tamen & ſucceſſoribus ejus perpetua eſt. Nec unqvam Romana res admirabilior, aut celſior fuit, qvam ſub Auguſto Cæſare, qvando jam clauſis portis totus ferè orbis ſub unius hominis gubernatione qvievit. Qvo tempore natus mundi ſalvator monarchicum regimen cæteris prætuliſſe videtur gubernationibus. Idem probat totius ferè orbis conſvetudo, cujus maximam partem gubernant reges, ſive Chriſtianos intueamur, ſive Barbaros, & qvamvis in his civitates aliqvot reperiantur, qvæ cum maximè ſerviant, liberas ſeſe vocitant, ſine rege viventes, non poſſunt tamen effugere, qvin unum præferant aliis, eiqꝫ tanqvam capiti pro tempore obediant. Qvid plura? cœleſtis aula nos admonet. Qvid illa pulchrius? qvid ordinatius? qvid majus? aut durabilius? qvid melius aut beatius? qvamvis in ea & Angelorum diverſi ſint ordines, & ſanctorum ſpirituum innumerabiles chori, unus eſt tamen omnium rex æternus Deus, qvi condidit univerſa, & nihil negligit eorum, qvæ condidit. Cujus filius unigenitus Chriſtus Jeſus cum pro noſtra ſalute veniſſet in hunc mundum, ſervili accepta forma, eccleſiam, de qva loqvimur, in cruce patiens, ſuo ſangvine acqviſivit, & in ea uſqve in diem aſcenſionis corporaliter præſedit, & tanqvam dux verus & imperator, cuncta in finem ſuum direxit. At cum aſcendiſſet in cœlum, eum indubitanter ſui

gregis

Digitized by Google

gregis paſtorem reliqvit, cui dixerat, Paſce oves meas, & tibi dabo claves regni cœlorum. Neqve enim dixit, & non fecit, qvi ſolus eſt verax. Grex Chriſti eccleſia eſt. Paſtor primus ipſe Chriſtus fuit, & paſtor bonus, qvi poſuit animam ſuam pro ovibus ſuis. Secundus paſtor Petrus extitit ab ipſo Domino inſtitutus, atqve omni poteſtate donatus, qvæ ad bene regendum commiſſas oves neceſſaria ducitur, alioqvin Chriſtus, qvi ſapientia patris eſt, & omnino ſapienter egit, eccleſiæ ſuæ haud ſufficienter providiſſet, qvod eſt nefarium aſſerere. Et qvamvis plures per orbem eccleſiæ inſtitutæ fuerint, & plures epiſcopi, id eſt, plures greges, & ovilia plura, & paſtores plures: omnes tamen ſub uno paſtore, & in uno grege, atqve ovili continebantur, ſicut & hodie continentur: qvia unus eſt Chriſti thalamus, una ſponſa, unum ovile, & unus paſtor, & omnium epiſcoporum unus epiſcopus Romanus præſul beati Petri ſucceſſor, & Jeſu Chriſti vicarius. Petrus enim in Antiochia primùm ſedit, deinde Romam venit. Unde cum perſecutionem fugiens, vellet abire, à Domino prohibitus eſt, & hic glorioſo martyrio vitam finivit ſucceſſore Clemente ſubſtituto. Atqve ita in hanc uſqve diem ſervatum eſt, ut qvi Romæ ſederit antiſtes ritè inſtitutus per legitimum electionis tramitem, tanqvam Aaron vocatus à Domino, hunc omnes Chriſtianæ plebes, omnes populi, omnes reges, omnes clerici, omnes epiſcopi tanqvam Jeſu Chriſti vicarium & beati Petri ſucceſſorem univerſalis eccleſiæ caput ac rectorem & ducem venerati ſint. Inter qvos plurimi pro Chriſti nomine aſperrimos perpeſſi cruciatus, & morte mulctati, coronam martyrii ſuſceperunt. Plurimi confeſſores, egregii, vita, moribus, & doctrina fulgentes, qvamvis ſine ſangvinis effuſione, non tamen ſine periculis & labore, ac voluntate parata pro conſervanda ſacri evangelii auctoritate moriendi, ad cœleſtem gloriam pervenere: ut Gregorii, Damaſi, Leonis, Innocentii, Bonifacii, Benedicti, & alia nomina, inter qvæ tertius claruit Eugenius, ex monaſterio ſancti Anaſtaſii ad ſummum ſacerdotium evocatus, ad qvem divus Bernardus monachorum pater non minus doctrinæ fulgore, qvam vitæ ſanctimonia illuſtris, inter multa, hujusmodi verba conſcripſit. Indagemus, inqvit, adhuc diligentius qvid ſis, qvam geras videlicet perſonam pro tempore in eccleſia Dei. Tu es Sacerdos magnus, ſummus Pontifex, tu princeps epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel,

gubernatu

Digitized by Google

qvantur, & cum Jeſu magiſtro ac legiſero ſuo in cœleſti Jeruſalem triumphare ac regnare poſſint. Hic finis Chriſtiano proponitur, huc omnes eccleſiæ militantis conatus, omnes leges, omnes regulæ tendunt, & qvoniam eccleſia qvidam exercitus eſt Deo militans, terribilis ut caſtrorum acies ordinata dicitur: uni proculdubio imperatori ſubeſt, ad cujus nutum cuncta referuntur. Cumq́ Pius, ac max. & opt. Deus in ſuo ſangvine fundaverit eccleſiam, eamq́ve voluerit ad finem uſqve ſeculi perdurare: qvis non dixerit in ea id regimen inſtitutum eſſe, qvod optimum cenſeretur? at verò inter genera gubernationum communis philoſophorum ſententia eſt, præſtare monarchiam, & Romani qvorum toto micuit orbe dignitas, qvamvis ejectis regibus duos annuos conſules elegerunt, & modo tribunos addidere, modò alios magiſtratus invenere: in adverſis tamen caſibus, belliſq́, gravioribus ad unum aliqvem recurrerunt, virtute & auctoritate præſtantem, qvem dictatorem appellaverunt, cujus dicto non liceret adverſari. Et qvanqvam dictaturam ab initio temporaneam inſtituerunt, in Julio tamen & ſucceſſoribus ejus perpetua eſt. Nec unqvam Romana res admirabilior, aut celſior fuit, qvam ſub Auguſto Cæſare, qvando jam clauſis portis totus ferè orbis ſub unius hominis gubernatione qvievit. Qvo tempore natus mundi ſalvator monarchicum regimen cæteris prætuliſſe videtur gubernationibus. Idem probat totius ferè orbis conſvetudo, cujus maximam partem gubernant reges, ſive Chriſtianos intueamur, ſive Barbaros, & qvamvis in his civitates aliqvot reperiantur, qvæ cum maximè ſerviant, liberas ſeſe vocitant, ſine rege viventes, non poſſunt tamen effugere, qvin unum præferant aliis, eiq́ tanqvam capiti pro tempore obediant. Qvid plura? cœleſtis aula nos admonet. Qvid illa pulchrius? qvid ordinatius? qvid majus? aut durabilius? qvid melius aut beatius? qvamvis in ea & Angelorum diverſi ſint ordines, & ſanctorum ſpirituum innumerabiles chori, unus eſt tamen omnium rex æternus Deus, qvi condidit univerſa, & nihil negligit eorum, qvæ condidit. Cujus filius unigenitus Chriſtus Jeſus cum pro noſtra ſalute veniſſet in hunc mundum, ſervili accepta forma, eccleſiam, de qva loqvimur, in cruce patiens, ſuo ſangvine acqviſivit, & in ea uſqve in diem aſcenſionis corporaliter præſedit, & tanqvam dux verus & imperator, cuncta in finem ſuum direxit. At cum aſcendiſſet in cœlum, cum indubitanter ſui

gregis

Digitized by Google

gregis paſtorem reliqvit, cui dixerat, Paſce oves meas, & tibi dabo claves regni cœlorum. Neqve enim dixit, & non fecit, qvi ſolus eſt verax. Grex Chriſti eccleſia eſt. Paſtor primus ipſe Chriſtus fuit, & paſtor bonus, qvi poſuit animam ſuam pro ovibus ſuis. Secundus paſtor Petrus extitit ab ipſo Domino inſtitutus, atqve omni poteſtate donatus, qvæ ad bene regendum commiſſas oves neceſſaria ducitur, alioqvin Chriſtus, qvi ſapientia patris eſt, & omnino ſapienter egit, eccleſiæ ſuæ haud ſufficienter providiſſet, qvod eſt nefarium aſſerere. Et qvamvis plures per orbem eccleſiæ inſtitutæ fuerint, & plures epiſcopi, id eſt, plures greges, & ovilia plura, & paſtores plures: omnes tamen ſub uno paſtore, & in uno grege, atqve ovili continebantur, ſicut & hodie continentur: qvia unus eſt Chriſti thalamus, una ſponſa, unum ovile, & unus paſtor, & omnium epiſcoporum unus epiſcopus Romanus præſul beati Petri ſucceſſor, & Jeſu Chriſti vicarius. Petrus enim in Antiochia primùm ſedit, deinde Romam venit. Unde cum perſecutionem fugiens, vellet abire, à Domino prohibitus eſt, & hic glorioſo martyrio vitam finivit ſucceſſore Clemente ſubſtituto. Atqve ita in hanc uſqve diem ſervatum eſt, ut qvi Romæ ſederit antiſtes ritè inſtitutus per legitimum electionis tramitem, tanqvam Aaron vocatus à Domino, hunc omnes Chriſtianæ plebes, omnes populi, omnes reges, omnes clerici, omnes epiſcopi tanqvam Jeſu Chriſti vicarium & beati Petri ſucceſſorem univerſalis eccleſiæ caput ac rectorem & ducem venerati ſint. Inter qvos plurimi pro Chriſti nomine aſperrimos perpeſſi cruciatus, & morte mulctati, coronam martyrii ſuſceperunt. Plurimi confeſſores, egregii, vita, moribus, & doctrina fulgentes, qvamvis ſine ſangvinis effuſione, non tamen ſine periculis & labore, ac voluntate parata pro conſervanda ſacri evangelii auctoritate moriendi, ad cœleſtem gloriam pervenere: ut Gregorii, Damaſi, Leonis, Innocentii, Bonifacii, Benedicti, & alia nomina, inter qvæ tertius claruit Eugenius, ex monaſterio ſancti Anaſtaſii ad ſummum ſacerdotium evocatus, ad qvem divus Bernardus monachorum pater non minus doctrinæ fulgore, qvam vitæ ſanctimonia illuſtris, inter multa, hujusmodi verba conſcripſit. Indagemus, inqvit, adhuc diligentius qvid ſis, qvam geras videlicet perſonam pro tempore in eccleſia Dei. Tu es Sacerdos magnus, ſummus Pontifex, tu princeps epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel,

gubernatu

vinceremus, premeremusqve vehementer, ſubridens ille, Tu, inqvit, Ænea tabellis obſignatis agis mecum: & qvoniam aliqvando ſenſimus ut dicis, idcirco & hodie idem putas debere ſentire, & addictos priori ſententiæ cenſes. Verum propterea nos ſumus liberi, qvia mutare ſententiam uſqve ad mortem poſſumus. Cur enim non liceat omni tempore relicto falſo verum complecti? verùm fateor me dixiſſe & ſcripſiſſe, qvæ refers, verum à vero remotum erraſſe: at tu, qvi ais me doctore Baſileenſibus credere adductus es, errantem olim ſectatus ſum, cur modo non ſeqveris recta monentem? Præſumpſi de me ipſo, dum eſſem Baſileæ, nimis, qvamvis deceptus decepi, & credens prodeſſe, nocui: in medio eccleſiæ docens qvæ non didici, cœcus erravi, & in tenebris ambulavi. Reliqvi tandem eccleſiam malignantium, & cum impiis ſedere recuſavi. Revelavit Dominus oculos meos, & conſideravit mirabilia de lege ſua. Cognovi priorem errorem: & qvantum à vero procul abiiſſent Baſileenſes, plane intellexi. Adii Romanam curiam, & Eugenio, cum fuiſſem rebellis, ſubmiſi cervicem: à qvo miſericordiam conſecutus, ad unionem Græcorum navavi operam, & illis Romanæ eccleſiæ reconciliatis adverſus impios Turcas legationem accepi. Caſtigans caſtigavit me Dominus, & morti non tradidit me, ſed humiliatum exaltavit: qvia cognito in errore non perſeveravi, ſed mox in viam redii, & ex magiſtro factus diſcipulus, ex magno parvus, expurgato veteri fermento, novum hominem indui, & veræ matris lacte nutritus ad fontem veri perveni, qvem ſancti Doctores oſtendunt Græci & Latini, qvorum una vox eſt, ſalvari non poſſe, qvi ſanctæ Romanæ eccleſiæ non tenet unitatem omnesqve illas virtutes mancas eſſe ei, qvi ſummo Pont. obedire recuſat, qvamvis in ſacco, vel cinere jacens, dies & noctes jejunet, & oret, & in cæteris videatur legem implere: qvia melior eſt obedientia, qvàm victimæ, & omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubjecta eſt, & Romanum præſulem in eccleſiæ vertice conſtitutum eſſe conſtat, à qvo nullam ex ovibus Chriſti exemptam novimus. Ego ad ovile redii, qvi diu erraveram extra caulas, & paſtoris Eugenii vocem audivi: tu ſi ſapias, idem facies, hæſerunt pectori noſtro verba viri, qvæ ſæpe ad nos repetiit non ſine charitate ardenti, & amore ſingulari. Interea ex diverſis regionibus homines doctiſſimi Cæſarem adierunt, qvibuſcum placidos de eisdem rebus miſcuimus ſermones ſemper ad verum intenti,

Digitized by Google

tenti, cujus eſt natura hominis avida. Multum profuit nobis Joannes Caravajalis Apoſtolici palatii auditor, natione Hiſpanus, qvi, Juliano defuncto, in titulo Cardinalatus ac legatione ſucceſſit: qvo cum ſæpe de concilio Baſilienſium amicè diſputavimus. Nemo doctus ad Imperatorem venit, qvem de his rebus in colloqvium non adduceremus. Cumqve Cæſar ad unionem eccleſiæ procurandam in Norimberga ſuæ nationis conventum inſtituiſſet, decreviſſetqve ſummum Pontificem adhortari, ut Conſtantiæ novum concilium indiceret, legatumq; mitteret,ac Baſilienſes pariter inducere,ut eò ſe transferrent, ibi ut pax Eccleſiæ redderetur, primi Baſileenſes recuſavere. Qvod audiens Thomas Aſſalbachius ex Germanis inſignis Theologus, nunc, inqvit, ſcio Baſilienſes Spiritum S. non habere auctorem, qvando tam æqvam Imperatoris legem effugiunt,idem multi alii dixere viri doctiſſimi,& opinione ſanctitatis illuſtres.Qvibus conſideratis,caligo tandem ab oculis noſtris cecidit, qvæ, velut aranearum tela, verum cernere impediebat. Recognovimus errorem noſtrum, venimus Romam, Baſilienſium dogma rejecimus, Eugenio Pontifici maximo caput ſubmiſimus, & reconciliati eccleſiæ Romanæ doctrinam ejus imbuimus, & illud Hieronymi diximus, Ego nullum præmium niſi Chriſtum ſeqvens beatitudini tuæ, id eſt, cathedræ Petri communione conſortior. Super illam fundatam eccleſiam ſcio: qvicunqve extra hanc domum agnum Dominicum comederit, profanus eſt: ſi qvis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluvio. Eramusqve adhuc penè laici, qvando ad Eugenii obedientiam redivimus. Ex Baſilea clericali tantum charactere inſigniti receſſimus, nec unqvam ſacros imbuimus ordines, niſi poſt veritatem cognitam, Baſilienſium cæcitate relicta. In Auſtria minores ordines, ac ſubdiaconatum, & diaconatum recepimus. In urbe àd presbyteratum pervenimus. Hæc eſt converſatio noſtra per hos gradus, è tenebris ad lucem migravimus, ad qvam rem non parum luminis nobis attulit Thomas Saracenus theologicæ ſapientiæ celebratus, ac acutiſſimus interpres, qvi poſtea in ſummo collocatus Apoſtolatu Nicolai qvinti nomen accepit. His auctoribus unam eccleſiam catholicam, & apoſtolicam eſſe didicimus matrem omnium fidelium, extra qvam non invenitur ſalus, ſponſam Chriſti immaculatam, in qva omnes qvi militant, finem ſibi proponunt vitam æternam. Idcirco enim in eccleſia militanti laborant homines, & cum dæmonibus tanqvam hoſtibus pugnant, ut pacem tandem aſſeqvantur,

Digitized by Google

gregis paſtorem reliqvit, cui dixerat, Paſce oves meas, & tibi dabo claves regni cœlorum. Neqve enim dixit, & non fecit, qvi ſolus eſt verax. Grex Chriſti eccleſia eſt. Paſtor primus ipſe Chriſtus fuit, & paſtor bonus, qvi poſuit animam ſuam pro ovibus ſuis. Secundus paſtor Petrus extitit ab ipſo Domino inſtitutus, atqve omni poteſtate donatus, qvæ ad bene regendum commiſſas oves neceſſaria ducitur, alioqvin Chriſtus, qvi ſapientia patris eſt, & omnino ſapienter egit, eccleſiæ ſuæ haud ſufficienter providiſſet, qvod eſt nefarium aſſerere. Et qvamvis plures per orbem eccleſiæ inſtitutæ fuerint, & plures epiſcopi, id eſt, plures greges, & ovilia plura, & paſtores plures: omnes tamen ſub uno paſtore, & in uno grege, atqve ovili continebantur, ſicut & hodie continentur: qvia unus eſt Chriſti thalamus, una ſponſa, unum ovile, & unus paſtor, & omnium epiſcoporum unus epiſcopus Romanus præſul beati Petri ſucceſſor, & Jeſu Chriſti vicarius. Petrus enim in Antiochia primùm ſedit, deinde Romam venit. Unde cum perſecutionem fugiens, vellet abire, à Domino prohibitus eſt, & hic glorioſo martyrio vitam finivit ſucceſſore Clemente ſubſtituto. Atqve ita in hanc uſqve diem ſervatum eſt, ut qvi Romæ ſederit antiſtes ritè inſtitutus per legitimum electionis tramitem, tanqvam Aaron vocatus à Domino, hunc omnes Chriſtianæ plebes, omnes populi, omnes reges, omnes clerici, omnes epiſcopi tanqvam Jeſu Chriſti vicarium & beati Petri ſucceſſorem univerſalis eccleſiæ caput ac rectorem & ducem venerati ſint. Inter qvos plurimi pro Chriſti nomine aſperrimos perpeſſi cruciatus, & morte mulctati, coronam martyrii ſuſceperunt. Plurimi confeſſores, egregii, vita, moribus, & doctrina fulgentes, qvamvis ſine ſangvinis effuſione, non tamen ſine periculis & labore, ac voluntate parata pro conſervanda ſacri evangelii auctoritate moriendi, ad cœleſtem gloriam pervenere: ut Gregorii, Damaſi, Leonis, Innocentii, Bonifacii, Benedicti, & alia nomina, inter qvæ tertius claruit Eugenius, ex monaſterio ſancti Anaſtaſii ad ſummum ſacerdotium evocatus, ad qvem divus Bernardus monachorum pater non minus doctrinæ fulgore, qvam vitæ ſanctimonia illuſtris, inter multa, hujusmodi verba conſcripſit. Indagemus, inqvit, adhuc diligentius qvid ſis, qvam geras videlicet perſonam pro tempore in eccleſia Dei. Tu es Sacerdos magnus, ſummus Pontifex, tu princeps epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel,

gubernatu

Digitized by Google

gubernatu Noë, Patriarcha tu Abraham, ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyſes, judicatu Samuel, poteſtate Petrus, unctione Chriſtus, tu es, cui claves traditæ, cui oves creditæ ſunt. Sunt & alii qvidem cœli janitores, & gregum paſtores, ſed tu tanto glorioſius, qvanto & differentius utrumqve præ illis nomen hæreditaſti. Habent illi aſſignatos ſibi greges ſingulis ſingulos, tibi univerſi crediti uni ſumus. Nec modo omnium ſed & paſtorum, tu unus omnium paſtor. Hæc Bernardus ad Eugenium III. ſcribit, cui ſupremam omnimodam in eccleſia poteſtatem concedit. Qvod ille de tertio teſtatur Eugenio, hoc nos de qvarto, & omnibus aliis Romanis Pontificibus profitemur, qvia dignitatis eſt auctoritas. Liqvet igitur unum in eccleſia caput eſſe, & unum principem: qvia pax populi ex uno rectore dependet, & pluralitas principum diſcordiam parit. Chriſtus eccleſiæ ſuæ in ultimo teſtamento pacem reliqvit, & pacem multis verbis commendavit: dedit ergo & regimen pacis amicum, id eſt, monarchicum, ſub beato Petro, & ſucceſſoribus ejus adminiſtrari, cuncta præcipiens clavibus illi commiſſis, & cura gregis demandata. Hæc nos de Romani Pontificis auctoritate, & poteſtate ſentimus, cui & congregare generalia concilia, & diſſolvere datum eſt: qvi etſi filius eſt propter regenerationem, propter dignitatem pater habetur: & ſicuti filiationis cauſa venerari debet eccleſiam, tanqvam matrem, ita & prælationis cauſa præfertur ei, ut paſtor gregi, princeps populo, rector familiæ. Cum his & generalis concilii auctoritatem & poteſtatem complectimur, qvemadmodum ævo noſtro Conſtantiæ, dum ibi fuit ſynodus univerſalis, declaratum definitumqve eſt. Veneramur enim Conſtantienſe concilium, & cuncta, qvæ præceſſerunt, à Romanis Pontificibus noſtris prædeceſſoribus approbata. Inter qvæ nullum invenimus unqvam fuiſſe ratum, qvod ſtante Romano indubitato præſule abſqve ipſius auctoritate convenerit. Qvia non eſt corpus eccleſiæ ſine capite, & omnis ex capite defluit in membra poteſtas. Hæc noſtra ſententia eſt, filii, hæc credimus, & profitemur, hæc jam ſenes, & in Apoſtolatus apice conſtituti, pro veritate aſſerimus: ſi qva vel vobis, vel aliis conſcripſimus aliqvando, qvæ huic doctrinæ repugnent, illa tanqvam erronea, & juvenilis animi parum penſata judicia, revocamus, atqve omnino reſpuimus. Datum Romæ apud ſanctum Petrum, VI. Kalendas Majas milleſimo qvadringenteſimo ſexageſimo tertio.

Pii Papæ II. Bullæ Retractationum omnium dudum per eum in minoribus adhuc agentem pro Concilio Baſileenſ. & contra Eugenium ſummum Pont. ſcriptorum F I N I S.

INDEX

INDEX

Rerum in hac ÆNEÆ SYLVII de Geſtis Concilii Baſileenſis Hiſtoria præcipuè memorabilium.

Abbas Dona, Italus, Eugenii adverſarius, Concilii Baſileenſis Pater, 79. obiit peſte Baſileæ, unicam vaccam relinqvens monaſterio ſuo 86

Abbas Scotorum Wiennenſium diſputator in Con. Baſil. acerrimus, 8, 16. mittitur Moguntiam 8.

Abbas Vergiliacenſis reſpondere tentat Panormitano, 71. obiit Spiræ 86. primus fuit omnium Baſileæ 64.

Abbates à Chriſto non ſunt inſtituti 54

Adulatores Rom. Pontif. --- uno prælio victi aliud inſtaurant, 30. aliter garriunt, qvam ſentiunt 16. privatum bonum publico præponunt 27.

Æneæ Sylvii in conſcribenda hac de geſtis Conc. Baſil. hiſtoria cauſarum potiſſima 3. peſte percuſſus triduo mortı vicinus jacet, ac tandem deſperantibus omnibus domeſticis revaleſcit, 87. mittitur cum Franciſco Fuxe ad alias deputationes, 89. conſtituitur in electione novi Pontificis ceremoniarum Clericus, 96, 102 cujus oratio pro Felicis electione habita, 107.

Ætatis ratio habenda. 4.

Albertus Rom. Rex celebrat comitia Imperii Norimbergæ. 6

Albinus Conſul Romanus res Romanas lingua græca ſcriptitavit 5

Aleranius, Abbas S. Benigni Fructuarienſis, Elector ex natione Italica in electione novi Pont. R. 93. ejus Frater germanus Matthæus, Epiſc. Albigaunenſis ibid.

Alexander V. in Conc. Piſano in Rom. P. coronatus 113.

Amedeus, Dux Sabaudiæ Decanus militum S. Mauritii de Riparia, 107. votis in electione ad Pontif R. reliqvos omnes nominatos ſuperat 107. de ejus vita & moribus inter Patres ſermo ibid. ab aliis aptus, ab aliis ineptus ad ſedem Rom. judicatur. ib. ejus encomium & virtutum enumeratio, 110. ſtatuta & qualitates 115. primus inter Sabaudiæ Comites Ducis titulum ſortitus, 108. XL. annis Ducatui præfuit, ibid. ejus juſtitia & pacis ſtudium

X

Digitized by Google

dium ibid. uxor unica ib. & Filii duo, 109. qui interſuerunt coronationi Parentis 112. - - - celebranti miſſam ſervierunt, 115. ex contemptu ſeculi ingreſſus eremum 108. conſtruit ibi Monaſterium & Sacellum D. Mauritio ſacrum ibid. unanimi omnium Electorum voto & arbitrio Pont. Rom. eligitur, & electus à Cardinale Arelat. populo nominatur, 111. ejus coronatio nono Calend. Auguſti Baſileæ à Ludovico Cardinale Arelat. 115, ejus coronæ pretium 3000. aureorum. 116.

Amodeus, Lugdunenſis Archiepiſcopus, & Galliarum Primas Eugenium palam pro hæretico proclamans, ejus tamen timet depoſitionem, 15. 42. ejus Oratio 61.

Andreas Hiſpanus Theologus, in conc. Baſileenſi Cardinalem Arelatenſ. ſui admonet officii 66.

Anglici ob abſentiam à novi P. R. electione excluſi 96.

Antonius, Abbas Arularis, ex natione Hiſpanica Elector novi Pont. Rom. 95.

Antonius Pioceti, JCtus & Rotæ aliquando Auditor, è domo nunc Car. Cardinalis Arelat. 106.

Apoſtoli magis mirandi, quam imitandi ex mente Ludovici Romani Protonotarii 48.

Aqvarum inopia ingens apud Hetruſcos 5.

Archiepiſcopus Arelatenſis, vide Ludovicus.

Archiepiſcopus Lugdunenſis, v. Amodeus.

Archiepiſcopus Mediolanenſis, Eugenii defenſor 10. in Arelatenſem acerbiſsime convitiatur, 70.

Archiepiſcopus Tarantaſienſis, vide Johannes Arch.

Archiepiſcopus Turonenſis, Orator Concilii ad Conventum Moguntinum miſſus 7. excuſat ſuam à Seſſione XXXIII. abſentiam 81. de ejus inimicitia erga ſe apud Galliæ Regem Eugenius querulatur 82. ejus Oratio 69.

Arnoldus Kempenich, Reſcribendarius, Baſileæ peſte occiſus 87.

Arrius Reſtio Rom. tulit legem de non cœnando foris. 104.

Articulos fidei trifariam poſſe dividi 12. ab omnibus eſſe credendos 71.

Athanaſius, Presbyter interfuit Concilio Niceno 51.

Auguſtinus, Theologorum Ariſtoteles 52. ejus ſententiæ hinc inde citantur, 22, 28. 34. 40.

B.

Bartholomæus de Proavis, Frater & Præceptor domus de Clavacro, ex natione Italica inter Electores futuri Pont. Rom. numeratus 94.

Baſileenſis Senatus elogium ob ſervatam omnibus fidem 60. omnia facit conſilio prudenti & ſagaci 68.

Bernhardus Buſcho, Canonicus Ilardenſis, ex natione Hiſp. Elector novi P. R. 96.

Bern-

Bernhardus Epiſcopus Aqvenſis, ex natione Gallica inter Electores novi P. R. nominatus, in ejus locum ob notiſſima corporis impedimenta ſuffectus Epiſcopus Maſilienſis, 94.
Bonifacii Pont. R. ſententia de Pont. Rom. à nemine condemnando, etiam catervatim innumerabiles in Tartarum trahat, refellitur, 30.
Bullarum Scriptores Baſileæ octo peſte intereunt, 87.
Burgenſis Epiſcopus, delitia Hiſpanorum, Legatus ad Imperat. Rom. 7. *Concilium ſupra Papam eſſe probat* 15. *concluſionem Concilii de deponendo Eugenio ſvadet* 43. *ad concordiam hortatur,* 66.

C.

Camera pro Electoribus parata inter eos per ſortem diſtribuuntur, 97. *earum obſeratio* 102. *& reſeratio* 111
Cardinalis Crucifer juſſu Papæ Noribergam ad Comitia Imperialia ſeſe confert, 6.
Cardinalis S. Petri, rerum exitum Conſtantiæ expectans, ob peſtem in Nidou Helvetiorum ſe recipit 6.
Caremoniarum Clerici duo in electione novi P. R. conſtituuntur 92.
Cardinalis Tarraconenſis, Solodori revocatur 43. *Eugenii Patronus,* 75. *ſomnolentiam ſuorum improbat* 74. *ob adventum Armeniacorum ad duas dictas ſe ſeqveſtrarat,* 68.
Cardinales omnes præter Arelatenſem excluduntur à novi P. R. electione 93. *repræſentant Eccleſiam Romanam* 12.
Carthuſia Gallorum 105.
Cathelani ſtant à parte Eugenii 50. 68. *Concilium diſſolvendum ſvadent,* 47. *proteſtantur contra decretum Concilii* 75.
Catharii iidem, qvi Novatiani, in Concilio Rom. damnati 51.
Chriſtus duram & acerbam mortem pro nobis ſuſtulit 57. *non miniſtrari, ſed miniſtrare venit* 14. *eſt caput Eccleſiæ & Petra, ſupra qvam Eccleſia ædificata* 18.
Chriſtianus de Gregregino, Præpoſitus Eccleſiæ Olmucenſis ad D. Petri, à Triumviris in ſocietatem muneris aſſumptus, 90. *natione German.* 95.
Chriſtiano homini nec laudi nec vituperio eſt ſeu matutina ſeu veſpertina Majorum ſuorum ad Chriſtum converſio 93.
Cibaria pro Electoribus qvomodo, & per qvem tradebantur Electoribus 102. *eorum numerus & qvalitas, mos vetus cibandi Electores R. P.* 103. 104.
Clerici etiam ad Concilia vocandi 52. *cur ſoli ex ſententia Thomæ de Corſellis vocentur, & in iis res fidei judicent,* 33. *eorum multi ſalvarentur in Sacerdotio conjugato, qvi in ſterili Presbyteratu damnantur* 109.
Cœna Felicis V. Pont. Rom. qvalis? 117.
Comitia Noribergæ incepta Francofurtum transferuntur 6.

Concilium Primum, *non juſſu Petri, ſed juſſu Chriſti;* Secundum *nomine omnium Apoſtolorum, non verò ſolius Petri;* Tertium *nomine Apoſtolorum & Seniorum eſt congregatum 37. generale eſt ſupra Papam, nec à Papa poteſt diſſolvi 16. 38 repræſentat totam Eccleſiam 23. poteſt indici ſine autoritate & conſenſu Rom. Pont. 36. ſi major pars Prælatorum conſentiat 38. ſolet judicare de rebus fidei, & recedentes à fide damnare 23. in eo non dignitas Patrum, ſed veritas prævaleat, 50. huic ſubjecti ſunt omnes homines 29. 56. poteſt deponere Papam 33. 35.*

Concilium Baſileenſe Eugenius omnibus viribus diſſolvere quæſivit 7. ejus Protector Conradus Baro à Winſperg. ibid. mittit Oratores ſuos ad conventum Imperii, Moguntiæ indictum 7. turbatur à Cathelanis & Lombardis 59. 66. ejus ſcopus duplex, videlicet ambitionis R. P. repreſſio, atq; eorundem à rebus ſecularibus ad ſpiritualia retractio, 82. ejus Patres eligunt Amedeum Ducem Sabaudiæ in P. R. 111. eumq; nono Calend. Auguſti ibidem coronant 115.

Concilium Conſtantienſe, Papam Concilio ſubjecit 26. ejus Decreta in dubium à Panormitano vocantur, ob quod haud exiguus exoritur tumultus 77.

Concilium Chalcedonenſe Valentiniani & Martiani Impp. autoritate indictum & congregatum 37.

Concilium Lugdunenſe Symbolo Apoſtolico adjecit portionem illam, quæ agit de proceſſione Spiritus S. 72.

Concilium Piſanum invito Papa congregatum 38.

Conciliis etiam intereſſe debent, & ſemper interfuere alii præter Epiſcopos 51. abeſſe debet omnis tumultus & contemptus 63.

Conclave pro Electoribus novi P. R. paratur in domo, quæ vocatur Domus ad Muſcam, vulgò zur Mücken *101. ejus deſcriptio, conditio & qualitas ibid. ſumma circa ejus cuſtodiam cura & diligentia 102.*

Concluſiones bifariam poſſe dividi 15. ſunt veriſſimæ 57. Theologorum quænam? 11.

Concordiam ſvadet Epiſcopus Burgenſis Patribus in Conc. Baſil. 66. quæ nuſpiam potuit reperiri 76.

Conradus Baro à Winſperg Protector Conc. Baſil. ab Imperatore datus 7. arma à Familiaribus Patrum in Seſſionem afferenda inhibet 78 lacrymas pro pace & ſalute Eccleſiæ fundit, 79. intereſt coronationi Felicis V. 114.

Conradus, Abbas de Luzella, Ordin. Ciſtert. ex natione Germanica Elector futuri Pont. Rom. 94.

Conſultatio Patrum de Cameris dividendis, ſortibus committitur, 97.

Convivium

INDEX.

Convivium peracta Felicis V. coronatione, nec prandium fuit, nec cœna 117.

Coronationis Felicis V. deſcriptio, ejus Pompa & proceſſio 119.

Credenda ſunt omnia, quæ in S. Literis continentur 40.

Cuſtodes octo ad conclave Electorum novi P. R. nominantur 92.

D.

Damaſus Papa agnovit ſuperioritatem Concilii ſupra Papam 14. 28.

Decanus Turonenſis, Vir non contemnendæ peritiæ 78.

Decretum pro deponendo Eugenio conſcribitur & approbatur 68. a Longobardis & Cathelanis rejicitur, 75. publicatur 74. 85. & ab Oratoribus maximè Cæſareis & Gallicis confirmatur 75.

Deliberatio Patrum in Conc. Baſil. an Pont. R. electio differenda, an verò cum ea properandum 84.

Detzelaus Polonus, Archidiaconus Cracovienſis, ex natione German. Elector novi Pont. R. 94. ejus famulus ſpoliatur ferculis contra legem apportatis 103. ejus qverela de ſpolio ib. & inde natum proverbium 104.

Deus potentior omnibus Principibus, 65. & magis illis timendus 57. 65.

Diſcrimen inter Regem & Tyrannum 17.

Diſtributio Camerarum ſortibus committitur, 97. id qvod etiam Conſtantiæ obſervatum, ibid.

Doctoris Juris Div. & Hum. ultra 400. interfuêre Seſſioni XXXIII. Conc. Baſil. 80. eorum magnus peſte defecit numerus 87.

Domus, in qva Camera pro Electoribus novi P. R. parabantur, vocabatur domus ad muſcam, vulgò zu der Mücken / *à Nobilibus olim extructa ad Choreas in ea habendas, 101.*

Donatiſtæ movent ſchisma in Africa propter Cecilianum à Melchiade Papa abſolutum 28.

E.

Eccleſia qvid 19. 25. ſupra Petram, quæ eſt Chriſtus, ædificata, 21. eſt mater omnium fidelium 21. ſupra Papam eſt, eumq́, cum clavibus Chriſti abutitur, deponere poteſt 22. univerſalis errare non poteſt, 21. ejus ſponſus & caput eſt Chriſtus, 19. ejus proprium eſt vincere, dum læditur 21. ejus commodum magis qværunt inferiores ex Prælatis, quam Epiſcopi & ſuperiores, in ea boni & mali inveniuntur 20.

Eccleſiam Romanam eſſe Orbis caput, dicere eſt fatuum 14.

Electores & Principes Imperii in Comitiis Moguntinis approbant Decretum Patrum Conc. Baſil. de non transferendo Concilio 8.

Electio novi Pont. R. an differenda, an verò cum ea properandum, in diverſas in Senatu itur ſententias 84. in duos menſes differtur, 85. atque tranſacto illo tempore ad electionem

nem

nem deſcenditur, 88. in ejus electione reqviritur unanime omnium votum 107.
Electores novi Pont. Rom. nominandi vel XXIV. vel XXXII. eorum nomina publicantur, 93. ſeq. erant XII. Epiſcopi, VII. Ablates, VIII. Theologi & IX. Doctores, omnes tamen Presbyteri 92. S. cœna utuntur 98. juramentum præſtant Epiſcopo Lauſanenſi, 99 ingrediuntur conclave qviſq; ſuum 100. in qvo dies 7. commorantur 101. ſuos habebant famulos, 100. Electorum virtutes recenſentur & laudantur, 105. 106. eorum vota & ſchedulæ colliguntur in pelvi, 106. eorum formula eligendi Pont. Rom. ibid.
Eleemoſynarius Regis Arragoniæ indirectè concluſiones aggreditur 16. obiit in Helvetia, 47. 86.
Eligentium novum Pont. R. Triumviris ad hoc opus delectis committitur, 90.
Epiſcopus Albigaunenſis, Orator Regis Arragoniæ & Ducis Mediolanenſium in Conventu Moguntino, 7. ex Cæſarum ſangvine natus, 70. ejus frater Aleranius Abbas Fructuarienſis, 93. cum Ludovico, Ep. Maſſil. amicitia, 80. qveritur contemni Prælatos, 70. defendit Eugenium, atq; proteſtationem Eugenianorum publicè legit 75. 80.
Epiſcopus Aqvenſis, vid. Bernhardus Ep. Aq.
Epiſcopus Argenſis mittitur à Concilio ad Conventum Moguntinum, 8. R. Pont. pronunciat Miniſtrum Eccleſiæ 14.
Epiſcopus Auguſtenſis & Patavienſis, Oratores Cæſarei in Conc. Baſil. ad Imp. proficiſcuntur, 7. ex natione Italica Elector novi Pont. Rom. 93.
Epiſcopus Bellicenſis, ex natione Germanica Elector novi Pont. R. 75.
Epiſcopus Bellicenſis Cuſtos conclavis Electorum primus 94.
Epiſcopus Burgenſis, v. Burgenſis.
Epiſcopus Carthavienſis, Eugenianorum partes defendit 74.
Epiſcopus Concenſis Orator Regis Caſtellæ ad conventum Moguntinum, 7. qveritur contemni Prælatos, 69. proteſtationem repetit 76.
Epiſcopus Conſtantienſis, Legatus Concilii ad Bohemos 86. in Bohemia moritur ibid.
Epiſcopus Dertuſenſis, ex natione Hiſpan. Elector novi Pont. R. nominatus, 95. Seſſioni, in qva Eugenius deponebatur, præſedit ibid. fidus Arelatenſis comes & Eccleſiæ filius, ibid. ultimus ut ſibi vaticinatus, in diſtributione camerarum, 97.
Epiſcopus Ebrunenſis, Regis Caſtellæ Orator diſputator accerrimus, 10. cujus ſententia Eugenius hæreticus atq; relapſus, ibid. diem ſuum obiit Argentorati 86.
Epiſcopus Eporgienſis, ex natione Italica Elector novi P. R. 93.

Epiſcopus

Digitized by Google

Epiſcopus Groſſetanus ex ſolis Italiæ Epiſcopis decreto Concilii aſſentit, 66.79. electorum novi P. R. Cuſtos, 96. beneficiis ab Eugenio ob veritatem ſpoliatus ibid.

Epiſcopus Lauſanenſis, hortatur Arelatenſem, ne ſine concluſione ſurgat, 66. Miſſam incipit, 79. Vicecamerarius, in electione novi Pont. R. nominatus, 96. in Græciam cum Epiſcopo Viſenſi abiit, 95. juramentum ſumit ab Electoribus, 99. ambonem aſcendens in congregatione tria per ordinem legit ibid. argenteam gerens crucem in proceſſione ibid.

Epiſcopus Lubecenſis, Orator Cæſareo in conventu Moguntino, atq; ejus locum tenens, 8. de concluſione Concilii queritur, ac nomine Protectoris proteſtatur, 69.76. ſe tandem excuſat, 81. obiit inter Budam & Viennam 86.

Epiſcopus Maſilienſis, decretum Concilii approbat, illudq; legit, 80. familiariter cum Albigaunenſi vivit, ib. in locum Ep. Aqvenſis, ex natione Gallica inter Electores novi P. R. cooptatus 94. publicè legit ſententiam in Gabrielem latam ib.

Epiſcopus Metenſis, Legatus Concil. Baſil. ad conventum Mogunt. 8.

Epiſcopus Patavienſis Orator Cæſareus in Concil. Baſil. ad Imper. proficiſcitur 7.

Epiſcopus Selbenſis antiqvus Ro. Curiæ Officialis, ex natione Gallica, Elector novi P. R. 94.

Epiſcopus Tarentinus, Legatus Eugenii non audet Moguntiam venire, ſed in remotis agit, 8.

Epiſcopus Taurinenſis, claris ortus parentibus, ex natione Italica Elector novi Pont. R. 93.

Epiſcopus Trecenſis, Orator Regis Galliæ ad conventum Moguntinum 7.

Epiſcopus Vercellenſis, ex natione Italica Elector novi Pont. R. 93.

Epiſcopus Vicenſis, Legatus Conc. Baſil. ad conventum Moguntinum, 8. putat, abſq; nova vocatione Eugenium non poſſe declarari Hæreticum, 42. ex natione Hiſpan. Elector novi P. R. 95.

Epiſcopus Viſenſis, Regis Portugalliæ Orator, ex natione Hiſpan. Elector novi Pont. R. nominatus 95. in Græciam abiit cum Epiſc. Lauſanenſi, 95. itemq; ad Ducem Burgundiæ cum Ludovico Protonotario ibid. juſſu Gabrielis à Comite Palatino unà cum Ludovico in carcerem conjectus, liberariq; ex eo noluit, niſi ſimul cum Ludovico, tandem etiam legationem ſubiit nomine Concilii ad Ducem Britanniæ, ibid.

Epiſcopus ab univerſa Synodo condemnatus, axioma Epiſcopi perdidit 41.

Epiſcopi veri qvinam, 49.50. naſcentis & ad finem vergentis Eccleſiæ qvales,

Digitized by Google

les, 55. moderni temporalia Spiritualibus præferunt, 50. ſoli ne an ad Concilium vocandi, 51. timent poteſtates terræ magis quam Deum 54. libertatem Eccleſiæ vendunt, nequid temporalitatis amittant, 50. 55. 78. in cauſa fidei de Imperatoribus Chriſtianis judicare ſolent, 63. ſine Presbyteris eſſe nequeunt, 53 iis ſolis ex mente Ludovici Protonotarii competit in Concilis vox deciſiva, 46. iis ſolis non convenit ex ſententia Cardinalis Arelatenſis 50.

Epiſcoporum ex Italia vix unus, atq; ex Hiſpania nullus commodum Eccleſiæ quærit 79.

Epiſtolæ Clementis citantur 32. 34.

Equitum 4000. interfuerunt coronationi Felicis V. 114.

Ethnicorum exempla, pro libertate Patriæ mortem conſtanti animo perferentium 58.

Eugenius Papa, 6. perfidum ejus conſilium ad diſſolvendum Conc. Baſ. ibid. ſchedulam ab Oratoribus Principum conſcriptam reſpuit 7. Eccleſiam ut ventus arundinem exagitat 83. Concilium mox Bononiam, nunc Florentiam, rurſus Bonon. mox Ferrariam, & iterum Florentiam pro libidine indicit, 82. an hæreticus ſit, diſputatur 13. quod ſit, concluditur, 9. deponitur à ſede Apoſtolica 83. ejus abrogatio per nuncios ubiq; gentium publicatur 85. à Panormitano aliisq; Prælatis defenditur 13.

Eugeniana hæreſis certis theſibus comprehenſa 10.

Eugenianorum conatus fruſtrà, 8. ibid. ſunt perjuri, ib. advolant ad conventum Moguntinum ibid. deprædicant ejus autoritatem ſupra Concilium per totam Galliam 59. 65. 67

F.

Felix V. alias Amedeus, Dux Sabaudiæ, in R. P. eligitur, & coronatur, vide Amedeus.

Feſtinatio conſiliis damnoſa 84.

Fides quid 40. Catholica quid ibid.

Fiſcalis unus in electione novi Pont. Rom. electus 92.

Fletus tenerrimus exoritur ob concordiam Prælatorum in Seſſione XXXIII. congregatorum 80. & in coronatione Felicis V. 115.

Fœminæ in India cum Maritis ſuis mori uſitatum eſt 59.

Formula juramenti ab Electoribus præſtiti, 99. eorumq; formula eligendi novum Pont. Rom. 106.

Franciſcus, Abbas Abundantiæ, quartus conclavis in electione novi P. R. Cuſtos 96.

Franciſcus Barbavaria, Orator Regis Arragonum & Ducis Mediolanenſis ad Conv. Moguntinum 7.

Franciſcus, vide Epiſc. Seb.

Franciſcus de Fuxe, Theologus ex ordine Minorum, Arelatenſem officii ſui admonet 66. mittitur cum Ænea

Sylvio

Digitized by Google

Sylvio ad alias Deputationes 89. quintus conclavis Electorum novi P. R. Cuſtos 96. cum Panormitano diſputat 12.

Francofurtum, locus Electorum conventibus valdè opportunus 6. comitia illic inſtituta ob peſtem transferuntur Moguntiam 7.

Fridericus, vide Epiſc. Baſil.

G.

Gabriel, vide Eugenius.

Georgius, ex clariſſima Salutiarum familia oriundus, v. Epiſc. Auguſt.

Georgius, vide Epiſc. Vicenſis.

Georgius, Miles, Orator Cæſareus, & locum Imperatoris tenens in Conventu Moguntino, 8 proteſtatur adverſus concluſionem Concilii, 74.

Georgius, protonotarius de Bardaxina laudatur, 74.

Gloſſa, qva Eccleſia Romana orbi præfertur, eſt fatua & ſingularis 14.

Gregorii M. expoſitio : Dic Eccleſiæ, *25.*

Guadalupum Hiſpania, 105.

Gulielmus Hugo, Archidiaconus Metenſis, Juriſconſultus, tribus cenſet viris committendum eſſe Electorum delectum, 88. ipſe inter Electores novi P. R. nominatus, 94.

Guilielmus, vide Conſtantia, Canonicus Spirenſis, ſextus Conclavis Electorum novi P. R. Cuſtos, 96.

Guilielmus, Juriſconſultus Conſtantienſis, Eugenianorum ſectam appellat Griſeam, 9.

H.

Hæreticus quis, 41. eorum condemnatio olim Conciliis Univerſalibus commiſſa, non verò Pont. Rom. 30.

Henricus Capellanus ex Camera Arelatenſi, peſte percuſſus, triduo expiravit, 86.

Henricus de Judais, ex natione German. Elector novi Pont. Rom. 94.

Hetruſci fluviorum defectu laborant, 5.

Hieronymi ſententia, qvod orbis authoritas major ſit urbe Roma, 14.

Hilarius Papa Decreta ſua per Synodum petit approbari, 28.

Hiſpanorum Prælatorum nullus interfuit Seſſioni XXXIII. multi tamen ex inferiori ordine, 79.

Hiſtoria de Benedicto, 65.

Hominum ultra 50000. interfuerunt coronationi Felicis V. 114.

Hugo, vide Epiſc. Met.

Hugo Gerardi, Promotor in Electione novi Rom. Pont. 96.

I.

Jacobus de Saltzbarga, Canonicus Ratisbonenſis, ex natione Germanica Elector novi Pontificis Rom. 94.

Jacobus, Abbas de Secuſia, Elector ex natione Italica, 93.

Injuſtitiæ duo ſunt genera, 81.

Johannes, Comes de Tierſtein, locum Protectoris tenens, 60. intereſt coronationi Felicis, 114.

Johannes, Archiepiſcopus Tarantaſienſis, ex natione Gallica Electo-

Digitized by Google

rum novi Pont. R. poſt Arelatenſem primus, 94.
Johannes XXIII. non ob hæreſin, ſed propter alia ſcelera à Conſtantienſi Synodo remotus, 36.
Johannes, vide Epiſc. Eporg.
Johannes, Abbas S. Michaelis de Clanſa, tertius Electorum novi P. Rom. Cuſtos, 96.
Johannes, vide Epiſc. Arg.
Johannes, vide Epiſc. Lubec.
Johannes Segovius, Theologus Salamantinus, reſpondet Panormitano, 13. *ejus oratio, ib.* 63. *mittitur cum aliis ad Conventum Moguntinum*, 8. *unus ex Triumviris*, 89. *tabulas Electorum novi R. P. legit*, 92. *ipſe ex Electorum numero*, 96. *electionem differendam ſvadet*, 84.
Johannes de Eich, Juriſconſultus, tempore Concilii Baſileenſis clarisſimus, 7. 8.
Johannes de Bachenſtein, Auditor Cameræ mittitur cum aliis à Concilio ad Conventum Moguntinum, 8. *excuſat Patriarcham Aqvilejenſ.* 61.
Johannes, Prior Trajectenſis, adjungitur Oratoribus Moguntiam abeuntibus, 8.
Johannes de monte Comito, Frater & Præceptor Ord. S. Antonii, ex natione Italica Elector novi P. R. 93.
Johannes de Valle, Brito, Theologus, ex natione Gallica Elector, 94.
Johannes Wyler, Decanus Baſileenſis, ex natione Germanica Elector, 94.
primus in diſtributione Camerarum, 97.
Johannes de Turicella, Decanus Segobricenſis, ſeptimus Conclavis eligentium novum Rom. P. Cuſtos, 96.
Johannes Slitzenrodt, alter promotorum in electione novi R. P. 96.
Johannes Dienlifiſt, Scriba publicus, 11
Johannes Pinanus, Cardinalis Arelatenſis Secretarius, venenoſa febre & incuria medicorum extinct. 9, 57
Italia numero Epiſcoporum cæteras nationes ſuperat, 54.
Judæi novo Pontifici Romano offerunt Legem Moſaicam, 117.
Julianus Romanus, Æneæ Sylvii amiciſsimus peſte obiit, 87.
Juramentum præſtant Electores novi P. R. 100. *ejus formula recitatur*, 99. *idem faciunt reliqui Officiales*, 100.

L.

Laurentius Rocella, Arelatenſi infenſus, 67.
Leoni Papæ ſententia eſt, Decretum Concilii Niceni à nemine poſſe improbari, 27.
Leonidæ, Ducis Spartanorum, ad ſuos oratio citatur, 58.
Lex de non cœnando foris, 103.
Legum inſtitutio, 17.
Loca Scripturæ S. exponuntur, Matth XVI. Tu es Petrus, &c. 17. c. XVIII. *Dic Eccleſiæ, &c.* 25. c. *XXIIX. Ego vobiſcum ſum &c.* 18. *Luc. XXII. Oravi pro te, &c.* 18. *Joh. XX.*

Digitized by Google

XX. *Quodcunque ligaveritis, &c.* 22. *Act. XV. Viſum eſt Spiritui S. & nobis, &c.* 51. *Eph. IV. Alios dedit Apoſtolos, &c.* 64. *de horum detorſione queritur,* 24.

Lombardi favent Eugenio, 59. 69. *Concilium diſſolvendum ſuadent,* 47.

Lotharius de concubinatu reprehenditur à Nicolao Papa, 25.

Ludovicus, Archiepiſcopus & Cardinalis Arelatenſis, Judex Fidei, & Concilii Præſes, 10. *primus omnium inter Electores novi Pont. Rom.* 93. *oratione quadam ſuadet publicationem Decreti* 66. *multis argumentis probat, Eugenium eſſe hæreticum,* 78. *piiſſima fraude Italis imponit,* 67. *reprehenditur ob favorem erga literatos,* 70. *Concilii Hector,* 77. *cujus concordata ut Præſes Concilii publicari jubet,* 73. *querulationibus Oratorum reſpondet,* 71. *& aliorum calumnias à ſe amolitur,* 72. *Symbolum Apoſtolicum non à ſolis Apoſtolis ſcriptum eſſe probat,* 72. *Turonenſem & Lubecenſem publicè laudat,* 82. *è Baſilea propter peſtem, licet ab amicis inſtigatus, non fugit,* 87. *ſolicitus de electione Triumvirorum,* 94. *quorum extollit ſapientiam,* 97. *Cameras per ſortem inter Electores diſtribuit,* 97. *Miſſâ celebratâ, S. Euchariſtiam Electoribus exhibet,* 98. *proceſſione mitra & auratis refulgens veſtibus, populo benedicit,* 100. *coronam imponit Felici,* 116.

Ludovicus, Patriarcha Aquilejenſis, mittitur ad Conventum Moguntinum cum autoritate Legati de latere, 8. *minatur Panormitano,* 60. *excuſatur & à Johanne de Bachenſtein,* 61. 63. *moritur peſte,* 86.

Ludovicus, Dux Sabaudiæ Amedei filius, ejus qualitates & ſtatura, 114. *intereſt parentis coronationi, ibid. ipſiq; cum Miſſam celebraret, ſervit,* 115.

Ludovicus, vid. Epiſc. Lauſan. Maſſil. Taurin. Vicenſ.

Ludovicus, Marchio Salutiarum, intereſt coronationi Felicis V. 114.

Ludovicus, Cardinalis S. Suſannæ, in coronatione Felicis V. officium ſacrum peragit, 115.

Ludovicus, Romanus, protonotarius, revocatur à Concilio ex balneo, quo ſe contulerat, 43. *vult Apoſtolos magis eſſe mirandos, quam imitandos,* 46. *res fidei ſolis Epiſcopis dijudicandas eſſe cenſet,* 71. *fatetur tamen, inferiores cum Epiſcopis definire poſſe, ibid. juſſu Gabrielis à Comite Palatino una cum Epiſcopo Vicenſi in carcerem conjectus, demum dimittitur,* 95. *ejus elogium & vituperium,* 45. *peſte obiit annum vix XXX. egreſſus,* 45. 85.

M.

Malchon, Presbyter interfuit Concilio Antiocheno, 52.

Digitized by Google

Marcellinus Papa, Idololatra, 18.
Marchio Rotelenſis intereſt coronationi Felicis V. 114.
Marcus, Theologus, concionem habuit ad Electores, de novo P. R. eligendo, ejusq; qvalitatibus, 98.
Mariam B. Virginem, tempore Paſsionis Chriſti, ſolam in fide perſtitiſſe, erroneum eſt aſſerere, 19.
Martinus IV. P. R. coronatur in Concilio Conſtantienſi 40. 114. *& cum illius approbatione emittit bullas*, 45.
Martinus Devera, Regis Arragonum Orator aſtipulatur Panormitano, 57.
Martyrum cruciatus varii, 57.
Michaël Brunout, Canonicus Beluacenſis, alter Ceremoniarum Clericus, in electione novi Pont. Rom. 96
Moguntiam transfertur Conventus Francofurti indictus, 7.
Molendi conſvetudo apud Hetruſcos, 5.
Mortem non eſſe fugiendam pro ſalute Eccleſiæ, 57. *exemplo Martyrum, præcipuè ex ſexu fœmineo*, 59

N.

Nationem nationi præferre, oneroſum & grave, 92. *Conſtantiæ tamen illud fuit obſervatum*, ibid. *illa tamen præferenda, qvæ prius Evangelium profeſſa eſt*, 93. *Italia reliqvis præferenda, tùm ob Sedem Apoſtolicam, cum ob Imperium Romanum*, ibid.
Nicolaus Cuſanus, Eugenii defenſor, 19
Nicolaus, vide Epiſc. Groſſer.
Nicolaus Tibout, Normannus, Theologus, & ex natione Gallica Elector 94.
Nicolaus Picenninus, Dux belli feliciſſimus, 72.
Nicolaus Aucupis, Normannus, mittitur cum Oratoribus ad Conventum Moguntinum, 8.
Nicolaus Gallicus, ex Ordine Prædicatorum, laudatur, 42.
Nicolaus Amici, Procurator Fidei, Theologus Pariſienſis, Panormitano contradicit, 11. 62. *in craſtinum indici ſeſſionem petit*, 76.
Nicolai Burgundionis diligentia & ſagacitas, 10.
Nobilitatis genuina ſoror eſt humilitas, 61.
Noriberga, inſigne Franconiæ oppidum, 6.

O.

Officiales ad novi Pontificis Romani electionem à Triumviris eliguntur 92.
Oratores Principum in Baſileenſi, 7. *petunt transferri Concilium*, 6. *qværunt reconciliare Patres cum Eugenio*, 7. *reverſi è Conventu Moguntino, Decretum Concilii revocari poſtulant*, 43. 68. *qverulantur de neglectu Prælatorum*, 69. *depoſitionem qvatuor adhuc menſibus differri volunt*, ultimæ *Seſſioni aſſentiunt*, *atq; Eugenium veritatis eſſe hoſtem, fatentur*, 81. *multi eo-*

rum

rum interſunt coronationi Felicis V. 116. Oratores à Concilio mittuntur ad Conventum Moguntinum, 7. revertuntur, 10.

P.

Panormitani Oratio pro Eugenio, magis laudata, qvàm probata, 12. in ſecunda petit differri Decretum Concilii, 43. qvod à multis etiam deſideratur, ibid ſine XII. virorum examine concludit, 68. adverſo veritatem ſe pugnare juſſu Regis ſui, cum animæ interitu, querulatur, 64. verba Chriſti in Patres Concilii detorqvet, 70. Eugenianorum Achilles 77. Conſtantienſis Synodi Decreta in dubium vocare videtur, 77 Seſſioni indicendæ contrarius, 77.

Papa Romanus non eſt ſupra Concilium, nec illud diſſolvere poteſt, 16. 39. Eccleſiæ eſt miniſter, non dominus, 14. poteſt errare 17. non audiens Eccleſiam, habendus pro ethnico & publicano, 73. non eſt eccleſiæ caput, niſi miniſterialiter, ſed ejus membrum, 31. verius Eccleſiæ dici poteſt Vicarius, qvàm Chriſti, 31. ejus Conſtitutiones minus propriè leges Eccleſiæ vocantur, 26. ejus Decreta per Concilium poſſunt reſcindi, 28. poteſt deponi per Concilium, 30. talis eligendus, qvi patrimonium adverſus qvosvis tutari qveat, 110. cur fugiat Concilia, 37. non parens Concilio, ſchismaticus eſt, 38. Papam corripere æqvius eſt qvam veritatem amittere, 78. à nemine eum poſſe judicari, ſententia eſt ex ore beſtiæ prolata, ejusq; probationes aniles, 23. eum propter ſolam hæreſin deponi poſſe, qui dicunt, delirare omnibus ſanæ mentis videntur, 33.

Paſchaſius, Epiſcopus Sicilicenſis, & Leonis Papæ ad Concilium Chalcedonenſe Legatus, reprehendit Dioſcorum, qvod Apoſtolicam Sedem contemſerat, 37.

Paſtoris boni officium, 85.

Patrum in concilio Baſileenſi diſſenſus, & in duas diſſentientes partes diviſio, 85. qvi ad conſervandum illud eligebantur, dicti ſunt Patres de Stabilimento, 85.

Paulus Epiſcopus Antiochenus, damnatus ob negatam Chriſti Deitatem, 52.

Pauperum CC. ex reliqviis ciborum pro Electoribus præparatorum cottidiè alebantur, 103.

Peſtis ingens tempore Concilii Baſileæ graſſatur, 85. tempore æſtatis crudelior, ibid.

Petra, ſupra qvam Eccleſia ædificata, eſt Chriſtus, 21.

Petrus à Paulo reprehenſus, qvod Concilio Univerſali non paruerit, 29. ejus nomine Matt. XVI. intelligi omnes Apoſtolos, multis probatur argumentis, 18.

Petrus, Abbas S. Cucuphalis, ex natione Hiſpan. Elector novi P. R. 95.

Digitized by Google

Petrus de Atro, *Soldanus ad electionem novi P. R.* 96

Petrus de Tridia D. & Archidiaconus, 106.

Philippus Comes Gebennenſis, *Amedei filius*, *intereſt coronationi parentis*, *atq; in ſacro officio ipſi ſervit*, 114, 115.

Platonis ſententia de Rectoribus civitatum citatur, 92.

Polonis jejunium mors, *Gallis verò vita*, 103.

Pontifice Romano defuncto, *Sedes per LX. dies vacat*, 84. *in ejus electione reqviritur unanime omnium Electorum votum*, 107. *rarò in Conciliis generalibus ſolet coronari*, 113

Pontificatui Romano non obſtat uxor, *cum non ſolum qvi uxorem habuit*, *ſed etiam*, *qvi adhuc habet*, *aſſumi qveat*, 109.

Pontifices fuerunt uxorati, 109.

Porcellanus, *Epiſcopus Bellicenſis*, *primus Conclavis in electione P. R. cuſtos*, 96.

Presbyteri iidem qvi Epiſcopi, 53. *teſte Auguſtino*, *judiciariam habent in Eccleſia poteſtatem*, *ibid. atq; in Conciliis vocem deciſivam*, 51. *poſſunt Conciliis intereſſe*, *ibid. multa propter veritatem ab Eugenio paſſi*, 54.

Principum Germaniæ Conventus Noribergæ inſtitutus, *ob disſidium inter Papam & Patres Concili*, *Francofurtum transfertur*, 6. *dehinc ob peſtem*, *Moguntiam*, 7. *eorum Oratores in Concilio*, *ibid. parum reverentiæ & obedientiæ præſtant Concilio*, 63. 109.

Procuratores duo ad electionem novi P. R. conſtituti, 92.

Promotores duo in Electione P. Rom. electi, 92.

Proteſtatio Panormitani & aſſeclarum, 76,

Pueri ſtolas albas amicti proceſſionis in coronatione Felicis V. initium faciunt, 100.

R.

Rabanus, *Archiepiſcopus Trevirenſis*, *intereſt Conventui Moguntino*, 8. *diſcedit inde*, 9.

Raimundus Albioli, *canonicus Taraconenſis*, *ex natione Hiſp. Elector novi R. P.* 96.

Rebelliter vivens, *potius Diaboli*, *qvàm Chriſti*, *eſt membrum*, 13.

Rex qvis, 16. *ſuis etiam tenentur legibus*, *iis abutentes*, *deponi ſolent*, 17.

Regnum plus poteſt qvam Rex, 15. *& contrarium defendentes errant*, 16.

Reliqviæ Sanctorum in ulnis à Sacerdotibus geſtantur, 79.

Res magni momenti cum judicio & tempore eſt tractanda, 84.

Robertus Magnani, *Procurator Fiſcalis in Concilio Baſileenſi*, 96.

Rubinus antiqvus, *Cardinalis de Cypro familiaris*, *præficitur periculo ignis*, 104.

Sacerdo-

S.

Sacerdotis nomine veniunt Epiſcopi & Presbyteri, 51.

Sanctum interdum idem, *qvod* ſacrum *ſeu* religioſum, *interdum*, *qvod* incorruptum, 21.

Sapientiæ ſedes ubi, 50.

Scribarum Bullarum XIII. ex S. Pœnitentiæ verò Scribis, *aut totidem*, *aut plures peſte pereunt*, 87.

Scrinianorum in coronatione Felicis V. diſſonus cantus notatur, 115.

Scrutiniorum modus in colligendis votis Electorum novi P. *R. obſervatus*, 106.

Secta Eugenianorum vocatur Griſca, 9.

Seculo moderno virtutes parvi æſtimantur, 110.

Servientium Electoribus numerus, 106.

Seſſio XXXIII. celebratur abſentibus Prælatis *Hiſpanis & Italis*, 79. *qvorum ſubſellia ſupplebant alii ibid. finitur cum lætitia & hymno D. Ambroſii & Auguſtini*, 80.

Soldanus unus in Electione novi P. *R.* 92.

Spiritus S. eſt in medio Conciliorum, 73. Principes *tenentur obedire*, 57. 73. 78.

Stephanus Protomartyr, 50.

Stephanus Plonerii, *Doctor & Archidiaconus*, 106.

Sylveſter II. ope Diaboli ad Sedem Romanam pervenit, 18.

Symbolum Apoſtolicum communiter qvidem tribui Apoſtolis, *ſed non ſolis*, 71. *portionem illam de proceſſione Spiritus S. adjecit* Concil. *Lugd.* 72. *reliqva maximam partem addidere Synodi*, *ibid.*

Synodus Conſtantinopolitana *ſubjicit* Pontificem *Romanum judicio Synodali*, 36.

Synodorum tria ſunt genera, 44.

T.

Theodori Cyrenenſis *ſententia*, 58.

Theodoricus de Morſa, *Archiepiſcopus* Colonienſis, *acerrimus* Concilii *Baſileenſis defenſor*, *intereſt* Conventui *Moguntino*, 8. *diſcedit inde*, 9.

Theodericus Nagel, Canonicus *Rigenſis*, *octavus* Conclavis *in electione novi* Pont. *Rom. cuſtos*, 96.

Theologi Scholaſtici extollentes Pontificem *Romanum*, *Scripturæ S. dicta in alienum detorqvent ſenſum*, 23.

Theologorum in Concilio *Baſileenſi diſputatio*, *an Eugenius pro hæretico ſit declarandus*, *eorum hac de diſqviſitione diſſenſus*, *ibid.*

Thomas de Corſellis *ſacrarum Literarum Doctor*, 16. *unus ex Triumviris eligentibus Electores*, 89. *ipſe Elector ex natione Gallica*, 94. *mittitur cum aliis ad* Conventum *Moguntinum*, 8. *ejus oratio*, *qva multis probat*, Papam *eſſe infra Concilium*, 22. *abſqve eo poſſe deponi*, 16. *ſeqq.*

Thomas

Digitized by Google

Thomas, Abbas de Dunduno, Triumvir delectus ad nominandos Electores novi Pontificis *Romani*, 89. & *ipſe Elector ex natione Germanica*, 94.

Triumviri, per quos Electores erant nominandi, recommendantur à Gvilielmo, Archidiacono Metenſi, 89. *juramento ſtringuntur ad officium*, 100. *eorum laus*, 89. *aſſumunt in ſocietatem muneris* Chriſtianum, Præpoſitum *Olmucenſem*, 90. *cauſas nominationis ante aperturam ſchedulæ exponunt*, 92. *laudantur ob egregiam in denominatione adhibitam ſapientiam & diſcretionem*, 98.

Tyrannus quomodo à Rege differat, 17.

U.

Venatorum præmium eſt vitis fera, 59

Veritatis vis magna eſt, 57. *illa non defendenda, etiam cum periculo vitæ, ibid.*

Vicecamerarius unus ad Conclave *Electorum delectus*, 92.

Viri docti mors damnoſior morte cujusvis Regis, 58.

Virtus hodierno ſeculo alget, 110.

Z.

Zacharias, Epiſcopus Chalcedonenſis, *in Synodo ibi habita, non agnoſcit ſuperioritatem* Pontificis *Romani, in alios Epiſcopos &* Patriarchas, 27.

Zoſimi Papæ *ſententia de Statutis* Patrum, 27.

FINIS.